

MODULE 1: Een pedagogische inleiding

In onze steeds meer verbonden wereld is het van cruciaal belang dat we prioriteit geven aan de opvoeding van de jongeren van vandaag tot wereldburgers. Door hen te leren wereldburgers te zijn, rusten we hen uit met de kennis, vaardigheden en attitudes die nodig zijn om te navigeren en een positieve bijdrage te leveren aan onze complexe mondiale samenleving.

Ten eerste heeft de globalisering naties en volkeren als nooit tevoren met elkaar verbonden. Jonge mensen groeien op in een tijdperk waarin grenzen steeds poreuzer worden, technologie ons onmiddellijk met elkaar verbindt en mondiale uitdagingen zoals klimaatverandering, armoede en conflicten collectieve actie vereisen. Door hen te leren wereldburgers te zijn, stellen we hen in staat om deze problemen te begrijpen en zich ermee bezig te houden en stimuleren we een gevoel van verantwoordelijkheid en betrokkenheid om positieve verandering teweeg te brengen.

Ten tweede helpt onderwijs in mondiaal burgerschap jongeren het gevoel te ontwikkelen dat ze deel uitmaken van een bredere mondiale gemeenschap. Het moedigt hen aan om de gedeelde waarden en onderlinge verbondenheid van de hele mensheid te erkennen. Door dit gevoel van verbondenheid te stimuleren, kunnen we verdeeldheid tegengaan en een cultuur van tolerantie, inclusiviteit en respect voor mensenrechten cultiveren.

Ten slotte draagt het onderwijzen van jonge mensen als wereldburgers bij aan het creëren van een rechtvaardigere, vreedzamere en duurzamere wereld. Door hun begrip van sociale rechtvaardigheid, milieubeheer en mensenrechten te stimuleren, stellen we hen in staat om ongelijkheden aan te vechten, duurzame praktijken te bevorderen en pleitbezorgers te worden voor positieve sociale verandering.

Deze module introduceert drie concepten. Ten eerste, mondiaal burgerschapsonderwijs: de betekenis, doelen en doelstellingen ervan. Dit deel van de module kan beschouwd worden als de inhoud van wat we onze studenten willen leren met de materialen van dit project. Ten tweede, kritische pedagogie: de houding die we willen aannemen als trainer om het leren effectief te maken met onze groep. En tot slot, debateducatie: het instrument dat we gebruiken om onze studenten te helpen leren.

Sleutelconcepten

Concept	Definitie
Argumentatie	Het proces van het construeren en presenteren van argumenten op een logische en overtuigende manier om een standpunt over te brengen of een bewering te ondersteunen.
Kritische pedagogie	Een onderwijsbenadering die erop gericht is leerlingen mondiger te maken door kritisch denken te stimuleren, sociale ongelijkheden in twijfel te trekken en transformatieve actie voor sociale rechtvaardigheid te bevorderen.
Kritisch denken	Het vermogen om informatie objectief en logisch te analyseren, evalueren en interpreteren, waarbij meerdere perspectieven en bewijzen worden overwogen om tot goed onderbouwde oordelen en beslissingen te komen.
Debat Onderwijs	De praktijk van het betrekken van studenten in gestructureerde debatten om vaardigheden te ontwikkelen in het onderzoeken, construeren van argumenten,

	spreken in het openbaar en kritische analyse van verschillende standpunten.
Noorden wereldwijd	Verwijst naar economisch ontwikkelde landen die zich voornamelijk op het noordelijk halfrond bevinden en die gekenmerkt worden door een hogere levensstandaard, industrialisatie en een hoge kwaliteit van leven. technologische ontwikkelingen.
Mondiaal Zuiden	Verwijst naar economisch ontwikkelende landen die zich voornamelijk op het zuidelijk halfrond bevinden en vaak te maken hebben met sociaaleconomische uitdagingen en een lager niveau van industrialisatie en infrastructuur.
Concept	Definitie
Onderwijs in wereldburgerschap	Een educatief kader gericht op het ontwikkelen van de kennis, vaardigheden, houding en waarden van individuen om mondiale kwesties te begrijpen en zich er actief mee bezig te houden, waarbij een gevoel van mondiale verantwoordelijkheid wordt gestimuleerd.
Globalisering	De toenemende onderlinge verbondenheid en afhankelijkheid van landen, economieën, culturen en mensen wereldwijd, mogelijk gemaakt door technologische vooruitgang, communicatie en wereldhandel.
Themagerichte interactie	Een groepsinteractiemethode ontwikkeld door Ruth Cohn die de nadruk legt op het verkennen van thema's, het integreren van cognitieve, emotionele en sociale aspecten en het bevorderen van persoonlijke en groepsgroei en leren.
UNESCO	De Organisatie van de Verenigde Naties voor Onderwijs, Wetenschap en Cultuur, een agentschap van de Verenigde Naties dat internationale samenwerking bevordert op het gebied van onderwijs, wetenschap, cultuur en communicatie.

Wereldwijd burgerschapsonderwijs

Wereldburgerschapseducatie is een educatieve benadering die gericht is op het bevorderen van de kennis, vaardigheden, houdingen en waarden die nodig zijn voor individuen om actieve, verantwoordelijke wereldburgers te worden.

Onderwijs in wereldburgerschap omvat drie belangrijke dimensies: cognitief, sociaal-emotioneel en gedragsgericht. Het wil leerlingen in staat stellen bij te dragen aan een rechtvaardigere, vreedzamere en duurzamere wereld door kritisch denken, empathie en een gevoel van gedeelde verantwoordelijkheid te stimuleren.

Cognitieve dimensie: Hierbij gaat het om het verwerven van kennis en begrip van mondiale vraagstukken, systemen en onderlinge verbanden. Het omvat het ontwikkelen van kritisch denkvermogen, het analyseren van meerdere perspectieven, en het erkennen van de complexiteit van mondiale uitdagingen.

Sociaal-emotionele dimensie: Deze richt zich op het bevorderen van empathie, respect en intercultureel begrip. Het gaat om het ontwikkelen van een gevoel van identiteit en verbondenheid met zowel lokale als globale gemeenschappen, het waarderen van diversiteit en het bevorderen van sociale rechtvaardigheid.

Gedragsdimensie: Deze richt zich op het in staat stellen van individuen om actie te ondernemen en zich bezig te houden met verantwoordelijk, actief burgerschap. Het omvat het ontwikkelen van vaardigheden voor effectieve communicatie, samenwerking en vreedzame conflictoplossing. Het benadrukt ook het belang van duurzaam en ethisch gedrag.

Zoals de UNESCO-leidraad het stelt, heeft onderwijs in mondiaal burgerschap tot doel leerlingen in staat te stellen om:

- Ontwikkel inzicht in mondiale bestuursstructuren, rechten en verantwoordelijkheden, mondiale vraagstukken en verbanden tussen mondiale, nationale en lokale systemen en processen.
- Erken en waardeer verschillen en meervoudige identiteiten, zoals cultuur, taal, religie, geslacht en onze gemeenschappelijke menselijkheid, en ontwikkel vaardigheden om in een steeds diverser wordende wereld te leven.
- Ontwikkelen en toepassen van kritische vaardigheden voor burgerschapsvorming, waaronder kritisch onderzoek, informatietechnologie, mediageletterdheid, kritisch denken, besluitvorming, probleemoplossing, onderhandeling, vredesopbouw en persoonlijke en sociale verantwoordelijkheid.
- Herkennen en onderzoeken van overtuigingen en waarden en hoe deze van invloed zijn op politieke en sociale besluitvorming, opvattingen over sociale rechtvaardigheid en maatschappelijke betrokkenheid.
- Attitudes ontwikkelen van zorg en empathie voor anderen en de omgeving en respect voor diversiteit.
- Waarden van eerlijkheid en sociale rechtvaardigheid ontwikkelen en vaardigheden om ongelijkheden op basis van geslacht, sociaaleconomische status, cultuur, religie, leeftijd en andere kwesties kritisch te analyseren.
- Deelnemen aan en bijdragen aan hedendaagse mondiale vraagstukken op lokaal, nationaal en mondiaal niveau als geïnformeerde, betrokken, verantwoordelijke en responsieve wereldburgers.

Definitie van globalisering

Om te begrijpen wat de focus van mondiaal burgerschapsonderwijs is, moeten we een kort overzicht geven van globalisering. Globalisering verwijst naar de toenemende onderlinge verbondenheid en afhankelijkheid van landen, economieën, culturen en mensen over de hele wereld. Het gaat om de uitwisseling van goederen, diensten, informatie, ideeën en technologieën op wereldschaal. Globalisering heeft verschillende dimensies, waaronder economische, politieke, sociale, culturele en technologische aspecten.

Economisch gezien verwijst globalisering naar de integratie van nationale economieën in een mondiaal economisch systeem. Het gaat om de liberalisering van handel en investeringen, het wegnemen van belemmeringen voor het verkeer van goederen, diensten en kapitaal en de oprichting van multinationals die grensoverschrijdend werken. De groei van de wereldhandel, internationale financiële stromen en de opkomst van wereldwijde toeleveringsketens zijn centrale aspecten van economische globalisering.

In politiek opzicht heeft globalisering de dynamiek van internationale betrekkingen een nieuwe wending gegeven. Het heeft geleid tot de vorming van internationale organisaties en instellingen, zoals de Verenigde Naties, de Wereldhandelsorganisatie en het Internationaal Monetair Fonds, die tot doel hebben wereldwijde samenwerking te bevorderen en wereldwijde uitdagingen aan te pakken. Globalisering heeft ook geleid tot debatten over soevereiniteit, nationale identiteit en machtsevenwicht tussen landen.

Op sociaal vlak heeft globalisering de uitwisseling van ideeën, waarden en culturele praktijken tussen verschillende samenlevingen vergemakkelijkt. Het heeft gezorgd voor de verspreiding van populaire cultuur, de verspreiding van kennis en informatie via massamedia en het internet en de opkomst van wereldwijde sociale bewegingen. Het heeft echter ook geleid tot bezorgdheid over culturele homogenisering, de erosie van lokale tradities en de dominantie van westerse culturele normen.

Cultureel gezien heeft globalisering zowel culturele diversiteit als hybridisatie bevorderd. Het heeft geleid tot de vermenging van verschillende culturele tradities, talen en levensstijlen. Globalisering heeft culturele uitwisseling en dialoog vergemakkelijkt, waardoor individuen zich kunnen bezighouden met verschillende perspectieven en ervaringen. Tegelijkertijd heeft het aanleiding gegeven tot debatten over cultureel imperialisme en het behoud van cultureel erfgoed. Een verwant concept is dat van "amerikanisering" of "verwestering".

Technologisch gezien is globalisering vergemakkelijkt door de vooruitgang in transport-, communicatie- en informatietechnologieën. Innovaties in transport hebben de verplaatsing van goederen en mensen efficiënter gemaakt, terwijl de vooruitgang in communicatietechnologieën de manier heeft veranderd waarop informatie wereldwijd toegankelijk is en gedeeld wordt. Vooral het internet heeft een revolutie teweeggebracht in de wereldwijde connectiviteit en grensoverschrijdende communicatie en samenwerking vergemakkelijkt.

De historische ontwikkeling van globalisering gaat terug tot de oudheid, toen handelsnetwerken en culturele uitwisselingsroutes verre beschavingen met elkaar verbonden. De hedendaagse fase van globalisering kwam echter in een stroomversnelling aan het einde van de 20e eeuw. Technologische ontwikkelingen, zoals het internet en verbeteringen in het transport, speelden een belangrijke rol in het versnellen van de globalisering in deze periode.

Globalisering vindt plaats in de context van een ongelijk verdeelde wereld, waar de economische, politieke en culturele macht grotendeels werd gedomineerd door de belangen van het Noorden. In de afgelopen decennia is de toegang tot deze macht opengesteld voor een meer diverse elite, met de toename van de economische en culturele macht van landen als China, Zuid-Korea, Brazilië en India. Deze opening gaat gepaard met grote complexiteiten in de manier waarop deze landen de Westerse macht uitdagen en heeft complexe gevolgen voor de rest van het Mondiale Zuiden.

We gebruiken de termen "mondiaal noorden" en "mondiaal zuiden" in plaats van "ontwikkeld" en "ontwikkelingslanden" of "westers" en "niet-westers". Wij denken dat dit de voorkeur verdient omdat het de complexiteit en machtsdynamiek erkent die gepaard gaan met mondiale ongelijkheden. De termen "ontwikkeld" en "ontwikkelingslanden" impliceren een lineaire progressie en suggereren dat bepaalde landen of regio's inherent geavanceerder of superieur zijn. Dit is echter een te simpele voorstelling van de verschillende realiteiten en uitdagingen waar verschillende landen mee te maken hebben.

Aan de andere kant benadrukken de termen "Mondiaal Noorden" en "Mondiaal Zuiden" de structurele onevenwichtigheden tussen economisch geavanceerde en minder ontwikkelde regio's. Ze erkennen historische en voortdurende processen van kolonisatie, uitbuiting en machtsverschillen die de mondiale relaties vormgeven. Ze erkennen historische en voortdurende processen van kolonisatie, uitbuiting en machtsverschillen die de mondiale verhoudingen vormgeven.

Doelstellingen van onderwijs in mondiaal burgerschap

We volgen de UNESCO-leerdoelen voor tieners en jonge volwassenen bij het bepalen van de doelen voor wat we in dit project hopen te onderwijzen. Hier vind je deze doelstellingen in tabelvorm, overgenomen uit de UNESCO-gids over Global Education.

TOPICS	LEERDOELEN
1. Lokale, nationale en mondiale systemen en structuren	Systemen, structuren en processen van mondiaal bestuur kritisch analyseren en de implicaties voor mondiaal burgerschap beoordelen.
2. Kwesties die de interactie en verbondenheid van gemeenschappen op lokaal, nationaal en mondiaal niveau beïnvloeden	Lokale, nationale en mondiale problemen, verantwoordelijkheden en gevolgen van besluitvorming kritisch onderzoeken, passende antwoorden onderzoeken en voorstellen.
3. Onderliggende aannames en machtsdynamiek	Kritisch beoordelen hoe machtsdynamiek invloed heeft op stem, invloed, toegang tot middelen, besluitvorming en bestuur.
4. Verschillende niveaus van identiteit	Kritisch onderzoeken op welke manieren verschillende niveaus van identiteit samenwerken en vreedzaam samenleven met verschillende sociale groepen
5. Verschillende gemeenschappen waartoe mensen behoren en hoe deze met elkaar verbonden zijn	Verbondenheid tussen verschillende groepen, gemeenschappen en landen kritisch beoordelen
6. Verschil en respect voor diversiteit	Waarden, houdingen en vaardigheden ontwikkelen en toepassen om diverse groepen en perspectieven te managen en met hen in gesprek te gaan
7. Acties die individueel en collectief kunnen worden ondernomen	Vaardigheden ontwikkelen en toepassen voor effectieve maatschappelijke betrokkenheid
8. Ethisch verantwoord gedrag	kwesties van sociale rechtvaardigheid en ethische verantwoordelijkheid kritisch beoordelen en actie ondernemen om discriminatie en ongelijkheid aan te pakken
9. Betrokkenheid en actie ondernemen	Actie voorstellen voor en agenten worden van positieve verandering

Kritische pedagogie

In dit hoofdstuk verkennen we de aanpak van twee onderwijshervormers. De eerste is Paulo Freire, een Braziliaanse pedagoog die aan de basis ligt van de kritische pedagogie. De tweede is Ruth Cohn, een Duits-Joodse psychoanalytica, die een methode ontwikkelde voor het werken met groepen die themagecentreerde interactie wordt genoemd. Het deel over Freire kan beschouwd worden als een uitnodiging om na te denken over de waarden die je als leerkracht moet aanhouden om perspectieven te openen voor leerlingen. Het hoofdstuk over Cohn introduceert methoden die je kunt gebruiken om effectief met groepen te werken.

Paulo Freire en de pedagogie van de onderdrukten

Paulo Freire, een Braziliaanse pedagoog en filosoof, is vooral bekend om zijn invloedrijke werk op het gebied van de kritische pedagogie. Zijn ervaringen in het onderwijs in Brazilië speelden een belangrijke rol in de ontwikkeling van zijn theorieën.

Freire werd in 1921 geboren in een middenklasse gezin in Recife, Brazilië. De Grote Depressie had echter grote gevolgen voor zijn familie, waardoor ze in armoede belandden. Deze persoonlijke ervaring met armoede beïnvloedde Freire's begrip van onderwijs en maatschappij diepgaand.

Freire begon zijn carrière in het onderwijs als leraar Portugees. Zijn interesse ging echter al snel uit naar het probleem van analfabetisme onder de armen in Brazilië. In de jaren 1960 kreeg hij de leiding over een alfabetiseringsprogramma voor volwassenen voor de Nationale Dienst voor de Industrie, een initiatief dat tot doel had het analfabetisme onder arbeiders te verminderen.

In die tijd werd Freire zich scherp bewust van het verband tussen analfabetisme en sociale en politieke marginalisatie. Hij realiseerde zich dat traditionele onderwijsmethoden, waarbij de leraar kennis in passieve leerlingen deponiert, er niet in slaagden om de sociaaleconomische realiteit van de leerlingen aan te pakken. Dit "bankaire" concept van onderwijs, zoals hij het noemde, moedigde kritisch denken of actieve deelname van studenten niet aan. Erger nog, hij geloofde dat het bestaande stereotypen onder studenten herhaalde.

Freire ontwikkelde een nieuwe benadering van onderwijs, later bekend als "kritische pedagogie", die erop gericht was leerlingen in staat te stellen de dominante maatschappelijke verhalen en structuren die hun omstandigheden in stand hielden in twijfel te trekken en uit te dagen. Hij zag onderwijs als een instrument voor politieke en sociale verandering, waarbij leerlingen actieve deelnemers konden worden in hun eigen leren, wat zou leiden tot de transformatie van hun individuele leven en de maatschappij in het algemeen.

Zijn methode bestond uit probleemgestuurd onderwijs, waarbij leraren en leerlingen samen leren door middel van een dialoog over echte problemen. Deze benadering werd voor het eerst beschreven in zijn baanbrekende werk "Pedagogie van de onderdrukten", geschreven tijdens zijn ballingschap na een militaire coup in Brazilië in 1964. Ondanks de politieke uitdagingen waarmee hij werd geconfronteerd, waren zijn ervaringen en observaties in het Braziliaanse onderwijs fundamenteel voor de ontwikkeling van zijn transformatieve onderwijsfilosofie.

Epistemologische nieuwsgierigheid

Centraal in kritische pedagogie staat 'epistemologische nieuwsgierigheid' (de bereidheid om te leren). Deze nieuwsgierigheid impliceert een diepgaand begrip van een onderwerp, dat verder gaat dan oppervlakkige feiten om de oorsprong, betekenis en implicaties van de kennis in kwestie in vraag te stellen. Dit fundamentele concept

rechttoe rechtaan is, wordt behoorlijk complex wanneer het wordt toegepast op de politiek van kennis en onderwijs in zowel media als formele schoolomgevingen.

Epistemologische nieuwsgierigheid gaat verder dan alleen het begrijpen van een onderwerp. Het spoort ons aan om ons af te vragen waarom een bepaald onderwerp belangrijk genoeg wordt geacht om in de media te verschijnen of in een officieel lesprogramma op school te worden opgenomen. Het moedigt ons aan om na te denken over wiens belangen deze informatie dient, hoe het is geproduceerd en wat het doel ervan is. Deze nieuwsgierigheid verandert onze relatie met kennis en hoe we die waarnemen binnen het domein van media en onderwijs.

Bij het bestuderen van onderwerpen als armoede, bijvoorbeeld, richten we ons niet alleen op statistische gegevens en overheidsrapporten. In plaats daarvan proberen we de redenen achter het bestaan ervan te begrijpen, hoe het is om dagelijks in armoede te leven en hoe we het wereldwijd kunnen verminderen. Een voorbeeld van dit soort nieuwsgierigheid in actie op het gebied van economie is het werk van de Nobelprijswinnende economen Esther Duflo en Abherit Mukerjee. Zij betwistten de gangbare opvatting dat verarmde mensen irrationele keuzes maken en dat dat een reden is waarom ze arm zijn. Ze onderzochten waarom mensen in verarmde omstandigheden de keuzes maken die ze maken, legden de rationaliteit achter hun keuzes bloot en gebruikten dat om te pleiten voor nieuwe programma's om armoede te bestrijden. Dit verschil in benadering onderscheidt een traditioneel begrip van een onderwerp aanzienlijk van een kritisch begrip.

Dit perspectief stelt ons in staat om te beseffen dat er meer komt kijken bij de productie en validatie van kennis dan we in eerste instantie denken. We vertrouwen niet alleen op elitaire kennismakers die gepubliceerd worden in academische toptijdschriften. We zoeken overal naar kennis, ook op plaatsen die binnen de dominante machtsmatrix vaak worden afgedaan als van ondergeschikt belang. Verrassend genoeg zijn het vaak deze over het hoofd geziene plaatsen waar we transformatieve inzichten ontdekken die ons leven en dat van vele anderen kunnen veranderen.

Debatonderwijs sluit nauw aan bij Paulo Freire's concept van epistemologische nieuwsgierigheid. In het debatonderwijs worden leerlingen aangemoedigd om verschillende onderwerpen kritisch te analyseren en onder de loep te nemen, vergelijkbaar met het uitoefenen van epistemologische nieuwsgierigheid. Ze worden getraind om een onderwerp niet alleen te begrijpen, maar ook om de onderliggende dynamiek, de context waarin het bestaat, de oorzaken en gevolgen en de implicaties ervan te doorgronden. Debaters doen dit door de standpunten van de andere partij kritisch te analyseren en worden beloond voor het in twijfel trekken van aannames en overtuigingen.

De vaardigheid van kritisch denken, essentieel in zowel debatonderwijs als Freire's pedagogische filosofie, bevordert een actieve in plaats van passieve relatie met kennis. Dit komt overeen met Freire's overtuiging dat onderwijs een dialoog moet zijn, geen monoloog. Debaters zijn actieve leerlingen, die vragen stellen, uitdagen en zich met informatie bezighouden in plaats van deze slechts passief te ontvangen.

Kernattitudes voor leerkrachten die kritische pedagogie gebruiken

Hier zijn een paar kernattitudes die je als leraar kunt aannemen om Freire's onderwijsfilosofie te belichamen. Bij wijze van reflectie nodigen we je uit om na te denken over drie van deze houdingen en aan momenten te denken waarop je het gevoel had dat je die houding met succes belichaamde of (bewust of onbewust) niet belichaamde.

1. Dialogische benadering: Docenten moeten dialoog aanmoedigen, niet alleen monoloog. Ze moeten van hun leerlingen leren, net zoals leerlingen van hen leren.
2. Probleemoplossend onderwijs: In plaats van leerlingen te behandelen als passieve ontvangers van kennis, moeten leerkrachten leerlingen betrekken bij probleemoplossend onderwijs, waarbij problemen uit de echte wereld worden gebruikt als basis voor leren en

begrijpen.

3. **Kritisch bewustzijn:** Docenten moeten ernaar streven kritisch bewustzijn bij hun leerlingen te ontwikkelen, zodat ze de sociaal-culturele en politieke context die hun leven beïnvloedt, kunnen begrijpen en uitdagen. Dit betekent dat studenten een kritische houding aannemen. Leerkrachten moeten leerlingen aanmoedigen om de dominante verhalen, ideologieën en structuren in de samenleving in vraag te stellen en uit te dagen.
4. **Empowerment:** Docenten moeten hun rol niet alleen zien als opvoeders maar ook als facilitators van empowerment. Onderwijs moet een hulpmiddel zijn voor studenten om controle te krijgen over hun eigen leven en hun sociale omstandigheden.
5. **Oriëntatie op sociale rechtvaardigheid:** Een belangrijk doel van kritische pedagogie is het bevorderen van sociale rechtvaardigheid. Leerkrachten moeten ernaar streven om hun leerlingen bewust te maken van sociale ongelijkheid en onrechtvaardigheid en hen inspireren om te werken aan de rechtzetting ervan.
6. **Respect voor diversiteit:** Leerkrachten moeten de diverse achtergronden en ervaringen van hun leerlingen respecteren en waarderen, deze in het leerproces integreren, hun perspectieven legitimeren en begrijpen dat de leerkracht vaak minder goed op de hoogte is van de ervaringen van hun leerlingen dan zijzelf. Leerkrachten moeten de sociale, culturele en politieke context van hun leerlingen begrijpen en er les in geven. Dit houdt in dat ze de impact van deze factoren op het leren en het leven van hun leerlingen erkennen.
7. **Democratisering van de klas:** Leerkrachten moeten streven naar een democratisch klaslokaal, waar de macht wordt gedeeld en elke leerling een gelijke kans heeft om deel te nemen en zijn mening te uiten.
8. **Transformatieve actie:** Het uiteindelijke doel van leren is transformatieve actie. Leerkrachten moeten leerlingen inspireren om wat ze leren toe te passen om positieve veranderingen in hun leven en gemeenschap teweeg te brengen.
9. **Reflectie:** Docenten moeten reflectief denken aanmoedigen en oefenen, zowel voor henzelf als voor hun leerlingen. Dit houdt ook in dat ze moeten nadenken over hun onderwijspraktijken, vooroordelen en hoe deze het leren van hun leerlingen beïnvloeden.
10. **Betrokkenheid bij de gemeenschap:** Leerkrachten moeten het klaslokaal verbinden met de grotere gemeenschap door mogelijkheden te creëren voor leerlingen om zich bezig te houden met echte problemen in hun gemeenschap.

Ruth Cohn en themagecentreerde interactie

Ruth Cohn was een psychologe, pedagoge en groepstherapeute die Themagecentreerde Interactie (TCI) ontwikkelde. Ze werd geboren in Berlijn, Duitsland, groeide op in een familie van opvoeders en raakte al op jonge leeftijd geïnteresseerd in psychologie en filosofie.

Cohns ervaringen toen ze opgroeide tijdens de opkomst van het nazisme en haar emigratie naar Zwitserland om vervolging te ontlopen, hebben haar kijk op en benadering van groepswork sterk beïnvloed. Ze was getuige van de kracht van groepsdynamiek, zowel positief als negatief, en het belang van het bevorderen van begrip en samenwerking tussen individuen.

In de jaren 1950 begon Cohn haar benadering van groepswork te ontwikkelen, die later bekend werd als Themagecentreerde Interactie. Ze integreerde haar kennis van psychologie, filosofie en onderwijs om een uitgebreid raamwerk te creëren dat de integratie van het individu, de groep en de taak of het thema benadrukte. Haar interesse werd aangewakkerd door haar verlangen om de reikwijdte van therapeutische benaderingen uit te breiden naar meer mensen dan alleen de patiënt-therapeut dynamiek.

Cohn geloofde dat effectief groepswork een balans vereiste tussen persoonlijke groei en collectieve ontwikkeling. Ze benadrukte het belang van het erkennen en waarderen van ieders unieke perspectieven en bijdragen binnen de groepscontext. Haar aanpak was gericht op het creëren van een sfeer van wederzijds respect, authenticiteit en open dialoog, waarin deelnemers een gekozen thema diepgaand konden verkennen en begrijpen.

Themagerichte interactie (TCI)

De essentiële elementen van TCI zijn gebaseerd op een 4-factorenmodel en dynamisch evenwicht.

Elke groep wordt gedefinieerd door vier factoren: IK (het individu), WIJ (de groepsinteractie), IT (de taak) en de GLOBE (context). Het vinden van een evenwicht tussen deze factoren vormt de basis van TCI-groepswork.

De TCI-groepsleider richt zich op het handhaven van een dynamisch evenwicht tussen de vier factoren. Deze balans omvat intellectuele en emotionele participatie, inspanning en ontspanning, spreken, stilte en activiteit. De term "dynamisch" suggereert dat de balans niet vastligt, maar deel uitmaakt van een continu proces.

Het thema (IT) definieert de gemeenschappelijke taak en het doel van het groepswork. Het thema van elke werkperiode is verbonden met het algemene cursusthema. Het moet de deelnemers holistisch benaderen, rekening houden met hun ontwikkelingsfase en hen naar de volgende stap leiden. Het thema moet algemeen genoeg zijn voor alle deelnemers om ermee aan de slag te gaan en tegelijkertijd oriënterend werken.

De deelnemende leider beschouwt zichzelf als deel van het systeem en handelt zowel als deelnemer als leider. Als deelnemer modelleert hij de postulaten (zie hieronder) en draagt hij op authentieke wijze zijn gedachten en gevoelens bij. Als leider neemt hij thema's waar, formuleert ze en presenteert ze die het groepsproces ondersteunen. Ze stellen structuren voor en zorgen voor de handhaving ervan, terwijl ze het evenwicht tussen de factoren Ik, Wij, Thema en Globe in acht nemen.

De waarden en visie van de mens in TCI zijn gebaseerd op drie axioma's:

- (1) Het individu is een psycho-biologische eenheid, autonoom en toch afhankelijk van het universum. Met andere woorden, we zijn niet alleen onze hersenen, we zijn belichaamd: we bestaan in de ruimte om ons heen en die beïnvloedt ons, we zijn niet alleen aanwezig in ons hoofd.
- (2) Alle levende wezens, hun groei en verval verdienen respect. Respect voor groei vormt de basis voor het evalueren van beslissingen, terwijl onmenselijkheid een bedreiging vormt voor wat waardevol is.
- (3) Vrije besluitvorming werkt binnen voorlopige interne en externe grenzen, die uitgebreid kunnen worden.

Uit deze waarden vloeien twee algemene postulaten voort: (1) Wees je bewust van je interne en externe situatie en neem verantwoordelijke beslissingen die rekening houden met anderen en jezelf. Wees in wezen je eigen "voorzitter!". (2) Verstoringen en hartstochtelijke betrokkenheid hebben voorrang. Zie ze als kansen en tekenen van over het hoofd geziene of onderdrukte aspecten.

Er zijn een aantal hulppostulaten die leiders helpen om met hun groepen te werken. Dit zijn richtlijnen: ze helpen wanneer ze helpen, ze helpen niet wanneer ze niet helpen. Bij wijze van reflectie kun je denken aan situaties waarin je verstoringen aantroft in een groep waarmee je werkte, en overwegen of deze postulaten je geholpen zouden hebben om op een betere manier met deze verstoringen om te gaan.

1. Vertegenwoordig jezelf als je spreekt. Gebruik "ik" in plaats van "wij" of "één" om individuele verantwoordelijkheid te nemen. Vage uitdrukkingen in directe taal zijn een poging om persoonlijke verantwoordelijkheid te vermijden.
2. Als je een vraag stelt, leg dan uit waarom je hem stelt en wat hij voor jou betekent. Spreek voor jezelf en maak er geen interview van. Vragen zonder een oprecht verlangen naar informatie zijn onoprecht. Gebruik vragen niet om je eigen mening of verborgen motieven te verhullen.
3. Wees authentiek en selectief in je communicatie. Wees je bewust van je gedachten en gevoelens en kies je woorden en daden dienovereenkomstig.
4. Spreek persoonlijke reacties uit in plaats van overhaaste interpretaties. Voorbarige interpretaties kunnen leiden tot defensiviteit en effectieve communicatie belemmeren.
5. Vermijd generalisaties, want die verstoren het groepsproces.
6. Als je over anderen praat, leg dan uit wat het voor jou betekent. Uitspraken over andere deelnemers zijn geheel persoonlijke meningen.
7. Privégesprekken moeten een lagere prioriteit krijgen. Hoewel ze belangrijk kunnen zijn, kunnen ze het groepsproces verstoren. Als je iets belangrijks met een buur wilt delen, overweeg dan om het met de hele groep te delen.
8. Laat slechts één persoon tegelijk aan het woord. De cohesie van de groep hangt af van de mate waarin de deelnemers interesse tonen in elkaar. Geïnteresseerd zijn in anderen betekent aandacht schenken aan hun uitspraken en handelingen. Daarom moeten uitspraken na elkaar worden gedaan.
9. Als meerdere mensen tegelijkertijd willen spreken, gebruik dan trefwoorden om het onderwerp dat je wilt bespreken over te brengen. Laat de groep de spreekvolgorde bepalen om ervoor te zorgen dat dominante personen het gesprek niet domineren en dat stillere personen niet genegeerd worden.

Debat Onderwijs

Debatonderwijs is een onderwijsaanpak waarbij gestructureerde en geformaliseerde debatten worden gebruikt om het kritisch denken, de communicatie en de argumentatievaardigheden van leerlingen te ontwikkelen. Het biedt leerlingen de mogelijkheid om onderzoek te doen, goed onderbouwde argumenten op te bouwen en in het openbaar te spreken. Door te debatteren leren leerlingen verschillende perspectieven te analyseren, bewijsmateriaal te evalueren en hun ideeën effectief over te brengen.

Debatonderwijs wordt al lang erkend om zijn vermogen om kritisch denken, samenwerkingsvaardigheden en goed burgerschap te bevorderen. Deelname aan debatten helpt leerlingen essentiële vaardigheden te ontwikkelen die kunnen leiden tot een leven lang educatief en sociaal succes.

Resultaten van debatonderwijs

Kritisch denken

Een van de belangrijkste voordelen van debatonderwijs is de ontwikkeling van kritisch denkvermogen. Kritisch denken is het intellectueel gedisciplineerde proces van actief en vaardig conceptualiseren, toepassen, analyseren, synthetiseren en evalueren van informatie. Veel studies hebben aangetoond dat leerlingen die deelnamen aan debatprogramma's betere kritische denkvaardigheden vertoonden dan hun leeftijdsgenoten die niet aan het debatteren waren, omdat debat helpt om het denken van leerlingen in een collaboratieve en analytische omgeving te bevorderen.

Vaardigheden voor samenwerking

Debatonderwijs helpt leerlingen ook om samenwerkingsvaardigheden te ontwikkelen. Als deelnemers samenwerken om hun argumenten op te bouwen en te verdedigen, leren ze het belang van samenwerking, communicatie en actief luisteren. Door deel te nemen aan debatten leren leerlingen verschillende meningen te respecteren, te onderhandelen en punten van overeenkomst te vinden, wat van onschatbare waarde is voor het werken in groepsituaties en het navigeren door een divers personeelsbestand.

Actief burgerschap

Naast academische voordelen speelt debatonderwijs een belangrijke rol in het bevorderen van actief burgerschap. Debatteren stimuleert studenten om een gevoel van sociale verantwoordelijkheid en mondiaal bewustzijn te ontwikkelen, omdat debaters worden blootgesteld aan verschillende lokale en internationale kwesties.

Op welke manier bereikt debatonderwijs deze resultaten?

Laten we eens kijken hoe debatonderwijs deze doelen bereikt, en wat je nodig hebt tijdens een debatsessie. Hier zijn enkele mechanismen die in de meeste vormen van debatonderwijs aanwezig zijn:

1. **Actief leren:** Debatonderwijs betreft leerlingen bij actief leren, waarbij ze zich met het materiaal moeten bezighouden, er kritisch over moeten nadenken en het moeten toepassen op situaties in de echte wereld. Cruciaal is dat actief leren vaak de motivatie van leerlingen verhoogt.
2. **Structureren en structureren van informatie:** Wanneer leerlingen debatteren, leren ze informatie te analyseren en te reorganiseren om overtuigende argumenten op te bouwen. Dit proces van cognitieve herstructurering stelt hen in staat om problemen vanuit verschillende perspectieven te bekijken en bevordert intellectuele flexibiliteit en probleemoplossende vaardigheden.
3. **Oefening en versterking:** Debatonderwijs biedt leerlingen de mogelijkheid om hun vaardigheden op het gebied van kritisch denken, onderzoek, schrijven en spreken in het openbaar te oefenen en te versterken. Door herhaling en blootstelling verbeteren leerlingen geleidelijk hun vaardigheden en krijgen ze vertrouwen in het gebruik van deze vaardigheden in verschillende academische en professionele contexten.
4. **Sociale interactie:** Debatteren is van nature een sociale activiteit waarbij deelnemers met anderen in gesprek moeten gaan, verschillende standpunten moeten overwegen en moeten reageren op tegengestelde argumenten. Dit proces helpt bij het ontwikkelen van belangrijke sociale vaardigheden, zoals actief luisteren, empathie en onderhandelen, terwijl het tolerantie en respect voor verschillende meningen bevordert.

Bouwstenen van debatsessies

Het debatonderwijs biedt een aantal bouwstenen die altijd aanwezig zijn om deze mechanismen te laten plaatsvinden. Deze bouwstenen zijn onafhankelijk van de specifiek gekozen debatform (zoals Worlds Schools, British Parliamentary of Lincoln-Douglas).

1. **Duidelijke doelstellingen en verwachtingen:** Het is cruciaal om duidelijke doelstellingen en verwachtingen voor leerlingen vast te stellen. Je moet het doel van de debatactiviteiten communiceren en uitleggen welke vaardigheden ze voor elke specifieke sessie willen

ontwikkelen. Voor gevorderde leerlingen die zich het complexe geheel van vereisten eigen hebben gemaakt die betrokken zijn bij het scoren van een debatvorm (zoals materie, manier en strategie), kan feedback een veelvoud van deze regels volgen.

Voor leerlingen die nog niet zo ver zijn op hun debattraject, wil je je doelen afstemmen op specifieke doelen.

2. **Gestructureerd format:** Een goed gestructureerd debatformat, zoals het format van het Worlds Schools Debating Championship, biedt leerlingen een kader om hun argumenten te organiseren en de flow van het debat te volgen. Deze structuur bevordert logische en coherente argumenten en stimuleert een ordelijke en respectvolle uitwisseling van ideeën. De complexiteit van debatformats betekent echter dat ze niet altijd de beste manier zijn om debatvaardigheden aan te leren.
3. **Ontwikkeling van vaardigheden:** Docenten moeten vaardigheden zoals kritisch denken, effectieve communicatie, actief luisteren en samenwerken expliciet onderwijzen. Door activiteiten te integreren die zich richten op deze vaardigheden, zoals brainstormsessies, weerleggingsoefeningen en groepsdiscussies, kunnen studenten een betere manier vinden om hun vaardigheden specifiek aan te scherpen.
4. **Onderwerp kiezen:** Het kiezen van relevante en boeiende onderwerpen is essentieel om de interesse van leerlingen te wekken en intellectuele nieuwsgierigheid te stimuleren. Onderwerpen moeten bespreekbaar, uitdagend en eerlijk zijn. Onderwerpen kunnen door leerlingen worden aangedragen of door jou worden geselecteerd - als je een goed idee hebt van wat je leerlingen interessant vinden. De onderwerpen in deze toolkit zijn gekozen door docenten die veel ervaring hebben met het werken met jongeren op deze gebieden.
5. **Onderzoek en voorbereiding:** Effectief debatonderwijs vereist dat leerlingen grondig onderzoek doen en hun argumenten voorbereiden. Je moet begeleiding bieden bij onderzoeksmethoden, geloofwaardige bronnen en argumentconstructie. Het benadrukken van het belang van op bewijs gebaseerde argumenten en het erkennen van tegenargumenten zal leerlingen helpen om goed afgeronde perspectieven te ontwikkelen.
6. **Feedback en beoordeling:** Het geven van constructieve feedback en beoordeling is essentieel voor de groei van leerlingen. Docenten moeten persoonlijke feedback geven over de sterke punten en verbeterpunten van leerlingen. Het implementeren van een eerlijke en transparante beoordelingsrubriek kan helpen bij het bijhouden van de vooruitgang en het meten van de effectiviteit van het debatonderwijsprogramma.
7. **Een ondersteunende omgeving aanmoedigen:** Het bevorderen van een respectvolle en inclusieve sfeer is cruciaal voor effectief debatonderwijs. Je moet het belang van actief luisteren, empathie en wederzijds respect tijdens debatten benadrukken, terwijl je ook ruimdenkendheid en de waarde van verschillende perspectieven bevordert. Debatteren kan gezien worden als een stressvolle bezigheid en we zijn minder ontvankelijk voor nieuwe informatie en leerervaringen als we gestrest zijn. Een ondersteunende omgeving en positieve feedback helpen om leerlingen een veilig gevoel te geven.

Uit deze zeven bouwstenen kun je afleiden dat een sessie altijd moet bestaan uit:

1. Een leerdoel voor de les dat is afgestemd op een specifieke vaardigheid of set van onderling gerelateerde vaardigheden die je wilt dat je leerlingen verbeteren;
2. Een oefening of reeks oefeningen die leerlingen helpt om deze specifieke vaardigheden aan te scherpen;
3. Een richtlijn of regel die leerlingen moeten horen, ontdekken, begrijpen, inlijven of beheersen die hen helpt deze vaardigheden te ontwikkelen;
4. Een ondersteunende omgeving en een positieve leerkracht die gemotiveerd is om leerlingen op hun pad te helpen.

De meest voorkomende vormen van debatformats

Debatonderwijs neemt meestal de vorm aan van het volgen van een debatformat. Hieronder vind je enkele instructies voor het gebruik van een van de drie debatformats.

Lagerhuisdebat

Schema: Het Lagerhuis debat format wordt vaak gebruikt in Nederland en volgt een gestructureerd schema. Het bestaat meestal uit meerdere rondes met vaste spreektijden voor elke deelnemer of team.

Sprekersrollen: In een Lagerhuisdebat worden de deelnemers verdeeld in twee partijen, vaak aangeduid als de 'voor'- en 'tegen'-teams. Elk team heeft een aangewezen leider die de openingsspeech presenteert, gevolgd door wisselende sprekers van elke kant die argumenten presenteren en weerleggingen geven.

Sprekers staan op wanneer ze willen spreken en een moderator verdeelt de beurt. Na 10 minuten van dit vloerdebat vatten de aangewezen zweepsprekers de argumenten voor hun kant samen.

Beoordeling: De beoordeling in een Lagerhuisdebat is meestal gebaseerd op verschillende criteria, waaronder de duidelijkheid van de argumenten, het gebruik van voorbeelden en anekdotes, en effectief teamwork.

Wereldkampioenschappen debatteren op scholen (WSDC)

Schema: Het WSDC-format wordt gebruikt in internationale debatomgevingen, waaronder de Wereldkampioenschappen Schooldebat.

Sprekersrollen: Elk debat bestaat uit twee teams, met drie sprekers aan elke kant. De rollen bestaan uit de premier, vice-premier, regeringslid, oppositieleider, plaatsvervangend oppositieleider en lid van de oppositie. Elke spreker heeft een bepaalde spreektijd (meestal 8 minuten voor inhoudelijke sprekers en de helft van de spreektijd voor replieken), en ze presenteren hun argumenten en gaan dienovereenkomstig in op weerleggingen.

Beoordeling: WSDC debatten worden beoordeeld op basis van een aantal criteria, zoals de kracht van de argumenten, effectief teamwork, het vermogen om te reageren op argumenten van de tegenpartij, stijl en presentatie, en strategisch gebruik van de tijd. Juryleden beoordelen de algemene prestaties van elk team en van individuele sprekers om de winnaar van elk debat te bepalen.

Brits parlementair debat (BP)

Rooster: Britse parlementaire debatten worden vaak gebruikt in het Verenigd Koninkrijk en volgen een gestructureerd schema met meerdere rondes. De debatten bestaan meestal uit vier teams die het tegen elkaar opnemen.

Sprekersrollen: In BP-debatten worden de teams "regering" en "oppositie" genoemd. Elk team bestaat uit twee sprekers en er zijn in totaal vier teams: twee teams voor en twee teams tegen het onderwerp. Elke spreker heeft een specifieke spreektijd en verantwoordelijkheden bij het presenteren van argumenten en het aangaan van weerleggingen.

Beoordeling: BP debatten worden beoordeeld op basis van de inhoud van het betoog, de manier van spreken en de strategie die de teams volgden. Juryleden beoordelen de prestaties van elk team en van individuele sprekers om de winnaars van elk debat te bepalen.

MODULE 2: GLOBALISERING, RIJKDOM EN ARMOEDE

BELANGRIJKSTE CONCEPTEN

1. **Riem en Weg Initiatief:** Een wereldwijde ontwikkelingsstrategie geïnitieerd door de Chinese regering met betrekking tot infrastructuurontwikkeling en investeringen in bijna 70 landen en internationale organisaties.
2. **Comparatief voordeel:** Een economische theorie die stelt dat landen zich moeten specialiseren in het produceren en exporteren van goederen die ze het efficiëntst kunnen produceren en goederen moeten importeren die andere landen efficiënter kunnen produceren.
3. **Containerisatie:** Het gebruik van standaardformaat zeecontainers voor het vervoer van goederen, vaak op grote containerschepen. Het heeft de efficiëntie in verwerking, transport en logistiek aanzienlijk verbeterd.
4. **Uitbuiting:** Een situatie waarin sommige individuen of groepen in de samenleving onevenredig profiteren van de arbeid of middelen van anderen, vaak door oneerlijke praktijken.
5. **Vrije handel:** Een economisch beleid dat bedrijven in verschillende landen toestaat om handel te drijven zonder overheidsinmenging of beperkingen zoals tarieven, quota of subsidies.
6. **Mondiaal Noorden:** Een term die gebruikt wordt om te verwijzen naar de zogenaamde "ontwikkelde" landen, meestal gelegen op het noordelijk halfrond, waaronder Noord-Amerika, West-Europa en delen van Azië.
7. **Mondiaal Zuiden:** Een term die gebruikt wordt om te verwijzen naar zogenaamde "ontwikkelings- of minder ontwikkelde" landen, meestal op het zuidelijk halfrond, zoals delen van Afrika, Centraal- en Latijns-Amerika en ontwikkelings-Azië.
8. **IMF (Internationaal Monetair Fonds):** Een internationale financiële instelling gericht op het bevorderen van wereldwijde monetaire samenwerking, het veiligstellen van financiële stabiliteit, het bevorderen van hoge werkgelegenheid en duurzame economische groei, en het terugdringen van armoede.
9. **Industrieel beleid:** Overheidsbeleid gericht op het stimuleren van de ontwikkeling en groei van bepaalde sectoren van de economie.
10. **Jonge industrie:** Een nieuwe industrie die in de beginfase moeite heeft of niet kan concurreren met gevestigde concurrenten in het buitenland.
11. **Negatieve externaliteiten:** Kosten die worden geleden door een derde partij vanwege een economische transactie, waarvoor zij niet worden gecompenseerd.
12. **Offshoring / Onshoring:** Offshoring verwijst naar de praktijk van het verplaatsen van de activiteiten, diensten of productie van een bedrijf naar een ander land om de kosten te verlagen. Onshoring, ook bekend als reshoring, is de herintroductie van binnenlandse productie in een land.
13. **Politieke instellingen:** Structuren en systemen binnen een samenleving die het gedrag van haar leden bepalen. Ze omvatten rechtssystemen, overheidsstructuren en politieke partijen.
14. **Overmakingen:** Geld dat door iemand in het ene land naar iemand in een ander land wordt gestuurd, meestal door mensen die geëmigreerd zijn en geld terugsturen naar familie in hun thuisland.
15. **Washington Consensus:** Een reeks economische beleidsvoorschriften die worden beschouwd als het "standaard" hervormingspakket voor ontwikkelingslanden die in een crisis verkeren, gepromoot door in Washington gevestigde instellingen zoals het IMF, de Wereldbank en het Amerikaanse ministerie van Financiën.
16. **Wereldbank:** Een internationale financiële instelling die leningen en subsidies verstrekt aan regeringen van armere landen voor het uitvoeren van kapitaalprojecten.
17. **WTO (Wereldhandelsorganisatie):** Een internationale organisatie die is opgezet om toezicht te houden op de internationale handel en deze te liberaliseren.

INLEIDING

MODULE 2: GLOBALISERING, RIJKDOM EN ARMOEDE

Globalisering is een veelzijdig proces waarbij samenlevingen, economieën en culturen over de hele wereld steeds meer met elkaar verbonden raken. Het omvat de snelle uitwisseling van goederen, diensten, informatie, ideeën en mensen over nationale grenzen heen, gevoed door de vooruitgang in technologie, transport, wetten en communicatie. Economische globalisering verwijst in het bijzonder naar de integratie van nationale economieën in de wereldeconomie.

Voorstanders van globalisering beweren dat het veel voordelen heeft opgeleverd, zoals meer economische groei, armoedebestrijding en innovatie. Tegenstanders maken zich zorgen over lokale en wereldwijde ongelijkheid en uitbuiting, evenals de achteruitgang van het milieu,

In dit hoofdstuk richten we ons vooral op de economische globalisering van de afgelopen 30 jaar, haar oorsprong, kenmerken en gevolgen. Dit hoofdstuk is geschreven om de lezer een algemene inleiding tot deze thema's te geven, die je kunt gebruiken om discussies in de klas op gang te brengen aan de hand van de scenario's die in dit hoofdstuk worden gegeven. We beginnen met een verkenning van de historische oorsprong van globalisering. Vervolgens presenteren we drie visies: de mainstreamvisie ('globalisering heeft geleid tot voordelen voor het **Noorden** en het **Zuiden**'), de neokolonialistische visie ('globalisering houdt een overdracht van welvaart in stand van het Zuiden naar het Noorden') en de postindustrialistische visie ('globalisering heeft geleid tot voordelen voor het Zuiden en de midden- en hogere klasse in het Noorden, ten koste van de arbeidersklasse in het Noorden').

HISTORISCHE ACHTERGROND VAN GLOBALISERING

De economische globalisering zoals we die nu kennen, vindt haar meest directe oorsprong in de oprichting van mondiale instellingen en beleid na de Tweede Wereldoorlog. Dit versnelde de integratie van nationale economieën in een mondiaal systeem.

1. Het systeem van Bretton Woods: In 1944 kwamen vertegenwoordigers van 44 landen bijeen in Bretton Woods, New Hampshire, om een nieuwe internationale monetaire en financiële orde op te richten. Het systeem had als doel om wereldwijde economische groei, stabiliteit en samenwerking te vergemakkelijken door instellingen zoals het Internationaal Monetair Fonds (IMF) en de Wereldbank op te richten en een systeem van vaste wisselkoersen gekoppeld aan de Amerikaanse dollar te implementeren. Dit verminderde de belemmeringen voor kapitaalstromen en hielp de dollar te vestigen als de valuta waarin wereldwijd werd gehandeld en geïnvesteerd.
2. De Algemene Overeenkomst inzake Tarieven en Handel (GATT): De GATT, ondertekend in 1947, was een multilaterale handelsovereenkomst die bedoeld was om handelsbelemmeringen te verminderen en de internationale handel te bevorderen. De GATT zou later in 1995 uitgroeien tot de Wereldhandelsorganisatie (WTO), waardoor de wereldhandel verder werd geliberaliseerd. Dit betekende een verlaging van tarieven en bescherming voor lokale markten, en maakte het zakendoen in andere landen goedkoper voor bedrijven.
3. Multinationale ondernemingen: Het naoorlogse tijdperk zag de snelle expansie van multinationale ondernemingen (MNC's) die profiteerden van de steeds opener wordende wereldmarkt. MNC's werden vitale actoren van de economische globalisering en brachten kapitaal, technologie en expertise over de grenzen heen. Een goed voorbeeld is Apple, dat een toeleveringsketen in Oost-Azië heeft opgezet om zijn apparaten te bouwen.
4. Technologische vooruitgang: Innovaties in transport- en communicatietechnologieën, zoals containerisatie, internet en mobiele telefoons, maakten snellere en efficiëntere wereldwijde handel en informatie-uitwisseling mogelijk.

MODULE 2: GLOBALISERING, RIJKDOM EN ARMOEDE

Deze factoren, in combinatie met ondersteunend overheidsbeleid op nationaal niveau, hebben bijgedragen aan het ontstaan van een mondiaal economisch landschap dat wordt gekenmerkt door onderling verbonden markten, toegenomen handel en de opkomst van mondiale toeleveringsketens.

Een gelijktijdige trend naast deze ontwikkelingen was dekolonisatie. De effecten van dekolonisatie op de economieën van gedekoloniseerde landen waren gemengd. Aan de ene kant bracht de dekolonisatie deze landen politieke onafhankelijkheid, waardoor ze hun eigen economische ontwikkeling konden bepalen. Aan de andere kant bleven deze landen door de erfenis van het kolonialisme vaak achter met aanzienlijke economische problemen, zoals armoede, ongelijkheid en onderontwikkeling.

Een van de belangrijkste effecten van dekolonisatie op de economieën van gedekoloniseerde landen was de opkomst van nieuwe economische systemen. Veel nieuwe onafhankelijke naties probeerden socialistische of gemengde economieën op te bouwen die de nadruk legden op staatseigendom van belangrijke industrieën en hulpbronnen. In Tanzania bijvoorbeeld voerde president Julius Nyerere het Ujamaa-beleid, dat erop gericht was een socialistische maatschappij op te bouwen door middel van collectivisatie en nationalisatie van belangrijke industrieën.

Andere landen, zoals India en China, voerden een beleid van staatsgeleide ontwikkeling dat de nadruk legde op investeringen in infrastructuur en zware industrie. Dit beleid hielp de basis te leggen voor de snelle economische groei die deze landen in de daaropvolgende decennia doormaakten.

De erfenis van het kolonialisme heeft veel nieuwe onafhankelijke landen echter ook met grote economische uitdagingen opgezadeld. Veel landen hadden bijvoorbeeld een exportgerichte economie die sterk afhankelijk was van een paar belangrijke grondstoffen, zoals olie of mineralen. Dit maakte deze landen kwetsbaar voor schommelingen in de wereldwijde grondstofprijzen en belemmerde hun vermogen om hun economieën te diversifiëren.

Bovendien bleef de ongelijke verdeling van rijkdom en hulpbronnen die veel koloniale samenlevingen kenmerkte, vaak bestaan in het postkoloniale tijdperk. Dit leidde tot grote ongelijkheid en armoede in veel nieuwe onafhankelijke landen. In multi-etnische staten bevoordeelde dit vaak dominante etniciteiten, die controle uitoefenden over staatsinstellingen en bedrijven.

Economische globalisering in het tijdperk na de Koude Oorlog

De val van de Sovjet-Unie in 1991 betekende een belangrijk keerpunt in de historische achtergrond van de economische globalisering. Deze gebeurtenis betekende niet alleen het einde van de Koude Oorlog, maar versnelde ook de integratie van de wereldeconomie. Hier spelen twee mechanismen een rol. Het eerste is dat de ineenstorting van de Sovjet-Unie betekende dat veel communistische landen toetraden tot de kapitalistische internationale handelsorde. De belangrijkste markering in dit verband is de toetreding van China tot de WTO in 2001. De tweede is dat de ideologie van de markteconomie over de hele wereld dominant werd. Dit wordt ook wel de Washington Consensus genoemd, vooral als we het hebben over het beleidsadvies dat instellingen zoals de Wereldbank en het IMF geven aan landen in het Zuiden over hoe ze hun economieën efficiënt kunnen beheren.

Een ongerelateerd mechanisme dat de economische globalisering in deze periode hielp verspreiden was de opkomst van het internet, dat bijna onmiddellijke communicatie over de hele wereld mogelijk maakte. Dit maakte het voor bedrijven gemakkelijker om complexere toeleveringsketens in verschillende landen te coördineren.

MODULE 2: GLOBALISERING, RIJKDOM EN ARMOEDE

Deze ontwikkelingen droegen bij tot een steeds meer onderling verbonden en onderling afhankelijke wereldeconomie. Deze periode van snelle economische globalisering leidde echter ook tot bezorgdheid over toenemende inkomensongelijkheid, verplaatsing van banen (vooral van de industriële kerngebieden in het Noorden naar industriële gebieden in het Zuiden, iets wat ook wel de "China-schok" wordt genoemd) en aantasting van het milieu. Sommige van deze zorgen werden duidelijker in de reacties op de financiële crisis van 2008. Sommige indicatoren waren echter ook al eerder aanwezig. De liberalisering van wereldwijde handelsovereenkomsten eindigde met het mislukken van de besprekingen in de Doha-rondes, waar de WTO er niet in slaagde vooruitgang te boeken. De belangrijkste bron van dit conflict was de bezorgdheid van het Zuiden dat liberalisering van de handel de ontwikkeling van hun opkomende industrieën schaadde. Sindsdien zijn succesvolle handelsovereenkomsten meer regionaal van aard, zoals de Noord-Amerikaanse Vrijhandelsovereenkomst in Noord-Amerika, de EU in Europa en de Zuid-Afrikaanse Ontwikkelingsgemeenschap in zuidelijk Afrika.

Globalisering na de financiële crisis van 2008

De financiële crash van 2008 markeerde een kritiek moment in de evolutie van de globalisering. Het legde de kwetsbaarheid bloot van het onderling verbonden wereldwijde financiële systeem, waardoor de risico's en voordelen van economische globalisering opnieuw werden geëvalueerd. In het Noorden maakte men zich ook zorgen over de economische onzekerheid voor de arbeidersklasse. In de nasleep van de crisis kwamen verschillende belangrijke trends en zorgen naar voren:

1. Een opkomende verschuiving in economische macht: De crash had een blijvende impact op geavanceerde economieën, terwijl opkomende markten zoals China en India bleven groeien, wat leidde tot een geleidelijke verschuiving in de wereldwijde economische macht. Deze trend heeft bijgedragen aan de opkomst van nieuwe regionale handelsafspraken en een toenemend belang van ontwikkelingslanden bij het vormgeven van het wereldwijde economische beleid. De belangrijkste beïnvloeder is China, dat via het One Belt and Road Initiative infrastructuur aanlegt en ontwikkelingsleningen verstrekt aan landen in Azië en Afrika. Tegelijkertijd hebben andere landen in het Zuiden de gevolgen gevoeld van hun afhankelijkheid van het Noorden. Brazilië, bijvoorbeeld, heeft te maken gehad met een tragere economische groei nadat een daling van de grondstoffenrijzen de op grondstoffen gerichte groei had aangetast.
2. Toenemend protectionisme: De crisis heeft het scepticisme over de voordelen van vrijhandel en economische liberalisering aangewakkerd, waardoor sommige landen protectionistische maatregelen hebben genomen. Dit heeft geleid tot grotere handelsspanningen en een vertraging van het tempo van de liberalisering van de wereldhandel. Onder Donald Trump trok Amerika zich bijvoorbeeld terug uit het Trans-Pacific Partnership (TPP), een handelsverdrag met landen in de Indische Stille Oceaan.
3. Ongelijkheid en sociale onrust: De crisis verergerde de inkomensongelijkheid en voedde de publieke onvrede, omdat mensen de voordelen van de globalisering voor de bredere bevolking in twijfel trokken. Dit heeft geleid tot zowel populistische bewegingen als oproepen voor een meer inclusief en rechtvaardig mondiaal economisch systeem.

De coronavirus pandemie in 2020-2021 benadrukte een aantal van deze gelijktijdige trends, maar legde de wereld ook bloot aan de realiteit van haar onderling verbonden wereldmarkt. De kortstondige ineenstorting van de internationale handel toen landen op slot gingen, benadrukte de problemen in de toeleveringsketen en startte een inflatieronde die leidde tot een gecompliceerd economisch beeld tijdens het herstel van de pandemie.

MODULE 2: GLOBALISERING, RIJKDOM EN ARMOEDE

Praktijkvoorbeeld: de handelsoorlog tussen de VS en China

Een belangrijk voorbeeld dat deze uitdagingen benadrukt, is de ontluikende handelsoorlog tussen China en de VS.

De handelsoorlog tussen de VS en China verwijst naar een langdurig economisch conflict tussen de Verenigde Staten en China, dat in 2018 begon. Het geschil werd voornamelijk gedreven door zorgen over onevenwichtigheden in de handel, diefstal van intellectueel eigendom en gedwongen overdracht van technologie, evenals bredere strategische concurrentie tussen de twee landen.

De handelsoorlog werd in gang gezet door de VS onder president Donald Trump, die tarieven instelde op Chinese goederen ter waarde van miljarden dollars in een poging deze problemen aan te pakken. Als reactie daarop reageerde China met tarieven op Amerikaanse producten, wat leidde tot een tit-for-tat escalatie van handelsbarrières tussen 's werelds twee grootste economieën.

Tijdens het conflict vonden meerdere onderhandelingsrondes plaats, waarbij beide partijen tijdelijke wapenstilstanden en gedeeltelijke overeenkomsten bereikten. Een alomvattende oplossing bleef echter uit. In januari 2020 ondertekenden de VS en China de "Eerste Fase" handelsovereenkomst, waarin China zich ertoe verbond meer goederen en diensten uit de VS aan te kopen en structurele hervormingen door te voeren op gebieden als de bescherming van intellectuele eigendom. In ruil daarvoor stemden de VS ermee in om sommige tariefverhogingen op te schorten en andere te verlagen.

Ondanks deze overeenkomst zijn de spanningen tussen de VS en China blijven bestaan en zijn er nog steeds veel tarieven van kracht. De handelsoorlog heeft verstrekkende gevolgen gehad voor beide landen en de wereldeconomie, waaronder verstoringen van de toeleveringsketen, verminderde economische groei en meer onzekerheid voor bedrijven en investeerders. Het toekomstige verloop van de handelsrelatie tussen de VS en China blijft onzeker en blijft een belangrijke factor in de stabiliteit van de wereldeconomie.

DE HEERSENDE OPVATTING OVER GLOBALISERING: "WIN-WIN"

De onderzoeker Max Roser, een econoom en oprichter van Our World in Data, een website die gegevens en onderzoek over mondiale ontwikkeling biedt, heeft gekeken naar de afname van de armoede in de wereld. Hij stelt dat economische globalisering heeft geleid tot een aanzienlijke vermindering van armoede en een verbetering van de levensstandaard over de hele wereld. Hij wijst erop dat sinds de jaren 1980 het aantal mensen dat in extreme armoede leeft met meer dan 1 miljard is afgenomen. Hij stelt dat de oorzaak hiervan ligt in het feit dat economische globalisering heeft geleid tot grotere economische kansen voor ontwikkelingslanden, waarbij veel landen een snelle economische groei en ontwikkeling hebben doorgemaakt als gevolg van toegenomen handel en investeringen. We noemen deze opvatting de "mainstream" opvatting, omdat het de opvatting is die je waarschijnlijk het meest tegenkomt als je met deskundigen praat, het nieuws leest of kijkt naar de richting waarin het beleid de afgelopen decennia is gegaan. We zullen kijken naar de belangrijkste argumenten die deze visie ondersteunen op drie gebieden: vrijhandel, financiën en economische migratie.

Internationale handel

MODULE 2: GLOBALISERING, RIJKDOM EN ARMOEDE

De standaardopvatting van internationale handel is dat deze economische voordelen oplevert voor zowel het Noorden als het Zuiden. Ten eerste vergemakkelijkt het de efficiënte toewijzing van middelen door landen in staat te stellen zich te specialiseren in de productie van goederen en diensten waarin ze een **comparatief voordeel hebben**. Deze specialisatie leidt tot een hogere productiviteit, lagere productiekosten en een hogere kwaliteit van goederen voor consumenten. Ten tweede vergroot internationale handel de markten voor exporteurs. Hierdoor kunnen bedrijven hun goederen aan meer klanten verkopen, waardoor ze de voordelen van schaalvergroting kunnen behalen, wat hun productieprijzen verlaagt en hun concurrentievermogen verbetert. Tot slot stimuleert handel economische groei, schept het werkgelegenheid en bevordert het technologische vooruitgang door de overdracht van kennis en vaardigheden tussen handelspartners.

De belangrijkste casestudy waarop voorstanders van internationale handel kunnen wijzen, is de opkomst van de 'Aziatische tijgers'. In het boek 'How Asia Works' onderzoekt de journalist Joe Studwell hoe succesvol gebruik van de mogelijkheden van economische globalisering de snelle groei van Oost-Aziatische economieën zoals Japan, Zuid-Korea, Taiwan en China heeft gestimuleerd. Deze landen zijn begonnen met een exportgericht **industriebeleid**.

In deze landen stond de overheid bepaalde industrieën of regio's toe om te concurreren met de wereldmarkt, terwijl deze bedrijven zwaar werden gesubsidieerd. Industrieën die gunstige resultaten behaalden op de wereldmarkt kregen vervolgens een gunstige behandeling. In Zuid-Korea leidde dit tot de opkomst van een aantal wereldwijd concurrerende bedrijven zoals Samsung en Daewoo.

De voordelen voor het Noorden zijn analoog. Handel betekent dat bedrijven in het Noorden meer klanten kunnen vinden om producten van te kopen, waardoor hun winsten stijgen. Handel betekent ook dat consumenten in het Noorden goedkopere goederen kunnen krijgen.

Wereldwijde financiering

Om industrieën op te bouwen die kunnen concurreren in de wereldhandel, heb je geld en middelen nodig. Voorstanders van globalisering beweren dat globalisering dit geld gemakkelijker beschikbaar heeft gemaakt.

Het belangrijkste kenmerk van het mondiale financiële systeem is het gebruik van de dollar als mondiale reservemunt. Dit is geen wet die van bovenaf wordt opgelegd, maar een gevolg van de stabiliteit en aantrekkelijkheid van de dollar, omdat zijn waarde is gekoppeld aan de prestaties van 's werelds grootste economie (hoewel China de VS misschien heeft ingehaald). Als gevolg hiervan zullen bedrijven en landen reserves in dollars willen hebben die ze kunnen gebruiken om goederen te importeren, en krijgen ze dollars door goederen te exporteren op de wereldmarkt. Om transactiekosten en valutaschommelingen te beperken, hebben veel landen hun valuta gekoppeld aan de dollar of staan ze het gebruik van dollars in hun land toe.

Waarom zijn deze schommelingen zo belangrijk? Een plotselinge waardeinstijging van de valuta - waarbij je eigen valuta aantrekkelijker (of duurder) wordt - kan exportgerichte sectoren schaden en het concurrentievermogen van binnenlandse industrieën verminderen. De reden hiervoor is dat deze sectoren, die vaak binnenlandse benodigdheden en lonen in lokale valuta moeten betalen, hun kosten zien stijgen. Denk naar analogie aan het bestellen van een nieuwe telefoon bij een webshop. Dezelfde telefoon kan goedkoper zijn als je hem via AliBaba verstuurt in plaats van via Amazon. Een belangrijke reden hiervoor is dat de Chinese yuan vaak goedkoper is dan de euro of dollar.

MODULE 2: GLOBALISERING, RIJKDOM EN ARMOEDE

Valutadepreciatie daarentegen - wanneer je valuta minder aantrekkelijk wordt - kan de invoerkosten en inflatiedruk verhogen. Denk als analogie aan een Europese toerist die naar het Verenigd Koninkrijk gaat en zijn restaurantrekening betaalt met euro's die hij heeft ingewisseld voor ponden. Nu de euro minder waard is dan ponden, voelt deze restaurantmaaltijd duurder aan voor jou, en ze denken misschien wel twee keer na voordat ze een dessert bestellen!

Een tweede belangrijk kenmerk van mondiale financiering is de rol van mondiale financiële instellingen, zoals de Wereldbank en het Internationaal Monetair Fonds (IMF). Zij bieden financiële en technische hulp aan ontwikkelingslanden en helpen hen om infrastructuur op te bouwen, beleidshervormingen door te voeren en hun economieën te stabiliseren. Deze instellingen fungeren als "kredietverstrekker in laatste instantie": als een land een moeilijke economische tijd doormaakt, kunnen deze instellingen hen helpen aan het kapitaal dat landen nodig hebben om te investeren. In ruil eisen deze instellingen vaak economische hervormingen. Deze zijn vaak gericht op het opbouwen van een grotere private sector, bijvoorbeeld door nationale bedrijven te privatiseren en handelsbarrières te verlagen. De laatste jaren zijn er alternatieven voor deze instellingen ontstaan. De belangrijkste is de Asian Infrastructure Investment Bank (AIIB), een door China gecontroleerde financiële instelling die leningen verstrekt voor de ontwikkeling van infrastructuur, vaak met minder voorwaarden voor beleidshervormingen.

Hoewel deze grote, door de overheid gecontroleerde instellingen een grote rol kunnen spelen bij het verstrekken van geld voor ontwikkeling, brengen privébanken en investeringsfondsen ook grote hoeveelheden geld binnen. Wetten die het gemakkelijker maken om geld over te maken en landen in handen te geven van buitenlandse actoren hebben het voor bedrijven gemakkelijker gemaakt om zich over de hele wereld te vestigen en fabrieken in het buitenland te bouwen.

Casestudie: Economische crisis Sri Lanka in 2022

De economische crisis in Sri Lanka in 2022 dient als illustratief voorbeeld van de complexe wisselwerking tussen internationale handel, directe buitenlandse investeringen en financiële markten in de context van wereldwijde economische integratie. De crisis werd gekenmerkt door een ernstig valutatekort, hoge inflatie, torenhoge staatsschulden en een ongekende depreciatie van de Sri Lankaanse roepie.

Kortom, Sri Lanka was afhankelijk van voldoende dollars om goederen op de internationale markt te kopen, waaronder kunstmest. De COVID-19 pandemie ontwrichtte de toeleveringsketens en had ernstige gevolgen voor de cruciale toeristische sector van het land. De regering van Sri Lanka hield zich ook bezig met verkwistende projecten, zoals de bouw van een haven in de tweede stad van het land met Chinese steun. Deze stad was belangrijk voor de heersende elite, maar de economische noodzaak ervan was twijfelachtig. Het gevolg was dat Sri Lanka tekorten had, door internationale investeerders als een potentieel risico werd gezien en geen dollars kon ontvangen via export en toerisme.

Uit angst voor de mogelijkheid om kunstmest op de markt te importeren, nam de regering van Sri Lanka de controversiële stap om het gebruik van kunstmest te beperken. De verwachte productiedaling leidde tot een ineenstorting van het vertrouwen in de Sri Lankaanse economie en daarmee tot een waardevermindering van de Sri Lankaanse roepie.

MODULE 2: GLOBALISERING, RIJKDOM EN ARMOEDE

Het laatste effect dat we bekijken is het effect dat globalisering heeft gehad op arbeid. We kijken naar drie dimensies: de toename van banen in de verwerkende industrie in het Zuiden, de toename van arbeidsmigranten en de aanpassing aan deze arbeidsstromen in het Noorden.

Het handels- en financieringsbeleid dat tot nu toe is beschreven, heeft geleid tot een toename van de productie in het Zuiden, met vooral veel activiteiten in Zuidoost-Azië en Mexico. Een van de redenen waarom deze landen zoveel belangstelling kregen van fabrikanten is dat het relatief armere landen waren, wat betekent dat mensen relatief lagere lonen vragen. Dit verlaagt de kosten voor fabrikanten en vergroot de werkgelegenheid in het Zuiden. Het verplaatsen van productie naar het buitenland wordt offshoring genoemd.

Tegelijkertijd zijn deze goedkope arbeidskrachten ook interessant voor banen in het Noorden. Toegestane migratiewetten betekenen dat grote hoeveelheden arbeiders uit het Zuiden tijdelijk of permanent naar het Noorden migreren om werk te verrichten in verschillende sectoren, zoals landbouw, productie, toerisme en de dienstensector. Deze arbeiders sturen vaak een groot deel van hun loon terug naar huis om hun familie te onderhouden. Deze **overmakingen** financieren in sommige gevallen grote delen van de economieën van hun landen van herkomst. In 2020 bedroegen de overboekingen naar lage- en middeninkomenslanden 540 miljard dollar.

Critici beweren dat deze migratiestromen de banen en lonen van werknemers in het Noorden onder druk hebben gezet. Het bewijs voor deze beweringen is gemengd. Voorstanders beweren dat veel van deze werknemers werk hebben kunnen vinden in andere sectoren en dat de voordelen van goedkopere goederen en bedrijven die hun winsten verhogen en dus meer ruimte hebben voor investeringen, hebben geholpen om deze schok op te vangen. Veel werknemers in de Verenigde Staten die hun baan in de auto-industrie verloren toen de offshoring naar Mexico eind jaren negentig en begin jaren 2000 begon, gingen bijvoorbeeld werken in de bouwsector in de Sunshine Belt.

Een complicerende factor in dit verhaal is de rol die technologische vooruitgang of automatisering heeft gespeeld. Sommige economen beweren dat de verdringingseffecten zijn verminderd door goedkopere offshoring van migrantenarbeid, maar vooral door de kostenefficiëntievoordelen van het automatiseren van werk door machines.

DE KRITISCHE BLIK: VOOR VELEN, NIET VOOR WEINIGEN

Wordt de wereld echt elke dag beter? Terwijl er elke dag meer en meer fabrieken worden gebouwd in het Zuiden, maken arbeiders extreem lange dagen onder gevaarlijke omstandigheden. En terwijl deze fabrieken worden gebouwd in landen in Zuidoost-Azië, heeft het Afrikaanse continent moeite om deze groei bij te benen. De grondstoffen, vaak in handen van buitenlandse bedrijven of vriendjespolitieke staatsbedrijven, worden voor een schijntje verkocht aan buitenlandse fabrikanten die er winstgevende luxegoederen van maken. En de ecologische kosten van deze koolstofgedreven wereldeconomie lijken de landen in het Zuiden het hardst te treffen. En zelfs als we duidelijke verbeteringen zien - in landen variërend van Tanzania, Kenia en Ethiopië in Oost-Afrika tot Zuid-Afrika, Namibië en Botswana in zuidelijk Afrika - moet die verbetering een ongemakkelijke erkenning ondergaan: deze ontwikkeling moest worden gewonnen op de rug van de extractieve erfenis van het kolonialisme, waar het mondiale Noorden waardevolle hulpbronnen en mensen nam en gestolen instellingen achterliet, conflicten veroorzaakte en het eigendom van vitale bezittingen behield. Dit is wat we de "neokoloniale" visie noemen, en voorstanders van deze visie beweren dat de mechanismen die globalisering aansturen veel mensen in het Zuiden niet bereiken of hen actief in verarmde omstandigheden houden.

MODULE 2: GLOBALISERING, RIJKDOM EN ARMOEDE

Theorie van wereldsystemen

De theorie van wereldsystemen is een benadering van wereldgeschiedenis en sociale verandering die suggereert dat er een economisch wereldsysteem is waarin sommige landen profiteren terwijl andere worden uitgebuit. De theorie suggereert dat de manier waarop een land is geïntegreerd in het kapitalistische wereldsysteem bepaalt hoe de economische ontwikkeling in dat land plaatsvindt. Net als de afhankelijkheidstheorie wijst deze theorie erop dat rijke landen profiteren van andere landen en de burgers van die landen uitbuiten. In tegenstelling tot de afhankelijkheidstheorie erkent dit model echter de minimale voordelen die landen met een lage status in het wereldsysteem hebben.

Volgens Wallerstein is het wereldeconomische systeem onderverdeeld in een hiërarchie van drie soorten landen: kernlanden, semi-perifere en perifere landen. Kernlanden (VS, Japan, Duitsland, enz.) zijn dominante, kapitalistische landen die worden gekenmerkt door een hoge mate van industrialisatie en verstedelijking. De kernlanden zijn kapitaalintensief, hebben hoge lonen en hoogtechnologische productiepatronen. Perifere landen (de meeste Afrikaanse landen en lage-inkomenslanden in Zuid-Amerika) zijn afhankelijk van de kernlanden, zijn meestal agrarisch, hebben een laag alfabetiseringsniveau en geen consistente toegang tot internet. Semi-perifere landen (Zuid-Korea, Taiwan, Mexico, Brazilië, India, Nigeria, Zuid-Afrika) zijn minder ontwikkeld dan kernlanden, maar meer ontwikkeld dan perifere landen. De kernlanden bezitten het grootste deel van 's werelds kapitaal en technologie en hebben grote controle over internationale handel en economische overeenkomsten. Het zijn ook culturele centra die kunstenaars en intellectuelen aantrekken. Perifere landen leveren over het algemeen arbeid en materialen aan de hoofdlanden. Semi-perifere landen buiten perifere landen uit, net zoals kernlanden zowel semi-perifere als perifere landen uitbuiten. De kernlanden winnen grondstoffen tegen lage kosten. Ze kunnen ook de prijzen bepalen voor landbouwproducten die perifere landen exporteren ongeacht de marktprijzen, waardoor kleine boeren gedwongen worden hun velden te verlaten omdat ze de arbeid en kunstmest niet kunnen betalen. De rijken in perifere landen profiteren van de arbeid van arme arbeiders en van hun eigen economische relaties met kapitalisten in de kernlanden.

De consensus van Washington

Zoals vermeld in het vorige hoofdstuk, werkten instellingen zoals de Wereldbank en het IMF en handelsovereenkomsten zoals die van de WTO volgens een logica die vaak de "consensus van Washington" wordt genoemd. De voorschriften die deze consensus vormen, zijn gericht op het creëren van een open markteconomie met een beperkte rol voor de staat in landen die in crisis verkeren.

De antropoloog Jason Hickel is een van de vele academici die kritiek hebben op dit beleid. Volgens hem heeft dit beleid ontwikkelingslanden aangemoedigd om zich te richten op export en het aantrekken van buitenlandse investeringen en gaat dit volgens hem vaak ten koste van veel lokale industrieën en kleine bedrijven. Als gevolg hiervan zijn veel ontwikkelingslanden te afhankelijk geworden van de export van een paar primaire grondstoffen, waardoor ze kwetsbaar zijn geworden voor schommelingen in de wereldwijde grondstoffenprijzen. Een voorbeeld hiervan is de economische crisis van Brazilië in 2014 als gevolg van lage

MODULE 2: GLOBALISERING, RIJKDOM EN ARMOEDE

grondstofprijzen, die bijdroegen aan de val van de regering Rouseff en de verkiezingsoverwinning van de populist Jair Bolsonaro.

Bovendien stelt Hickel dat globalisering heeft geleid tot uitbuiting van arbeid en hulpbronnen in het Zuiden, waarbij multinationals profiteren van lakse milieu- en arbeidsvoorschriften om hulpbronnen te winnen en arbeiders in ontwikkelingslanden uit te buiten. Dit heeft geleid tot een situatie waarin arbeiders in het Zuiden vaak zeer lage lonen en slechte arbeidsomstandigheden krijgen. Deze lonen kunnen vervolgens ontoereikend zijn om arbeiders daadwerkelijk te helpen hogerop te komen op de ontwikkelingsladder, door bijvoorbeeld te investeren in een huis, veiliger kookapparatuur, een stuk land voor eigen gebruik of onderwijs voor hun kinderen.

Tot slot is hij van mening dat deze liberalisering heeft geleid tot de ondergang van lokale bedrijven die gedwongen werden om te concurreren met grotere en goed toegeruste internationale bedrijven. Het alternatief dat vaak wordt voorgesteld is het "**infant industry**"-argument, waarbij overheden lokale bedrijven beschermen door middel van maatregelen zoals handelstarieven en subsidies totdat ze de knowhow en het klantenbestand hebben opgebouwd om effectief te kunnen concurreren op een wereldmarkt.

Het boek "Broken Promise of Globalisation: The Case of the Bangladesh Garment Industry" onderzoekt de impact van de globalisering op de kledingindustrie in Bangladesh. De auteur, Shahidur Rahman, geeft een negatiever beeld van de invloed van multinationale ondernemingen op het Zuiden. Hij stelt dat ondanks de beloften van economische ontwikkeling en betere arbeidsomstandigheden die de globalisering zou moeten brengen, de realiteit voor veel arbeiders in de kledingindustrie in Bangladesh er een is van uitbuiting, armoede en onveilige arbeidsomstandigheden.

Het boek "Broken Promise of Globalisation: The Case of the Bangladesh Garment Industry" onderzoekt de impact van de globalisering op de kledingindustrie in Bangladesh. De auteur, Shahidur Rahman, geeft een negatiever beeld van de invloed van multinationale ondernemingen op het Zuiden. Hij stelt dat ondanks de beloften van economische ontwikkeling en betere arbeidsomstandigheden die de globalisering zou moeten brengen, de realiteit voor veel arbeiders in de kledingindustrie in Bangladesh er een is van uitbuiting, armoede en onveilige arbeidsomstandigheden.

Het boek geeft een historisch overzicht van de ontwikkeling van de kledingindustrie in Bangladesh, vanaf het begin in de jaren zeventig tot de huidige status als belangrijke exporteur van kleding naar de wereldmarkt. Het betoogt dat de industrie wordt gekenmerkt door lage lonen, lange werkdagen en slechte arbeidsomstandigheden, en dat deze omstandigheden zijn verergerd door de druk van de wereldwijde concurrentie.

Wereldwijde merken en detailhandelaren in de kledingindustrie zijn belangrijke aanjagers van dit proces geweest en zijn medeplichtig aan de uitbuiting van arbeiders in Bangladesh. Het rapport belicht de manieren waarop wereldmerken hun macht hebben gebruikt om de prijzen te drukken en de productiekosten af te wentelen op leveranciers en arbeiders, wat heeft geleid tot een race naar de bodem op het gebied van lonen en arbeidsomstandigheden.

Slechte' instellingen

Zelfs als sommige binnenlandse bedrijven erin slagen om zaken te doen, is dat vaak niet genoeg om een sterke economische groei in een land te creëren. Deze bedrijven moeten kunnen vertrouwen op een goede infrastructuur om

MODULE 2: GLOBALISERING, RIJKDOM EN ARMOEDE

hun goederen naar hun klanten brengen. Als er een geschil is tussen hen, moeten ze kunnen rekenen op een onpartijdige rechtbank die over het geschil beslist. En de belastingen waarmee dit betaald wordt, moeten op een eerlijke en tijdige manier geïnd worden. Al deze mechanismen vereisen goede **politieke instellingen**. Voor de economen Acemoglu en Robinson zijn dit de belangrijkste factoren die economische groei beïnvloeden. En de erfenis van het kolonialisme heeft vaak geleid tot de ontwikkeling van de slechte soort van deze instellingen.

In hun boek "Why Nations Fail" stellen ze dat inclusieve politieke instellingen, die brede participatie mogelijk maken en de macht van elites beperken, leiden tot inclusieve economische instellingen, die innovatie, investeringen en economische groei aanmoedigen. Aan de andere kant leiden extractieve politieke instellingen, die slechts een kleine elite ten goede komen, tot extractieve economische instellingen, die innovatie en investeringen verstikken en economische groei beperken.

De uitdagingen waarmee het Zuiden en China worden geconfronteerd bij het bereiken van economische ontwikkeling zijn geworteld in hun historische erfenis van extractieve politieke instellingen. In veel van deze landen hebben elites in het verleden hun macht gebruikt om middelen en rijkdom aan de bevolking te onttrekken, waardoor er weinig ruimte overbleef voor mensen om middelen te gebruiken om zich te ontwikkelen. Koloniale instellingen waren van nature extractief. Europese elites bouwden geen scholen en universiteiten, bang dat een goed opgeleide koloniale elite hun dominantie in twijfel zou trekken. Als er al infrastructuur werd aangelegd, dan was dat om het transport van materialen naar Europa te vergemakkelijken, niet om bevolkingscentra met elkaar te verbinden. In bepaalde gevallen speelden de Europeanen verdeel-en-heersstrategieën tussen etnische groepen, zoals in Rwanda waar de Belgen de Hutu's een voorkeursbehandeling gaven boven de Tutsi's. Toen de Europese elites vertrokken, gingen ze vaak lukraak weg, zonder democratische instellingen waar mensen hun geschillen konden oplossen. De nieuwe koloniale leiders die de macht overnamen, hadden de controle over een staat die ontworpen was om te ontginnen, en moesten regeren over een broos verbond van vaak verdeelde mensen, van wie velen zich zorgen maakten dat ze een onvoldoende deel van de schaarse middelen zouden krijgen. Geconfronteerd met het dilemma van het handhaven van stabiliteit, moesten ze hun toevlucht nemen tot een voorkeursbehandeling voor groepen elites, die controle kregen over de meest voordelige bezittingen in deze landen. En omdat deze elites er persoonlijk baat bij hebben, geven ze deze macht niet graag op.

Spillovers naar het milieu

De wereldeconomie voorziet haar consumenten niet alleen van innovatieve goederen en basisproducten. Naast deze productie genereert het ook **negatieve externaliteiten**. Als je rundvlees wilt produceren, dan produceer je een koe waarvan het graan misschien het kappen van regenwoud vereist om plaats te maken voor akkers. De productie van consumptiegoederen betekent de creatie van verpakkingen en giftige stoffen, vaak voor eenmalig gebruik of moeilijk te recyclen, die hun weg moeten vinden naar stortplaatsen. Deze negatieve externe effecten brengen kosten met zich mee voor de gebieden waar ze terecht komen. Afvalstortplaatsen trekken ongedierte en ziekten aan. Verandering in landgebruik leidt tot vernietiging van habitats met een grote biodiversiteit en kan een milieuramp veroorzaken. Neokolonialisten beweren dat veel van deze externe effecten in de eerste plaats op bevolkingen in het Zuiden worden afgewenteld.

Er zijn een paar redenen waarom deze externaliteiten vaker voorkomen in het Zuiden. De eerste reden zijn de kosten. Het is goedkoper om stukken land te kopen om afval te dumpen in armere landen of om arbeiders te vinden die het vuile en zware werk van recycling en

MODULE 2: GLOBALISERING, RIJKDOM EN ARMOEDE

afvalbeheer willen doen.

De tweede is regelgeving en democratische controle. In landen met verzwakte democratische instellingen is het moeilijker voor de lokale bevolking om te protesteren tegen praktijken zoals afvalverwerking.

MODULE 2: GLOBALISERING, RIJKDOM EN ARMOEDE

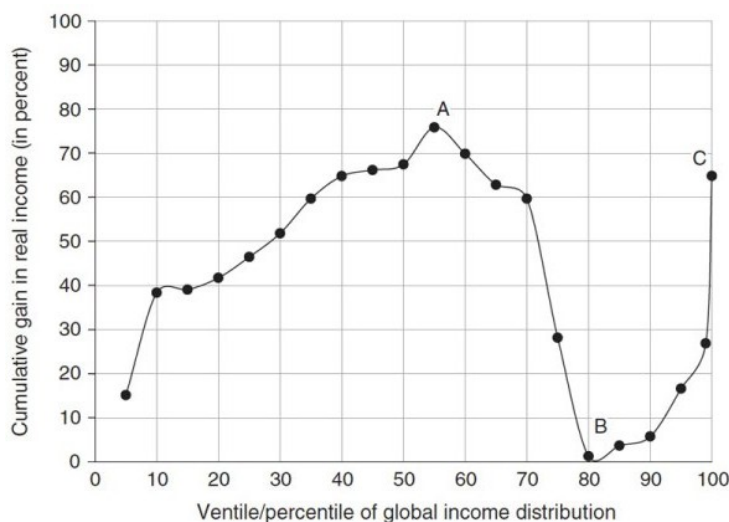
dumpen. Omgekeerd kunnen burgers in democratische samenlevingen zich vaak effectief organiseren om de bouw van vervuilende fabrieken of afvalstortplaatsen uit te stellen of te weigeren, of voor betere regelgeving om te voorkomen dat een fabriek giftige stoffen in het water dumpet.

De laatste is locatie. Bepaalde negatieve externaliteiten die verband houden met klimaatverandering zullen harder aankomen in landen die in gebieden liggen waar de kans op natuurrampen groter is of waar de temperaturen al warmer zijn. Negatieve externaliteiten in lokale omgevingen, zoals gezondheidsrisico's door vervuiling door mijnen, treden alleen op als je in de buurt van dergelijke winningslocaties woont. Helaas voor veel mensen die in deze omgevingen wonen, bevat het Zuiden veel omgevingen die rijk zijn aan grondstoffen. Bepaalde materialen komen slechts in een klein aantal landen voor. Cadmium bijvoorbeeld, een materiaal dat cruciaal is voor de ontwikkeling van aanraakschermen, wordt voornamelijk gewonnen in de Democratische Republiek Congo.

DE POSTINDUSTRIËLE VISIE: DE ACHTERBLIJVERS

Een voormalige medewerker en econoom van de Wereldbank, Branko Milanovic, zorgde in 2013 voor ophef toen hij een artikel publiceerde met een grafiek die de "olifantencurve" werd genoemd. Deze grafiek laat zien hoe de wereldwijde inkomensverdeling de afgelopen decennia is veranderd. De curve laat zien dat de grootste inkomensstijgingen zijn gegaan naar de top 1% van de verdieners in ontwikkelde landen, terwijl de middenklasse in deze landen weinig tot geen inkomensstijgingen heeft gezien. De curve laat ook zien dat veel mensen in ontwikkelingslanden, vooral in Azië, er in dezelfde periode aanzienlijk op vooruit zijn gegaan.

Milanovic stelt dat de olifantencurve aantoont dat globalisering heeft geleid tot een "divergentie" in de wereldwijde inkomensverdeling, waarbij de winsten van de topverdieners in ontwikkelde landen teniet worden gedaan door de winsten van de middenklasse en armen in ontwikkelingslanden. Hij wijst erop dat terwijl de mondiale inkomensongelijkheid is toegenomen, de armoede aanzienlijk is afgenomen, vooral in Azië.

RELATIVE GAIN IN REAL PER CAPITA INCOME
BY GLOBAL INCOME LEVEL, 1988–2008

MODULE 2: GLOBALISERING, RIJKDOM EN ARMOEDE

Een punt van kritiek op de olifantencurve is dat deze niet de volledige omvang van de mondiale inkomensongelijkheid weergeeft, met name onder de allerarmsten. Nobelprijswinnaar Angus Deaton heeft betoogd dat de olifantencurve moet worden gecombineerd met metingen van absolute inkomensniveaus, zoals de armoedegrens van de Wereldbank, om een vollediger beeld te krijgen van de mondiale inkomensongelijkheid. Andere economen hebben de olifantencurve aangevochten op methodologische gronden, bijvoorbeeld het gebrek aan vergelijkingen van rijkdom tussen generaties en het buitensporige effect van de Japanse economische stagnatie op de 'neerwaartse helling' van de olifantencurve.

Als we het standpunt van Milanovic serieus nemen, zullen we in dit hoofdstuk ingaan op de argumenten van degenen die zich zorgen maken over het effect van de globalisering op de economieën van het Noorden. We noemen dit de "postindustrialistische" visie, omdat het belangrijkste kenmerk de afname van banen in de industriële sectoren in het Noorden is.

Verdringing van arbeid

De belangrijkste analysepunten voor de arbeidsverdringingstheorie zijn in de voorgaande delen gemaakt. Lagere arbeidskosten in het Zuiden en vooruitgang in scheepvaart- en communicatietechnologieën maakten het voor bedrijven aantrekkelijker om fabrieken in het Zuiden te bouwen. Tegelijkertijd beweren sommige academici dat de vooruitgang in robotica ook de behoefte aan arbeiders verminderde. De tegenstelling tussen deze twee mechanismen is minder belangrijk als we kijken naar het effect op het verlies van banen, maar is wel belangrijk als we kijken naar mogelijke oplossingen voor het probleem. Onshoringbeleid, waarbij regeringen proberen om de handelsbarrières voor goederen die uit het Zuiden worden geïmporteerd te verhogen, zal waarschijnlijk niet leiden tot meer banen als de werkelijke reden voor de afname mechanisering was.

Het tweede twistpunt betreft de economische gevolgen voor de mensen die hun baan zijn kwijtgeraakt. Studies wijzen uit dat veel arbeiders werk hebben gevonden in andere sectoren. Dat laat echter twee belangrijke nadelen onverlet. De eerste is het effect van het banenverlies op lokale gemeenschappen. Veel gebieden worden vaak voornamelijk bepaald door een dominante sector, zoals de auto-industrie in Detroit, VS, en Turijn, Italië. Een groot productiviteitsverlies in die dominante sector heeft sterke domino-effecten op iedereen die in deze gebieden werkt. Ten tweede zijn er de gevolgen voor mensen die zich niet kunnen omscholen naar ander werk. Dat kan zijn omdat ze geen goede initiële opleiding hebben genoten, omdat ze niet over de middelen beschikken om in een andere opleiding te investeren, of omdat ze moeilijkheden ondervinden om zich opnieuw op de arbeidsmarkt te begeven, bijvoorbeeld omdat ze geen netwerk hebben, vanwege hun leeftijd of omdat ze gediscrimineerd worden.

Effecten van migratie

Naast de theorie van verdringing wijzen critici van globalisering op een andere zorg: het idee dat economische migranten bestaande banen onder druk zetten en de lonen kunnen drukken. De logica achter deze bewering is dat economische migranten vaak bereid zijn om voor lagere lonen te werken omdat ze zelf uit lage-inkomenslanden komen. Dit argument moet worden afgewogen tegen drie concurrerende factoren. De eerste is de vraag of deze economische migranten in sectoren komen waar al concurrentie voor banen bestaat, of dat ze worden aangetrokken door een gebrek aan vraag van huishoudelijk personeel. De tweede is de vraag of de kosten van economische migratie worden gecompenseerd door de extra voordelen op het gebied van arbeidsproductiviteit, bedrijfswinsten en belastingen die deze economische

MODULE 2: GLOBALISERING, RIJKDOM EN ARMOEDE

migranten opleveren voor de landen waar ze werken. En het laatste element

MODULE 2: GLOBALISERING, RIJKDOM EN ARMOEDE

De vraag is of de arbeidswetgeving, zoals het minimumloon, voldoende is om deze neerwaartse druk tegen te houden, of dat bedrijven de wetgeving kunnen omzeilen.

CONCLUSIE

In het boek *Six Faces of Globalization* (2021) maken Anthea Robert en Nicolas Lamp duidelijk dat er momenteel in westerse samenlevingen minstens zes verhalen de ronde doen over wat er de afgelopen decennia aan de hand is geweest. Ooit gevierd als een onstuitbare kracht die de hele wereld westers, welvarend en liberaal zou maken, is het grote verhaal van de globalisering veranderd in een caleidoscoop waar elke draai van de kijker een nieuwe visie en de plot voor een ander verhaal brengt.

Zoals we eerst tegenkwamen, is er het gevestigde 'mainstream' perspectief. In dit verhaal zie je alleen vooruitgang en zijn er geen verliezers. Globalisering heeft markten efficiënter gemaakt en bedrijven innovatiever. Technologie gaat met sprongen vooruit. Schaalvergroting leidt tot hogere productiviteit. De economie groeit. Iedereen krijgt een groter stuk van de taart en de armoede in de wereld neemt af. Door vrijhandel, economische liberalisering, het terugdringen van de staat en de oprichting van internationale instellingen als de Wereldbank, het IMF en de World Hand Organization zijn vormen van internationale arbeidsverdeling ontstaan waar de hele wereld van profiteert. En voor zover er verliezers zijn, kunnen die ruimschoots gecompenseerd worden met geld en nieuwe kansen....

De andere vijf verhalen richten zich op degenen die in het bovenstaande verhaal aan het kortste eind trekken. Een van deze groepen kwamen we tegen in het postindustriële verhaal. Maar er zijn er meer:

1. Een verhaal dat globalisering en economische groei afwijst, waarin 'de planeet' de grote verliezer is - denk aan de opwarming van de aarde;
2. Een rechts-populistisch verhaal, waarin 'het volk' aan het kortste eind trekt en de controle terugneemt, is de remedie - denk aan Front National, Brexit of Make America Great Again;
3. Een links populistisch verhaal waarin 'klassen', vooral de arbeidersklasse en de lagere middenklasse in Westerse landen, de grote verliezers zijn en een Green New Deal soelaas zou moeten bieden;
4. Een verhaal tegen multinationals en grote (tech)bedrijven, waarin arbeiders en gemeenschappen wereldwijd de verliezers zijn en hervorming van de instellingen van de wereldmarkt de belangrijkste oplossing is;
5. En een verhaal dat verder gaat dan economie: een geopolitiek verhaal waarin van de grootmachten vooral het Westen macht en prestige dreigt te verliezen en diplomatie plus realistische machtspolitiek moeten zorgen voor het gewenste militaire en ideologische evenwicht.

De zes gezichten in dat boek zijn westers van aard. In Azië werden miljoenen mensen uit de armoede gehaald en groeide de middenklasse. Daar is het vooruitzicht van globalisering. Maar in andere delen van de wereld lijkt dat vooruitzicht ver te zoeken. Er is nog geen onbetwiste "Guinese tijger". En zelfs in Azië zijn er duidelijke kosten verbonden aan het succesverhaal, zoals de kledingarbeiders in Bangladesh en de vervuilde rivieren in China kunnen aantonen.

BRONNEN

MODULE 2: GLOBALISERING, RIJKDOM EN ARMOEDE

1. Stiglitz, J. E. (2003). Globalisering en haar ongemakken. New York: W.W. Norton & Company.
2. Rodrik, D. (2011). De globaliseringsparadox: Democratie en de toekomst van de wereldeconomie. New York: W.W. Norton & Company.
3. Wolf, M. (2004). Waarom globalisering werkt. New Haven: Yale University Press.
4. Wereldbank. (2021). Wereldontwikkelingsrapport 2021
5. Friedman, T. L. (2005). De wereld is plat: Een korte geschiedenis van de eenentwintigste eeuw. New York: Farrar, Straus and Giroux.
6. O'Rourke, K. H., & Williamson, J. G. (2002). Wanneer begon de globalisering? *European Review of Economic History*, 6(1), 23-50.
7. De Wereld Bank. (2021). Wereld Ontwikkeling Indicatoren. Opgehaald van <https://databank.worldbank.org/reports.aspx?source=world-development-indicators>
8. De Wereldhandelsorganisatie. (2021). Statistisch overzicht van de wereldhandel 2021. Opgehaald van https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/wts2021_e/wts2021_e.pdf
9. Het Internationaal Monetair Fonds. (2021). Economische Wereldvoorzichten: Beheer van uiteenlopende herstelprocessen. Opgehaald van <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2021/09/28/world-economic-outlook-oktober-2021>
10. Landler, M., & Swanson, A. (2020, 15 januari). Trump ondertekent handelsovereenkomst met China, waardoor economisch conflict op pauze wordt gezet. *The New York Times*. Opgehaald van <https://www.nytimes.com/2020/01/15/business/economy/china-trade-deal.html>
11. Studwell, Joe (2013). Hoe Azië werkt: Succes en mislukking in de meest dynamische regio ter wereld
12. Roberts, A., & Lamp, N. (2021), *Six Faces of Globalisation*. HUP
13. Connors, M. K., Davison, R. & Dosch, J. (2016). *New Global Politics of the Asia-Pacific*. Routledge.
14. Ashcroft, B., Griffiths, G., & Tiffin, H. (Eds.). (2006). *De lezer voor postkoloniale studies*. Routledge.
15. Hickel, J. (2018). *De kloof: A Brief Guide to Global Inequality and its Solutions*. Windmill Books.
16. Roser, M. (2021). *Economische groei. Onze wereld in gegevens*. <https://ourworldindata.org/economic-groei>
17. Milanovic, B. (2016). *Mondiale ongelijkheid: A New Approach for the Age of Globalisation*. Harvard University Press.
18. Deaton, A. (2016). *The Great Escape: Health, Wealth, and the Origins of Inequality*. Princeton University Press.
19. Acemoglu, D., & Robinson, J. A. (2012). *Waarom naties falen: De oorsprong van macht, welvaart en armoede*. Crown Books.
20. DeLong, B. (2022). *Slouching Towards Utopia*. Ingram Uitgeversdiensten VS.
21. IPCC (2022), *Klimaatverandering 2022: gevolgen, aanpassing en kwetsbaarheid*.

MODULE 3: DUURZAAMHEID EN KLIMAAT

BELANGRIJKSTE CONCEPTEN

De Verenigde Naties is een intergouvernementele organisatie met als doelen het handhaven van internationale vrede en veiligheid, het ontwikkelen van vriendschappelijke relaties tussen naties, het bereiken van internationale samenwerking en het zijn van een centrum voor het harmoniseren van de acties van naties.

Duurzame ontwikkeling wordt volgens het World Development Report (2003) gedefinieerd als een strategie die zorgt voor de huidige en toekomstige generaties zonder de natuurlijke hulpbronnen en het milieu te schaden.

Agenda 2030 is een actieplan voor mensen, planeet en welvaart (de 3PPP's). Het streeft ook naar het versterken van universele vrede en grotere vrijheid.

Duurzame Ontwikkelingsdoelen **SDG** ook bekend als Global Goals werden in 2015 aangenomen door de Verenigde Naties als een universele oproep tot actie om een einde te maken aan armoede, de planeet te beschermen en ervoor te zorgen dat tegen 2030 alle mensen vrede en welvaart kennen.

De 17 SDG's zijn geïntegreerd; ze erkennen dat actie op één gebied de resultaten op andere gebieden zal beïnvloeden, en dat ontwikkeling een evenwicht moet vinden tussen sociale, economische en ecologische duurzaamheidskwesties.¹

Klimaatverandering verwijst naar langetermijnveranderingen in temperatuur en gemiddelde weerpatronen die het lokale, regionale en mondiale klimaat op aarde zijn gaan bepalen.

De opwarming van de aarde is de langdurige opwarming van het aardoppervlak die sinds de pre-industriële periode (tussen 1850 en 1900) is waargenomen als gevolg van menselijke activiteiten, voornamelijk de verbranding van fossiele brandstoffen, waardoor het niveau van warmtevasthoudende broeikasgassen in de atmosfeer van de aarde toeneemt. **De Overeenkomst van Parijs** - een juridisch bindend internationaal verdrag over klimaatverandering, aangenomen door 196 partijen op de COP 21 in Parijs op 12 december 2015 en in werking getreden op 4 november 2016. Het werkt op basis van een 5-jarige cyclus van steeds ambitieuzere klimaatmaatregelen die door landen worden uitgevoerd door middel van NDC's.

NDC's - nationaal vastgestelde bijdragen (NDC's). Tegen 2020 dienen landen hun plannen voor klimaatmaatregelen in, die bekend staan als nationaal vastgestelde bijdragen (NDC's), en communiceren ze over de acties die ze zullen ondernemen om hun uitstoot van broeikasgassen te verminderen om de doelen van de Overeenkomst van Parijs te bereiken. Landen communiceren in de NDC's ook acties die ze ondernemen om veerkracht op te bouwen om zich aan te passen en/of de gevolgen van de stijgende temperaturen te verzachten.

COP - Conference Of the Parties is het bestuursorgaan van een internationale conventie of verdrag dat documenten en strategieën van de genoemde conventie beoordeelt en goedkeurt

Greenwashing is het proces waarbij een verkeerde indruk wordt gewekt of misleidende informatie wordt verstrekt over hoe de producten van een bedrijf milieuvriendelijker zijn.²

Milieumigranten - zijn personen of groepen van personen die, omwille van plotse of progressieve veranderingen in het milieu die hun leven of levensomstandigheden beïnvloeden, verplicht zijn hun huis te verlaten of ervoor kiezen dit te doen, hetzij

MODULE 3: DUURZAAMHEID EN KLIMAAT

tijdelijk of permanent, en die verhuizen binnen hun grondgebied of naar het buitenland. (IOM)

¹ (<https://www.undp.org/sustainable-development-goals>)

² <https://www.investopedia.com/terms/g/greenwashing.asp>

MODULE 3: DUURZAAMHEID EN KLIMAAT

Milieuvluchtelingen - zijn personen of groepen van personen die niet langer een veilig bestaan kunnen leiden in hun thuisland als gevolg van droogte, bodemerosie, woestijnvorming, ontbossing en andere milieuproblemen, samen met de daarmee gepaard gaande problemen van bevolkingsdruk en diepe armoede.³ of personen die hun traditionele habitat tijdelijk of permanent hebben moeten verlaten vanwege een duidelijke verstoring van het milieu (natuurlijk en/of door mensen veroorzaakt) die hun bestaan in gevaar bracht en/of de kwaliteit van hun leven ernstig aantastte.

Verstoring van het milieu - gedefinieerd als "alle fysieke, chemische en/of biologische veranderingen in het ecosysteem (of de hulpbronnenbasis) die het tijdelijk of permanent ongeschikt maken om menselijk leven te ondersteunen (EI-Hinnawi).

Mondiaal Noord/Zuid verwijst naar de verdeling van de wereld met betrekking tot het bruto binnenlands inkomen van landen.

Vervuiler - een persoon of iets dat verantwoordelijk is voor het vervuilen van het milieu met schadelijke of giftige stoffen.

Veerkracht is het vermogen om te herstellen van of zich aan te passen aan problemen of schadelijke veranderingen.

Aanpassing - het proces van veranderen om zich aan te passen aan andere omstandigheden.

Ontwikkelingshulp - hulp van de overheid die de economische ontwikkeling en het welzijn van ontwikkelingslanden bevordert en zich daar specifiek op richt, bekend als **ODA** - officiële ontwikkelingshulp.

Land Grabbing - de controle, door middel van eigendom, lease, concessie, contracten, quota of algemene macht, over grotere hoeveelheden land dan plaatselijk gebruikelijk, door een persoon of entiteit, publiek of privaat, buitenlands of binnenlands - op welke manier dan ook - 'legaal' of 'illegaal' - met het oog op speculatie, winning, controle over hulpbronnen of commercialisering ten koste van boeren, agroecologie, landbeheer, voedselsoevereiniteit en mensenrechten.

Multinationale ondernemingen (MNC's) - Transnationale ondernemingen (TNC's) - zijn "rechtspersonen of entiteiten zonder rechtspersoonlijkheid die bestaan uit moedermaatschappijen en hun buitenlandse filialen. De moedermaatschappij wordt gedefinieerd als een onderneming die zeggenschap heeft over activa van andere entiteiten in andere landen dan het moederland, meestal door een kapitaalbelang te bezitten. Een buitenlands filiaal is een juridische entiteit of entiteit zonder rechtspersoonlijkheid waarin een investeerder als ingezetene in een andere economie een aandeel heeft dat een langetermijnbelang in het beheer van deze onderneming mogelijk maakt" (UNCTAD, 2016).

Koolstofneutraal - is een staat van netto nul kooldioxide-uitstoot, door de uitstoot van kooldioxide in evenwicht te brengen met de verwijdering ervan.

Geen uitstoot - er komen geen broeikasgassen vrij in de atmosfeer.

Koolstofarme ontwikkeling - is een nieuw patroon van politieke en economische ontwikkeling gericht op het verminderen van de CO₂-uitstoot en het bereiken van duurzame ontwikkeling van milieu, economie en maatschappij.

Klimaatpositief - een stap verder gaan dan Carbon Neutral, door meer broeikasgassen te besparen dan je genereert door actief kooldioxide uit de atmosfeer te verwijderen.

MODULE 3: DUURZAAMHEID EN KLIMAAT

³<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1692964/pdf/12028796.pdf>

MODULE 3: DUURZAAMHEID EN KLIMAAT

Polymerisatie is het chemische proces waarbij kleine moleculen met elkaar worden verbonden en grote ketens van moleculen van verschillende grootte en vorm ontstaan, die polymeren worden genoemd. De meeste kunststoffen worden via dit proces gemaakt.

Afvalstoffen worden volgens het **Verdrag van Bazel** (artikel 5) gedefinieerd als stoffen of voorwerpen die worden verwijderd, waarvan men zich wil ontdoen of waarvan men zich moet ontdoen volgens de bepalingen van de nationale wetgeving. De **Kaderrichtlijn Afvalstoffen van de Europese Unie**, artikel 3, definieert **afval** als "elke stof of elk voorwerp waarvan de houder zich ontdoet, voornemens is zich te ontdoen of zich moet ontdoen".

E-waste - alle elektrische of elektronische apparatuur die is weggegooid.

Reverse engineering of achterwaartse engineering - een product of apparaat uit elkaar halen en in detail onderzoeken of analyseren om de concepten te ontdekken die betrokken zijn bij de productie, een vaardigheid die nuttig kan zijn bij het recyclen van diverse soorten afval.

INLEIDING

De termen **duurzaamheid en duurzame ontwikkeling** ontstonden aan het eind van de jaren 80 en werden gedefinieerd door het Brundtland-rapport aan de Verenigde Naties in 1987, waarin staat dat duurzame ontwikkeling "een ontwikkeling is die voorziet in de behoeften van de huidige generatie zonder de mogelijkheden van toekomstige generaties in gevaar te brengen".⁴Duurzame ontwikkeling komt van het Latijnse woord *Sustinere*, wat vasthouden betekent (in stand houden, dragen, ondersteunen...). Vanuit deze visie wordt duurzaamheid dus benaderd vanuit het historische perspectief van bevolkingsgroei en het effect daarvan op het behoud van natuurlijke hulpbronnen.

Sindsdien hebben de wereldgemeenschap, academici, wereldleiders, politici en andere belanghebbenden collectief aandacht besteed aan de voor- en nadelen van de staat van onze gemeenschappelijke toekomst. Beleid en acties richten zich tegenwoordig op Duurzame Ontwikkeling. De Verenigde Naties leidden initiatieven voor de wereldgemeenschap en zorgden voor een pakket probleemgerichte, tijdgebonden, meetbare strategieën door het actieplan goed te keuren via twee documenten, Agenda MDG's (2000-2015) en Agenda SDG's (2015-2030) als wereldwijde prioriteiten. Beide documenten werden door 193 landen geratificeerd. Agenda MDG stelt 8 haalbare ontwikkelingsdoelen en Agenda SDG stelt 17 duurzame ontwikkelingsdoelen met 169 indicatoren die de vooruitgang naar duurzaamheid meten.

In deze module gaan we dieper in op de historische achtergrond en ontwikkeling van duurzaamheid als concept, casestudies, uitleg, uitdagingen en argumenten.

Inhoud BLOKKEN

1. Duurzame ontwikkeling
 1. Klimaatverandering
 2. Gevolgen van klimaatverandering

MODULE 3: DUURZAAMHEID EN KLIMAAT

⁴ Onze gemeenschappelijke toekomst

MODULE 3: DUURZAAMHEID EN KLIMAAT

1. Duurzame ontwikkeling

In 1987 definieerde de Brundtland-commissie van de Verenigde Naties duurzaam als "voorzien in de behoeften van het heden zonder het vermogen van toekomstige generaties om in hun eigen behoeften te voorzien in gevaar te brengen", en de Amerikaanse EPA definieert het als: "het creëren en in stand houden van de voorwaarden waaronder mens en natuur in productieve harmonie kunnen bestaan om huidige en toekomstige generaties te ondersteunen, het vermogen om in stand gehouden, ondersteund, gehandhaafd of bevestigd te worden."

Wereldwijd zijn veel ontwikkelingslanden op zoek naar manieren om aan hun ontwikkelingsbehoeften te voldoen, maar door de toenemende dreiging van bevolkingsgroei, armoede, aantasting van het milieu, klimaatverandering en financieringsproblemen blijven die behoeften onbereikbaar. Te midden van deze problemen is het vinden van een evenwicht tussen economische groei, milieuzorg en sociaal welzijn een andere test voor goed bestuur.

In 1972 kwamen experts uit verschillende landen bijeen in de Club van Rome om een computersimulatie uit te voeren met als doel de gevolgen te voorspellen van wat er zou kunnen gebeuren op een planeet met beperkte hulpbronnen. De variabelen die in de analyse werden opgenomen, waren het volgen van de *interacties tussen 5 verschillende dimensies - groei van de wereldbevolking, industrialisatie, het genereren van vervuiling, voedselproductie en uitputting van niet-hernieuwbare hulpbronnen*. De voorspelling was dat deze variabelen exponentieel groeiden en dat het vermogen van technologie om hulpbronnen te vergroten lineair was.⁵ Het sterkste eindscenario was dat een economische en sociale ineenstorting zou plaatsvinden tegen het einde van de 21e eeuw als de mens geen grenzen stelt aan de groei, zoals werd gepresenteerd in het Brundtland-rapport.

Vandaag de dag zijn we getuige van technologische vooruitgang, vooral op het gebied van IT en doorbraken in nieuwe materialen (R&D). Het is echter ook tijd om ons af te vragen of de vruchten van de ontwikkeling gelijkmatig worden verdeeld of worden opgepikt door een paar delen van de samenleving, wat leidt tot aantasting van het milieu, verzuring, vervuiling, uitsterven van de biodiversiteit, ellende, armoede, honger, ondervoeding, rampen, ongelijkheid, werkloosheid en migratie ten koste van geavanceerde technologie.

Het ontwikkelen van een holistische strategie van beleid voor duurzame ontwikkeling, het aannemen en beperken van mechanismen binnen een bepaald tijdsbestek, het mobiliseren van financiering, beleidsinitiatieven, het betrekken van instellingen in verschillende sectoren, het verankeren van duurzame waarden en nieuwe wet- en regelgeving zijn inderdaad veeleisende uitdagingen die goed bestuur (participatief), het delen van ervaringen en wereldwijde samenwerking vereisen.

Taylor (2016) karakteriseert de drie belangrijkste pijlers van duurzame ontwikkeling als economische groei, milieubescherming en sociale gelijkheid.⁶ met het doel om ontwikkeling te transformeren naar *meer rechtvaardigheid en te streven naar mondiale rechtvaardigheid*.

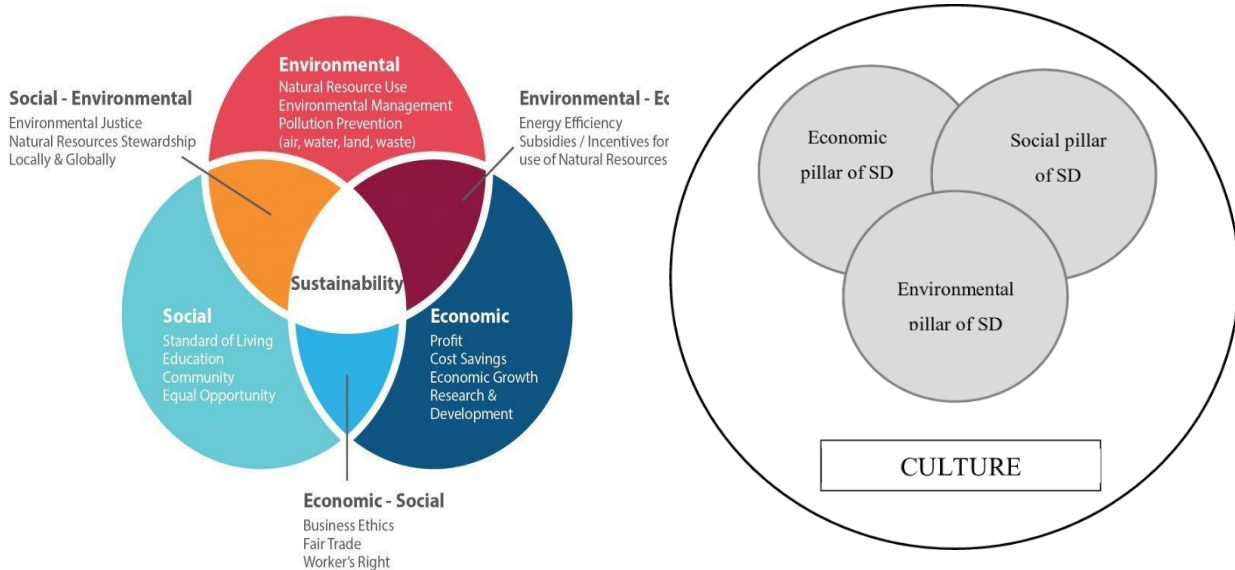
MODULE 3: DUURZAAMHEID EN KLIMAAT

⁵ Grenzen aan de groei en <https://youmatter.world/en/definition/definitions-sustainable-development-duurzaamheid/>

⁶ Taylor, S. J. (2016). Een overzicht van principes van duurzame ontwikkeling: Centrum voor milieustudies. Zuid Afrika: Universiteit van Pretoria.

MODULE 3: DUURZAAMHEID EN KLIMAAT

Vergeleken met de eerste versies richt het begrip duurzaamheid zich niet alleen op de bescherming en het beheer van natuurlijke hulpbronnen, maar ook op de economische en sociale aspecten die essentieel zijn voor de ontwikkeling van de samenleving. Economische duurzaamheid verwijst naar praktijken die zijn ontworpen om de economische ontwikkeling van een bedrijf of natie op de lange termijn te creëren en tegelijkertijd de ecologische, sociale en culturele aspecten van haar activiteiten te beheren (figuur 1). Het gaat om het in evenwicht brengen van economische groei en het genereren van winst met de impact op het milieu en de mensen. Sociale aspecten kunnen betrekking hebben op zaken als respect voor mensenrechten, het volgen van eerlijke arbeidspraktijken en gendergelijkheid. Milieuaspecten omvatten verantwoorde consumptie en het beschermen van lucht en water tegen vervuiling.

Figuur 1: de drie belangrijkste pijlers van duurzame ontwikkeling als economische groei, milieubescherming en sociale gelijkheid.⁷

1.1. Sociaal aspect van duurzaamheid

- Sociale duurzaamheid treedt op wanneer de formele en informele processen, systemen, structuren en relaties het vermogen van de huidige en toekomstige generaties om gezonde en leefbare gemeenschappen te creëren actief ondersteunen. Sociaal duurzame gemeenschappen zijn rechtvaardig, divers, verbonden en democratisch en kunnen een goede kwaliteit van leven bieden.
- Sociale duurzaamheid is een proces voor het creëren van duurzame, succesvolle plaatsen die het welzijn bevorderen, door te begrijpen wat mensen nodig hebben van de plaatsen waar ze wonen en werken. Sociale duurzaamheid combineert het ontwerp van de fysieke omgeving met het ontwerp van de sociale wereld - infrastructuur om het sociale en culturele leven te ondersteunen,

⁷ Taylor, S. J. (2016). Een overzicht van principes van duurzame ontwikkeling: Centrum voor milieustudies. Zuid-Afrika: Universiteit van Pretoria.

MODULE 3: DUURZAAMHEID EN KLIMAAT

sociale voorzieningen, systemen voor burgerbetrokkenheid en ruimte voor mensen en plaatsen om zich te ontwikkelen.

- Het vermogen van een gemeenschap om zichzelf te ontwikkelen en te structureren op een manier die niet alleen tegemoet komt aan de behoeften van de huidige leden, maar ook het vermogen van toekomstige generaties ondersteunt om een gezonde gemeenschap te behouden.
- Sociale duurzaamheid omvat het identificeren en managen van positieve en negatieve bedrijfsimpact op mensen. De kwaliteit van de relaties en betrokkenheid van een bedrijf met zijn belanghebbenden is cruciaal. Direct of indirect hebben bedrijven invloed op wat er gebeurt met werknemers, werknemers in de waardeketen, klanten en lokale gemeenschappen. Sociale duurzaamheid kan nieuwe markten ontsluiten, helpen zakelijke partners te behouden en aan te trekken, of de bron zijn voor innovatie voor nieuwe product- of servicelijnen. Het interne moreel en de betrokkenheid van werknemers kunnen stijgen, terwijl de productiviteit, het risicobeheer en de conflicten tussen bedrijf en gemeenschap verbeteren.

1.2. Economische duurzaamheid

Economische duurzaamheid verwijst naar praktijken die economische groei op lange termijn ondersteunen zonder negatieve gevolgen voor sociale, milieu- en culturele aspecten van de gemeenschap. Economische duurzaamheid is een brede reeks besluitvormingsprincipes en bedrijfspraktijken gericht op het bereiken van economische groei zonder zich bezig te houden met de schadelijke milieu-inruil waarmee groei historisch gezien gepaard gaat. Het richt zich op het verminderen van de uitputting van de natuurlijke omgeving of het vinden van manieren om afval te verminderen, koolstofuitstoot te beperken en zonne-energie te gebruiken. Het verenigende principe achter economische duurzaamheid is het afwijzen van verspillende kortetermijnprocessen en het omarmen van het welzijn van de planeet op de lange termijn. Een duurzame economie is essentieel om verschillende redenen en feiten⁸:

- De wereldwijde afhankelijkheid van niet-duurzame praktijken heeft een noodzakelijke einddatum omdat de natuurlijke hulpbronnen van de planeet niet oneindig zijn.
- Klimaatverandering veroorzaakt door het overmatig gebruik van fossiele brandstoffen heeft een nijpende situatie gecreëerd voor de aarde en het vermogen van de mens om deze te bewonen. Door te proberen het energieverbruik te beperken en de aanpak van voedselproductie aan te passen, hebben mensen de kans om de planeet voor het nageslacht te behouden.
- De natuurlijke omgeving is al heel lang een bron van ontdekkingen en innovatie. Daarom brengt de voortdurende aantasting van de natuurlijke omgeving de mogelijkheid om nieuwe verbindingen te ontdekken in gevaar.
- Digitalisering en innovatie kunnen het landgebruik verminderen en toeleveringsketens efficiënter maken.
- Prioriteit geven aan economische ontwikkeling met een lage impact/duurzame bedrijven creëert een afvalvrije wereld.

MODULE 3: DUURZAAMHEID EN KLIMAAT

⁸ <https://www.masterclass.com/articles/economic-sustainability>

MODULE 3: DUURZAAMHEID EN KLIMAAT

1.3. Duurzaamheid van het milieu

Duurzaamheid van het milieu is de verantwoordelijkheid om natuurlijke hulpbronnen te behouden en wereldwijde ecosystemen te beschermen om gezondheid en welzijn te ondersteunen, nu en in de toekomst, of de capaciteit om de kwaliteit van het menselijk leven te verbeteren terwijl we leven binnen de draagkracht van de ondersteunende ecosystemen van de aarde.⁹ Aangezien de ecologische omstandigheden en de economische en sociale systemen van land tot land verschillen, moet elk land werken aan zijn eigen concreet beleid om ervoor te zorgen dat duurzame ontwikkeling wordt uitgevoerd als een globale doelstelling.

Bovendien is het erkennen van cultuur als de wortel van alle menselijke beslissingen en handelingen een nieuw paradigma in het denken over duurzame ontwikkeling, omdat cultuur en duurzaamheid zo met elkaar verweven zijn. Als we de planeet niet langer als handelswaar willen beschouwen, moet duurzame ontwikkeling een ingebedde waarde worden op individueel en sociaal niveau.

Maar gewoonten veranderen is een lang proces waarbij de hersenen nieuwe overtuigingen en waarden moeten verankeren in het onbewuste/geautomatiseerde deel van de hersenen. De huidige wetenschap schat dat 95 procent van de activiteit van onze hersenen onbewust is, wat betekent dat de meerderheid van de beslissingen die we nemen en de acties die we ondernemen, onze emoties, waarden en gedragingen, afhankelijk zijn van de ongeveer 95 procent van de hersenactiviteit die buiten het bewustzijn ligt, zoals hieronder in tabel 1 wordt weergegeven.

⁹ <https://www.liveabout.com/what-is-sustainability-3157876>

MODULE 3: DUURZAAMHEID EN KLIMAAT

Tabel 1: Dilts piramide van logisch denken

De piramide van Robert Dilts is gebaseerd op het concept dat geen enkel probleem kan worden opgelost door gewoon op hetzelfde niveau te blijven: om de beste oplossing te vinden, moet je naar een hoger niveau gaan.

- **Omgeving** - de omgeving is onze leefomgeving. De logische niveaus van Dilts zijn gebaseerd op de objectieve werkelijkheid van een bepaalde persoon: zijn leefomstandigheden, waar hij woont en zijn omgeving.
- **Gedrag** - de acties van een individu. Als het eerste niveau de omstandigheden van ons leven zijn, dan is het tweede niveau onze reactie op die omstandigheden.
- **Capaciteiten** - dit is het niveau van de vaardigheden en ervaringen van een individu. De centrale vraag voor dit niveau is: "Hoe kan ik de wereld beïnvloeden? Wat kan ik doen? Wat weet ik?"
- **Waarden en overtuigingen** - op dit niveau structureert iemand zijn waarden en overtuigingen en geeft hij antwoord op de vraag waarom hij op deze manier denkt en waarom niet anders? Wat voor jeugd heeft iemand gehad en hoe zijn overtuigingen beïnvloed kunnen zijn door bepaalde denkpatronen?
- **Identiteit**. Eenvoudig gezegd is identiteit het antwoord op de vraag "Wie ben ik?". Met welke groep identificeert het individu zich en hoe ziet hij zichzelf in de wereld?
- **Visie of Doel**. Dit is het hoogste niveau dat te maken heeft met waarden en de zin van het leven. Op dit niveau beantwoordt een individu de vraag "Waarvoor leef ik?". Vaak worden de onderliggende oorzaken van onze problemen en hun oplossingen gevonden op lagere niveaus.

De piramide van Dilts wordt vaak gebruikt in reclame en marketing omdat het je in staat stelt de situatie van een klant vanuit verschillende invalshoeken te bekijken en de perfecte oplossing voor hun probleem te vinden die bij hen aanslaat.

Dit concept impliceert dat binnen het leerproces een omgeving, kennis en vaardigheden overtuigingen en waarden zodanig vormen dat ze een functie worden van het onbewuste brein.

In het prototype *Playing for Planet* is **een set van 20 duurzame waarden (Tabel 2)** ontworpen en ontwikkeld op basis van de cognitieve ontwikkeling van kinderen en hun leervaardigheden, en volgens een waardegericht ontwerpproces.¹⁰

Het benadrukken van **cultuur en duurzaamheid** als overkoepelende waarde is essentieel voor het bereiken van een toekomstgerichte samenleving die verantwoordelijk is voor haar acties. Door de derde wet van Newton te vertalen en te vereenvoudigen, heeft elke actie een gelijke en tegengestelde reactie op duurzaamheid als collectieve menselijke acties geconfronteerd worden met de reactie van de aarde.

MODULE 3: DUURZAAMHEID EN KLIMAAT

¹⁰ (Spelen voor de planeet: Het ontwerpen van speelgoed dat duurzame waarden stimuleert - Scientific Figure on ResearchGate). Beschikbaar op: https://www.researchgate.net/figure/Final-list-of-sustainability-values_tbl2_258839036

MODULE 3: DUURZAAMHEID EN KLIMAAT

Values	Description
Efficiency	Avoid waste
Communication	Interact with others and learn to share
Preservation	Protect and save the environment
Awareness	Being conscious about environmental issues
Accountability	Feel responsible for
Knowledge	Have general and specific information
Learning	Acquire skills
Costs	Learn to the difference between save, afford and worth
Respect	Think of others and of the environment
Fairness	Do the right thing
Empathy	Understand and consider others
Personal Effort	Commit and do more than required
Future generations	Being selfless, humble, protective
Thoughtful	Being considerate and polite
Creativity	Transformation and initiative
Necessity	Dependence and importance of the environment for humankind survival
Negative Consequences	Avoid punishment and unsanitary conditions
Management of resources	Reduce, reuse, recycle, balance usage and consumption
Ability to act	Feel empowered, ability to act and the children's influence on their parents
Cooperation	Sharing and cooperation between different generations

Tabel 2: 20 duurzame waarden

Duurzaamheid is een van de meest gebruikte woorden aan het worden in beleidsvorming, bedrijfsreclame en onderwijs om mensen bewust te maken van vervuiling,

MODULE 3: DUURZAAMHEID EN KLIMAAT

verantwoorde consumptie, acties die ondernomen moeten worden, enz. zijn samenlevingen zich meer en meer bewust van kwesties in verband met de klimaatcrisis.

Dienovereenkomstig kan de meer centrale rol van milieuduurzaamheid, duurzame groei en ethische bedrijfspraktijken als kernwaarden voor het bedrijfsleven op lange termijn waarde opleveren voor duurzame ontwikkeling. Producten, diensten en technologische processen worden al herzien om duurzaam te worden. Maar de druk op bedrijven leidt ook tot greenwashing in een drang om consumenten tevreden te stellen door hun groene of duurzame producten aan de ene kant te promoten en niet in het hele bedrijfssysteem. Een duidelijk voorbeeld hiervan is de textielindustrie, waar grote bedrijven lijnen van biologisch of gerecycled textiel introduceren, maar doorgaan met de uiterst problematische fast fashion-strategie.

Casestudy 1 - Groenwassen

Het is algemeen bekend dat kunststofverpakkingen een van de belangrijkste bronnen van afval zijn. Volgens Plastics Europe (2020) vertegenwoordigen verpakkingen ongeveer 40% van de totale vraag van kunststofverwerkers. Van de verschillende soorten kunststofverpakkingen spelen wegwerptoeepassingen, zoals die in wegwerpartikelen en voedselverpakkingen, een grote rol. Het resultaat is dat plastic afval bijna elk oppervlak van de planeet heeft verzadigd, inclusief oceanen en de hoogste bergen (Changing Markets, 2020). De impact op wilde dieren is dramatisch en de negatieve effecten van microplastics in de voedselketen op de menselijke gezondheid, hoewel moeilijk te beoordelen, worden geacht ernstige risico's met zich mee te brengen door een toename van onder andere kanker, genetische problemen en voortplantingsproblemen (CIEL, 2019). De groeiende publieke bezorgdheid over plasticvervuiling en de ernstige gevolgen ervan hebben ook verschillende fabrikanten van consumptiegoederen ertoe aangezet om vrijwillige initiatieven te promoten om plastic afval te verminderen (of zelfs te elimineren).

De Zwitserse multinational Nestlé heeft zijn inzet voor de zaak bevestigd door te beloven dat in 2025 zijn plastic verpakkingen volledig recyclebaar of herbruikbaar zullen zijn. Het doel is om niet-recyclebare kunststoffen uit verpakkingen te bannen, zei de CEO van Nestlé in 2018.

"Plastic afval is een van de grootste duurzaamheidsproblemen waar de wereld vandaag de dag mee te maken heeft. Om het aan te pakken is een collectieve aanpak nodig. Onze ambitie is om in 2025 100% recyclebare of herbruikbare verpakkingen te hebben." Specifiek zijn Nestlé's toezeggingen gericht op: (1) modellen te ontwikkelen voor inzameling, sortering en recycling in de landen waar Nestlé actief is; (2) onderzoek te doen naar verschillende verpakkingsoplossingen om het gebruik van plastic te verminderen, recycling te vergemakkelijken en effectieve benaderingen te ontwikkelen om dit type afval te elimineren; (3) de transparantie te vergroten, door alle informatie die nuttig is om de consument naar een correcte recycling te leiden op de productverpakking te vermelden; (4) een markt voor gerecycleerde kunststoffen bevorderen om het percentage gerecycleerd materiaal in verpakkingen te verhogen.

In reactie op de verklaringen van Nestlé waarschuwt Graham Forbes, Ocean Campaigner bij Greenpeace, dat: "Nestlé's verklaring over plastic verpakkingen bevat meer van dezelfde greenwashing babystapjes om een crisis aan te pakken die het zelf heeft helpen creëren. Het zal de naald naar de vermindering van plastic voor eenmalig gebruik niet echt verplaatsen op een zinvolle manier en zet een ongelooflijk lage standaard als het grootste voedsel- en drankenbedrijf ter wereld. De verklaring staat vol met dubbelzinnige of niet-bestaande doelen, vertrouwt op 'ambities' om het beter te doen en legt de verantwoordelijkheid voor het opruimen van de eigen plasticvervuiling bij consumenten in plaats van bij het bedrijf. Een

MODULE 3: DUURZAAMHEID EN KLIMAAT

bedrijf met de omvang van Nestlé zou een sterke norm moeten stellen om daadwerkelijk te werken aan de vermindering - en uiteindelijk uitbanning - van wegwerpplastic. Nestlé zou nu toch moeten weten dat recycling onze oceanen, waterwegen en gemeenschappen niet schoonmaakt. Integendeel, de business as usual van het bedrijf zal de plasticvervuiling alleen maar versnellen."

MODULE 3: DUURZAAMHEID EN KLIMAAT

De ontwikkeling van een Europees¹¹competentiekader is een van de beleidsacties die zijn uiteengezet in de Europese Green Deal-initiatieven als katalysator om leren over milieuduurzaamheid in de Europese Unie te bevorderen. GreenComp identificeert een set duurzaamheidscompetenties voor onderwijsprogramma's om leerlingen te helpen kennis, vaardigheden en attitudes te ontwikkelen die manieren bevorderen om empathisch, verantwoordelijk en zorgzaam voor onze planeet en voor de volksgezondheid te denken, plannen en handelen. GreenComp bestaat uit vier onderling gerelateerde competentiegebieden: 'duurzaamheidswaarden belichamen', 'complexiteit in duurzaamheid omarmen', 'een duurzame toekomst voor ogen hebben' en 'handelen voor duurzaamheid'. Elk gebied omvat drie competenties die onderling verbonden en even belangrijk zijn.

GreenComp bestaat uit 12 competenties die zijn onderverdeeld in de vier onderstaande gebieden:

1. Duurzaamheidswaarden belichamen, inclusief de competenties

1.1. Duurzaamheid waarderen -Op persoonlijke waarden reflecteren; vaststellen en uitleggen hoe waarden variëren tussen mensen en in de loop van de tijd, en tegelijkertijd kritisch evalueren hoe ze overeenkomen met duurzaamheidswaarden.

1.2. eerlijkheid ondersteunen - gelijkheid en rechtvaardigheid ondersteunen voor huidige en toekomstige generaties en leren van vorige generaties voor duurzaamheid.

1.3. de natuur bevorderen - erkennen dat mensen deel uitmaken van de natuur; en de behoeften en rechten van andere soorten en van de natuur zelf respecteren om gezonde en veerkrachtige ecosystemen te herstellen en te regenereren.

2 Complexiteit in duurzaamheid omarmen, inclusief de competenties

2.1. Systeemdenken - Een duurzaamheidsprobleem van alle kanten benaderen; tijd, ruimte en context in beschouwing nemen om te begrijpen hoe elementen binnen en tussen systemen op elkaar inwerken.

2.2. kritisch denken - informatie en argumenten beoordelen, veronderstellingen identificeren, de status quo in twijfel trekken en nadenken over hoe persoonlijke, sociale en culturele achtergronden het denken en de conclusies beïnvloeden.

2.3. Probleemkader - huidige of potentiële uitdagingen formuleren als een duurzaamheidsprobleem in termen van moeilijkheidsgraad, betrokken mensen, tijd en geografische reikwijdte, om geschikte benaderingen te vinden voor het anticiperen op en voorkomen van problemen, en voor het verzachten van en aanpassen aan reeds bestaande problemen.

3. Zich een duurzame toekomst voorstellen, inclusief de competenties

3.1. Toekomstgeletterdheid - alternatieve duurzame toekomst voor ogen hebben door alternatieve scenario's te bedenken en te ontwikkelen en de stappen te identificeren die nodig zijn om een gewenste duurzame toekomst te bereiken.

MODULE 3: DUURZAAMHEID EN KLIMAAT

¹¹ Bianchi, G., Pisiotis, U., Cabrera Giraldez, M. GreenComp - Het Europese competentiekader voor duurzaamheid. Bacigalupo, M., Punie, Y. (redactie), EUR 30955 NL, Bureau voor publicaties van de Europese Unie, Luxemburg, 2022; ISBN 978-92-76-46485-3, doi:10.2760/13286, JRC128040.

MODULE 3: DUURZAAMHEID EN KLIMAAT

3.2. aanpassingsvermogen - om overgangen en uitdagingen in complexe duurzaamheidssituaties te beheren en beslissingen te nemen met betrekking tot de toekomst in het licht van onzekerheid, ambiguïteit en risico.

3.3. onderzoekend denken - een relationele manier van denken hanteren door verschillende disciplines te verkennen en met elkaar te verbinden, waarbij creativiteit en experimenten met nieuwe ideeën of methoden worden gebruikt.

4. Handelen in dienst van duurzaamheid, inclusief de competenties

4.1. politiek handelen - navigeren door het politieke systeem, politieke verantwoordelijkheid en aansprakelijkheid voor niet-duurzaam gedrag vaststellen en effectief duurzaamheidsbeleid eisen.

4.2. collectieve actie - samen met anderen werken aan verandering.

4.3 individueel initiatief - het eigen potentieel voor duurzaamheid identificeren en actief bijdragen aan het verbeteren van de vooruitzichten voor de gemeenschap en de planeet.

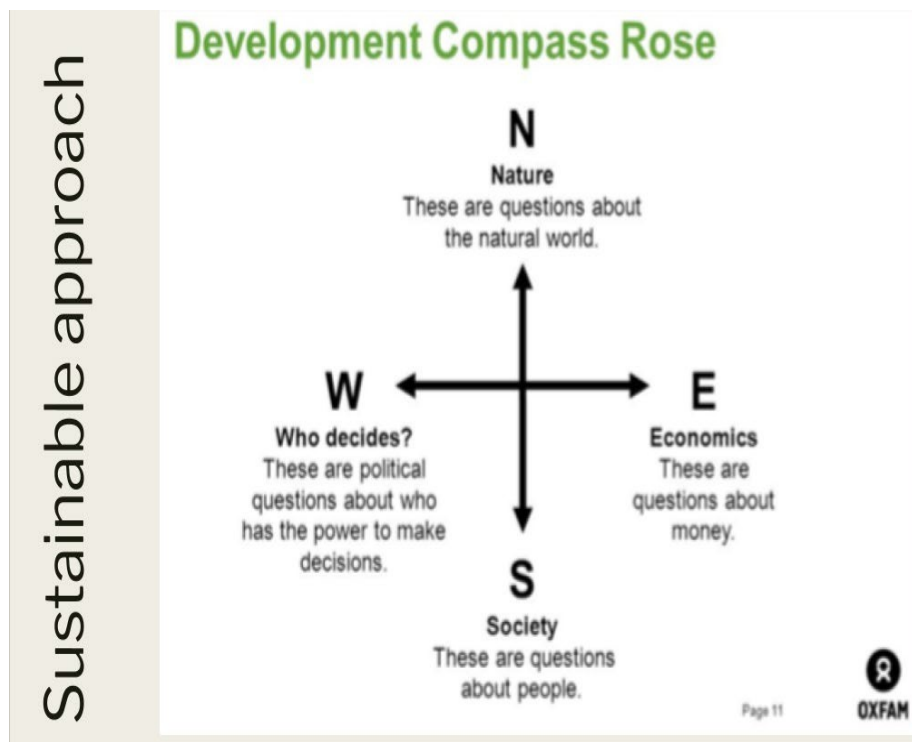
Kwalitatief hoogwaardig en inclusief onderwijs en training kan bijdragen aan het verbeteren van sociale en milieuomstandigheden. Green-Comp biedt een conceptueel referentiemodel dat iedereen die betrokken is bij een leven lang leren kan gebruiken.

Wereldwijde problemen zijn complex en onderling verbonden. Om die complexiteit beter te verkennen en te begrijpen, presenteerde Oxfam (een NGO) een "Ontwikkelingskompasroos" (figuur 2) met holistische benaderingen waarin alle pijlers van duurzaamheid aan bod komen.¹² (figuur 2) met holistische benaderingen waarin alle pijlers van duurzaamheid aan bod komen. Het voegt ook de belangrijke dimensie van macht toe om beleid en het besluitvormingsproces te begrijpen. Het is een zeer praktisch en nuttig hulpmiddel voor het begeleiden en vormgeven van belangrijke onderzoeksvragen en kan een aanzienlijke hulp zijn bij het voorbereiden van op feiten gebaseerde debatten en besluitvormingsprocedures. Het kader moedigt gebruikers aan om een reeks vragen te stellen over onderling verbonden kwesties & onderlinge verbondenheid, of het nu gaat om het stellen van vragen of het verkennen van de onderlinge relatie tussen milieu-, sociale, economische en politieke kwesties. In plaats van de binaire en traditionele verdeling van Noord & Zuid, Oost en West, staan de vier hoofdkompasspunten voor: Natuurlijke/ecologische vragen, **Economische** vragen, **Sociale** en culturele vragen en **Wie** beslist? Wie profiteert? (d.w.z. politieke vragen). Naast de belangrijkste coördinaten kunnen de diagonale punten de relatie tussen de vier hoofdpunten benadrukken. NE roept bijvoorbeeld vragen op over hoe economische activiteit de natuurlijke wereld beïnvloedt, terwijl SW vragen oproept over de relatie tussen de sociale en politieke dimensies. De diagonale punten roepen vaak de meest interessante, nuttige en uitdagende vragen op.

MODULE 3: DUURZAAMHEID EN KLIMAAT

¹² Oxfam Ontwikkeling Kompasroos

MODULE 3: DUURZAAMHEID EN KLIMAAT

Figuur 2: Oxfam-kompasroos voor ontwikkeling

2. Klimaatverandering

Klimaatverandering verwijst naar verschuivingen op lange termijn in temperaturen en weerpatronen. Deze verschuivingen kunnen natuurlijk zijn, bijvoorbeeld door variaties in de zonnecyclus. De opwarming van de aarde is de langdurige opwarming van het aardoppervlak die sinds de pre-industriële periode (tussen 1850 en 1900) is waargenomen door menselijke activiteiten, voornamelijk de verbranding van fossiele brandstoffen, waardoor het niveau van warmtevasthoudende broeikasgassen in de atmosfeer van de aarde toeneemt.

De uitstoot van broeikasgassen is de uitstoot van verschillende gassen die de opwarming van de aarde en klimaatverandering veroorzaken (figuur 2). Hieronder vallen kooldioxide (CO₂), methaan (CH₄), distikstofoxide (N₂O) en gefluoreerde gassen, ook wel industriële gassen genoemd (fluorkoolwaterstoffen (HFK's), perfluorkoolwaterstoffen (PFK's), zwavelhexafluoride (SF₆) en stikstoftrifluoride (NF₃)).¹³. Broeikasgassen worden uitgestoten door energie-intensieve industrieën (verbranding van kolen, hout), transport, gebouwen, landbouw, stortplaatsen en landgebruik.¹⁴

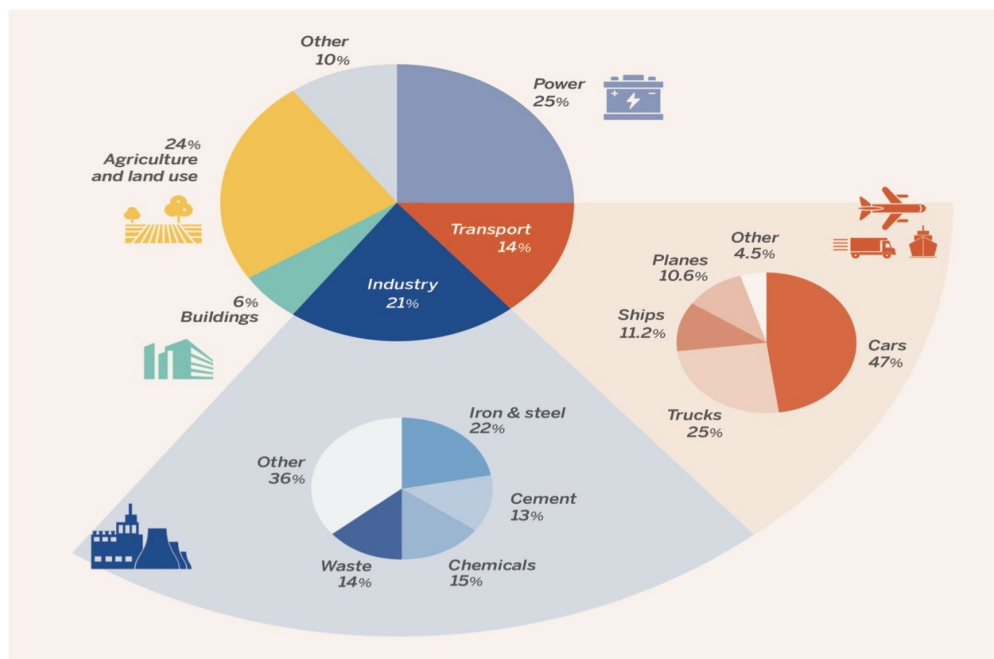
- Koolstofdioxide (CO₂) is het meest voorkomende broeikasgas en maakt bijna 75% uit van alle broeikasgasemissies,
- Methaan maakt slechts ongeveer 17% uit van de broeikasgassen, maar is veel schadelijker dan CO₂ omdat het aardopwarmingsvermogen (GWP) ongeveer 28 keer zo hoog is,

¹³ <https://palmetto.com/learning-center/blog/greenhouse-gases-climate-change-definition-examples>

¹⁴ <https://www.un.org/en/climatechange/what-is-climate-change>

MODULE 3: DUURZAAMHEID EN KLIMAAT

- Lachgas is slechts 6% van de broeikasgassen, maar het is 265 keer zo sterk als CO₂ als het gaat om het vermogen om de planeet op te warmen. Het is een natuurlijk broeikasgas dat recentelijk is toegenomen in de atmosfeer door de verbranding van fossiele brandstoffen en het gebruik van lachgas in zowel commerciële als organische meststoffen.
- Gefluoreerde gassen of industriële gassen zijn broeikasgassen die uitsluitend door menselijke activiteiten ontstaan, voornamelijk door koelmiddelen, airconditioning en oplosmiddelen die in de productie worden gebruikt. Hoewel deze gassen momenteel slechts verantwoordelijk zijn voor ongeveer 2% van de totale uitstoot van broeikasgassen in de atmosfeer, zijn ze bijzonder krachtig in hun vermogen om de planeet op te warmen, omdat ze duizenden keren sterker zijn dan CO₂, en ze zullen honderden, zelfs duizenden jaren in de atmosfeer blijven omdat ze geen natuurlijk onderdeel van onze omgeving zijn. Een kleine concentratie van deze chemicaliën en broeikasgassen in de atmosfeer kan aanzienlijke gevolgen hebben voor de opwarming van de aarde.
- ❖ Door onze afhankelijkheid van fossiele brandstoffen te verminderen en over te schakelen op schone energie kan de uitstoot van kooldioxide worden verminderd,
- ❖ door minder afval te storten, kan vleesconsumptie de methaanuitstoot helpen verminderen.
- ❖ Terwijl vermindering van het gebruik van kunstmest en fossiele brandstoffen het aandeel lachgas kan verminderen; en ten slotte,
- ❖ Vermindering van industriële gassen kan alleen worden bereikt door nieuwe methoden te vinden om deze productiebijproducten in te dammen en te elimineren voordat ze in het milieu terechtkomen.
sfeer.

Source: Emissions data is from the IPCC's Fifth Assessment Report, Working Group III, 2014, and refers to shares of total global greenhouse gas emissions. The split between cars and trucks in road transport emissions is based on the IEA's Energy Technology Perspectives, 2017, since this is not given in the IPCC source.

Figuur 2: Wereldwijde emissies per sector

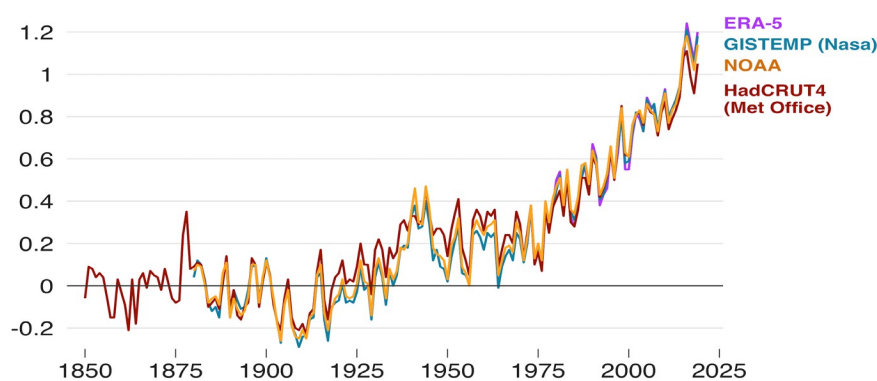
MODULE 3: DUURZAAMHEID EN KLIMAAT

Als gevolg daarvan is de aarde nu ongeveer 1,1°C¹⁵ warmer dan eind 1800. Het laatste decennium (2011-2020) was het warmste decennium ooit gemeten. De aarde is een systeem waarin alles met elkaar verbonden is, veranderingen in één gebied kunnen veranderingen in alle andere gebieden beïnvloeden. De gevolgen van klimaatverandering zijn nu onder andere intense droogtes, waterschaarste, hevige branden, zeespiegelstijging, overstromingen, smeltend poolijs, catastrofale stormen en afnemende biodiversiteit.

Klimaatverandering kan decennia van vooruitgang in ontwikkeling ongedaan maken en de mondiale ongelijkheid drastisch vergroten.

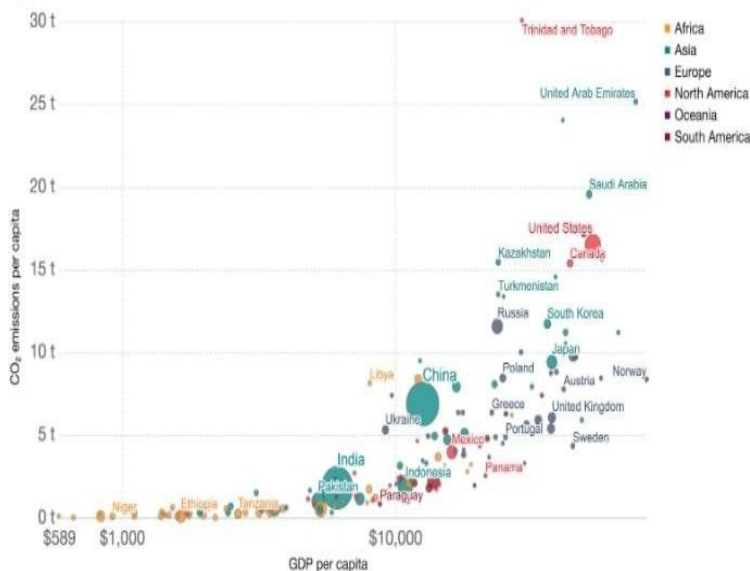
Temperature rise since 1850

Global mean temperature change from pre-industrial levels, °C

CO₂ emissions per capita vs GDP per capita, 2016

Carbon dioxide (CO₂) emissions per capita are measured in tonnes per person per year. Gross domestic product (GDP) per capita is measured in international-\$ in 2011 prices to adjust for price differences between countries and adjust for inflation.

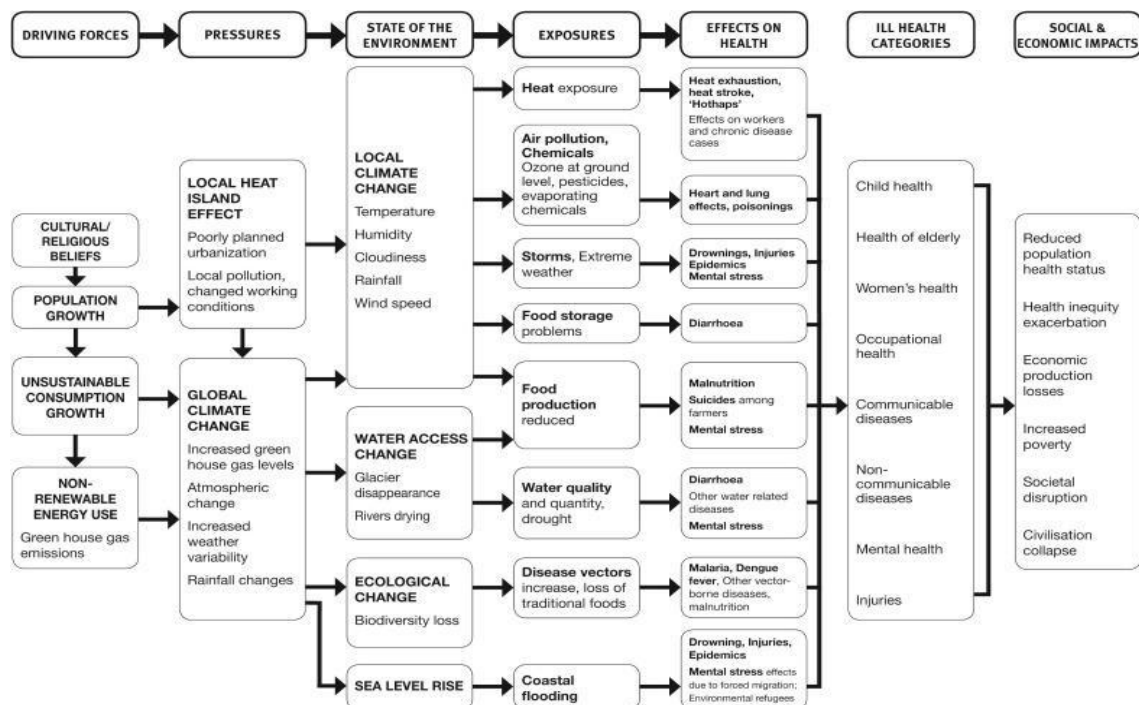
Figuur 3: Boven - Temperatuurverandering sinds 1850 en CO₂ en BBP per hoofd van de bevolking

¹⁵ <https://www.ipcc.ch/2021/08/09/ar6-wg1-20210809-pr/>

MODULE 3: DUURZAAMHEID EN KLIMAAT

Klimaatverandering kan invloed hebben op onze gezondheid¹⁶het vermogen om voedsel te verbouwen, huisvesting, veiligheid en werk. (figuur 4). Omstandigheden zoals zeespiegelstijging en zoutwaterintrusie zijn zo ver gevorderd dat hele gemeenschappen hebben moeten verhuizen, en langdurige droogtes brengen mensen in gevaar van hongersnood. In de toekomst zal het aantal "klimaatvluchtelingen" naar verwachting stijgen.

- In 2017 waren er 18,8 miljoen mensen ontheemd door extreem weer,
- In 2020 bedroeg het aantal 30,7 miljoen. Tegen 2050 wordt voorspeld dat er wereldwijd 150 miljoen milieuvluchtelingen zullen zijn.
- Deskundigen schatten dat voor elke \$1 die vandaag wordt geïnvesteerd om klimaatgerelateerde natuurrampen te voorkomen, de kosten voor humanitaire hulp en herstel met \$7 worden verminderd.

Figuur 4: Impact van klimaatverandering en wereldwijde volksgezondheid op het leven in het algemeen.

2.1. Het aandeel van de vervuilers (kolonisten)

Mensen die in de rijkste en meest geïndustrialiseerde landen wonen, genereren de meeste uitstoot van broeikasgassen per hoofd van de bevolking. Het Noorden is verantwoordelijk voor 92% van alle overtollige kooldioxide-uitstoot in de wereld, en dat geldt ook voor de rijke westerse landen die de atmosfeer koloniseren.¹⁷Aan de andere kant draagt het Zuiden de grootste verwoesting.

Geschat wordt dat mensen in de 48 minst ontwikkelde landen 5 keer meer kans hebben om te sterven door rampen die worden veroorzaakt door de opwarming van de aarde en door de klimaatverandering.

¹⁶DPSEEA-kader voor klimaatverandering en wereldwijde volksgezondheid, <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3617647/figure/F0002/>

MODULE 3: DUURZAAMHEID EN KLIMAAT

¹⁷<https://theconversation.com/climate-change-is-white-colonisation-of-the-atmosphere-its-time-to-tackle-this-entrenched-racism-185579>

MODULE 3: DUURZAAMHEID EN KLIMAAT

rampen. De 100 landen met de minste uitstoot genereren 3 procent van de totale uitstoot. De 10 landen met de grootste uitstoot dragen 68 procent bij. Iedereen moet klimaatmaatregelen nemen, maar mensen en landen die het grootste deel van het probleem veroorzaken hebben een grotere verantwoordelijkheid om als eerste te handelen.

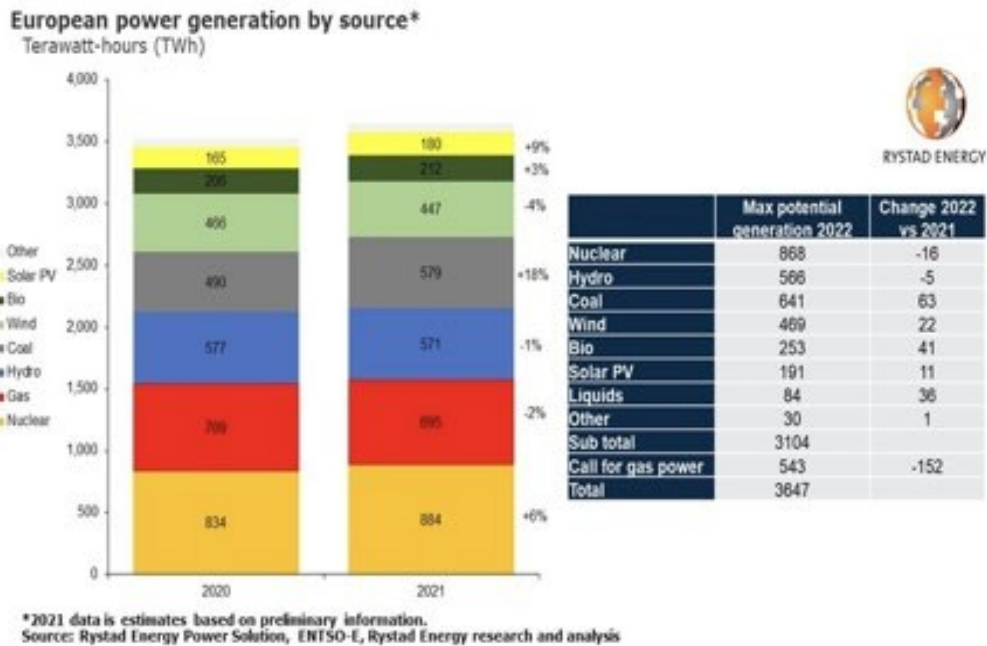
Daarnaast verplaatsen ontwikkelde landen hun productie naar lage-inkomenslanden, waar de milieuwetgeving minder streng is en ze kunnen blijven vervuilen. Dit staat bekend als de "vervuilingshemel". In 2015 waren de Verenigde Staten verantwoordelijk voor 40% van de "overtollige mondiale kooldioxide-uitstoot". De Groep van Acht (de Verenigde Staten, de Europese Unie, Rusland, Japan en Canada) is verantwoordelijk voor 85% van die uitstoot. Het Zuiden - dat verreweg het meest te lijden heeft onder droogte, overstromingen, hongersnoden, stormen, zeespiegelstijging en sterfte - is verantwoordelijk voor slechts 8% van de overtollige wereldwijde kooldioxide-uitstoot.

Klimaatrechtvaardigheid is de term die wordt gebruikt om klimaatverandering als een ethische en politieke kwestie te zien, niet alleen als een ecologische of fysieke kwestie. Het koppelt de oorzaken en gevolgen van klimaatverandering aan concepten van milieu- en sociale rechtvaardigheid, zoals gelijkheid, mensenrechten en ook verantwoordelijkheden op het gebied van klimaatverandering. Tabel 2 toont natuurlijke hulpbronnen in correlatie met illegale mijnbouw en armoede.

Tabel 2 - Casestudie - **Elektrische auto's zijn duurzaam**

Het beleid is momenteel gericht op de aankoop van auto's met een lage CO₂-uitstoot. Sommige initiatieven in de EU bieden subsidies en belastingverminderingen voor de aanschaf van hybride of elektrische auto's. Onderstaande tabel toont de bronnen van elektriciteit in Europa en in 2022 zal de grootste toename van elektriciteit in steenkool zitten. Kobalt is een ingrediënt in de lithium-ion batterijen die worden gebruikt voor elektrische en hybride auto's en smartphones. 65% van de wereldwijde kobaltvoorraad is afkomstig uit DR Congo en bovendien wordt 20% van het kobalt gedolven in illegale mijnen, waar geen werkgelegenheids-, veiligheids- of milieuwetgeving bestaat, wat leidt tot uitbuiting van arbeiders. Volgens de VN-ontwikkelingsindex op basis van armoede staat DR Congo in de onderste 15 landen van de wereld. Extreme armoede dwingt mensen om te werken in onaanvaardbare arbeidsomstandigheden zonder passende bescherming, vaak lijdend aan medische aandoeningen zoals metalen longziekten, dermatitis en verwondingen. Illegale mijnen leiden vaak tot vervuiling van drinkwaterbronnen. Veel bedrijven kopen hun kobalt in bij raffinaderijen of smelterijen, die het al dan niet uit illegale mijnen hebben gehaald, en stellen vaak geen vragen over de vraag of er kinderarbeid of oneerlijke arbeid betrokken was bij de aankoop van het kobalt.

MODULE 3: DUURZAAMHEID EN KLIMAAT

2.2. De Overeenkomst van Parijs

Het Akkoord van Parijs is een juridisch bindend internationaal verdrag over klimaatverandering. Het werd in december 2015 door 196 partijen aangenomen op de COP 21 in Parijs en trad een jaar later in werking.

Implementatie van de Overeenkomst van Parijs tegen klimaatverandering (uitstoot, lucht-, land-, water-, thermische, licht-, geluidsbronnen...) vereist economische en sociale transformatie, gebaseerd op de best beschikbare wetenschap. De doelstellingen zijn¹⁸:

- om de opwarming van de aarde te beperken tot ruim onder de 2, bij voorkeur tot 1,5 graden Celsius, ten opzichte van pre-industriële niveaus.
- om halverwege de eeuw (2050) een klimaatneutrale (netto nul) wereld te bereiken.

Het Akkoord van Parijs, samen met de mondiale kaders en overeenkomsten om de vooruitgang te sturen, de Duurzame Ontwikkelingsdoelen, het Raamverdrag van de Verenigde Naties inzake Klimaatverandering, beloofden voor:

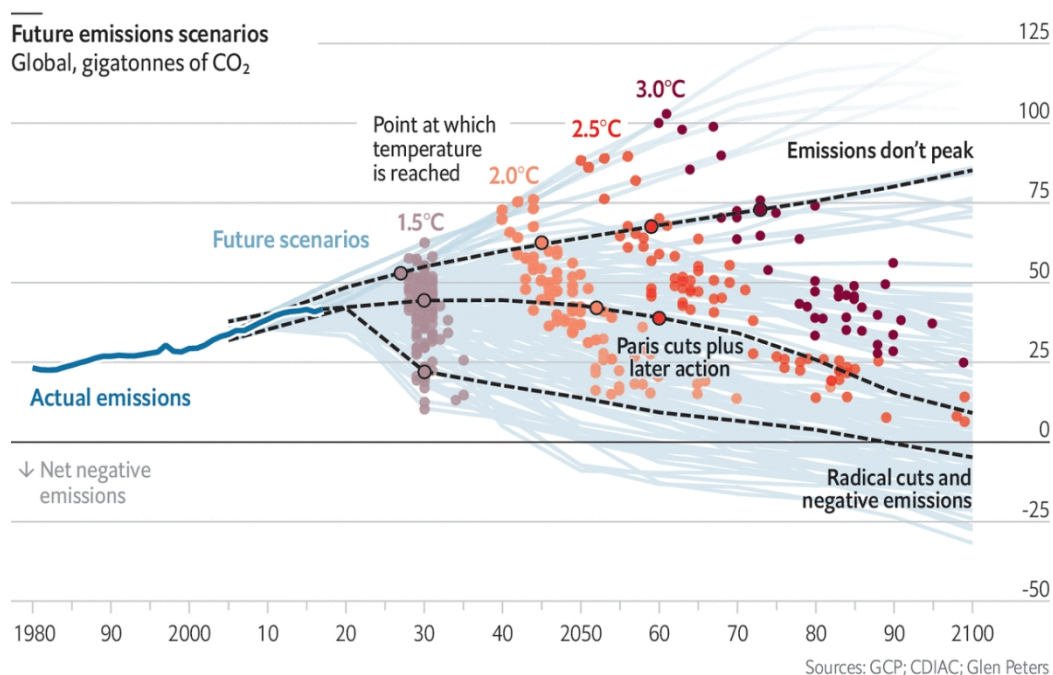
- financiële steun om de gevolgen van de klimaatverandering voor aanpassing en verzachting te beperken,
- technologische ontwikkeling en overdracht, en
- klimaatgerelateerde capaciteitsopbouw voor ontwikkelingslanden en vraagt alle ontwikkelde landen om de steun te vergroten, moedigt
- Om de opwarming onder de 1,5°C te houden, moet ongeveer de helft van de emissiereducties in 2030 gerealiseerd zijn. De productie van fossiele brandstoffen moet tussen 2020 en 2030 met ongeveer 6 procent per jaar dalen.

¹⁸ <https://unfccc.int/process-and-meetings/the-paris-agreement/the-paris-agreement>

MODULE 3: DUURZAAMHEID EN KLIMAAT

-financiering vereiste aanpassingen - 100 miljard per jaar (via bilaterale, multilaterale, exportkredieten, particuliere financiering)¹⁹.

Deze overeenkomst is een mijlpaal in het multilaterale klimaatveranderingsproces, omdat voor het eerst een bindende overeenkomst alle landen samenbrengt om ambitieuze inspanningen te leveren om klimaatverandering te bestrijden en zich aan te passen aan de gevolgen ervan. De implementatie van de Overeenkomst van Parijs vereist economische en sociale transformatie, gebaseerd op de best beschikbare wetenschap. De overeenkomst werkt met een 5-jarige cyclus van steeds ambitieuzere klimaatmaatregelen die worden uitgevoerd door landen die hun plannen voor klimaatmaatregelen moeten indienen, die bekend staan als nationaal vastgestelde bijdragen (NDC's). In hun NDC's delen landen mee welke maatregelen ze zullen nemen om hun uitstoot van broeikasgassen te verminderen om de doelen van de overeenkomst te bereiken. Landen geven in hun NDC's ook aan welke maatregelen ze zullen nemen om veerkracht op te bouwen, zodat ze zich kunnen aanpassen aan de gevolgen van de stijgende temperaturen en/of deze kunnen beperken. (figuur 5 hieronder).

Figuur 5: Toekomstige CO₂-uitstoot - drie scenario's (stippellijnen)

Als we er niet in slagen om maatregelen te nemen die in overeenstemming zijn met de Overeenkomst van Parijs, zal dit ons veel geld gaan kosten; we kunnen namelijk een toename verwachten van het aantal overstromingen, stormen, droogtes, hittegolven, branden en aardverschuivingen, evenals veranderingen in ecosystemen, het smelten van ijs, enzovoort.

Het Akkoord van Parijs erkent de acute klimaatgevolgen voor lokale actoren en schrijft klimaatmaatregelen voor die deze gevolgen op lokaal niveau aanpakken om de wereldwijde temperatuurdoelstelling te halen.²⁰. Internationale klimaatfinanciering voor aanpassing blijft het centrale instrument om de aanpassingsdoelstellingen van het Akkoord van Parijs te bereiken, d.w.z. het verminderen van de kwetsbaarheid van mensen voor klimaatverandering (Ayers, 2009; Ellis

MODULE 3: DUURZAAMHEID EN KLIMAAT

¹⁹ <https://www.oecd.org/climate-change/finance-usd-100-billion-goal/>

²⁰ UNFCCC, 2015

MODULE 3: DUURZAAMHEID EN KLIMAAT

et al., 2013). Er is echter een groot tekort aan aanpassingsfinanciering, met name in ontwikkelingslanden, en dit tekort zal groter worden naarmate de aanpassingsbehoeften van landen toenemen naast de intensivering van de gevolgen van klimaatverandering (Alcayna, 2020; Khan et al., 2019). Er zijn transformationele acties nodig om gemarginaliseerde gemeenschappen in staat te stellen een klimaatbestendige ontwikkelingsaanpak te implementeren met behulp van schaars beschikbare middelen (Crick et al., 2019). Om zo effectief mogelijk te zijn, moeten aanpassingsmaatregelen de lokale kennis integreren (Chalise & Naranpanawa, 2016), elite capture vermijden, de afhankelijkheid van lokale actoren van externe steun verminderen en de agency en zelfredzaamheid vergroten (Westoby et al., 2021).

Lokale aanpassing omvat uiteindelijk reacties op vroegere, huidige en verwachte klimaatveranderingsrisico's door individuen, huishoudens, kleine en middelgrote ondernemingen en lokale overheden en instellingen (Colenbrander et al., 2018; Soanes, 2017). Of en hoe deze financiering wordt verstrekt, bepaalt de mate van aanpassing door deze lokale actoren.

MODULE 3: DUURZAAMHEID EN KLIMAAT

2.2. Positieve voorbeelden door naties en gemeenschappen

Tabel 3: Voorbeelden van aanpassingsmaatregelen uit GCF-fondsen,

Er zijn een aantal inspanningen aan de gang om mensen te helpen zich aan te passen aan de klimaatverandering. Een daarvan is het wereldwijde Aanpassingsfonds, dat baanbrekende initiatieven in ontwikkelingslanden financiert.

Peru - hoe aanpassing werkt voor vissers in Peru, die traditionele kennis en technologie combineren om hun levensonderhoud te beschermen.

Costa Rica - Kleine boeren ontwikkelen klimaatslimme en veerkrachtige methoden om zich aan te passen aan overstromingen en droogte, waardoor de water- en voedselzekerheid wordt verbeterd.

India - maak een reis naar de Indiase Himalaya-regio waar gemarginaliseerde gemeenschappen omgaan met de klimaatdruk op water door middel van praktijken zoals bronverjonging, regenwateropvang, druppelirrigatie en sproeiers.

Kiribati, een kleine eilandstaat in ontwikkeling die zeer kwetsbaar is voor klimaatverandering, is een van de eerste landen die klimaatadaptatie hebben toegepast. Het verbetert het beheer van de visserij om de bestaansmiddelen en voedselzekerheid te waarborgen en het intensificeert de systemen voor vroegtijdige waarschuwing voor rampen. **In Ghana** passen boerinnen zich aan de steeds wisselvalliger regenval aan door hun middelen van bestaan te diversifiëren. Met nieuwe vaardigheden produceren ze landbouwproducten zoals sojamelk en karitéboter die hogere prijzen opleveren op de lokale markten.

Bosnië en Herzegovina - boeren in Bosnië en Herzegovina hebben hun gewaskeuzes aangepast aan de droogte, bijvoorbeeld door van appels over te stappen op perziken met warmer weer.

Malediven - door de afnemende regenval en hetere zomers moesten er grotere regenwatertanks worden gebouwd en ontziltingsinstallaties om zeewater te verwerken, terwijl er systemen moesten worden opgezet om het watergebruik nauwkeurig bij te houden en vroegtijdig te waarschuwen voor droge periodes.

Sri Lanka - hergebruikt een eeuwenoud systeem van watertanks om water naar boerderijen en huizen te laten stromen.

Djibouti - de zogenaamde op de natuur gebaseerde oplossingen, mensen blijven veilig door het bouwen van overstromingsmuren. Ze herstellen ook mangrovebossen, die beschermen tegen de stijging van de zeespiegel, voedsel leveren voor mensen en een toevluchtsoord vormen voor planten en dieren.

In Vietnam zijn kustboeren overgestapt van het verzamelen van steeds schaarser wordende mariene hulpbronnen zoals slakken en krabben naar het ontwikkelen van bijenteelt gekoppeld aan mangroveherstel.

Albanië, een van de landen in Europa die het hardst getroffen worden door kusterosie, beschermt de kustgemeenschappen door de vegetatie in de Kune-Vain lagune te herstellen. Het helpt ook een wereldwijd erkende corridor voor trekvogels in stand te houden. Het lijkt misschien alsof op de natuur gebaseerde oplossingen vooral iets voor het platteland zijn.

Maar steden vergroten ook hun veerkracht door zich tot de natuur te wenden.

El Salvador - de hoofdstad San Salvador wil een "sponsstad" worden door de omringende bossen te herstellen om aardverschuivingen en overstromingen te beperken en de afwatering te verbeteren op een manier die natuurlijke stromen en rivieren nabootst.

Verenigde Staten - de kuststad Miami verhoogt het straatniveau en ontwikkelt groene infrastructuur, in combinatie met ambitieuze plannen om de uitstoot van broeikasgassen te verminderen.

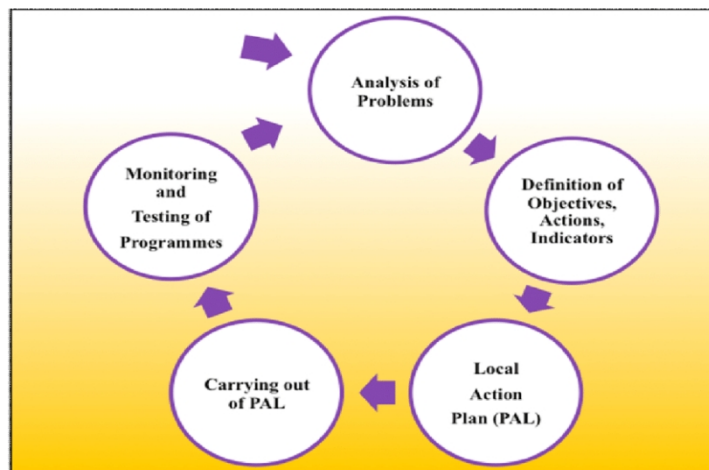
Ethiopië - het Green Legacy-project van de Hoorn van Afrika, vier jaar geleden gestart door de premier, plantte elk jaar 4 miljard bomen, 353 miljoen op één dag. 20 miljoen mensen gemobiliseerd.

MODULE 3: DUURZAAMHEID EN KLIMAAT

2.3. Gevolgen van klimaatverandering en coalitievorming - Wereldwijd partnerschap voor duurzame ontwikkeling en klimaatverandering

Het effect van klimaatverandering wordt wereldwijd gevoeld in de vorm van overstromingen, stormen, droogtes, hittegolven, smeltend ijs, bosbranden, aardverschuivingen, veranderingen in ecosystemen, verzuring, enz.

- VN - De Verenigde Naties spelen een sleutelrol bij het opstellen van agenda's voor ontwikkeling, gelijkheid, democratie enz. De VN heeft het voortouw genomen bij het opstellen van beleidsaanbevelingen die door hun leden moeten worden geaccepteerd.
- In 1992 werd de Verklaring van Rio, Agenda 21²¹ aanvaard op de Conferentie van de Verenigde Naties over Milieu en Ontwikkeling (UNCED) en aangenomen door 178 regeringen. Dit is de eerste wereldwijde actie op weg naar duurzame ontwikkeling. Agenda 21 richt zich op de integratie van milieu- en ontwikkelingskwesaties en stelt dat een grotere aandacht hiervoor zal leiden tot de vervulling van basisbehoeften, een verbeterde levensstandaard voor iedereen, beter beschermde en beheerde ecosystemen en een veiligere, meer welvarende toekomst. Het benadrukt dat alleen gezamenlijke acties op lokaal, nationaal en mondiaal niveau kunnen leiden tot duurzame ontwikkeling. Met Agenda 21 werd het Wereldwijde Partnerschap voor Duurzame Ontwikkeling gevormd. "Act Local Think Global" werd een basis voor acties in lokale actieplannen.

Figuur 6: Stappen in het uitvoeren van acties die zijn ontworpen in lokale actieplannen (Act Local Think Global)

- In 2000 bekrachtigden de Verenigde Naties op de Millenniumtop de VN-Millenniumverklaring door alle VN-lidstaten met als doel armoede in al haar dimensies te bestrijden. Dit was de geboorte van de Millenniumdoelstellingen voor Ontwikkeling (MDG) die gericht waren op het bereiken van acht specifieke doelen tegen. De MDG's waren: 1. Extreme armoede en honger uitbannen, 2. Basisonderwijs voor iedereen realiseren, 3. Gendergelijkheid bevorderen en vrouwen mondiger maken,

²¹ (<https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/Agenda21.pdf>)

MODULE 3: DUURZAAMHEID EN KLIMAAT

4. kindersterfte terugdringen, 5. de gezondheid van moeders verbeteren, 6. hiv/aids, malaria en andere ziekten bestrijden, 7. ecologische duurzaamheid waarborgen en 8. wereldwijd partnerschap voor ontwikkeling. In het MDG 2015-rapport²² werd het erkend als de meest succesvolle armoedebestrijdingsbeweging in de geschiedenis.

- In 2015 hebben de VN-leden opnieuw SDG 2030 geratificeerd - een Agenda voor Duurzame Ontwikkeling (2015 tot 2030) met 17 Duurzame Ontwikkelingsdoelen (SDG). De Duurzame Ontwikkelingsdoelen is een ontwikkelingsagenda voor na 2015 en het gezamenlijke plan van de wereld om tegen 2030 een einde te maken aan extreme armoede, ongelijkheid te verminderen en de planeet te beschermen. Het werd in 2015 aangenomen door 193 landen.

De SDG-agenda is een actieplan voor mensen, planeet en welvaart. Het probeert ook de universele vrede in grotere vrijheid te versterken. Het staat bekend als 5P-acties voor duurzaamheid. Agenda 2030 erkent dat het uitbannen van armoede in al zijn vormen en dimensies, inclusief extreme armoede, de grootste mondiale uitdaging is en een onmisbare vereiste voor duurzame ontwikkeling. De SDG's zijn het resultaat van de meest veelomvattende en uitgebreide onderhandelingen in de geschiedenis van de VN en hebben mensen uit alle sectoren, regio's en culturen geïnspireerd. Het bereiken van de doelstellingen tegen 2030 zal heroïsche en vindingrijke inspanningen vereisen, vastberadenheid om te leren over wat werkt en wendbaarheid om zich aan te passen aan nieuwe informatie en veranderende trends. Grafiek 7 toont de doelen van SDG (17 punten).

Figuur7: Duurzame ontwikkelingsdoelen (SDG's), met 5P's en alle drie de pijlers

3. Gevolgen van klimaatverandering (Plastic afval en onze planeet - de nieuwe uitdaging van afvalbeheer)

Dertig jaar geleden vestigde de VN de aandacht van de wereldgemeenschap op de noodzaak om een holistische strategie voor afvalbeheer te ontwikkelen. Design for environment' is een term die gebruikt wordt als synoniem voor verschillende andere namen, zoals ecodesign, duurzaam ontwerp,

²² ([https://www.un.org/millenniumgoals/2015_MDG_Report/pdf/MDG%202015%20rev%20\(juli%201\).pdf](https://www.un.org/millenniumgoals/2015_MDG_Report/pdf/MDG%202015%20rev%20(juli%201).pdf))

MODULE 3: DUURZAAMHEID EN KLIMAAT

groen ontwerp, milieubewust ontwerp, levenscyclusontwerp of levenscyclusengineering en ook schoon ontwerp. Duurzaam beheer van hulpbronnen vereist een 'ontkoppeling' van het verbruik van hulpbronnen en economische groei en een overgang naar een circulair model van hulpbronnenverbruik, waarbij hergebruik en recycling van hulpbronnen worden geïntroduceerd via strategische planning in de hele productie- en consumptieketen. Dit vraagt om een milieuvriendelijke benadering van afvalbeheer die verder gaat dan het louter veilig verwijderen of terugwinnen van afval dat ontstaat en die de onderliggende oorzaken van het probleem probeert aan te pakken door niet-duurzame productie- en consumptiepatronen te veranderen (VN, 1993).

Meer dan ooit illustreren debatten en krantenkoppen de problematische relatie tussen afval en het beheer, de consumptie en de productie ervan in catastrofale verhalen over sociale, culturele en politieke mechanismen die de houding ten opzichte van afval bepalen. Afval als de totale som van verlangen naar overvloed, overmatige productie en consumptie die de werking zijn van het kapitalisme, geworteld in een permanente mantra van *meer is beter dan minder* heeft geen duidelijkheid en reden gegeven aan de al lang bestaande zorgen van het postmodernisme.

Het recyclen van afval heeft echter een groot vermogen om wereldwijd nieuwe banen te creëren en tegelijkertijd te zorgen voor een beter milieu voor de komende generaties.

3.1. Plastic afval

Kunststoffen zijn meestal organische polymeren met een hoge molecuulmassa, een materiaal dat bestaat uit een groot aantal synthetische of halfsynthetische organische verbindingen die vervormbaar zijn en daarom tot vaste voorwerpen kunnen worden gevormd. Plasticiteit is de algemene eigenschap van alle materialen waarbij permanente vervorming optreedt zonder dat het materiaal breekt.

Wereldwijd worden er elke minuut een miljoen plastic flessen gekocht, terwijl er jaarlijks tot wel vijf biljoen plastic tassen wereldwijd worden gebruikt. De wereld produceert jaarlijks 2,01 miljard ton gemeentelijk vast afval, waarvan minstens 33 procent niet op een milieuveilige manier wordt beheerd. Wereldwijd wordt er gemiddeld 0,74 kilo afval per persoon per dag geproduceerd. Landen met een hoog inkomen, hoewel ze slechts 16 procent van de wereldbevolking vertegenwoordigen, produceren ongeveer 34 procent, of 683 miljoen ton, van al het afval in de wereld.²³. Vandaag de dag wordt er wereldwijd ongeveer 400 miljoen ton plastic afval per jaar geproduceerd. Tegen 2050 zal het wereldwijde afval naar verwachting zijn gegroeid tot 3,40 miljard.

Het niveau van broeikasgasemissies in verband met de productie, het gebruik en de verwijdering van conventionele kunststoffen op basis van fossiele brandstoffen zal naar verwachting groeien tot 19% van het wereldwijde koolstofbudget in 2040.²⁴. Bovendien gaan miljoenen tonnen kunststofafval verloren in het milieu of worden ze verscheept naar andere landen (grensoverschrijdende stromen van elektronisch afval).

MODULE 3: DUURZAAMHEID EN KLIMAAT

²³https://datatopics.worldbank.org/what-a-waste/trends_in_solid_waste_management.html

²⁴https://ewastemonitor.info/wp-content/uploads/2020/11/GEM_2020_def_july1_low.pdf

MODULE 3: DUURZAAMHEID EN KLIMAAT

waar het meestal wordt verbrand of gedumpt. Rivieren en meren voeren plastic afval mee van diep landinwaarts naar zee, waardoor ze een grote bijdrage leveren aan de vervuiling van de oceanen. Ondanks de huidige inspanningen wordt er momenteel naar schatting 75 tot 199 miljoen ton plastic in oceanen aangetroffen. Zonder enige verandering in de productie-, gebruiks- en verwijderingsmethoden kan de hoeveelheid plastic afval die in aquatische ecosystemen terecht komt verdrievoudigen van 9-14 miljoen ton per jaar in 2016 tot naar schatting 23-37 miljoen ton per jaar in 2040.

Hoewel kunststoffen veel waardevolle toepassingen hebben, maken hun duurzaamheid en weerstand tegen afbraak het bijna onmogelijk voor de natuur om ze volledig af te breken. De aanwezigheid van plastic producten voor eenmalig gebruik, waaronder microplastics, heeft negatieve en ernstige gevolgen voor het milieu, de maatschappij, de economie en de gezondheid. Microplastics²⁵ kunnen het menselijk lichaam binnendringen door inademing, absorptie en zich ophopen in organen, en rivieren, meren en oceanen binnenkomen.

Kunststoffen kunnen worden afgebroken tot hun oorspronkelijke vorm - lichte ruwe olie door een proces dat bekend staat als "thermische depolymerisatie". De producten van dit afbraakproces zijn lichte ruwe olie, die vervolgens gefractioneerd kan worden gedestilleerd tot samenstellende koolwaterstoffen om te worden gebruikt als brandstof of om nieuwe kunststoffen van te maken. Andere afvalstoffen, zoals rubberbanden, huishoudelijk organisch afval en bepaalde landbouwafvalstoffen kunnen ook via dit proces worden afgebroken. Dit proces heeft twee voordelen: het elimineert afval dat anders op een stortplaats zou belanden en produceert een nuttig product uit een in wezen gratis afvalvoorraad (gebruikte kunststoffen).

De nadelen van het proces zijn het verbruik van aanzienlijke hoeveelheden energie en water. Met de voortdurende ontwikkeling van hernieuwbare energiebronnen staat thermische depolymerisatie echter op het punt om economisch levensvatbaar te worden.

Daarnaast is het implementeren van een geïntegreerde installatie voor afvalbeheer en -verwerking (inzameling, transport, behandeling en verwijdering of Reduce, Recycling, Reuse) duur en veeleisend, in ieder geval voor landen met een laag inkomen, omdat ze veel meer moeite hebben om de kosten terug te verdienen. Daarnaast is het ontbreken van regelgeving, wetgeving en beleid in alle landen een uitdaging; er is geen controle over grensoverschrijdend afval dat zonder papieren of verantwoording de grens oversteekt naar andere regio's. Plastic afval in rivieren, meren, oceanen of op het land kan eeuwenlang in het milieu aanwezig blijven.

3.2. Elektronisch afval

Elektronisch afval of e-waste ook wel bekend als urban mines zijn afgedankte elektrische of gebruikte elektronische apparaten die bestemd zijn voor renovatie, hergebruik, wederverkoop, berging

MODULE 3: DUURZAAMHEID EN KLIMAAT

²⁵ <https://ocean.si.edu/ocean-life>

MODULE 3: DUURZAAMHEID EN KLIMAAT

recycling door materiaal terugwinning of verwijdering.²⁶ Volgens het Global e-waste Statistics Partnership²⁷ werd in 2019 wereldwijd 53,6 MT e-waste geproduceerd, een stijging van 21% in vijf jaar. Dit cijfer zal naar verwachting groeien tot 74,7 MT per jaar in 2030.

Volgens de Monitor Grensoverschrijdende stromen elektronisch afval,²⁸ 5,1 MT of 10% van het wereldwijde e-waste in 2019 internationale grenzen overschreden. Deze studie verdeelde de grensoverschrijdende verplaatsing van e-afval in gereguleerde en ongecontroleerde verplaatsingen en hield rekening met zowel de ontvangende als de verzendende regio's om de implicaties van een dergelijke verplaatsing beter te begrijpen. Ondanks het bestaan van het Verdrag van Bazel (1988) inzake de beheersing van de grensoverschrijdende overbrenging van gevaarlijke afvalstoffen en de verwijdering ervan als multilaterale overeenkomst onder UNEP, wordt van de 5,1 ton 1,8 ton onder gereguleerde omstandigheden verzonden, terwijl 3,3 ton onder ongecontroleerde omstandigheden wordt afgeleverd. In 2019 zal wereldwijd slechts 17,4%, d.w.z.

9,3 MT wordt gerecycled, die hoeveelheid verschilt per regio: Afrika 0,9%, Noord- en Zuid-Amerika 9,4%, Azië 11,7%, Oceanië 8,8%, Europa 42,5%. Voor hetzelfde jaar genereerde de waarde van grondstoffen voor e-waste wereldwijd 57 miljard USD. Met het huidige gedocumenteerde inzamelings- en recyclingpercentage van 17,4% werd een grondstofwaarde van 10 miljard USD teruggewonnen.

Het verbruik van elektrische en elektronische apparatuur (EEA) is sterk verbonden met de wereldwijde economische ontwikkeling. EEA is onmisbaar geworden in moderne samenlevingen en verhoogt de levensstandaard, maar de productie en het gebruik ervan kunnen veel middelen vergen en als zodanig staat het ook haaks op die verbetering van de levensstandaard. Gemiddeld stijgt het totale gewicht van de wereldwijde consumptie van EEA jaarlijks met 2,5 ton. Na gebruik wordt EEA weggegooid, waarbij een afvalstroom ontstaat die gevaarlijke en waardevolle materialen bevat (afgedankte elektrische en elektronische apparatuur (AEEA)).

De groeiende hoeveelheid elektronisch afval wordt voornamelijk veroorzaakt door het hogere verbruik van EEA, korte levenscycli en weinig reparatiemogelijkheden. In 2019 produceerde Azië met 24,9 MT de grootste hoeveelheid elektronisch afval, gevolgd door Noord- en Zuid-Amerika (13,1 MT) en Europa (12 MT), terwijl Afrika en Oceanië respectievelijk 2,9 MT en 0,7 MT produceerden.

Positieve ontwikkelingen

- In 2019 vonden er wereldwijd bemoedigende ontwikkelingen plaats, aangezien 71% van de wereldbevolking onder een nationaal e-afvalbeleid of nationale wet- of regelgeving viel.

²⁶ <https://www.ewaste1.com>

²⁷ <https://globalewaste.org/>

MODULE 3: DUURZAAMHEID EN KLIMAAT

²⁸ <https://ewastemonitor.info/gtf-2022>

MODULE 3: DUURZAAMHEID EN KLIMAAT

- Recycling bespaart niet alleen energie en vermindert de hoeveelheid gestort afval, de recyclingindustrie creëert banen en helpt de lokale economie.
- Recycling creëert minstens 9 keer meer banen dan storten en hergebruik creëert wel 30 keer meer banen.
- Volgens de Amerikaanse Recycling Economic Information Study (REI) waren er in de Amerikaanse recyclingindustrie 1,25 miljoen mensen werkzaam, terwijl er in de Amerikaanse afvalverwerkingsindustrie slechts 0,25 miljoen mensen werkten.
- Europa in het algemeen en Zweden in het bijzonder recyclen bijna 100% van hun afval. Nederland, Zwitserland en Oostenrijk zijn ook koplopers en recyclen ongeveer 50% van hun afval.
- Afvalscheiding en milieueducatie als onderwerp en waarde ingebed in scholen en als manier van leven.
- Wereldwijd zal het delen van ervaringen en collectieve belangenbehartiging worden versterkt.

MODULE 4: GLOBALE

GEZONDHEID

BELANGRIJKSTE CONCEPTEN

Toegang tot geneesmiddelen: het vermogen van mensen om betaalbare en noodzakelijke toegang te krijgen tot veilige, effectieve en hoogwaardige geneesmiddelen en gezondheidsproducten; als zodanig is het een fundamenteel onderdeel van de volledige verwezenlijking van het recht op gezondheid.

Ziektebeheersing: verwijst naar de acties en programma's gericht op het verminderen van de ziekte-incidentie (nieuwe infecties), prevalentie (aantal mensen dat momenteel geïnfecteerd is) of het volledig uitroeien van de ziekte.

Epidemie: een ziekte die veel mensen binnen een gemeenschap, populatie of regio treft

Wereldwijde gezondheid: de gezondheid van menselijke populaties in een wereldwijde context

Mondiale gezondheidspolitiek: acties, praktijken en beleid die de mondiale gezondheidssfeer bepalen

Wereldwijde gezondheids-governance: wereldwijde regulering van gezondheid die zowel overheids- als niet-overheidsactoren omvat

Infectieziekte: aandoening veroorzaakt door pathogene micro-organismen, zoals bacteriën, virussen, parasieten of schimmels, die van mens tot mens kunnen worden overgedragen, hetzij direct (via huidcontact of bloed), hetzij indirect (via besmet water of voedsel).

Intellectueel eigendom: scheppingen van de geest, zoals uitvindingen, literaire en artistieke werken, ontwerpen, en symbolen, namen en beelden die in de handel worden gebruikt (WIPO)

Niet-overdraagbare ziekten: chronische ziekten die meestal lang duren en het gevolg zijn van een combinatie van genetische, psychologische, milieu- en gedragsfactoren (WHO).

Pandemie: een epidemie die zich over meerdere landen of continenten verspreidt

Octrooi: een exclusief recht dat wordt toegekend voor een uitvinding, een product of een proces dat een nieuwe manier biedt om iets te doen of een nieuwe technische oplossing voor een probleem biedt.

Volksgezondheid: alle georganiseerde maatregelen (particulier of publiek) gericht op het voorkomen van ziekte, het verlengen van het leven en het bevorderen van gezondheid en welzijn voor de hele samenleving.

Recht op gezondheid: een fundamenteel onderdeel van de mensenrechten dat het recht omvat op het genot van de hoogst haalbare standaard van lichamelijke en geestelijke gezondheid (en niet alleen de afwezigheid van ziekte en gebrek)

Wereldgezondheidsorganisatie: een gespecialiseerde organisatie van de Verenigde Naties die verantwoordelijk is voor de internationale volksgezondheid

Zoönotische ziekte: een besmettelijke ziekte die wordt overgedragen tussen soorten (van dier op mens of van mens op dier)

INHOUD BLOKKEN

1. **WAT IS WERELDWIJDE GEZONDHEID?**
2. **mondiale gezondheid en mondialisering**
3. **mondiale gezondheid, ontwikkeling en toegang tot geneesmiddelen**
4. **GLOBALE GEZONDHEIDSVERANTWOORDING en -POLITIEK**

MODULE 4: GLOBALE

GEZONDHEID

I. WAT IS WERELDWIJDE GEZONDHEID?

Waarom is gezondheid een wereldwijde kwestie?

Gezondheid heeft zich in de loop van de laatste twee decennia ontpopt tot een prominent terrein van inter- en transnationale samenwerking en werd met de COVID-19-pandemie echt mondiaal. Hoewel de grensoverschrijdende dimensies van **volksgezondheid** al in de 18th en 19th eeuw werden erkend, waren deze op zijn best euro- en westcentrisch, d.w.z. gericht op de mogelijk schadelijke gevolgen van de verspreiding van overdraagbare ziekten voor de gezondheid in imperiale/koloniale machten en minder op het verbeteren van de gezondheid van de lokale bevolking in gekoloniseerde regio's (McInnes et al., 2019, p. 3). Davies et al. (2014) identificeren vier stadia van de ontwikkeling van de volksgezondheid. In de eerste fase (1830-1900) begon de internationale gemeenschap met het aanpakken van fysieke en milieuomstandigheden zoals schoon water, lucht, openbare riolering, voedselveiligheid en veilige werkomstandigheden. De tweede fase (1890-1950) werd gekenmerkt door wetenschappelijke vooruitgang die resulteerde in de productie van de eerste vaccins tegen overdraagbare ziekten zoals pokken. De derde fase (1940-1980) richtte zich op de ontwikkeling van behandelingen (voor bacteriële en virale infecties of kanker). De vierde fase begon in 1960 en legde het verband tussen gezondheid en sociaaleconomische factoren, d.w.z. dat een slechte gezondheid meestal geworteld is in armoede, genderdiscriminatie en ongelijkheid (zie module 2: globalisering, rijkdom en armoede).

Pas in de jaren negentig werd gezondheid eerder een mondiale dan een nationale kwestie. Hiervoor zijn drie redenen aan te wijzen. Ten eerste wordt erkend dat de menselijke gezondheid aanzienlijk wordt beïnvloed door **globaliseringsprocessen**. Deze processen hebben de snelheid en het bereik van **ziekte-uitbraken** vergroot door de toegenomen intensiteit van grensoverschrijdende interacties (zoals handel en reizen). Meer dan 30 nieuwe infectieziekten (luchtvaartgriep, AIDS/HIV, SARS, hepatitis C, West-Nijlvirus, COVID-19), terwijl andere ziekten opnieuw zijn opgedoken met nieuwe resistente stammen. Tegelijkertijd heeft de globalisering de wereldwijde werking van de farmaceutische industrie vergemakkelijkt en de internationale wetenschappelijke gemeenschap beter in staat gesteld om de schadelijke effecten van ziekten op de gezondheid te voorkomen of te beperken. Hierdoor groeide het besef dat mondiale gezondheidsuitdagingen de nationale grenzen overstijgen en collectieve actie vereisen die verder gaat dan louter internationale samenwerking tussen staten (Sparke, 2019).

Ten tweede heeft de regelmatige opkomst van gezondheidsgerelateerde crises in de 21st eeuw (periodieke uitbraken van ebola, 2002-2003 SARS, 2003-2005 luchtvaartgriep, Zika in 2016, en meest recent de COVID-19 pandemie en apenpokken), bevolkingen en economieën van zowel het **Zuiden** als **het Noorden** in gevaar gebracht. De potentiële impact van **infectieziekten** en andere gezondheidsproblemen zoals antimicrobiële resistentie, **niet-overdraagbare ziekten** (kanker, diabetes, enz.) of de dreiging van bioterrorisme op de nationale veiligheid en de staatsstabiliteit is daarom niet langer alleen een probleem voor landen met lage inkomens, maar treft ook landen met midden- en hoge inkomens (het Noorden van de wereld) (McInnes et al., 2019). Bovendien is een slechte gezondheid niet alleen een gezondheidsprobleem, maar ook een mondiaal economisch, handels-, mensenrechten- en ontwikkelingsprobleem (Stoeva, 2016) (zie voor meer Global health and development).

Ten derde heeft het relatieve falen van internationale ontwikkelings- en gezondheidszorghulpprogramma's (op het gebied van ziektepreventie en het bieden van toegang tot geneesmiddelen) de landen in het Zuiden een onevenredig groot risico op ziekten gelaten, terwijl het tegelijkertijd de kosten van de **wereldwijde regulering van de gezondheid heeft** verhoogd (Davies et al., 2014). Wereldwijde gezondheid is een van de fundamentele doelstellingen van de Sustainable Development Goals (SDG's), die de overtuiging weerspiegelt dat het de plicht van de "rijken" is om mensen in nood te helpen (McInnes et al., 2019). Zoals vastgesteld in een studie van Gill en Benatar (2016) "wat de

MODULE 4: GLOBALE

GEZONDHEID

gezondheidsresultaten in een mondiale gemeenschap onderscheidt, is niet zozeer *waar* je bent, maar tot *welke* sociale groep je behoort", wat betekent dat de armen in landen met een hoog inkomen (zoals Japan) meer gemeen hebben in termen van

MODULE 4: GLOBALE

GEZONDHEID

gezondheid met de armen in lage-inkomenslanden (zoals Venezuela) dan met de rijken in hoge-inkomenslanden.

Kader 1: AIDS

Het verworven immuunsyndroom (AIDS) wordt veroorzaakt door het humaan immunodeficiëntievirus (HIV), dat het immuunsysteem van een persoon verzwakt door cellen te vernietigen die ziektes of infecties bestrijden. De ziekte is een zoönotische infectie die zich van dieren (primaten) op mensen heeft overgedragen. De ziekte dook voor het eerst op in de jaren 1980 in Centraal-Afrika (de eerste gevallen werden gemeld in 1983) en verspreidde zich in de decennia daarna snel over de hele wereld (Global Fund, 2022). In 1987 werd de naam hiv bevestigd om onderscheid te maken tussen de periodes waarin iemand besmet is (hiv) en waarin iemand ziek wordt (aids) (Whiteside, 2019). Hiv wordt overgedragen via anale of vaginale seks, het delen van naalden of andere apparatuur voor het injecteren van drugs. Alleen bepaalde vloeistoffen van een persoon met hiv kunnen hiv overdragen, zoals bloed, sperma, voorvocht, rectaal vocht, vaginaal vocht en moedermelk. Hiv kan niet worden overgedragen via speeksel, tranen of zweet, door knuffelen, handen schudden of "sociaal" kussen, noch door muggen, teken of andere insecten (Global Fund, 2022).

Hoewel er momenteel nog steeds geen genezing is voor AIDS, heeft de wetenschap grote vooruitgang geboekt zodat HIV onder controle kan worden gehouden. Geïnfecteerde mensen kunnen verwachten lang en gezond te leven, net als hiv-negatieve mensen, als ze worden behandeld met antiretrovirale (ARV's) therapie. Om een hiv-infectie bij een hiv-negatief persoon te voorkomen, kan antiretrovirale medicatie worden gebruikt die PrEP (pre-exposure prophylaxis) wordt genoemd. PrEP wordt gebruikt door mensen die een specifieke risicoblootstelling aan hiv hebben gehad of kunnen hebben door seks of injectiedrugsgebruik (CDC, 2022). Vanwege de hoge prijzen en een betere bekendheid is de toegang tot deze medicijnen echter meestal beperkt tot het Noorden en worden degenen die er het meest behoefte aan hebben gediscrimineerd, namelijk landen in het Zuiden met hoge infectiecijfers en armen die zich een dergelijke behandeling niet kunnen veroorloven.

Potentiële vooroordelen bij het bestuderen van wereldwijde gezondheid

Hoewel studies over mondiale gezondheid niet nieuw zijn en dit onderwerp uitgebreid is onderzocht als onderdeel van de internationale politiek, zijn er nog steeds verschillende vooroordelen in de literatuur over mondiale gezondheid. De meeste studies **marginaliseren** bepaalde internationale actoren op basis van geografie, ras, geslacht of sociaaleconomische status en blijven **gericht op het Westen**. Aan de ene kant worden gezondheidskwesties voornamelijk gezien als een probleem van het Zuiden, van lage-inkomenslanden en van "de armen". Aan de andere kant wordt het beleid en bestuur op het gebied van wereldwijde gezondheid nog steeds voornamelijk gedomineerd door bevoorrechte, vooral blanke en mannelijke leiders, wetenschappers en onderzoekers. Als zodanig houden ze slechts de bestaande machtsverschillen binnen het mondiale systeem in stand, herhalen ze deze en verergeren ze deze.

De laatste tijd worden mondiale gezondheidskwesties in de internationale betrekkingen ook overwegend gezien en begrepen als een veiligheidskwestie in plaats van een volksgezondheidskwestie. **Een dergelijke securitisering** van de wereldgezondheid blijkt uit het feit dat gezondheidskwesties (zoals hiv/aids) worden gedefinieerd als potentiële risico's voor de internationale vrede en veiligheid of uit het feit dat ze worden opgenomen in nationale en mondiale veiligheidsstrategieën (Harman, 2023) die gevolgen hebben voor racisme, vreemdelingenhaat en discriminatie. De praktijk van staten bevestigt dit ook, zoals het duidelijkst te zien was in de reacties van staten tijdens de COVID-19 pandemie bij het uitroepen van nationale veiligheids crises en noodsituaties. Volgens Harman (2023) is de zorg dat "dit nieuwe vormen van discriminatie en beperking creëert en bestaande praktijken verergert, in het bijzonder tegen gemarginaliseerde of minderheidsgroepen".

Het wordt ook weerspiegeld in Studies over wereldwijde gezondheid zijn ook **geïdealiseerd** en te veel gericht op de succesvolle reacties op uitbraken van ziekten en de effectieve rol van internationale instellingen bij de preventie en regulering ervan. Sommige delen van de

MODULE 4: GLOBALE

GEZONDHEID

Werk, die al tientallen jaren te kampen hebben met bedreigingen van de gezondheidsveiligheid, hebben weinig of geen aandacht verdiend van de wereldpolitiek, het publiek en de media.

MODULE 4: GLOBALE

GEZONDHEID

Kader 2: Ebola

Ebola, ook wel bekend als de Ebola Virus Disease (EVD), werd voor het eerst ontdekt in 1976 in de buurt van de Ebola rivier in Soedan en in de Democratische Republiek Congo. De oorsprong van het virus is nog steeds onbekend, hoewel wetenschappers denken dat EVD door dieren wordt overgedragen. Het komt voor bij vleermuizen, mensen en andere primaten (CDC, 2022) en wordt overgedragen van dieren op mensen (via weefsel of lichaamsvloeistoffen door het hanteren of slachten van dieren) of wordt doorgegeven tussen mensen door direct contact (met bloed of andere lichaamsvloeistoffen of afscheidingen). Traditionele begrafenis- en begrafenispraktijken (het lichaam met de hand wassen of respect betuigen door fysiek contact) spelen ook een belangrijke rol bij de overdracht (Kaner en Schaack, 2016). Omdat ebola lange tijd werd beschouwd als een ziekte van de armen en het Zuiden die de rest van de wereld niet trof, is er weinig moeite gedaan om er een geneesmiddel voor te vinden. Pas toen de ziekte zich periodiek over de hele wereld begon te verspreiden en een directe bedreiging begon te vormen voor het Noorden, werden de inspanningen om een vaccin te vinden geïntensiveerd. Als gevolg hiervan werd in 2019 het eerste ebolavaccin (Ervebo genaamd) goedgekeurd, gevolgd door een tweede (Zabdeno en Mvabea) in 2020.

Wereldwijde gezondheid definiëren

Wereldwijde gezondheid kan worden gedefinieerd als de gezondheid van de menselijke bevolking in een wereldwijde context (McInnes et al., 2019). Dit betekent dat uitdagingen op het gebied van gezondheid zich uitstrekken tot buiten de afgebakende geografische gebieden of grenzen van staten en niet kunnen worden opgelost door staten die alleen werken, maar om mondiale oplossingen vragen. Dienovereenkomstig omvatten **mondiaal gezondheidsbeleid** en -praktijken een breed scala aan **statelijke en niet-statelijke actoren** - internationale organisaties (zoals de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO), de Wereldbank (WB)), particuliere of transnationale bedrijven (zoals farmaceutische bedrijven, onderzoeksinstituten), maatschappelijke organisaties (zoals AIDS Society, *Artsen zonder Grenzen*, Wereldfonds, Oxfam), liefdadigheidsstichtingen (zoals PanAfricare, Rockefeller Foundation of Wellcome Trust) en individuen (zoals Bill en Melinda Gates) (Harman, 2023).

Een ander kenmerk van mondiale gezondheid is het **transdisciplinaire karakter** ervan, wat betekent dat er een wisselwerking is tussen gezondheid en andere (mondiale) beleidsterreinen zoals handel, veiligheid, ontwikkeling en mensenrechten. Bij ontwikkelingshulp (internationale samenwerking) is mondiale gezondheid bijvoorbeeld een belangrijk element in het terugdringen van armoede en het voorzien in basisbehoeften; bij veiligheid is mondiale gezondheid een middel om existentiële bedreigingen voor de staat te verminderen; bij handel wordt mondiale gezondheid beschouwd als een kernelement voor macro-economische stabiliteit; en in het algemeen wordt mondiale gezondheid beschouwd als een fundamenteel mensenrecht op zich (McInnes et al., 2019).

2. MONDIALE GEZONDHEID EN GLOBALISERING

De globalisering heeft de wereldgezondheid op een aantal manieren gevormd. Het ontstaan van een complex web van onderlinge verbondenheid en afhankelijkheid heeft geleid tot een situatie waarin "ons leven in toenemende mate wordt bepaald door gebeurtenissen en beslissingen die op grote afstand van ons plaatsvinden" (Heywood, 2015, p. 8). Als zodanig heeft globalisering **de relevantie van geografische afstand en territoriale grenzen verminderd**, in de zin dat lokale, nationale, internationale en mondiale gebeurtenissen voortdurend op elkaar inwerken. Dit betekent dat in een geglobaliseerde wereld noodsituaties op gezondheidsgebied niet binnen de staatsgrenzen kunnen worden gehouden en ook niet uitsluitend door binnenlandse factoren kunnen worden bepaald, en dat internationale beslissingen van invloed zijn op het nationale gezondheidsbeleid en het individuele welzijn (Stoeva, 2019, p. 105). Dit geldt niet alleen voor uitbraken van infectieziekten, maar is ook duidelijk bij andere gezondheidskwesties, zoals de praktijken van grote multinationale

MODULE 4: GLOBALE

GEZONDHEID

voedsel en drankbedrijven (tabak), het wijdverbreide gebruik van antibiotica en mogelijke antimicrobiële resistentie, of de stijgende populariteit van potentieel schadelijke voedingsmiddelen (McInnes, 2019).

MODULE 4: GLOBALE

GEZONDHEID

Tegelijkertijd hebben wereldwijde economische, culturele en politieke processen de context waarin de wereldgezondheid opereert aanzienlijk veranderd. Economische globalisering heeft geleid tot **één wereldeconomie**. Aan de ene kant heeft het gezorgd voor intensivering van het internationale reizen en de internationale handel, internationalisering van de (farmaceutische) productie, betere toegang tot geneesmiddelen en wereldwijde trends voor betere normen en consumptie op het gebied van volksgezondheid.

Deze onderlinge afhankelijkheden bevestigen dat "geen enkel deel van de wereld geïsoleerd kan blijven van opkomende en opnieuw opkomende overdraagbare ziekten, noch van de heersende niet-overdraagbare ziekten" (Stoeva, 2019, p. 106), en dat mondiale problemen om mondiale oplossingen vragen. Aan de andere kant heeft de economische globalisering ook een aantal schadelijke gevolgen gehad voor de (mondiale) gezondheid in zowel het Mondiale Zuiden als het Mondiale Noorden. Het overheersende neoliberalisme in de

ontwikkelingsstrategieën van alle belangrijke internationale economische organisaties, zoals de Wereldbank, het Internationaal Monetair Fonds (IMF) en de Wereldhandelsorganisatie (WTO), heeft de liberalisering van de handel, privatisering, deregulering van het bedrijfsleven en de financiële sector, bezuinigingen in de publieke sector en belastingverlaging bevorderd als de meest geschikte middelen om zich aan te passen aan de krachten van de wereldmarkt. In het algemeen heeft dit (direct of indirect) geleid tot ernstige **bezuinigingen op de begroting voor gezondheidszorg, onderwijs en andere vormen van sociale bescherming**, het opleggen van gebruikersvergoedingen voor gezondheidsdiensten en het ondermijnen van de lonen in de gezondheidssector (Sparke, 2019, pp. 10-11). Niet alleen bleek het idee dat economische groei uiteindelijk zou leiden tot een goede gezondheid broos, maar in bepaalde gevallen (met name in het Mondiale Zuiden) is precies het tegenovergestelde gebeurd.

Volgens Oxfam (2018) is de inkomensongelijkheid in landen toegenomen en is de beschikbaarheid van behandelings- en preventiemogelijkheden voor armen en economisch zwakkeren wereldwijd afgenomen. De toegang tot levensreddende medicijnen kwam in het gedrang door de monopolieprijzen van farmaceutische bedrijven en de geneesmiddelenoctrooibeschermt die is ingebouwd in vrijhandelsovereenkomsten die worden beschermd door de Trade in Intellectual Property Rights Agreement (TRIPS) van de WTO (zie Wereldwijde gezondheid en toegang tot medicijnen).

Tegelijkertijd heeft de globalisering ook de politieke processen en structuren zodanig beïnvloed dat de beleidsverantwoordelijkheden voor wereldwijde gezondheid (ten minste gedeeltelijk) zijn overgeheveld van nationale regeringen naar niet-gouvernementele actoren, zoals intergouvernementele instellingen, maatschappelijke organisaties, filantropische stichtingen, liefdadigheidsinstellingen en particuliere bedrijfsorganisaties (Heywood, 2015; McInnes, 2019). Ze bemoeien zich allemaal op verschillende manieren met de beleidsvorming van de overheid op het gebied van gezondheid. Van filantropische stichtingen en liefdadigheidsinstellingen is aangetoond dat ze nationale gezondheidssystemen wijzigen door nationale gezondheidscampagnes te bepalen en gezondheidsprioriteiten vooraf te selecteren voor ontvangende regeringen (Harman, 2023). Farmaceutische bedrijven hebben, zoals in het verleden (aids-pandemie) maar ook tijdens de meest recente COVID-19-pandemie levendig is gebleken, invloed gehad op de planning van pandemie-draaiboeken en het aanleggen van voorraden antivirale middelen (Davies et al., 2014). Intergouvernementele organisaties (zie *Global health governance and politics*) werden agendasetters en mainstreamden mondiale gezondheid in hun initiatieven die vervolgens werden geïntroduceerd in nationale beleidsverklaringen over ontwikkeling, buitenlands beleid en veiligheid (McInnes et al., 2019, p. 6). Hoewel sommige van deze initiatieven en acties van niet-statelijke actoren een positieve impact hadden op de wereldwijde gezondheid, met name door het verstrekken van de nodige personele en financiële middelen, **bepikten** ze ook **de rol van regeringen** in nationale gezondheidsplanning, wereldwijde (publieke) gezondheidsveiligheidsvoorschriften en pandemische paraatheid. Dit alles leidt tot bezorgdheid over het gebrek aan democratische verantwoordingsplicht van niet-statelijke actoren en hun marktgerichte benadering van wereldwijde gezondheid, die mogelijk nieuwe

MODULE 4: GLOBALE

GEZONDHEID

kwetsbaarheid voor de gezondheid en een race-to-the-bottom in gezondheidsrechten creëert (Sparke, 2019, p. 16; Harman, 2023). Het roept ook op tot mondiale regulering van gezondheidskwesties.

MODULE 4: GLOBALE

GEZONDHEID

3. mondiale gezondheid, ontwikkeling en toegang tot geneesmiddelen

Wereldgezondheid is nauw verbonden met ontwikkelingshulp en internationale samenwerking. Gezondheidsproblemen zijn vooral acuut in landen met lage en middeninkomens. Niet zozeer omdat ze vaker voorkomen in bepaalde geografische gebieden, maar omdat deze landen afhankelijk zijn van bilaterale hulp van andere staten en/of mondiale gezondheidsinstellingen bij het aanpakken van gezondheidsgerelateerde zorgen en crises (Sparke, 2019). Als gevolg hiervan is er een donor-ontvanger relatie ontstaan tussen rijke en arme landen, en tussen internationale organisaties en arme landen die niet altijd in dienst staat van de wensen en behoeften van de ontvangende landen. Vaak wordt de meeste aandacht en geld besteed aan infectieziekten en risico's (zoals virussen) die worden beschouwd als potentieel grotere bedreigingen voor de donorlanden en niet aan tekortkomingen in de gezondheidssystemen van de ontvangers, zoals infrastructuur, gezondheidsonderwijs of medicijnvoorziening. Donorlanden ontwerpen ook hun eigen projecten of beleid dat soms gepaard gaat met specifieke, niet-gezondheidsgerelateerde voorwaarden (zoals economische of politieke hervormingen) waaraan de ontvangende landen moeten voldoen en die op hun beurt een negatieve invloed hebben op hun gezondheidszorgstelsels. Dergelijke ontwikkelingen geven aanleiding tot bezorgdheid dat wereldwijde gezondheid nieuwe vormen van afhankelijkheid en uitbuiting van ontvangers (de armen) door donoren (de rijken) creëert die lijken op de erfenis van het kolonialisme (Harman, 2023).

Toegang tot geneesmiddelen is gedefinieerd als een fundamenteel onderdeel van de volledige verwezenlijking van het recht op gezondheid. thHet wordt opgevat als de mogelijkheid voor mensen om betaalbare en benodigde toegang te krijgen tot veilige, effectieve en hoogwaardige geneesmiddelen en gezondheidsproducten, en het is de belangrijkste manier om wereldwijde gezondheidsproblemen in de 20e eeuw aan te pakken (McInnes et al., 2019). We hebben geneesmiddelen nodig om lijden te verlichten, ziekten te voorkomen, diagnosticeren en behandelen, uitbraken van infectieziekten onder controle te houden of te stoppen, en om veiligheid te bieden of zelfs levens te redden (Moon en 't Hoen, 2019). Omdat nieuwe ziekten echter vaker opduiken en zich sneller verspreiden, is het bieden van hulp door toegang tot geneesmiddelen mogelijk te maken voor degenen die deze nodig hebben, een grotere uitdaging geworden. Hoge geneesmiddelenprijzen, de concentratie van de farmaceutische sector in een klein aantal bedrijven (monopolies) en octrooibeschermt hebben geleid tot enorme ongelijkheden in en tussen landen. Ze hebben ook geleid tot verhitte politieke debatten "over de juiste rol en verantwoordelijkheden van staten versus markten in de wereldwijde gezondheidszorg, en over het juiste evenwicht tussen het recht op gezondheid en economische belangen" (ibid., p. 2).

MODULE 4: GLOBALE GEZONDHEID

Kader 3 - COVAX en vaccinnationalisme

De COVID-19 Vaccine Global Access (COVAX) is een wereldwijd initiatief van de Coalition for Epidemic Preparedness Innovations (CEPI), Gavi en de WHO (samen met UNICEF) om te zorgen voor eerlijke, billijke toegang tot COVID-19 vaccins, behandelingen en diagnostica voor alle deelnemende landen. Al snel na het begin van de COVID-19 pandemie werd het duidelijk dat we, om een einde te maken aan deze noodsituatie op gezondheidsgebied, niet alleen COVID-19 vaccins nodig hebben, maar dat we er ook voor moeten zorgen dat iedereen ter wereld, ongeacht zijn of haar welvaart, er toegang toe heeft zodra ze beschikbaar zijn. Zonder deze universele toegang is er een zeer groot risico dat de meeste mensen in de wereld onbeschermd blijven, waardoor het virus zich onverminderd zou kunnen verspreiden (Gavi, 2022). COVAX is van plan om tegen het eerste kwartaal van 2022 meer dan 2 miljard doses vaccins (20 procent van de vaccinbehoefte) te leveren aan meer dan 92 landen met een laag inkomen, terwijl ook landen met een midden- en hoog inkomen worden ondersteund (WHO, 2022).

De implementatie van COVAX heeft echter te kampen gehad met verschillende obstakels en was onderhevig aan harde kritiek vanwege de ondermaatse prestaties. Begin 2022 was COVAX slechts in staat om één miljard vaccindoses te distribueren naar landen met een laag inkomen (Clinton en Yoo, 2022). Vaccinnationalisme en hamsteren in het Noorden werden aangewezen als de belangrijkste redenen voor het falen van COVAX om COVAX-19 vaccins gelijkmatiger en efficiënter toe te wijzen en te verdelen. "Vaccinnationalisme is een economische strategie om vaccins van fabrikanten te hamsteren en het aanbod in eigen land te vergroten" (Riaz et al., 2021). Het idee is om voorraden aan te leggen (zelfs ver boven de verwachte behoeften van de bevolking) en de natie zo snel mogelijk te vaccineren, ongeacht het effect dat dit zou kunnen hebben op de

MODULE 4: GLOBALE

GEZONDHEID

rest van de wereld, gezien het beperkte vermogen van de fabrikant om wereldwijd te leveren (Clinton en Yoo, 2022). Zo is meer dan de helft van de doses die in 2021 zijn geproduceerd, vooraf gekocht door landen met een hoog inkomen, hoewel zij slechts 13 procent van de wereldbevolking vertegenwoordigen. Dit creëert een vooroordeel ten opzichte van het Zuiden, dat al een lagere economische status heeft en moeite heeft om de vaccinatie van hun bevolking te betalen (Riaz et al., 2021). Vaccinationalisme en hamsteren onthullen ook de grenzen van mondiaal gezondheidsbestuur en erkennen niet dat een aanzienlijk deel van de wereldbevolking gevaccineerd moet worden om het vermogen van het virus om zich over bevolkingsgroepen te verspreiden, te verminderen.

Vóór de jaren negentig van de vorige eeuw was toegang tot geneesmiddelen grotendeels gericht op het gebruik van betaalbare (goedkopere) generieke geneesmiddelen van essentiële geneesmiddelen die op grote schaal beschikbaar en nodig waren in het Mondiale Zuiden. Het maakte deel uit van bredere internationale inspanningen om primaire gezondheidszorg wereldwijd mogelijk te maken en weerspiegelde het idee dat de selectie en levering van essentiële geneesmiddelen de kernverantwoordelijkheid van een overheid is (Moon en 't Hoen, 2019, p. 4). In de jaren negentig veranderde dit door de TRIPS-overeenkomst van de WTO, die octrooibeschermt mogelijk maakte (waardoor de prijzen van geneesmiddelen stegen) en een situatie creëerde waarin goedkope generieke geneesmiddelen niet toegankelijk zouden zijn in landen waar ze het hardst nodig zijn (Whiteside, 2019). Paradoxaal genoeg viel deze ontwikkeling samen met de groeiende wereldwijde hiv-crisis en het gebrek aan betaalbare hiv-medicijnen en had ze een nadelig effect op kwetsbare bevolkingsgroepen in zowel het Zuiden als het Noorden (zie casestudie 1 over aids/hiv).

Sindsdien hebben de prijs van medicijnen en patentbescherming de debatten over het belang van toegang tot medicijnen voor de wereldgezondheid gepolariseerd. Hoewel het verbeteren van de toegang tot geneesmiddelen als doel is opgenomen in zowel de millenniumdoelstellingen voor ontwikkeling (MDG-doel 6: bestrijding van hiv/aids, malaria en andere ziekten) als in de SDG's (doel 3: gezondheid en welzijn voor iedereen), is de vooruitgang in het beste geval beperkt, zeer asymmetrisch verdeeld en is het Zuiden nog verder van het Noorden gescheiden (Harmer en Kennedy, 2019). Hiervoor zijn ten minste drie redenen aan te wijzen. Ten eerste maken geneesmiddelen gemiddeld 20-30 procent uit van de totale gezondheidsuitgaven van staten. Ze zijn van bijzonder belang voor het Zuiden, aangezien landen met een laag inkomen meer uitgeven aan geneesmiddelen (in sommige gevallen tot 60 procent van de totale gezondheidsuitgaven) dan landen met een hoger inkomen (Moon en 't Hoen, 2019). AIDS, malaria en tuberculose zijn nog steeds de belangrijkste doodsoorzaken in lage-inkomenslanden, vooral in Afrika ten zuiden van de Sahara (WHO, n.d.). Lage-inkomenslanden hebben dus te maken met een hogere ziektelast, zijn minder goed in staat om medicijnen te betalen en zijn afhankelijker van medicijnen. Daarnaast hebben enkele andere mondiale problemen, zoals de vergrijzing en de toename van chronische ziekten, ook de vraag naar geneesmiddelen wereldwijd vergroot, waardoor het voor lage-inkomenslanden nog moeilijker is om toegang te krijgen tot geneesmiddelen.

Ten tweede zijn gezondheidszorg en geneesmiddelen ook economisch zeer winstgevend: de gezondheidssector is goed voor bijna 1/10th van de wereldeconomie (naar schatting 9 biljoen dollar) en de uitgaven aan geneesmiddelen stijgen met meer dan 6 procent per jaar in een farmaceutische markt van 1 135 miljard dollar (Moon en 't Hoen, 2019). Volgens een rapport van Quintiles IMS (2017) wordt het grootste deel van de geneesmiddelen uitgaven gebruikt voor nieuwe geneesmiddelen en minder voor generieke geneesmiddelen.

Wereldwijd wordt er in de gezondheidssector voor 240 miljard dollar geïnvesteerd in onderzoek en ontwikkeling, maar dit wordt voornamelijk particulier gefinancierd (60 procent) en is geconcentreerd in landen met een hoog inkomen. Farmaceutische bedrijven die medicijnen ontwikkelen zijn meestal afkomstig uit het Noorden en zijn voorstander van strenge regels voor intellectueel eigendom (zelfs voor essentiële medicijnen). Dit betekent dat medicijnen worden beschermd door patenten die de hoge prijzen van medicijnen in stand houden en landen in het Zuiden de toegang tot medicijnen ontzeggen. Octrooibeschermt en de hoge prijzen van medicijnen worden meestal economisch gerechtvaardigd door de hoge

MODULE 4: GLOBALE

GEZONDHEID

Kosten van onderzoek en ontwikkeling die nodig zijn om medicijnen en technologieën te produceren. Zonder deze bescherming en winst zouden farmaceutische bedrijven niet kunnen en willen investeren. Er is echter ook een normatief argument tegen een rigide toepassing van octrooibeschermtng, met name in het geval van noodsituaties op het gebied van de volksgezondheid (zoals pandemieën) en de levering van essentiële geneesmiddelen tegen betaalbare prijzen.

MODULE 4: GLOBALE

GEZONDHEID

prijzen voor iedereen die ze nodig heeft. Zelfs in gevallen waar generieke geneesmiddelen zijn toegestaan, blijft de vraag waar generieke geneesmiddelen kunnen worden geproduceerd en ingekocht (Moon en 't Hoen, 2019). Vaak ontbreekt het landen met lage inkomens aan de knowhow en/of middelen die nodig zijn om generieke geneesmiddelen te produceren.

Ten derde zijn er meestal geneesmiddelen beschikbaar voor de belangrijkste mondiale prioriteiten zoals aids/hiv, tuberculose, malaria en kindervaccins, maar voor andere ziekten zoals hepatitis C en geneesmiddelen tegen kanker blijven de bescherming van intellectuele-eigendomsrechten en de prijzen van geneesmiddelen hoog en alleen beschikbaar voor degenen die ze kunnen betalen. Geneesmiddeleninnovatie heeft ook bepaalde ziekten verwaarloosd die lange tijd kenmerkend waren voor het Mondiale Zuiden, maar waarvan is gebleken dat ze een pandemisch potentieel hebben, zoals Ebola, Zika, SARS en luchtvaartgriep. Bovendien zijn niet-overdraagbare ziekten die vroeger vooral in het Noorden voorkwamen (zoals diabetes, kanker, hart- en vaatziekten (hartaanvallen en beroertes) en chronische ademhalingsziekten) ook gemonialiseerd en treffen ze nu een groot deel van de wereldbevolking.

CASUS STUDIE 1: De epidemiologie en economie van de AIDS/HIV pandemie

Rond de eeuwwisseling bereikte de aids/hiv-pandemie een punt waarop ze niet alleen werd beschouwd als een noodsituatie op gezondheids- en medisch gebied, maar ook als een veiligheids-, economisch en mensenrechtenkwestie, en als zodanig als een wereldwijde crisis (Sparke, 2019). De AIDS/HIV-pandemie heeft een brede achterban voor actie en ongeëvenaarde financiering gecreëerd. De pandemie heeft ook een centrale rol gespeeld bij het verschaffen van toegang tot geneesmiddelen in het Zuiden, zodat van de 37,7 miljoen hiv-geïnfecteerden 27,5 miljoen een antiretrovirale therapie volgen (Wereldfonds, 2022).

Op het hoogtepunt van de pandemie in de jaren 90 was de toegang tot ARV-therapie echter beperkt voor de meeste mensen met hiv, van wie 95 procent zich in het Zuiden bevond. De hoge kosten van medicijnen (US\$10.000 per patiënt per jaar) en de implementatie van de TRIPS-overeenkomst van de WTO verhinderden de productie van goedkopere generieke medicijnen in landen waar de ziekte het meest verspreid was en waar het levens zou kunnen redden (Hein en Moon, 2013). Dit veroorzaakte wereldwijde publieke verontwaardiging en zette farmaceutische bedrijven onder druk om de productie en het gebruik van generieke medicijnen toe te staan die op grote schaal gepatenteerd waren in gevallen van urgente problemen met de volksgezondheid (Moon en 't Hoen, 2019, p. 8). Zuid-Afrika was een van de landen die het hardst werden getroffen door de hiv-pandemie en een van de eerste die het monopolie-effect van patenten voor ARV-therapie ophief (Harman, 2023). Toegang tot betaalbare en beschikbare hiv-medicijnen zou echter niet mogelijk zijn geweest zonder de Indiase generieke farmaceutische industrie. In tegenstelling tot sommige van de meest getroffen landen in het Zuiden, beschikte India over zowel de kennis als de bronnen voor grootschalige generieke productie van medicijnen. In 2001 begon de Indiase geneesmiddelenfabrikant Cipla met de productie van ARV-therapie voor minder dan een dollar per dag. Dit toonde niet alleen aan dat goedkope medicijnen geproduceerd konden worden, maar ook dat HIV-behandeling haalbaar is in een omgeving met weinig middelen. Wat volgde was een wijziging van de WTO-regels voor intellectuele-eigendomsrechten in Doha, waardoor overheden en donoren generieke geneesmiddelen konden kopen om de wereldwijde volksgezondheid te beschermen (Moon en 't Hoen, 2019, p. 9-11).

AIDS/HIV heeft ook aangetoond dat alleen een biomedische aanpak van epidemieën/pandemieën (toegang tot geneesmiddelen) niet volstaat en dat ook andere oorzaken van kwetsbaarheid (naast armoede) moeten worden aangepakt. Hiv is een voorbeeld van een genderspecifieke ziekte, d.w.z. vrouwen lopen (twee keer) meer kans om besmet te raken dan mannen vanwege hun sociale en economische marginalisatie (Wereldfonds, 2022). Vrouwen hebben gemiddeld meer te maken met geweld en een gebrek aan empowerment in het controleren van seks, ze zijn de primaire verzorgers voor de zieken en economisch afhankelijk van mannen (Whiteside, 2019, p. 12). Naast vrouwen zijn andere sleutelpopulaties voor hiv onder andere homo-, biseksuele en andere mannen die seks hebben met mannen, transgenders, sekswerkers, drugsgebruikers en mensen in de gevangenis. Deze groepen hebben te maken met sociale marginalisatie (stigmatisering), worden gecriminaliseerd en zijn onderhevig aan mensenrechtenschendingen waardoor ze geen toegang hebben tot gezondheidsdiensten en een groter risico lopen op hiv-besmetting (Global Fund, 2022).

MODULE 4: GLOBALE GEZONDHEID

4. GLOBALE GEZONDHEIDSVERANTWOORDING en -POLITIEK

MODULE 4: GLOBALE

GEZONDHEID

Toegang tot geneesmiddelen of andere farmaceutische interventies is niet voldoende om iedereen mondiale gezondheidsbescherming te garanderen, en deze moeten worden ondersteund door andere vormen van internationale samenwerking en op mondiaal niveau worden geregeld. De internationale inspanningen om epidemieën van infectieziekten in te dammen (zoals Ebola, SARS, Zika, luchtvaartgriep) kwamen al voor in de 20e eeuw en droegen in belangrijke mate bij aan de oprichting van de eerste regionale en mondiale intergouvernementele instellingen op dit gebied (Stoeva, 2016). thIn de 20e eeuw waren gezondheidskwesaties echter nog steeds voornamelijk het domein van de binnenlandse (nationale) politiek en werden ze als zodanig beschouwd als "low politics" in internationale betrekkingen, d.w.z. niet van strategisch belang, waarbij alleen enkele technische aspecten (zoals de levering van vaccins en de melding van ziekten) internationale samenwerking vereisten (McInnes, 2019, p. 2). Dit is veranderd aan het begin van de 21st eeuw met verschillende ziekte-uitbraken die vroegen om een actievere rol van de internationale gemeenschap in het helpen van mensen in nood en in het bevorderen van wereldwijde gezondheid als onderdeel van strategieën voor armoedebestrijding (zie Module 2: Globalisering, rijkdom en armoede). Bovendien maakte de alarmerende verspreiding van overdraagbare ziekten duidelijk dat om de negatieve effecten van wereldwijde gezondheids crises te beperken het bieden van toegang tot geneesmiddelen niet voldoende is en moet worden aangevuld met verdere binnenlandse maatregelen die gericht zijn op het verbeteren van zowel de binnenlandse normen voor de volksgezondheid als de mate van (internationale) politieke samenwerking (McInnes et al., 2019). Onlangs, met de COVID-19 pandemie, werd mondiale gezondheid erkend als een "high politics" kwestie op de internationale agenda, met een aanzienlijke impact op nationale en mondiale veiligheid, evenals op buitenlands beleid, handel en mensenrechten (Harman, 2023). Er ontstond een multilevel governance in mondiale gezondheid die bestaat uit meerdere verschillende vormen van nationale, internationale en transnationale actoren in de bevordering van mondiale gezondheid.

In 1948 werd de **WHO** opgericht, een gespecialiseerd agentschap van de Verenigde Naties dat verantwoordelijk is voor internationale samenwerking op het gebied van gezondheid. In de preambule werd gezondheid gedefinieerd als een fundamenteel mensenrecht, waarmee een "volledig lichamelijk, geestelijk en sociaal welzijn en niet alleen de afwezigheid van ziekte of gebrek" werd bedoeld (Packard, 2016, p. 89). Bovendien werden regeringen verantwoordelijk gemaakt voor de bescherming van de gezondheid van burgers "door het aanbieden van adequate gezondheids- en sociale maatregelen" (ibid.). Met de oprichting van de WHO werd het universaliseren van gezondheidsrechten wereldwijd een gemeenschappelijk doel (Harman, 2023), waardoor de normen voor de volksgezondheid verbeterden, de toegang tot medicijnen zoals antibiotica en antivirale middelen toenam en collectieve initiatieven voor het wereldwijde toezicht op (overdraagbare) ziekten mogelijk werden om de gevolgen van gezondheids crises te voorkomen en te beperken. De WHO is lange tijd de belangrijkste bron van politieke debatten geweest en heeft internationale richtlijnen en regelgeving opgesteld om de gezondheid te beschermen en te bevorderen (Moon en 't Hoen, 2019). Maar al voor de COVID-19 pandemie is de WHO onder vuur komen te liggen, omdat sommige landen openlijk vraagtekens zetten bij het nut, het beheer en de effectiviteit van haar activiteiten en het wereldwijde gezondheidssysteem in het algemeen (McInnes, 2019). De uitbraak van ebola in 2014-2016 is een illustratief voorbeeld van het belang van mondiaal gezondheidsbestuur (zie casestudie 2 over de uitbraak van ebola in 2014-2015).

MODULE 4: GLOBALE GEZONDHEID

Casestudie 2: Ebola-uitbraak en het belang van wereldwijd gezondheidsbestuur

Op 23 maart 2014 verklaarde de WHO de grootste uitbraak van het ebolavirus (ebola) in de geschiedenis. De epidemie begon in een bebost gebied in Guinee en bereikte al snel de aangrenzende landen (Liberia en Sierra Leona). Hoewel de epidemie zich ook verspreidde naar andere delen van de wereld (Italië, Mali, Nigeria, Senegal, Spanje, het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten) was de grootste impact in West-Afrika. In april 2016 waren er in totaal 28.652 gevallen gemeld, waarvan 11.325 (40 procent) met dodelijke afloop (Kaner en Schaack, 2016). Voorheen ebola-uitbraken gedood een relatief klein aantal mensen en bleef kort en beperkt tot beperkte landelijke gemeenschappen. Er zijn twee belangrijke factoren die helpen verklaren hoe en waarom deze uitbraak anders was dan eerdere episodes. Ten eerste waren de gezondheidssystemen in alle drie de landen (Guinee, Liberia en Sierra Leona) zwak, onderbemand, onderbezet en onderontwikkeld.

MODULE 4: GLOBALE

GEZONDHEID

en niet in staat om basisgezondheidszorg te bieden aan hun bevolking (CDC, 2022). Volgens een rapport van het Save the Children Fund (2015) besteedde de Liberiaanse regering in 2012 US\$20 per persoon per jaar aan gezondheid, Sierra Leone US\$16 en Guinee US\$9, wat ver onder de US\$86 ligt die de WHO aanbeveelt voor een minimumpakket van essentiële diensten. Dit gebrek aan gezondheidsuitgaven is ook zichtbaar in het aantal artsen, verpleegkundigen, ziekenhuizen, klinieken en medische apparatuur. In Liberia was er één gezondheidswerker per 3.472 inwoners en in Sierra Leone één per 5.319 inwoners. Ter vergelijking: Noorwegen heeft één gezondheidswerker per 56 inwoners en besteedt US\$7.704 per inwoner aan gezondheid. Dit alles droeg bij aan de verspreiding van het virus naar dichtbevolkte stedelijke centra waar de overdracht nog sneller verliep.

Ten tweede was de internationale reactie traag en ontoereikend. Bestaande ziektesurveillancesystemen werkten niet of werden belemmerd door verschillende regionale infectiecontrolepraktijken en heersende culturele en traditionele gebruiken in West-Afrika (Save the Children, 2023). Pas in augustus 2014 verklaarde de WHO de situatie tot een noodsituatie op het gebied van de volksgezondheid van internationaal belang, waarbij ze toegaf dat er een risico bestaat op mogelijke internationale verspreiding die een gecoördineerde internationale reactie vereist. Dit besluit volgde nadat het eerste gedetecteerde geval van ebola buiten Afrika was vastgesteld en de uitbraak begon te worden gezien als een bedreiging voor ontwikkelde landen (Artsen zonder Grenzen, 2015). Internationale donoren zorgden ook niet voor voldoende en snelle financiering voor de noodhulp (Save the Children, 2023). De uitbraak bevestigde dat de onderlinge verbondenheid van de moderne wereld betekent dat de internationale gemeenschap gezondheids crises in het Zuiden niet langer kan negeren en dat er meer moet worden gedaan voor de ontwikkeling van medicijnen en vaccins voor ziekten als ebola die het potentieel in zich dragen om toekomstige epidemieën te veroorzaken (Kaner en Schaack, 2016).

Ook andere internationale intergouvernementele organisaties hebben mondiale en volksgezondheid in hun acties opgenomen. De **Wereldbank** heeft zich ontwikkeld van een intergouvernementele organisatie die zich voornamelijk richt op het verlichten van armoede in ontwikkelingslanden door het verstrekken van fondsen (leningen, kredieten of subsidies) voor wederopbouw en ontwikkeling (en die niet actief is op het gebied van wereldwijde gezondheid), tot de grootste donor van gezondheidsprogramma's wereldwijd (Sparkle, 2019). De bank zet zich in om regeringen te helpen bij het bereiken van universele gezondheidsdekking en is een van 's werelds grootste supporters in de strijd tegen hiv/aids (Ruger 2005). Omdat de bank lange aflossingstermijnen toestaat (tot 40 jaar), biedt ze ook de tijd en de middelen om speciale problemen aan te pakken, zoals wijdverspreide epidemieën van ziekten (Ruger 2005). Tegelijkertijd was de Wereldbank een van de belangrijkste voorstanders van de zogenaamde Washington Consensus, die privatisering en deregulering van de volksgezondheid stimuleerde, met nadelige gevolgen voor de gezondheid wereldwijd, het meest drastisch in armere landen (zie Wereldgezondheid en globalisering) (McInnes et al., 2019; Harman, 2023).

stDe oprichting van de **Wereldhandelsorganisatie** in 1995 markeerde niet alleen de grootste hervorming van de internationale handel in de 21e eeuw, maar veranderde ook de relatie tussen wereldhandel en gezondheid. Vóór de oprichting hield de WTO zich voornamelijk bezig met de handel in goederen, maar met de overeenkomst van Marrakech in 1994 werden ook de handel in diensten en intellectueel eigendom in de wereldhandel opgenomen. Dit veranderde de levering van gezondheidsdiensten wereldwijd, met name de toegang tot en betaalbaarheid van geneesmiddelen (bijvoorbeeld door meer beperkingen op het gebruik van generieke geneesmiddelen die armere landen zich konden veroorloven) (Stoeva, 2019, p. 98) (zie Wereldwijde gezondheid en toegang tot geneesmiddelen). Een voorbeeld hiervan is de toegang tot antiretrovirale therapieën voor AIDS/HIV, waarbij landen met de hoogste prevalentie van de ziekte behoren tot de landen die het minst in staat zijn om deze levensverlengende medicijnen te betalen (McInnes, 2019) (zie Casestudie 1 over AIDS/HIV).

De 21e eeuw,st heeft ook een verschuiving in macht en autoriteit in mondiaal gezondheidsbestuur van de staat naar het publieke domein teweeggebracht (Harman, 2023). Enkele van deze nieuwe actoren zijn:

MODULE 4: GLOBALE

GEZONDHEID

Het Global Outbreak and Response Network (GOARN) werd in 2000 opgericht door de WHO en meer dan 250 partners. Het belangrijkste doel van het netwerk is om wereldwijde

MODULE 4: GLOBALE

GEZONDHEID

(personele en technische) middelen om uitbraken van overdraagbare ziekten en noodsituaties van internationaal belang te beheersen (d.w.z. identificeren, bevestigen en reageren).

- **De International AIDS Society** is een transnationaal netwerk met leden in meer dan 180 landen. Het doel is om professionals en deskundigen te verenigen om de wetenschappelijke vooruitgang tegen en de reactie op AIDS/HIV te versnellen door wereldwijde solidariteit op te bouwen, voorlichting te geven en te pleiten.
- **De Wereldalliantie voor vaccins en immunisaties (Gavi)** is een publiek-privaat partnerschap dat in 2000 is opgericht en waarin donoren, waaronder regeringen, intergouvernementele organisaties (WHO, UNICEF, Wereldbank), de particuliere sector, niet-gouvernementele organisaties, beroepsorganisaties, vaccinproducenten, onderzoekers en technische instituten samenwerken. Het heeft een jaarlijks budget van US\$1,5 miljard en speelt een cruciale rol in de verbetering van de eerstelijnsgezondheidszorg in landen met een laag inkomen door toegang te bieden tot nieuwere en onderbenutte vaccins en de immunisatiegraad te verbeteren.
- **Het Wereldfonds voor de bestrijding van hiv/aids, tuberculose en malaria (Global Fund)** is een wereldwijd initiatief om infectieziekten te bestrijden en gezondheidssystemen in meer dan 100 landen te versterken. Het verenigt regeringen, maatschappelijke organisaties, gezondheidswerkers, technische instanties, de particuliere sector en de mensen die door de ziekten worden getroffen. Het richt zich vooral op het verstrekken van internationale financiering van antiretrovirale behandeling van AIDS/HIV aan landen met een lager inkomen. Het heeft een jaarlijks budget van US\$4B (gelijk aan dat van de WHO).
- **De Bill and Melinda Gates Foundation** is een liefdadigheidsorganisatie zonder winstoogmerk die ook actief is op het gebied van wereldwijde gezondheid. Ze streeft ernaar ongelijkheden op het gebied van gezondheid te verminderen en stelt middelen ter beschikking voor de preventie van infectieziekten en kindersterfte in ontwikkelingslanden. Dankzij haar budget (jaarlijks US\$1B) is zij uitgegroeid tot een van de belangrijkste spelers op het gebied van wereldwijde gezondheid.

Hoewel de opkomst van **nieuwe mondiale private actoren en netwerken** de capaciteit (middelen) en politieke aandacht die nodig is om te reageren op noodsituaties op gezondheidsgebied wereldwijd en lokaal kan vergroten, heeft de proliferatie van (private) gezondheidsactoren ook geleid tot een diffusie van autoriteit (over wie primair verantwoordelijk is voor mondiaal gezondheidsbestuur), overlap in beleid en duplicatie van middelen, incoherentie en concurrerende agenda's (bijv. privatisering van publieke diensten en goederen, waaronder gezondheidszorg) (McInnes, 2019; Stoeva, 2019). Om complexe mondiale governance op het gebied van gezondheid te laten werken, moeten deze actoren samenwerken en ondermaatse prestaties en concurrentie vermijden (Harman, 2023).

5. CONCLUSIE

De omvang van de ziekten en de ontwrichting die onlangs is veroorzaakt door de COVID-19-pandemie laten zien dat mondiale gezondheid onlosmakelijk verbonden is met mondiale politiek. Mondiale gezondheid kan daarom ook niet langer worden beschouwd als een kwestie die alleen speelt in het mondiale Zuiden, maar als een mondiale kwestie waarbij de focus niet zozeer ligt op de Noord-Zuidkloof, maar op de kloof tussen de 'rijken' en de 'armen' (Moon en 't Hoen, 2019, p. 18). Nu de uitgaven voor volksgezondheid de komende decennia waarschijnlijk zullen stijgen door meer noodsituaties en crises op gezondheidsgebied, zal een wereld waarin staten hun grenzen sluiten en hun belangen beschermen, internationale gezondheidswetten negeren en toestaan dat medicijnen slechts voor weinigen beschikbaar zijn, politiek en economisch niet houdbaar zijn. Dit kan ook leiden tot grotere spanningen tussen landen die strategische gezondheidsmiddelen hebben en landen die dat niet hebben. Daarom moet het idee dat wereldwijde gezondheid een collectief

MODULE 4: GLOBALE

GEZONDHEID

probleem is dat collectieve en gemeenschappelijke oplossingen vereist, de overhand krijgen (Harman, 2023).

DISCUSSIEPUNTEN/VRAGEN

MODULE 4: GLOBALE GEZONDHEID

- Hoe heeft globalisering de wereldgezondheid (politiek) gevormd?
- Wat zullen de nieuwe patronen van gezondheid en ziekte zijn?
- Hoe zullen de mondiale milieu-uitdagingen (de toenemende effecten van klimaatverandering en voedselzekerheid) zich ontwikkelen?
- veiligheidsrisico's) de internationale en binnenlandse gezondheidspolitiek beïnvloeden?
- Hoe beïnvloeden internationale handel en intellectuele eigendomsrechten de wereldwijde gezondheid?
- Hoe zal kunstmatige intelligentie of genetische manipulatie de wereldgezondheid beïnvloeden?
- Zorgt het recht op gezondheid voor een betere gezondheid voor iedereen?
- Wat is de rol van particuliere stichtingen en farmaceutische bedrijven in wereldwijd gezondheidsbestuur?
- Moet de wereldgezondheid zich meer richten op het beschermen van individuen of staten tegen opkomende gezondheidsbedreigingen?

VERDER LEZEN

Davies, S. E., en Wenham C. (2020). Waarom de COVID-19 Response Internationale Betrekkingen nodig heeft. *Internationale zaken*, 96(5), 1227-1251. Richt zich op de rol van internationale betrekkingen voor het beheer van de wereldgezondheid, met name in de context van de Covid-19-pandemie.

Harman, S. (2023). Wereldwijde gezondheid (25th Hoofdstuk). In J. Baylis, S. Smith en P. Owens (eds.), *The Globalization of World Politics* (9e editie). Oxford University Press. Uitgebreid overzicht van de ontwikkeling van wereldwijde gezondheid in de context van globalisering. Inleiding tot kernbegrippen en actuele kwesties met betrekking tot wereldwijde gezondheid, zoals politiek, bestuur en wereldwijde gezondheidsbeveiliging.

McInnes, C., Lee, K., en Youde, J. (2019). *The Oxford Handbook of Global Health Politics*. Oxford University Press. Schetst de complexe relatie tussen mondiale gezondheid, internationale betrekkingen en buitenlands beleid, inclusief kernconcepten en vraagstukken met betrekking tot mondiale gezondheidsbeveiliging, governance en de politieke economie van mondiale gezondheid.

BIBLIOGRAFIE

Centrum voor ziektecontrole en -preventie. (2022). Basisinformatie over hiv. <https://www.cdc.gov/hiv/basics/index.html>

Clinton, C. en Yoo, K. J. (2022, 14 juni). Is Covax schuldig aan het niet kunnen dichteren van wereldwijde vaccinatiever schillen? *HealthAffairs*. <https://www.healthaffairs.org/content/forefront/covax-blame-failing-close-global-vaccination-disparities>

Davies S., Elbe, S., Howell, A., en McInnes, C. (2014). Wereldwijde gezondheid in internationale betrekkingen: Inleiding van de redactie. *Review of International Studies*, 40(5), 825-834. doi:10.1017/S0260210514000308.

Gavi. (2023). Covax. <https://www.gavi.org/covax-facility#what>

Wereldfonds. (2022). HIV/AIDS. <https://www.theglobalfund.org/en/hivaids/>

MODULE 4: GLOBALE

GEZONDHEID

Harman, S. (2023). Wereldwijde gezondheid (25th Hoofdstuk). In J. Baylis, S. Smith en P. Owens (eds.),

De globalisering van de wereldpolitiek (9e editie). Oxford University Press.

Harmer, A. en Kennedy, J. (2019). Wereldwijde gezondheid en internationale ontwikkeling. In C. McInnes, K. Lee, and J. Youde (eds.), *The Oxford Handbook of Global Health Politics* (pp. 217-236). Oxford University Press.

Heywood, A. (2015). *Mondiale politiek* (tweede editie). Palgrave Foundations.

Kaner, J., en Schaack, S. (2016). Ebola begrijpen: de epidemie van 2014. *Globalisering en gezondheid*, 12(1), 53. <https://doi.org/10.1186/s12992-016-0194-4>

McInnes, C. (2019). Global Health Governance. In C. McInnes, K. Lee, and J. Youde (eds.), *Het Oxford Handbook of Global Health Politics* (pp. 265-280). Oxford University Press.

McInnes, C., Lee, K., en Youde, J. (2019). Wereldwijde Gezondheidspolitiek: An Introduction. In C. McInnes, K. Lee, and J. Youde (eds.), *The Oxford Handbook of Global Health Politics* (pp. 1-18). Oxford University Press.

Geneesmiddelen Zonder Grenzen. (2015). *Een ongekennd jaar*. Artsen zonder Grenzen.

<https://www.msf.org/report-ebola-2014-2015-facts-figures>

Moon, S. en 't Hoen, E. (2019). De mondiale politiek van toegang tot geneesmiddelen: Van 1.0 tot 2.0. In C. McInnes, K. Lee en J. Youde (eds.), *The Oxford Handbook of Global Health Politics* (pp. 605-626). Oxford University Press.

Oxfam. (2018). Beloon werk, niet rijkdom. Oxfam. <https://www.oxfam.org/en/research/beloon-werk-niet-rijkdom>

Packard, R. (2016). *Een geschiedenis van wereldgezondheid: Interventions into the Lives of Other Peoples*. Johns Hopkins University Press.

Prah Ruger, J. (2005). De veranderende rol van de Wereldbank in de wereldgezondheid. *Amerikaans Tijdschrift voor Volksgezondheid*, 95(1), 60-70.

Riaz, M. M. A., Ahmad, U., Mohan, A. *et al.* (2021). Wereldwijde impact van vaccinationalisme tijdens COVID-19 pandemie. *Trop Med Health*, 49, 101.

<https://doi.org/10.1186/s41182-021-00394-0>

Red de kinderen. (2023). Ebola-crisis. <https://www.savethechildren.org/us/what-we-do/emergency-response/ebola-crisis>

Sparke, M. (2019). Globalisering en de politiek van wereldwijde gezondheid. In C. McInnes, K. Lee, and J. Youde (eds.), *The Oxford Handbook of Global Health Politics* (pp. 37-58). Oxford University Press.

Stoeva, P. (2016). Internationale Betrekkingen en de Mondiale Politiek van Gezondheid: Een stand van zaken. *Global Health Governance*, 10(3), 97-109.

Whiteside, A. (2019). De wereldwijde politiek van hiv en aids. In C. McInnes, K. Lee, and J. Youde (eds.), *The Oxford Handbook of Global Health Politics* (pp. 551-568). Oxford University Press.

Wereldgezondheidsorganisatie. (2023). Covax. <https://www.who.int/initiatives/act-versneller/covax>

MODULE 5: CULTUUR, RELIGIE en MIGRATIE

INHOUDSBLOKKEN:

1. IDENTITEIT en CULTUUR
2. RELIGIE
3. MIGRATIE

BELANGRIJKSTE CONCEPTEN

CULTUUR, IDENTITEIT EN IDENTITEITSPOLITIEK

Cultuur: een manier van leven van mensen, hun overtuigingen, waarden en praktijken; het belichaamt taal, tradities, sociale normen en morele principes.

Kolonialisme: een proces waarbij men controle krijgt over buitenlands grondgebied en er een kolonie van maakt, het kan ook worden opgevat als een bepaalde vorm van imperialisme.

Identiteit: verwijst naar een relatief stabiel gevoel van eigenwaarde; het kan verwijzen naar een persoon (persoonlijke identiteit die uniek is voor een individu), de samenleving (sociale identiteit die gedeeld wordt met een groep) of de mensheid (menselijke identiteit die gedeeld wordt met alle mensen).

Ideologie: een verzameling meningen of overtuigingen van een individu of een groep; vaak verwijst het naar een verzameling politieke overtuigingen of ideeën die eigen zijn aan een cultuur, politiek of economisch systeem.

Identiteitspolitiek: politieke benaderingen waarbij mensen met een bepaalde cultuur, ras, nationaliteit, religie, geslacht, seksuele geaardheid, sociale achtergrond, sociale klasse of andere identificatiefactoren politieke agenda's ontwikkelen die gebaseerd zijn op deze identiteiten.

Interculturalisme: een visie of beleid dat de internationale dialoog en interactie tussen verschillende culturen en etnische groepen bevordert.

Multiculturalisme: een situatie waarin verschillende etnische groepen en culturen binnen een samenleving of staat naast elkaar bestaan en gelijke rechten en kansen hebben.

Oriëntalisme: verwijst naar stereotiepe beschrijvingen van Oosterse culturen gebaseerd op vervormde ideeën van Westerse veronderstellingen.

Postkolonialisme: een kritische academische studie van de culturele, politieke en economische erfenis van kolonialisme en imperialisme.

Racisme: vooroordelen, discriminatie of antagonisme door een individu, gemeenschap of instelling tegen een persoon of mensen op basis van hun lidmaatschap van een bepaald ras of een bepaalde etnische groep, meestal een minderheid of een gemarginaliseerde groep.

Waarden: een reeks zeer brede ideeën over wat aanvaardbaar is in een bepaalde samenleving; ze maken meestal onderscheid tussen goed en fout.

RELIGIE

Fundamentalisme: een denkstijl die de nadruk legt op het strikt en letterlijk naleven van een reeks basisprincipes die als essentiële waarheden worden erkend en die vaak wordt geassocieerd met fanatieke toewijding.

Islamitisch fundamentalisme: een intens en militant geloof in islamitische overtuigingen en de implementatie van een islamitische staat door middel van islamitische wetgeving (Shari'a).

Islamisme of politieke islam: een politiek-religieuze ideologie gebaseerd op islamitische ideeën en principes.

MODULE 5: CULTUUR, RELIGIE en MIGRATIE

Monotheïstische religie: een religie met één of een beperkt aantal heilige teksten en een duidelijk autoriteitssysteem.

Pantheïstische religie: een religie met lossere en meervoudige structuren (geen enkel teksten en autoriteitssysteem).

Pentecostalisme: een protestantse christelijke beweging die de nadruk legt op een directe persoonlijke ervaring van God door de doop met de Heilige Geest, en die moraliteit en emotionele ervaring benadrukt in aanbiddingsrituelen.

Religie: een georganiseerde gemeenschap van mensen die gebonden zijn door een systeem van religieuze overtuigingen en praktijken.

Religieus fundamentalisme: een soort conservatieve religieuze beweging die het geloof in strikte conformiteit met heilige teksten hooghoudt en streeft naar morele en politieke zuivering van de samenleving in lijn met religieuze principes; het verwerpt het onderscheid tussen religie en politiek.

Secularisme: het geloof dat religie gescheiden moet worden van wereldse (seculiere) zaken, meestal weerspiegeld in de scheiding van kerk en staat.

Theocratie: het geloof dat religieuze autoriteit moet zegevieren over politieke autoriteit, meestal door de overheersing van de kerk over de staat.

MIGRATIE

Migratie: verplaatsing van mensen van de ene plaats naar de andere.

Immigratie: verplaatsing van mensen naar een bepaalde bestemming, waarvan ze niet inheems zijn of waar ze geen staatsburgerschap bezitten, om zich te vestigen.

Emigratie: verplaatsing van mensen uit een woonplaats met de bedoeling zich elders te vestigen.

Asiel: een juridisch concept waarbij mensen die vervolgd worden of vrezende voor vervolging omwille van ras, religie, geslacht of seksuele geaardheid, nationaliteit, politieke overtuiging of het behoren tot een bepaalde sociale groep in hun eigen land, bescherming kunnen krijgen van een ander land.

Vluchteling: een ontheemde persoon die zijn of haar land heeft moeten ontvluchten vanwege oorlog, geweld of (angst voor) vervolging.

Vrijheid van verkeer: een mensenrechtenconcept van het recht van het individu om zich vrij te bewegen binnen een land, om een land te verlaten of om een land van staatsburgerschap binnen te gaan.

Arbeidsmarkt: een plaats waar werknemers en werkgevers met elkaar in contact komen; meestal betekent dit de beschikbaarheid van werkgelegenheid en arbeid in termen van vraag en aanbod.

Economische ongelijkheid: ongelijke verdeling van rijkdom tussen mensen of landen; meestal uitgedrukt in inkomensongelijkheid.

Sociaal contract: een theorie uit de politieke filosofie die een rechtvaardiging biedt voor het gezag van de staat over het individu, volgens welke individuen ermee hebben ingestemd om een deel van hun vrijheden op te geven in ruil voor de bescherming van hun resterende rechten.

MODULE 5: CULTUUR, RELIGIE en MIGRATIE

Hoofdstuk 1: CULTUUR, IDENTITEIT EN IDENTITEITSPOLITIEK

Cultuur heeft vele betekenissen en wordt meestal gedefinieerd afhankelijk van de context en de omstandigheden waarin het wordt gebruikt. Cultuur kan op een zeer normatieve manier worden opgevat, dat wil zeggen wanneer we onderscheid proberen te maken tussen cultureel en niet-cultureel gedrag. Het kan ook worden opgevat als de kunsten en andere uitingen van menselijke intellectuele prestaties die collectief worden beschouwd, of de ideeën, gewoonten en sociale gedragingen van een bepaald volk of samenleving. Meer in het algemeen bestaat cultuur meestal uit bepaalde normen, waarden en symbolen (ook taal) die specifiek zijn voor bepaalde samenlevingen en hun cultuur (Heywood, 2011, p. 188). Als zodanig wordt cultuur vaak geassocieerd met identiteit, culturele identiteit en identiteitspolitiek. Op dezelfde manier is de betekenis van **identiteit** contextafhankelijk en kan het gebruikt worden om te verwijzen naar "een relatief stabiel en duurzaam zelfbeeld" (Heywood, 2011, p. 183) of naar een persoon (persoonlijke identiteit die uniek is voor een persoon) of een sociale groep (gemeenschappelijke identiteit die gedeeld wordt binnen een groep). **Culturele identiteit** verwijst naar de identificatie met, of het gevoel te behoren tot een bepaalde groep op basis van verschillende culturele categorieën, waaronder nationaliteit, etniciteit, ras, geslacht en religie. Culturele identiteit wordt opgebouwd en onderhouden door het proces van het delen van collectieve kennis zoals tradities, erfgoed, taal, esthetiek, normen en gewoonten (Murden, 2008, p. 420). Culturele identiteit kan ook begrepen worden als onderdeel van identiteitspolitiek.

Identiteitspolitiek is een politieke benadering waarbij mensen met een bepaalde cultuur, ras, nationaliteit, religie, geslacht, seksuele geaardheid, sociale achtergrond, sociale klasse of andere identificerende factoren politieke agenda's ontwikkelen op basis van deze identiteiten. Verschillende manifestaties van identiteitspolitiek zijn onder andere tweede golf feminisme en de homo- en lesbische beweging, multiculturalisme, etnisch nationalisme en religieus fundamentalisme (Heywood, 2014, p. 190). thEr zijn een paar redenen waarom identiteitspolitiek vooral in de 20e eeuw opkwam. De eerste reden is het **verzet tegen de sociale, economische en politieke erfenis van het kolonialisme**. Het zogenaamde postkoloniale project heeft zich gericht op het terugwinnen en heroverwegen van de geschiedenis en de agency van mensen die onder verschillende vormen van imperialisme zijn achtergesteld, niet alleen in politieke termen (door het verkrijgen van politieke onderlinge afhankelijkheid) maar ook door het ontwikkelen van een specifieke culturele identiteit die verschilt van de 'westerse' of zelfs de antiwesterse (Murden, 2008) identiteit.

De tweede reden voor de toename van identiteitspolitiek is het globaliseringsproces. In dit opzicht wordt identiteitspolitiek gezien als **verzet tegen culturele homogenisering**. Globalisering heeft grensoverschrijdende handel in goederen en diensten, overdracht van technologie en informatie, en meer kapitaal- en mensenstromen mogelijk gemaakt. Als gevolg daarvan zijn de economieën, culturen en bevolkingen van de wereld meer van elkaar afhankelijk geworden en verschillen ze minder van elkaar (McGrew, 2023). Sommige critici van globalisering wijzen er echter op dat dit proces ook vaak als eenzijdig wordt gezien, d.w.z. niet als samenwerking en uitwisseling tussen culturen op basis van gelijkwaardigheid, maar eerder als een tendens om één specifieke 'gemeenschappelijke' cultuur universeel (over de hele wereld) over te nemen. Daarom vormt globalisering voor veel samenlevingen in de wereld ook een gevaar voor het verlies van specifieke culturele tradities en identiteiten (Heywood, 2011, p. 185).

Identiteitspolitiek kan ook worden opgevat als een **oppositie tegen universeel liberalisme**, dat wordt gezien als een bron van onderdrukking en discriminatie van bepaalde groepen of mensen. De 'universele cultuur' is gestructureerd op een manier die bepaalde dominante groepen in de samenleving, zoals mannen, blanken, de rijken, de hogere klasse, enz. oververtegenwoordigt. De ondergeschikte groepen worden aangemoedigd of zelfs gedwongen om zich aan te passen en te identificeren met de waarden en belangen van de dominante groep of worden simpelweg als minderwaardig gezien (Murden, 2008, p. 421).

MODULE 5: CULTUUR, RELIGIE en MIGRATIE

Een andere reden voor de opkomst van identiteitspolitiek is het feit dat identiteitspolitiek ook kan worden gezien als een **bron van bevrijding en empowerment**. Zo kan sociale en politieke macht worden bereikt door sociale zelfbevestiging, met een authentiek gevoel van identiteit, zoals de eerste zwarte bewustzijnsbewegingen uit het begin van de jaren 1920 en de meer recente 'Black Lives'-bewegingen.

MODULE 5: CULTUUR, RELIGIE en MIGRATIE

Matter' (Shilliam, 2023), of door de identiteit een nieuwe vorm te geven om een bepaalde groep mensen een nieuw gevoel van zelfrespect en trots te geven, zoals 'gay pride', 'black is beautiful' of de 'MeToo'-beweging (Heywood, 2014, p. 189-190).

Kader 1: Cultureel kapitaal

De Franse sociale theoreticus Bourdieu stelde dat kapitaal de basis vormt van sociale levens en iemands positie binnen de sociale orde dicteert. Hoe meer kapitaal iemand heeft, hoe machtiger de positie die iemand inneemt. Hoewel het idee zelf zijn oorsprong vindt in Marx' klassenindeling gebaseerd op economisch kapitaal, breidde Bourdieu het idee uit van het economische naar het meer symbolische domein van cultuur. Bourdieu's begrip van cultureel kapitaal verwijst naar het geheel van symbolische elementen, zoals waarden, normen, smaak, manieren, materiële bezittingen en de manier van leven, die een persoon verwerft via het socialisatieproces door deel uit te maken van een bepaalde sociale klasse in een bepaalde cultuur of samenleving (Bourdieu, 2021). Het delen van gelijksoortig cultureel kapitaal met anderen vormt speciale culturele collectieve identiteiten die verwijzen naar 'mensen zoals wij'. Volgens Bourdieu wordt het cultureel kapitaal van bepaalde groepen (midden- en hogere klasse) gepresenteerd als een universeel model van het cultureel kapitaal van de samenleving als zodanig en worden mensen of groepen met een ander cultureel kapitaal volledig gemarginaliseerd als inferieur of ontoereikend.

KOLONIALISME, POSTKOLONIALISME EN IDENTITEITSPOLITIEK

thDe intensiteit van **interculturele interacties** is toegenomen sinds het begin van het kolonialisme in de 15e eeuw. **Kolonialisme** (als theorie of praktijk) betekent het vestigen van controle over een vreemd gebied en het veranderen ervan in een kolonie van een reeds bestaande staat. Kolonialisme kan ook worden gezien als een bepaalde vorm van **imperialisme** (Heywood, 2011, p. 181). Sindsdien hebben interculturele interacties het leven van mensen (en landen) aanzienlijk veranderd, vooral dat van de gekoloniseerden. In de meeste gevallen werden inheemse volkeren blootgesteld aan verschillende vormen van onderwerping, onderdrukking of volledige reorganisatie van hun manier van leven.

De eerste eeuwen van interculturele interacties resulteerden vaak in **etnocide** (de term werd voor het eerst gebruikt door Raphael Lemkin in 1944), wat neerkomt op een poging tot volledige vernietiging van de cultuur van inheemse volkeren, zoals een verbod om hun eigen taal te spreken en te gebruiken of hun eigen religie te belijden. Een typische etnocide zou plaatsvinden wanneer Europese kolonisten Afrikanen verhinderden hun talen te spreken en hun religies uit te oefenen, en systematisch Afrikaanse gemeenschappelijke en familiebanden verbraken.

Meer radicaal geweld verscheen in de vorm van **genocide**, wat in een breder begrip elke intentie betekent om fysiek een nationale, etnische, raciale of religieuze groep, geheel of gedeeltelijk, te vernietigen. Toen de Europese kolonisten in Amerika aankwamen, schatten historici dat er meer dan 10 miljoen inheemse Amerikanen leefden. Tegen 1900 was hun geschatte bevolking minder dan 300.000. Inheemse Amerikanen werden onderworpen aan veel verschillende vormen van geweld, allemaal met de bedoeling om de gemeenschap te vernietigen, zoals aan het einde van de 19e eeuw, toen dekens van pokkenpatiënten werden uitgedeeld aan inheemse Amerikanen om de ziekte te verspreiden die hun bevolking decimeerde.

Kolonialisme betekent niet alleen geweld op fysiek, economisch en politiek niveau door 'kolonisten' boven inboorlingen te plaatsen, maar het gaat ook gepaard met psychologische en culturele vernietiging door middel van verschillende vormen van racisme en cultureel imperialisme (zie Kader 2 over Oriëntalisme). Daarom wordt de kwestie van de relatie tussen culturen ook aan de orde gesteld op het niveau van de verschillende ideologieën die door leden van een bepaalde etnische groep worden gemaakt en verspreid over de andere etnische groep(en). Onder **ideologie** verstaan we een reeks meningen of overtuigingen van een groep

MODULE 5: CULTUUR, RELIGIE en MIGRATIE

of een individu, in ons geval van een bepaalde etnische groep, die slechts meningen zijn of gewoon verwarrende ideeën die in de meeste gevallen geen grond van waarheid hebben, maar gebruikt kunnen worden om een bepaalde cultuur of etnische groep te schaden.

MODULE 5: CULTUUR, RELIGIE en MIGRATIE

groep en kan leiden tot discriminatie (Heywood, 2011, p. 182). thOp deze manier heeft het kolonialisme de basis gelegd voor identiteitspolitiek die later in de 20e eeuw is ontstaan en nog steeds voortduurt, zij het als postkoloniale vormen van afhankelijkheid en uitbuiting (een soort neo-imperialisme) of door discriminatie en marginalisatie van bepaalde maatschappelijke groepen op basis van geslacht, seksuele geaardheid, taal of religie (Murden, 2008, p. 425).

Kader 2: Oriëntalisme

thEen van de meest invloedrijke postkoloniale theoretici, Edvard Said, onderzocht hoe westerse denkers uit de 19e eeuw, die het Midden-Oosten (de Oriënt) bestudeerden, dienden om de westerse politieke en culturele hegemonie over de rest van de wereld te vestigen. Door Europeanen af te schilderen als liberaal, verlicht en rationeel, en niet-Europeanen als barbaars, irrationeel en zwak (Heywood, 2011, p. 182), rechtvaardigden dergelijke voorstellingen van de wereld het Europese imperialisme en de universaliteit van westerse waarden, in het bijzonder mensenrechten (Heywood, 2014, p. 323-324). In zijn kritiek onthult Said hoe dergelijke culturele vooroordelen en vernederende stereotypen, die niet langer alleen van toepassing zijn op het Midden-Oosten maar op alle niet-westerse volkeren, het gedrag van westerse staten in de wereldpolitiek blijven beïnvloeden. Met de mantel van de internationale gemeenschap claimen westerse staten vaak de autoriteit om in te grijpen in de niet-westerse wereld, zogenaamd om humanitaire en ontwikkelingsredenen.

MODERNISERING, GLOBALISERING EN IDENTITEITSPOLITIEK

Na de Tweede Wereldoorlog kregen interculturele interacties een compleet nieuwe dimensie. De toenemende processen van globalisering, het begin van het dekolonisatieproces in de jaren 1960 (toen voormalige koloniën hun politieke onafhankelijkheid bereikten) en moderne migratiestromen leidden tot de vorming van een nieuwe samenleving, die het midden houdt tussen **multiculturalisme, interculturalisme en postkolonialisme**. Multiculturalisme wordt begrepen als het naast elkaar bestaan van verschillende etnische groepen en culturen binnen dezelfde samenleving of staat, en met dezelfde rechten en erkenning vanuit de officiële politiek (Heywood, 2011, p. 177). Daarnaast is multiculturalisme de manier waarop een samenleving omgaat met haar culturele diversiteit, zowel op nationaal als op gemeenschapsniveau. Sociologisch gezien gaat multiculturalisme ervan uit dat de samenleving als geheel profiteert van de toegenomen diversiteit door de harmonieuze co-existentie van verschillende culturen (Heywood, 2014, p. 192). Vanuit het perspectief van culturele verschillen is het idee van multiculturalisme een stap voorwaarts, hoewel het op theoretisch en praktisch niveau een aantal problemen heeft die moeten worden aangepakt (zie Kader 2).

Kader 3: Onbedoelde gevolgen van multiculturalisme

Op theoretisch niveau kan multiculturalisme te veel nadruk leggen op de culturele verschillen tussen de culturen die in dezelfde samenleving leven, ten koste van de eenwording van gemeenschappelijke waarden die cruciaal zijn voor het samenleven van verschillende culturele en etnische groepen onder hetzelfde dak. Dit betekent in theorie dat verschillende etnische groepen een zeer sterke etnische identiteit kunnen ontwikkelen, wat het voor hen erg moeilijk maakt om te integreren in een bredere samenleving; tegelijkertijd betekent dit ook dat het moeilijk is om enige vorm van sociale overeenstemming te bereiken binnen multiculturele samenlevingen.

Op praktisch niveau blijft de realiteit dat zelfs in multiculturele samenlevingen verschillende culturen en etnische groepen niet gelijk vertegenwoordigd, geaccepteerd of behandeld worden. De theoretische definitie van multiculturalisme verschilt namelijk van de manifestatie ervan in de werkelijkheid, omdat er altijd één dominante cultuur is die de meeste invloed en macht heeft en andere marginale culturen die door de dominante worden beïnvloed. Als zodanig is bewezen dat multiculturele samenlevingen in combinatie met economische spanningen veroorzaakt door globalisering, gebroken zijn en meer conflicten veroorzaken (Heywood, 2014, p. 192-193).

MODULE 5: CULTUUR, RELIGIE en MIGRATIE

Een andere dimensie van interculturele interactie in de moderne wereld kan ook het idee van **interculturalisme zijn**, dat uitgaat van meer dan louter passieve acceptatie van een multiculturele samenleving en in plaats daarvan dialoog en interactie tussen verschillende culturen en etnische groepen bevordert. Dat was het idee van de Europese Unie, waar sommige eenwordingsprocessen feitelijk elementen van interculturalisme bevatten, maar in de meeste gevallen is het weer meer een ideaal dan een werkelijkheid. De positieve invloed die culturen op elkaar zouden moeten hebben, is meestal hetzelfde als bij multiculturalisme, waar de invloed en culturele invloeden eenzijdig zijn (van de dominante naar de marginale cultuur). Om te kunnen begrijpen hoe multiculturalisme en interculturalisme verbonden zijn met de nieuwe golf van identiteitspolitiek, is het daarom belangrijk om de relaties tussen dominante en marginale culturen uit te werken (Levrau en Loobuyck, 2018).

Modernisering is van oudsher gekoppeld aan westerse samenlevingen (aanvankelijk vooral aan West-Europese samenlevingen), waarbij ze werden afgeschilderd als meer ontwikkeld met een model van modernisering dat werd gepresenteerd als een model dat mettertijd als zodanig zal worden geaccepteerd. Europese staten waren de eersten in handel, leidden de industriële revolutie en waren de eersten in kolonialisme. Westerse modernisering (en later globalisering) had een grote invloed op economisch, politiek en cultureel gebied. In economische zin betekende het een kapitalistische samenleving of kapitalisme, gebaseerd op privébezit dat aanleiding gaf tot industrialisatie en verstedelijking, evenals een nieuwe structuur van sociale gelaagdheid. De middenklasse breidde zich uit met aan de ene kant het bedrijfsleven en verschillende beroepen, maar aan de andere kant ook een steeds grotere arbeidersklasse (Heywood, 2011, p. 182). Vanuit het mainstream westerse perspectief was het marktkapitalisme een manier om welvaart en rijkdom te garanderen. Vanuit een politiek perspectief nam het westerse model van modernisering (ook wel verwestersing genoemd) een bepaald model van liberale democratie aan, met als belangrijkste kenmerken competitieve en open verkiezingen, gevolgd door universele waarden, zoals persoonlijke autonomie en keuzevrijheid.

Wat het culturele aspect van modernisering betreft, hebben culturen die de liberale democratie als politiek systeem hebben aangepast de neiging om cultuur als zodanig te privatiseren, wat betekent dat bepaalde delen van cultuur, zoals morele principes van een individu of religieuze overtuigingen, meer als iets van een individu dan van de samenleving worden beschouwd. Sommige auteurs, zoals Ferdinand Tonnies, wezen erop dat dit problematisch is omdat het culturele banden en identiteiten kan verzwakken en het moeilijker is om sociale overeenstemming te bereiken in de maatschappij als zodanig. Ter illustratie van dat probleem onderscheidde hij het verschil tussen **Gemeinschaft** en **Gesellschaft**. *Gemeinschaft* betekent samenleving met sterke culturele banden, wederzijds respect en gemeenschapszin en wordt typisch aangetroffen in traditionele samenlevingen. *Gesellschaft* verwijst naar een vereniging waarin mensen waarden en normen meer kunnen aanpassen aan hun persoonlijke voorkeuren en is meer verwant aan moderne en stedelijke geïndustrialiseerde samenlevingen (Tonnies, 2001).

Met het proces van globalisering werd het westerse model van modernisering grotendeels verspreid over de wereld als het enige levensvatbare model voor moderne samenlevingen met zijn waarden en consumentkapitalisme en werd het algemeen geaccepteerd als universeel liberalisme. thVooraf in de laatste decennia van de 20e eeuw lijkt het er echter op dat het hele idee van homogenisering van de cultuur te maken kreeg met een terugslag uit angst voor het verlies van een unieke culturele identiteit of simpelweg het niet accepteren van de culturele identiteit die het westerse model voorstelde. Deze **anti-modernisering** verscheen in talrijke vormen, waarvan één het sociaal conservatisme was. Sociaal conservatisme is gebaseerd op het geloof dat samenlevingen gebouwd moeten zijn op gedeelde waarden en een gemeenschappelijke cultuur die een noodzakelijke sociale basis biedt. Het stond vijandig tegenover permissieve waarden en sociale normen en verdedigde waarden die vaak geworteld waren in traditionele samenlevingen of religie (zie hoofdstuk 2 over religie). Daarnaast kwam er veel kritiek op het liberalisme van communitaristische theoretici die de stelling verdedigden

MODULE 5: CULTUUR, RELIGIE en MIGRATIE

dat voorrang geven aan het individu boven de gemeenschap leidt tot egoïstisch gedrag, de individuele rechten opwaardeert en de wederzijdse plichten en morele verantwoordelijkheden ten opzichte van de gemeenschap naar beneden haalt. Al deze oppositie creëert mogelijkheden voor nieuwe vormen van identiteitspolitiek, waarbij identiteit wordt gekoppeld aan geslacht, seksuele geaardheid, taal, etniciteit of religie. Voorbeelden van

MODULE 5: CULTUUR, RELIGIE en MIGRATIE

Identiteitsgebonden conflicten zijn onder andere de etnische conflicten in Rwanda en Joegoslavië in de jaren 1990, vervolging en discriminatie van Oeigoeren in China en Rohingya's in Myanmar op religieuze gronden, en de oorlog in Oekraïne waar cultuur en taal onder andere als drijvende krachten achter het conflict zijn aangewezen.

DISCUSSIEPUNTEN/VRAGEN:

Waarom wordt identiteitspolitiek de laatste tijd zo populair? Waar in de wereld komt identiteitspolitiek voor?

Is multiculturalisme verenigbaar met het behoud van nationale identiteit/eenheid?

Hoofdstuk 2: RELIGIE

thEen ander aspect van het groeiende belang van cultuur in de wereldpolitiek is de **opleving van religie en religieuze bewegingen** aan het eind van de 20e eeuw. Hoewel religie altijd een referentiekader is geweest en "mensen heeft geholpen om te gaan met onzekerheid en angst, het doel van het menselijk leven heeft verduidelijkt en het gedrag van individuen, families en groepen in de wereldse samenleving heeft gereguleerd" (Murden, 2008, p. 424), is een van de meest karakteristieke kenmerken van de westerse en vooral Europese samenlevingen **secularisme geweest**, d.w.z. de scheiding van staat en kerk, en **modernisering** opgevat als de overwinning van de rede op religieuze en spirituele waarden. Secularisme betekent niet noodzakelijk het verval van religie, maar eerder dat religie, volgens de liberaal-democratische principes, behoort tot de zogenaamde privé sfeer "waarin mensen vrij zijn om te doen wat ze willen, waarbij het openbare leven wordt georganiseerd op een strikt seculiere basis" (Heywood, 2014, p. 195). De scheiding van staat en kerk is echter geen universeel kenmerk van alle staten en is ook niet overal ter wereld even sterk. Wereldwijd zijn er ook nieuwe en assertievere vormen van religieuze bewegingen ontstaan, waarvan sommige nauw verweven zijn met de politiek. Voorbeelden hiervan zijn het politieke islamisme in Afghanistan, Iran en Saoedi-Arabië, 'nieuw christelijk rechts' in de VS, het orthodoxe christendom in Rusland, het ultraorthodoxe jodendom in Israël, Falun Gong in China, radicaal hindoeïsme en sikhisme in India, de Aum Shinrikyo sekte in Japan en de pinksterbeweging in Latijns-Amerika en Afrika.

In deze gevallen heeft religie een meer fundamentele en in sommige gevallen zelfs extreme vorm aangenomen. **Religieus fundamentalisme** formuleerde interpretaties van het geloof die het mogelijk maakten om politiek en sociaal geweld te gebruiken voor verschillende (politieke) doeleinden (zie Casestudie 1: Islamitische revolutie in Iran). Drie daarvan lijken in het bijzonder relevant. Ten eerste is religie een component geweest van **sociaal conservatisme** gericht op het herstel van de moraal in de samenleving door de terugkeer van religieuze waarden en praktijken (bijvoorbeeld de rol van vrouwen, opvoeding van jongeren, bestraffing van afwijkend gedrag, persoonlijke verantwoordelijkheid en lichamelijke integriteit zoals het recht op abortus). Ten tweede is religie gebruikt als de belangrijkste bron bij de vorming van politieke en nationale identiteit in (etnische) nationalistische bewegingen over de hele wereld die onderscheid maken tussen gelovigen en 'ongelovigen'. En ten derde is religie gebruikt voor politiek-militaire doeleinden die geweld, wreedheden en terrorisme mogelijk maken (Kiras, 2023). Religieus fundamentalisme moet dus niet alleen worden gezien als een dogmatische en autoritaire vorm van religieuze overtuigingen en praktijken, maar als een religieus-politieke beweging die de scheiding tussen religie en politiek verwerpt. Religieuze principes zijn niet beperkt tot het persoonlijke of privéleven, maar doordringen het hele openbare, sociale, juridische, economische en politieke leven van een land (Heywood, 2014, p. 198).

MODULE 5: CULTUUR, RELIGIE en MIGRATIE

Iran werd een islamitische republiek in 1979 met de steun van een volksoptand en de omverwerping van de monarchie. Sjah Mohammad Reza Pahlavi werd in ballingschap gedwongen en voormalige linkse nationalist en intellectuelen werden uit de macht gezet. De centrale figuur van de islamitische revolutie en de hoogste leider van de eerste islamitische staat ter wereld was de Iraanse geestelijke en geleerde Ayatollah Khomeini (1900-1989). Zijn terugkeer uit ballingschap naar Iran in 1979 wakkerde de revolutie aan en maakte een einde aan de traditie dat de geestelijkheid gescheiden is van de politiek (Heywood, 2014, p. 198). In plaats daarvan stelden conservatieve klerikale krachten een **theocratisch regeringssysteem in**. De nieuwe grondwet kende de uiteindelijke politieke autoriteit toe aan de geestelijkheid en creëerde een religieuze regering met uitgebreide bevoegdheden voor de opperste leider.

Khomeini's visie van een islamitische republiek was gebaseerd op twee premissen. Ten eerste, de **terugkeer van conservatieve sociale waarden** die vooral weerklank vonden bij de onderdrukten, armen en uitgesloten van ontwikkeling. Progressieve wetten die vrouwen rechten gaven in het huwelijk werden afgeschaft en kleding- en gedragscodes werden opnieuw ingevoerd. Elke vorm van politieke oppositie werd onderdrukt en tot vijand van de revolutie verklaard. Het tweede uitgangspunt was extern en was gericht op de **onderdrukking van de westerse culturele invloeden in de islamitische wereld**, in het bijzonder in Iran (Kiras, 2023). Het doel was om het land te zuiveren van buitenlandse bezetting en corruptie en om de islamitische wereld opnieuw te verenigen en nieuw leven in te blazen. Zowel de VS (kapitalisme) als de Sovjet-Unie (communisme) werden gezien als onderdrukkers en de belangrijkste vijanden van het regime (de zogenaamde "Satan-tweeling"). Het meest flagrante voorbeeld van de toenemende gevoelens tegen het Westen was de gijzeling in 1979 van 66 gijzelaars in de Amerikaanse ambassade in Teheran door een groep Iraanse demonstranten.

OORSPRONG VAN RELIGIEUS FUNDAMENTALISME

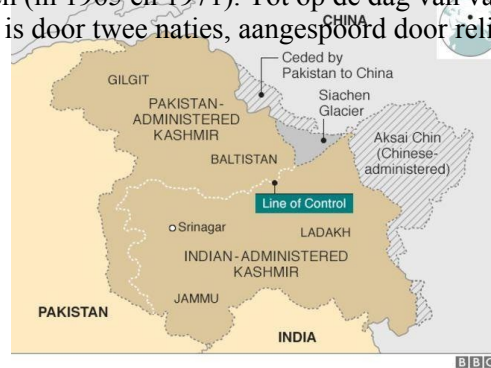
Het is moeilijk om te generaliseren over de oorzaken van de opleving van religieus fundamentalisme, maar het ontstaat meestal in diep getroebleerde samenlevingen (Ruthven, 2005) en is nauw verbonden met de processen van **globalisering, secularisering en modernisering** (Kiras, 2023). De meeste fundamentalistische bewegingen ontstonden in direct verzet tegen het vermeende 'kwaad' van moderniteit, secularisme, pluralisme en het vermeende morele bankroet van de globaliserende wereld en het Westen in het bijzonder (Murden, 2008). In die zin doet religieus fundamentalisme zich meestal voor als een contrarevolutionaire kracht tegen de globalisering die de religieuze orde, moraliteit en de band tussen de menselijke wereld en het goddelijke wil herstellen. Populaire cultuur en consumentisme, het meest prominente kenmerk van globalisering, zijn het belangrijkste doelwit van een dergelijke (culturele) tegenrevolutie. Op religie gebaseerde regimes hebben geprobeerd om nieuws, films, muziek, sociale media en toegang tot het internet te censureren en om instellingen van de traditionele cultuur te herinstalleren met betrekking tot kwesties als de rol van vrouwen in de samenleving, gendergelijkheid, onderwijs en de kwestie van sluiering, enz.

Hoewel fundamentalistische bewegingen het eerst voorkwamen in de islamitische wereld, zijn ze te vinden in alle andere grote religies, zoals het boeddhisme, het christendom, het hindoeïsme, het jodendom en het sikhisme, en zijn ze niet beperkt tot specifieke tradities, ideologieën of geografische gebieden (Kiras, 2023). Het fundamentalisme is vooral sterk in landen in het Zuiden die nog steeds gebukt gaan onder hun koloniale verleden en een verzwakte identiteit (zie casestudie 2 over het conflict in Kasjmir). In een dergelijke context wordt religieus fundamentalisme gedreven door een "zoektocht naar betekenis" en kunnen niet- of zelfs antiwesterse sentimenten gedijen. Vaak wordt dit verzet geframed als de strijd tegen het westerse neo-imperialisme en is het nauw verbonden met nationalisme of bevrijdingsbewegingen.

MODULE 5: CULTUUR, RELIGIE en MIGRATIE

thIn de 20e eeuw speelden religieuze spanningen tussen hindoes en moslims een belangrijke rol bij de verdeling van Brits India in 1947 in twee onafhankelijke entiteiten - India en Pakistan. De wortels van deze scheiding liggen ook in het koloniale verleden van India en de beslissing van Groot-Brittannië in 1909 om aparte kiesdistricten in te stellen voor de moslimminderheid. Moslim-Indiërs domineerden het westelijke deel van de regio (wat nu Pakistan is) en behoorden tot de hogere klasse van de samenleving, terwijl Hindoe-Indiërs het centrale en oostelijke deel van het Indiase subcontinent domineerden en tot de lagere klassen behoorden.

Na de deling raakten India en Pakistan verwickeld in een conflict over Kasjmir, een regio met een moslimmeerderheid in het noordelijkste deel van Brits-India. Ten tijde van de deling was Kasjmir een prinsdom dat geregeerd werd door een hindoe maharadja. In tegenstelling tot andere staten sloot het zich niet aan bij India of Pakistan, maar koos het voor onafhankelijkheid. Naarmate het geweld tussen de hindoe- en moslimbevolking tussen de twee naties in verband met de deling toenam, was Kasjmir echter niet bestand tegen de druk om zich niet aan te sluiten. Nadat pro-Pakistaanse rebellen en Pashtun stammen het westen van Kasjmir innamen, gaf de Maharadja Kasjmir aan India om militaire steun te krijgen. Deze beslissing leidde tot tientallen jaren van conflict over de controle over de regio en veroorzaakte twee oorlogen (in 1965 en 1971). Tot op de dag van vandaag blijft Kasjmir een omstreden regio die verdeeld is door twee naties, aangespoord door religie.

Bron: BBC (2022).

POLITIEKE ISLAM EN TERRORISME

Veel van het debat over het groeiende belang van religie in de 21e eeuwst houdt rechtstreeks verband met de opkomst van de islam vanwege de bevolkingsexplosie in de moslimwereld. Als gevolg hiervan is de islam de op één na grootste religie met 1,9 miljard aanhangers, bijna een kwart van de wereldbevolking, en is de islam een meerderheidsgodsdienst in ongeveer 50 landen. Deze trend zal zich de komende decennia waarschijnlijk voortzetten, aangezien vier van de tien dichtstbevolkte landen in 2100 waarschijnlijk islamitisch zullen zijn en geografisch gezien in Azië en Afrika liggen (VN, 2017). Bovendien zijn delen van de moslimwereld de bron van conflicten gebleken (op de Balkan, in het Midden-Oosten, West- en Oost-Afrika, de Kaukasus, Centraal-Azië en Indonesië) en gaan ze bijzonder gebukt onder de moderniteit en de geopolitieke en culturele hegemonie van het Westen.

Sinds de ineenstorting van het Ottomaanse rijk in 1922 is een strijd tussen **modernisten** (die secularisme propageren en de noodzaak van imitatie van westerse vormen van politieke, economische en sociale organisatie) en **conservatieven** (die islamitisch revivalisme verdedigen) een dominant kenmerk van de wereldpolitiek geweest (Heywood, 2014). Hoewel seculier nationalisme enig succes had (vooral in Turkije en Iran tot de Iraanse revolutie in 1979), faalde het elders (bijv. Syrië, Irak, Palestina, Afghanistan) waar modernisering niet leidde tot economische en sociale vooruitgang. In deze context werd de islam de stem van verlaten massa's, meestal de stedelijke armen en de lagere middenklasse, en verscheen als een politieke beweging gebaseerd op islamitische ideeën.

De politieke islam of het islamisme heeft een aantal kerndoelen. Het promoot **pan-islamitische eenheid** (gebaseerd op religie en niet op nationalisme), het idee dat de islamitische wereld geregeerd moet worden door geestelijken (en niet door seculiere leiders)

MODULE 5: CULTUUR, RELIGIE en MIGRATIE

en dat alle westerse invloed (politiek, economisch en cultureel) op de islam moet worden uitgebannen.

MODULE 5: CULTUUR, RELIGIE en MIGRATIE

uit de moslimwereld moet worden verwijderd (Heywood, 2014, p. 204). Er zijn twee verschillende vormen van politieke islam - de soennitische en de sjiitische sekte. De **soennitische sekte** is de officiële versie van de islam in het grootste deel van de moslimwereld (tot 90 procent). De bekendste vorm is het salafisme, de officiële versie van de islam in Saoedi-Arabië, de eerste fundamentele islamitische staat ter wereld. Het salafisme houdt vast aan een bijzonder strenge en sobere interpretatie van de islam (verbiedt bijna alle moderne uitvindingen zoals foto's, muziek, zang en televisie) en steunt de ontwikkeling van militantere en extremere vormen van de islam, zoals de Moslimbroederschap, het Talibanregime en Al Qaida. De **sji'a-sekte** komt voort uit de leer van de komst van de Mahdi, een leider die rechtstreeks door God wordt geleid en die uitzicht biedt op een spoedige verlossing. Shi'a is de meerderheidsvorm van de islam in Azerbeidzjan, Libanon, Irak en Iran (ibid.).

De vroegste voorbeelden van dergelijke nieuwe **militante, op religie gebaseerde politiek** zijn de oprichting van de Moslimbroederschap in Egypte in 1928, de Iraanse revolutie in 1979, de Sovjetoorlog in Afghanistan (1979-1989) die leidde tot de groei van Mujahideen, de voorlopers van de Taliban die in Afghanistan regeerden (1996-2001). Islamisten hebben ook tijdelijk de macht gegrepen in Somalië, Soedan, Pakistan en Libanon. Ze pleiten allemaal voor de terugkeer naar de basisteksten van de islam en de invoering van de islamitische staat (fundamentalisme) door middel van islamitische wetgeving, waarbij vaak de extreme taal van **jihad** (heilige strijd) en **martelaarschap** (militant of radicaal islamisme) wordt gebruikt (Murden, 2014, p. 426-427).

De meer recente ervaring van de politieke islam kan worden toegeschreven aan de aanslagen op het World Trade Center in New York en het Pentagon in Washington op 11 september 2001 en de '**oorlog tegen het terrorisme**' (Haynes et al., 2011; Kiras, 2023). Al Qaida, een terroristische organisatie onder leiding van Osama bin Laden, werd opgericht als reactie op de invasie van het Westen en zijn moderniteit in het Midden-Oosten na de nederlaag van Irak in de Golfoorlog van 1991. Het ondersteunde verschillende soorten militante bewegingen wereldwijd, zelfs vóór 9/11 (bijv. aanslagen op Amerikaanse belangen in Saoedi-Arabië en Oost-Afrika in de jaren 1990) en bevorderde de cultus van de zelfmoordterrorist (Murden, 2014). De gebeurtenissen van 9/11 riepen het beeld op van een **botsing tussen beschavingen**. De wereld was verdeeld in twee beschavingen alleen was het niet langer de botsing tussen het Westen en het Oosten maar tussen de beschaafde en onbeschaafde naties, waarbij de eerste werden beschreven als vrij en democratisch en de laatste als de "as van het kwaad" (bestaande uit staten zoals Irak, Iran en Noord-Korea). Onder leiding van de VS hadden de beschaafden de missie om vrede, democratie en mensenrechten te brengen aan de onbeschaafden. Dit opende de deur voor verdere interventies door het Westen in de moslimwereld (Afghanistan in 2001, Irak in 2003) en droeg bij aan een wereldwijde verspreiding van extreme terreurdaden die bekend staan als het **wereldwijde terrorisme** (Haynes et al., 2011), bijvoorbeeld de bomaanslagen van Al Qaeda op Bali, Indonesië (2002); in Madrid, Spanje (2004), in Londen, Groot-Brittannië (2005), in Moskou, Rusland (2010) en in Parijs, Frankrijk (2015).

Kader 4: Drie verklaringen voor het wereldwijde terrorisme

CULTUUR

Cultuur kan worden gebruikt om het succes en de verspreiding van het wereldwijde terrorisme te verklaren. Westerse waarden en materialistische cultuur worden bestreden door conservatieve bewegingen die hun eigen unieke culturele identiteit en waarden willen behouden. Dit leidt tot culturele wrijvingen en verdeeldheid waarbij daden van extreem geweld worden gezien als legitieme middelen om de vermeende bedreigingen vanuit het Westen te bestrijden. Deze verklaring gaat echter uit van een hoge mate van homogeniteit binnen de islamitische wereld, die kan worden betwist. Er zijn diepe breuklijnen binnen de islam zelf (tussen soennieten en sjiieten) en de meerderheid van de slachtoffers van terroristische aanslagen zijn andere moslims (Haynes, 2011, p. 406).

MODULE 5: CULTUUR, RELIGIE en MIGRATIE

ECONOMISCH

Economische overwegingen zijn de belangrijkste drijfveer voor wereldwijd terrorisme en het gebruik van geweld voor politieke verandering. Vrije markt en consumentisme worden gezien als de belangrijkste symbolen van westers economisch imperialisme die ongunstig zijn voor het Zuiden. Onderontwikkeling, ontbering, vervreemding en een gebrek aan kansen leiden vervolgens tot een frequenter gebruik van (extreem) geweld om deze mondiale ongelijkheden te bestrijden. Het verband tussen terrorisme en armoede verschilt echter sterk per reden en empirisch bewijs bevestigt niet onomstotelijk dat economische factoren de belangrijkste oorzaak van terrorisme zijn.

RELIGIEUS

Aangezien het belangrijkste doelwit van extremistische terroristen ongelovigen en ongelovigen zijn, d.w.z. mensen met een andere religie of moslims die niet dezelfde interpretatie van de Koran delen, wordt religie vaak afgeschilderd als de belangrijkste drijfveer van het wereldwijde terrorisme. De wereldwijde Jihad wordt gezien als de legitieme reactie op het failliet van het Westen en de onderdrukking van moslims over de hele wereld. Maar hoewel religie de motivatie van individuen om terroristische daden te plegen kan verklaren, is het niet het uiteindelijke doel waarvoor geweld wordt gebruikt. Dit is in de meeste gevallen politieke macht (Kiras, 2023).

Deze gebeurtenissen hebben twee belangrijke en soms elkaar uitsluitende implicaties gehad voor de wereldpolitiek in de 21e eeuwst. Ten eerste werd de islam afgeschilderd als antiwesters en een grote bedreiging voor het Westen die moet worden bestreden door (alle) fundamentalistische ideeën, doctrines en terroristische organisaties die hen steunen te verslaan, waardoor de wereldwijde oorlog tegen het terrorisme gerechtvaardigd werd (Kiras, 2023). Ten tweede kreeg het Westen (en niet de islam) de schuld van deze botsing door zijn (mislukte) interventies in de Arabische wereld (vooral in het Midden-Oosten en in het Arabisch-Israëliëse conflict). Islamofobe sentimenten tegen de moslimbevolking van de wereld gaven ook aanleiding tot het verscherpen van grenzen en het terugschroeven van liberale waarden (beperking van vrijheid, democratie en mensenrechten voor meer veiligheid) in het Westen zelf.

Casestudie 3: De Arabische lente en het falen van democratisering

De aanleiding voor wat bekend staat als de Arabische Lente was een incident in Tunesië in 2011, waar Mohamed Bouazizi, een marktkoopman, zichzelf in brand stak uit protest tegen de manier waarop de politie hem behandelde en tegen de ondraaglijke politieke en economische situatie in het land. Dit incident leidde tot een golf van revolutionaire protesten en demonstraties in heel Noord-Afrika en het Midden-Oosten. Het leidde tot de afzetting van vier dictators (in Tunesië, Egypte, Libië en Jemen) en startte het protest in Syrië.

De gevolgen van de Arabische Lente laten een nogal gemengd resultaat zien. Het idee van de Arabische Lente was om een einde te maken aan het autoritarisme en democratische hervormingen in te voeren (vrije en eerlijke verkiezingen, de rechtsstaat, bescherming van burgerlijke vrijheden). Dit ondermijnde de perceptie van de Arabische wereld als een 'achterlijke' cultuur gebaseerd op religieuze overtuigingen en opende de mogelijkheid voor democratie. De Arabische Lente hief namelijk de beperkingen op politieke activiteiten van verschillende militante/radicale groeperingen op en stond hen toe deel te nemen aan de verkiezingen. In Egypte kreeg de Moslimbroederschap, een islamistische revivalistische beweging, in 2012 de macht in handen en propageerde de islamistische agenda. Na massale demonstraties en burgerlijke onrust keerde het leger echter terug aan de macht en vestigde zichzelf opnieuw als de enige betrouwbare bron van macht, waardoor de dictatuur de facto opnieuw werd geïnstalleerd.

Hoewel democratisch gekozen, werd de Moslimbroederschap verboden en later tot terroristische organisatie verklaard. Op dezelfde manier eindigden de regimewisseling en de poging om democratie op te leggen in Libië in politieke instabiliteit, terwijl de pogingen om het regime in Syrië te veranderen een voortdurende burgeroorlog veroorzaakten. De Arabische lente heeft de spanningen binnen de moslimwereld vergroot, vooral tussen de twee vormen van de islam - soennitisch en sjiiitisch.

IS ER EEN BOTSING VAN RELIGIES?

MODULE 5: CULTUUR, RELIGIE en MIGRATIE

In de context van het groeiende belang van religie in de wereldpolitiek ontwikkelde Samuel Huntington zijn beroemde "**botsing der beschavingen**"-these. Volgens deze stelling zijn de belangrijkste

MODULE 5: CULTUUR, RELIGIE en MIGRATIE

De patronen van conflict en samenwerking in de 21st eeuwse wereldpolitiek zullen worden gevormd door cultuur of beschaving, en minder door ideologie, politiek of economie (Haynes, 2023)). Volgens Huntington (1993) is deze botsing het gevolg van historische ontwikkelingen en de veranderde context na de Koude Oorlog, waarin het Westen niet langer de (enige) dominante regio is. Daarnaast hebben de opkomst van de Aziatische economieën (vooral China), de bevolkingsexplosie in Afrika en de invloed van globalisering op transnationale handels-, mensen- en informatiestromen de neiging om een nieuwe internationale orde te smeden die gekenmerkt zal worden door toenemende spanningen en conflicten. Aangezien religie een bepalend kenmerk is van beschavingen, impliceert deze stelling uiteindelijk ook een **botsing tussen religies** (Haynes, 2023, p. 406-407). De dominantie van het Westen (christendom) wordt en blijft uitgedaagd door niet-westerse beschavingen en religies (Afrikaans, confuciaans, hindoeïstisch, islamitisch, Latijns-Amerikaans, Slavisch-orthodox) over kwesties als geloofsvrijheid, gendergelijkheid, opvattingen over rechten, autoriteit en rechtvaardigheid, mensenrechten en andere liberale waarden (persoonlijke vrijheid, democratie, vrije handel, privébezit enzovoort) (Murden, 2008). Hoewel de verschillen tussen beschavingen en wereldreligies diep zijn, is een dergelijke visie moeilijk vol te houden omdat er aanzienlijke overlappingsen en parallellen zijn, zoals gemeenschappelijk erfgoed en geloof (Haywood, 2014). Bovendien zijn er ook andere bepalende kenmerken van cultuur en conflict die niet direct verband houden met religie, zoals wetenschappelijke doctrines, de opmars van (verlicht) rationalisme en in technologie en wereldeconomie die de relaties tussen staten en samenlevingen beïnvloeden (Simpson, 2018; Kiras, 2023). Zie Kader 5 voor een meer gedetailleerde analyse.

Kader 5: Is er een botsing van religies?	
JA	GEEN
<p><i>Toenemend bewustzijn van religieuze verschillen</i></p> <p>Door de globalisering wordt de wereld kleiner en afhankelijker van elkaar (economie, reizen, media). Mensen zijn zich meer bewust van de culturele verschillen en worden geconfronteerd met concurrerende loyaliteiten (lokaal, nationaal, regionaal, mondiaal). Ze definiëren zichzelf meer in termen van hun religie, waarbij landen en samenlevingen met dezelfde religieuze achtergrond elkaar steunen en zich verzetten tegen invloeden van andere religies.</p>	<p><i>Religies veranderen</i></p> <p>Religies zijn niet star en veranderen voortdurend. Alle religies hebben ook bepaalde tradities, waarden en inzichten gemeen (vrede, veiligheid, welvaart, zorg, solidariteit enz.). Religies staan niet meer op zichzelf, maar beïnvloeden elkaar (bijvoorbeeld de islam of het hindoeïsme in het Westen en omgekeerd).</p>
<p><i>Conflicterende wereldbeelden</i></p> <p>Religieuze verschillen (in waarden, normen en overtuigingen) leiden tot uiteenlopende wereldbeelden van individuen, groepen, samenlevingen en staten die geschillen kunnen veroorzaken over welke interpretaties van de wereld de overhand hebben. Mensen en staten hebben de neiging om de wereld in twee categorieën te verdelen - 'wij' en 'zij'. 'Wij' wordt geassocieerd met positieve eigenschappen (beschaafd, modern, ontwikkeld, vertrouwd en rechtvaardig), terwijl 'zij' wordt geassocieerd met negatieve eigenschappen (barbaars, onderontwikkeld, onbekend en verkeerd).</p>	<p><i>Vreedzaam samenleven</i></p> <p>Religieuze verschillen zijn niet de enige oorzaak van conflicten; vreedzaam samenleven is mogelijk. Historisch gezien vonden de meeste conflicten (oorlogen) plaats binnen dezelfde beschaving/religie en niet ertussen. Zelfs als er conflicten tussen verschillende religies ontstaan, zijn ze meestal het gevolg van politieke, economische en sociale krachten en factoren (zoals de verdeling van macht en/of rijkdom, bevolkingsexplosie, milieu of klimaatverandering enz.)</p>
<p><i>Multipolair karakter van de wereld</i></p> <p>De liberale ideeën van individualisme, secularisme, pluralisme, democratie en mensenrechten vinden slechts beperkte weerklank in niet-westerse culturen (zoals islamitische, boeddhistische, hindoeïstische, orthodoxe of sindische). Het Westen en de VS zijn niet langer dominant, dus deze waarden kunnen niet zo gemakkelijk aan anderen worden opgelegd, wat spanningen creëert tussen het Westen en 'de Rest'.</p>	<p><i>Globalisering en homogenisering</i></p> <p>Door de globalisering zijn de grenzen tussen verschillende culturen en zelfs religies vervaagd. Verschillende delen van de wereld passen vergelijkbare gedragspatronen, overtuigingen en waarden toe op verschillende gebieden. Economische onderlinge afhankelijkheid, consumentisme, populaire cultuur, transnationaal reizen en communicatie zijn een element van (culturele) homogenisering en voorkomen als zodanig religieuze botsingen.</p>

MODULE 5: CULTUUR, RELIGIE en MIGRATIE

DISCUSSIEPUNTEN/VRAGEN

1. Hoe beïnvloedt globalisering verschillende vormen van fundamentalisme?
2. Is er een verband tussen religie en de neiging tot conflicten?
3. Als terrorisme een wereldwijd fenomeen is, waarom wordt het dan nog steeds gezien als nauw verbonden met de islam en de moslimwereld?
4. Hoe overtuigend is de botsing der beschavingen these in de 21st eeuw?

VERDER LEZEN

Huntington, S. P. (1996). *De botsing der beschavingen en het herschikken van de wereldorde*. Touchstone. Een meer genuanceerde uitwerking van de botsing der beschavingen, inclusief enkele weerleggingen van de kritiek.

Haynes, J. (2007). *Een inleiding tot internationale betrekkingen en religie*. Een uitgebreide analyse van hoe religie zich manifesteert in internationale betrekkingen.

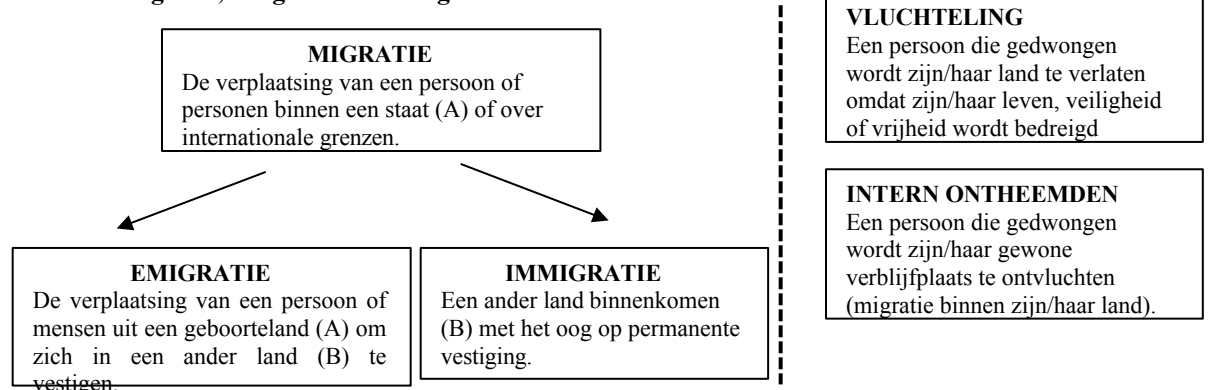
Schwarz, T., en Lynch, C. (2016). Religie in Internationale Betrekkingen. *Oxford Research Encyclopedia of Politics*. Oxford University Press. Een gedetailleerd verslag van de evolutie van religie in internationale betrekkingen, met name door te focussen op handelingen en praktijken die in de 21e eeuw als religieus worden beschouwd.

Hoofdstuk 3: MIGRATIE

Het vraagstuk van **grensoverschrijding en migratie** kent vele facetten met factoren als nationale soevereiniteit, culturele identiteit, morele en economische overwegingen en nog veel meer. Hoewel migratie niet nieuw is, is het een hedendaags thema dat de komende jaren naar verwachting nog relevanter zal worden door de verplaatsing van grote hoeveelheden mensen als gevolg van klimaatverandering en daarmee samenhangende zorgen zoals economische problemen of politieke instabiliteit (Heywood, 2014). In dit hoofdstuk willen we deze concepten introduceren door zowel de morele als de praktische aspecten van migratie te verkennen.

Migratie van mensen heeft door de hele geschiedenis heen plaatsgevonden. Voor het grootste deel als vrij bewegende gemeenschappen van jagers en verzamelaars. Later creëerde de opkomst van de landbouw stabielere menselijke samenlevingen die als gevestigd kunnen worden beschouwd. Toch stopte dit de migratie van mensen niet, waarbij vroege rijken zich uitbreidden en culturele veranderingen veroorzaakten in nabijgelegen gebieden. Gedurende het grootste deel van de geschiedenis was migratie voornamelijk het gevolg van verovering en kolonisatie, met voorbeelden zoals de invasies van de Vikingen in Noord-Europa, de Spaanse invasie in Mexico en Peru, of de kolonisatie van Noord-Amerika (Heywood, 2011, p. 168).

Kader 6: Migratie, emigratie en immigratie

Een persoon verlaat land A en verhuist naar land B met de bedoeling zich er te vestigen. De beweging van deze persoon wordt **migratie** genoemd, en hij/zij is een **migrant**. Hij/zij is **geëmigreerd** uit land A, waar hij/zij een **emigrant** wordt genoemd. Hij/zij **immigreerde** naar land B, waar hij/zij een **immigrant** wordt genoemd.

MODULE 5: CULTUUR, RELIGIE en MIGRATIE

Wat zijn de oorzaken van migratie? Migratie heeft een overvloed aan oorzaken en wordt natuurlijk beïnvloed door het vermogen van mensen om zich te verplaatsen, wat door de geschiedenis heen niet hetzelfde is gebleven. Toch kunnen we proberen de oorzaken van migratie in twee categorieën in te delen: interne en externe. **Interne oorzaken** zijn oorzaken die, ceteris paribus, gebaseerd zijn op de beslissing van het individu om eigenbelang na te streven. Dit houdt in dat migratie plaatsvindt omdat individuen worden 'getrokken' door de waarschijnlijke voordelen van migratie. **Aantrekkende factoren** zijn onder andere betere salarissen, arbeidsomstandigheden, sociaal-politieke redenen zoals meer vrijheden en rechten, enz. **Externe oorzaken** zijn gebaseerd op externe factoren zoals conflicten, armoede, de politieke situatie en de toestand van de arbeidsmarkt. Migranten worden ofwel uit hun land 'geduwd' door **push-factoren** zoals armoede, conflict, beperking van vrijheden en rechten of ze worden door hun land van vestiging 'getrokken' door de bovengenoemde pull-factoren (Heywood, 2014, p. 173).

Deze twee categorieën zijn niet los van elkaar te zien en beïnvloeden elkaar in de meeste gevallen van nature. Een uitzondering hierop vormen gevallen van **gedwongen migratie**, waarbij de keuze van het individu geen rol speelt, zoals die veroorzaakt door slavenhandel, contractarbeid of de gevolgen van een gewapend conflict, geweld of een door de mens veroorzaakte ramp (Heywood, 2014, p. 172). Met de komst van de globalisering heeft het grote internationale verkeer van goederen, en meer in het algemeen de onderlinge verbondenheid van de wereld, een toename van migratie mogelijk gemaakt. Aan de andere kant zijn hierdoor ook de pogingen van landen toegenomen om migratie in te dammen door ofwel de kosten van migratie te verhogen (opleggen van quota, strengere grenscontroles, bouwen van muren), de voordelen ervan te verminderen (opleggen van werkbepalingen, beperken van toegang tot sociale zekerheid, verlagen van lonen), of door de mondiale ongelijkheid te verminderen en het mondiale bestuur te verbeteren.

Casestudie 4: Immigratiebeleid van Zweden

Zweden is aantrekkelijk voor migranten vanwege de hoge levenskwaliteit, de uitgebreide sociale voorzieningen en de lakse immigratiebeperkingen. In de jaren 1960 werd de ideologie van het multiculturalisme mainstream in Zweden. In 1975 stemde het Zweedse parlement voor een immigranten- en minderhedenbeleid dat het eerdere beleid van assimilatie verwierp ten gunste van door de staat gesponsord multiculturalisme (Wickström, 2015). Sinds de millenniumwisseling is het aantal immigranten toegenomen, met een piek in 2015 toen er in totaal meer dan 163.000 personen immigreerden (Zweedse Nationale Raad voor Misdaadpreventie, 2021). Deze piek werd veroorzaakt door de Europese migrantencrisis van 2015. Op dat moment waren de uitgaven van Zweden voor vluchtelingen per hoofd van de bevolking de hoogste van de EU, met kosten die 0,54% van het bbp bedroegen (Cosgrave et al., 2016). Mensen met een migrantenachtergrond zijn oververtegenwoordigd in de Zweedse misdaadstatistiek, hoewel dit grotendeels te wijten is aan sociaaleconomische verschillen (Hällsten et al., 2013). Uit recente peilingen is gebleken dat de meerderheid van de inwoners van Zweden minder migranten wil (Connor & Krogstad, 2018).

MORELE ASPECTEN VAN MIGRATIE

Migratie roept de vraag op "Moeten mensen vrij zijn om te gaan en staan waar ze willen?". De **morele aspecten van migratie** bieden de grondgedachte voor menselijk handelen en identificeren enkele dilemma's die verband houden met migratie en die de meer praktische aspecten van migratie beïnvloeden. Een algemeen moreel argument stelt dat grenzen in principe open moeten zijn. Dit argument beschouwt het **recht op bewegingsvrijheid** en het **recht om vrij te zijn van schadelijke dwang** als fundamentele mensenrechten. Ieder mens heeft recht op bewegingsvrijheid. Als we niet denken aan grensoverschrijdingen, lijkt het zeker waar dat we vrijheid van beweging genieten. We zijn vrij om door onze stad te lopen en we zijn over het algemeen vrij om naar elk deel van ons land te reizen. De rechtvaardiging voor dit recht is driedig. Ten eerste zien we dit recht als een uitbreiding van ons recht op

MODULE 5: CULTUUR, RELIGIE en MIGRATIE

lichamelijke autonomie en keuzevrijheid. We hebben de autonomie over ons lichaam om te bewegen en we hebben de vrijheid om te kiezen waar we naartoe willen. Ten tweede

MODULE 5: CULTUUR, RELIGIE en MIGRATIE

We hebben recht op vrij verkeer omdat het ons in staat stelt onze plannen en doelen na te streven en het leven te leiden dat we willen. Als we naar de stad willen verhuizen om in een lucratieve industrie te gaan werken, of als we naar het platteland willen verhuizen voor goedkopere huisvesting, dan moeten we daar vrij in zijn. Dat betekent dat we dit recht hebben om individueel voordeel te behalen. En ten derde, omdat we niet kunnen beslissen waar we geboren zijn, mogen we anderen niet verhinderen om naar elders te verhuizen. Hoewel er bepaalde beperkingen zijn aan dit recht die verband houden met eigendom en bescherming (het is bijvoorbeeld mogelijk om mensen de toegang tot je huis te ontzeggen), is het onwettig om mensen volledig de toegang tot andere landen te ontzeggen. Als mensen recht hebben op vrij verkeer, dan hebben mensen het recht om zich vrij tussen landen te bewegen. Het beleid om **immigratie te beperken** en geen open grenzen te hebben, schendt iemands recht op vrij verkeer. Als een beleid iemands rechten schendt, is het als zodanig moreel verkeerd. Immigratie beperken is dus moreel verkeerd. Ook is het beperken van de bewegingsvrijheid van mensen dwingend van aard, omdat het mensen verhindert hun eigenbelang na te streven, waarbij ze effectief de negatieve gevolgen opleggen die ze anders zouden vermijden door te verhuizen. Dit is vooral relevant in het geval van gedwongen migratie waarbij mensen gedwongen worden te vertrekken vanwege bedreigingen van hun leven, vrijheid of veiligheid.

Dit argument dwingt ons ook om na te denken over het verschil tussen absolute en *prima facie* rechten. Absolute rechten zijn rechten die niet terzijde geschoven kunnen worden door andere morele overwegingen, terwijl *prima facie* (van het Latijn dat 'op het eerste gezicht' betekent) rechten terzijde geschoven kunnen worden door andere overwegingen. Hoewel absolute rechten een betwist concept zijn, zijn er enkele rechten zoals het recht op vrijheid van gedachte, meningsuiting of het recht om gevrijwaard te blijven van onmenselijke behandeling die daar dicht bij in de buurt komen. Het recht op bewegingsvrijheid en het recht om gevrijwaard te blijven van schadelijke dwang worden daarentegen beschouwd als *prima facie* rechten die terzijde geschoven kunnen worden door andere overwegingen. Een voorbeeld van zo'n doorslaggevende overweging van het recht op bewegingsvrijheid kan de veiligheid van de gezondheid zijn, zoals het geval was tijdens de Covid-19 pandemie en de quarantaines. Op dezelfde manier werd het recht om gevrijwaard te blijven van schadelijke dwang terzijde geschoven door overwegingen van openbare of nationale veiligheid in de context van de wereldwijde oorlog tegen het terrorisme.

ECONOMISCHE ASPECTEN VAN MIGRATIE

Het stereotype beeld is dat open grenzen ertoe zullen leiden dat immigranten alle banen inpikken, waardoor de arbeidsmarkt en inkomensongelijkheid negatief worden beïnvloed, of wat de fiscale effecten van immigratie zijn. Onderzoek suggereert dat de economische effecten van immigratie op het ontvangende land over het algemeen klein en positief zijn (Edo, 2019; Chassamboulli & Peri, 2015; Card, 2005). Migranten nemen meestal minder aantrekkelijke banen aan, accepteren lagere lonen en stimuleren in feite de economische groei door de werkloosheid te verminderen en negatieve demografische trends om te buigen (Heywood, 2014, p. 177-178). Vanuit het oogpunt van de uitzendende landen zijn de grootste economische voordelen de overmakingen die kunnen helpen om armoede en kinderarbeid te verminderen en investeringen en ondernemerschap te stimuleren. Daarnaast kan het toestaan van migratie ook leiden tot een daling van de (jeugd)werkloosheid en de sociale uitgaven in de landen van herkomst (Heywood, 2014, p. 177). Maar zelfs in het geval van potentiële economische nadelen zoals braindrain in landen van herkomst en het ontstaan van een grijze economie en fiscale lasten in ontvangende landen als gevolg van irreguliere migratie en sociale uitgaven, zou het beperken van de bewegingsvrijheid zeer twijfelachtig zijn en in het geval van gedwongen migratie in strijd zijn met het wettelijk bindend internationaal humanitair recht dat vluchtelingen en asielzoekers beschermt.

MODULE 5: CULTUUR, RELIGIE en MIGRATIE

Casestudie 4: Muren en hekken aan de grens

Op het hoogtepunt van de migratiecrisis in Europa in 2015-16 begonnen verschillende Europese landen, geconfronteerd met de ongekeerde toestroom van immigranten, muren of hekken te bouwen aan hun grenzen. Er werden barrières gebouwd in Calais (tussen Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk) en aan andere grenzen tussen Hongarije-Servië, Slovenië-Kroatië, Oostenrijk-Italië en Macedonië-Griekenland. Tegelijkertijd streefden de Verenigde Staten van Amerika naar een uitbreiding van bestaande grensmuren en hekken aan hun zuidgrens met Mexico (MEDAM, 2017).

Het bouwen van een muur of hekken aan de landsgrenzen wordt gezien als de meest efficiënte en aantrekkelijke manier voor landen om illegale immigratie te beteugelen, de veiligheid te verbeteren en weer controle te krijgen over de binnenkomst. Uit empirische studies blijkt echter (Vernon en Zimmermann, 2019) dat de kosten van versterkingen hoog zijn, maar dat de voordelen twijfelachtig zijn, omdat ze migratie, smokkel of terrorisme niet effectief terugdringen. Hoewel internationale migratie toeneemt als gevolg van regionale conflicten in het Midden-Oosten, toenemende ongelijkheid en natuurrampen wereldwijd, leeft nog steeds slechts 3% van de wereldbevolking buiten hun geboorteland. Zoals uit studies blijkt, leveren een minder restrictief migratiebeleid en open grenzen grotere voordelen op voor landen als ze gepaard gaan met institutionele veranderingen die de integratie van migranten in de arbeidsmarkt en de samenleving mogelijk maken.

Afbeelding 1: Muren en hekken wereldwijd

Bron: The Economist (2016).

VERPLICHTINGEN VAN DE STAAT TEGENOVER ZIJN BURGERS EN NIET-BURGERS

In de eerste plaats hebben staten een verplichting tegenover hun burgers. Burgers voeren verplichtingen uit die ze tegenover de staat hebben (zoals het betalen van belastingen, het volgen van de wet, deelnemen aan het politieke leven, enzovoort) en de staat voert op zijn beurt zijn verplichtingen tegenover de burgers uit door toegang te verlenen tot basismiddelen, de wet te handhaven en personen en eigendom te beschermen. Als zodanig heeft de staat een grotere verplichting tegenover zijn eigen burgers, aangezien immigranten, als niet-staatsburgers, deze wederkerige relatie met de staat ontberen en daarom legitiem immigratie kunnen beperken. Volgens **het internationaal humanitair recht** zijn staten echter **ook** verplicht om anderen te helpen, in het bijzonder gedwongen migranten zoals vluchtelingen en asielzoekers (zie Kader 6 over de internationale bescherming van vluchtelingen). In deze gevallen mogen staten geen voorrang geven aan hun burgers en immigratie *op zich* verhinderen. Massale en plotselinge vluchtelingenstromen als gevolg van oorlog, etnische conflicten of politieke onrust veroorzaken humanitaire noodsituaties en vallen als zodanig onder de verantwoordelijkheid van de internationale gemeenschap (Estevez, 2023).

Kader 6: Internationale bescherming van vluchtelingen

De kern van het internationale vluchtelingenregime is het Verdrag betreffende de Status van Vluchtelingen uit 1951. Vluchteling is de status van een gedwongen migrant die internationale grenzen overschrijdt en internationale bescherming zoekt tegen politieke vervolging op basis van ras, etniciteit, nationaliteit, politieke overtuiging, religie of taal. De status van vluchteling is declaratoir, wat betekent dat iedereen die in aanmerking komt als vluchteling een vluchteling is, ongeacht formele erkenning door het gastland. De

MODULE 5: CULTUUR, RELIGIE en MIGRATIE

Het verwerven van rechten is alleen mogelijk in het gastland en hoewel staten niet verplicht zijn om asiel te verlenen of vluchtelingen toe te laten, hebben ze wel de verplichting om hen niet gedwongen terug te sturen naar de landen waar ze worden vervolgd (dit staat bekend als het recht op non-refoulement). Andere redenen voor migratie, zoals economische crises of onderontwikkeling, milieu- of natuurrampen en crimineel geweld, worden niet automatisch beschermd door het vluchtelingenrecht en vallen onder de categorie 'economische migranten'. Gezien de uiteenlopende aard en drijfveren van hedendaagse migratie lijkt een dergelijke enge definitie van gedwongen migratie achterhaald (Estevez, 2023).

Het verlenen van internationale bescherming aan individuen of groepen van mensen is echter altijd een politieke beslissing van natiestaten geweest. Werd het vluchtelingenregime tijdens de Koude Oorlog door Westerse mogendheden of ontwikkelde staten gebruikt voor politieke doeleinden (om politieke en economische vijanden te straffen), het model van na de Koude Oorlog wordt gekenmerkt door afschrikking, d.w.z. door het niet toelaten, offshore verwerking, criminalisering en het doorsturen van vluchtelingen naar andere landen (Estevez, 2023). Dit was het duidelijkst te zien in de nasleep van de migratiecrisis van 2015-2016 toen de EU een deal sloot met Turkije waarin Turkije een offshore asielverwerkend land werd en detentiecentra voor de EU oprichtte. Een bijkomende maatregel was het uitbesteden van asiel via overeenkomsten met veilige derde landen. Meer recentelijk, tijdens de Covid-19 pandemie, hebben staten het recht van vluchtelingen op non-refoulement opgeschort op grond van noodsituaties op het gebied van gezondheid en openbare veiligheid.

DISCUSSIEPUNTEN/VRAGEN

- Moeten de grenzen open?
- In hoeverre is migratie een gevolg van globalisering?
- Hebben individuen en regeringen een verplichting om mensen in nood te helpen?
- Moeten economische migranten asiel krijgen?

VERDER LEZEN

Huemer, M. (2010). Is er een recht op immigratie? *Sociale theorie en praktijk*, 36(3), 429-61.

Cosgrave, J., Hargrave, K., Foresti, M., Massa, I., Beresford, J., Dempster, H., en Rea, J. (2016). *Vluchtelingen en migranten in Europa: Verborgen stromen, verscherpte grenzen en stijgende kosten*. Overseas Development Institute.

Estevez, A. (2023). Vluchtelingen en gedwongen migratie (Hoofdstuk 26). In J. Baylis, S. Smith, en P. Owens (eds.), *De globalisering van de wereldpolitiek: Een inleiding tot internationale betrekkingen* (negende editie) (pp. 409-424). Oxford University Press.

Singer, P. (2017). Hongersnood, welvaart en moraliteit. In L. May (red.), *Toegepaste Ethiek: A Multicultural Approach* (6e editie) (pp. 132-142). Routledge.

MODULE 5: CULTUUR, RELIGIE en MIGRATIE

BIBLIOGRAFIE

- Card, D. (2005). Is de nieuwe immigratie echt zo slecht? *The Economic Journal*, 115(507), 300-323.
- Chassamboulli, A. en Peri, G. (2015). The Labor Market Effects of Reducing the Number of Illegal Immigrants. *Review of Economic Dynamics*, 18(4), 792-821.
- Connor, P. en Krogstad, J. M. (2018, 10 december). Velen wereldwijd zijn tegen meer migratie - zowel naar als uit hun land. *Pew Research Centre*.
- Cosgrave, J., Hargrave, K., Foresti, M., Massa, I., Beresford, J., Dempster, H., en Rea, J. (2016). *Vluchtelingen en migranten in Europa: Verborgene stromen, verscherpte grenzen en stijgende kosten*. Overseas Development Institute.
- Edo, A. (2019). De impact van immigratie op de arbeidsmarkt. *Tijdschrift voor Economische Onderzoeken*, 33(3), 922-48.
- Estevez, A. (2023). Vluchtelingen en gedwongen migratie (Hoofdstuk 26). In J. Baylis, S. Smith, en P. Owens (eds.), *De globalisering van de wereldpolitiek: Een inleiding tot internationale betrekkingen* (negende editie) (pp. 409-424). Oxford University Press.
- Haynes, J., Hough, P., Malik, S., en Pettiford, L. (2011). *Wereldpolitiek*. Longman Pearson.
- Hällsten, M., Szulkin, R., en Sarnecki, J. (2013). Criminaliteit als prijs van ongelijkheid? The Gap in Registered Crime between Childhood Immigrants, Children of Immigrants and Children of Native Swedes. *British Journal of Criminology*, 53(3), 456-481.
- Heywood, A. (2014). *Mondiale politiek* (tweede editie). Palgrave Foundations.
- Huntington, S. (1993). De botsing der beschavingen? *Buitenlandse Zaken*, 72(3), 22-49.
- Kiras, J. D. (2008). Terrorisme en globalisering (hoofdstuk 21). In J. Baylis, S. Smith en P. Owens (eds.), *De globalisering van de wereldpolitiek: Een inleiding tot internationale betrekkingen* (vierde editie) (pp. 370-385). Oxford University Press.
- Kiras, J. D. (2023). Terrorisme en globalisering (hoofdstuk 29). In J. Baylis, S. Smith en P. Owens (eds.), *De globalisering van de wereldpolitiek: Een inleiding tot internationale betrekkingen* (negende editie) (pp. 456-472). Oxford University Press.
- Levräu, F., Loobuyck, P. (2018). Inleiding: het in kaart brengen van het multiculturalisme-interculturalisme debat. *Vergelijkende Migratiestudies*, 6, 13. <https://doi.org/10.1186/s40878-018-0080-8>
- McGrew, A. (2023). Globalisering en wereldpolitiek (Hoofdstuk 2). In J. Baylis, S. Smith, en P. Owens (eds.), *De globalisering van de wereldpolitiek: Een inleiding tot internationale betrekkingen* (negende editie) (pp. 19-35). Oxford University Press.
- MEDAM. (2017). *2017 MEDAM Assessment Report on Asylum and Migration Policies in Europe*. Institut für Wirtschaft.
- Murden, S. (2008). Cultuur in wereldzaken (Hoofdstuk 24). In J. Baylis, S. Smith en P. Owens (eds.), *De globalisering van de wereldpolitiek: Een inleiding tot internationale betrekkingen* (vierde editie) (pp. 418-433). Oxford University Press.
- Shilliam, R. (2023). Ras in de wereldpolitiek (Hoofdstuk 18). In J. Baylis, S. Smith en P. Owens (eds.), *De globalisering van de wereldpolitiek: Een inleiding tot internationale betrekkingen* (negende editie) (pp. 276-292). Oxford University Press.
- Simpson, E. (2018). *War From the Ground Up* (Herziene editie). Oxford University Press.
- Singer, P. (2017). Hongersnood, welvaart en moraliteit. In L. May (red.). *Toegepaste ethiek:*

MODULE 5: CULTUUR, RELIGIE en MIGRATIE

Multiculturele benadering (6e editie) (pp. 132-142). Routledge.

Vernon, V. en Zimmermann, K. F. (2019). Muren en hekken: A Journey Through History and Economics (*GLO Discussion Paper*, No. 330). Wereldwijde Arbeidsorganisatie.

Wickström, M. (2015). *Het multiculturele moment: The History of the Idea and Politics of Multiculturalism in Sweden in Comparative, Transnational and Biographical Context, 1964-1975*. Abo Akademi Universiteit.

MODULE 6: lawaai, nieuws en neutraliteit

BELANGRIJKSTE CONCEPTEN

Massamedia: Mediatechnologieën waarmee communicatoren een groot publiek kunnen bereiken.

Mediaproductent: Iemand die media creëert, zoals een journalist of een krant.

Mediaconsument: Iemand die media consumeert, bijvoorbeeld door een artikel te lezen of een nieuwsvideo te bekijken.

Mediakanaal: Een medium dat producten kan communiceren naar consumenten, zoals een krant of sociale media.

Westers-centrisme: De neiging om in nieuwsmedia selectief voorrang te geven aan inhoud uit het Noorden.

Nepnieuws: Opzettelijk geproduceerde onware inhoud.

Digitalisering: De toegenomen tendens om media te consumeren en te produceren voor de online omgeving.

Medium/media: Een communicatiemiddel (bijv. een telefoon of een krant).

Opinieiderschap: Het vermogen van iemand om een mening te communiceren via mediakanalen met als resultaat dat veel mediaconsumenten die mening overnemen.

Vooroordelen: Een vooroordeel is een sterke neiging hebben om onevenredig veel gewicht toe te kennen aan een bepaalde overtuiging, zelfs als deze overtuiging redelijkerwijs kan worden betwist door middel van bewijs.

INLEIDING

De wereld is steeds digitaler en meer verbonden geworden. Bijvoorbeeld, tussen 2011 en 2021 steeg het aandeel mensen in Indonesië met internettoegang van 10 naar 73,2 procent van de bevolking.¹ Deze toegenomen toegang heeft tal van voordelen gehad. Zo konden boeren op het platteland actuele weersinformatie krijgen en informatie over de prijzen van grondstoffen in nabijgelegen marktgebieden. In India heeft het de regering in staat gesteld om rechtstreekse geldoverdrachten te sturen naar grote delen van de bevolking en de technologie heeft het ook mogelijk gemaakt om met meer gemak geld over te maken naar andere delen van de wereld. Maar tegelijkertijd is het gebruik van Facebook in verband gebracht met de toegenomen verspreiding van desinformatie, zoals de verspreiding van haatzaaiende anti-Rohingya uitingen in Myanmar² of desinformatie tijdens de Filipijnse presidentsverkiezingen³.

De gedrukte en elektronische industrieën hebben zich moeten aanpassen en hebben in veel gevallen hun invloed zien afnemen. In 2020 besteden mensen over de hele wereld voor het eerst meer tijd aan internet dan aan tv kijken.⁴ Nieuwsmedia hebben hun advertentie-inkomsten zien dalen, nu adverteerders hun budgetten steeds meer aan online advertenties besteden. Dit heeft geleid tot een daling van de reële lonen voor journalisten in landen als het Verenigd Koninkrijk.⁵ Als reactie hierop hebben we gezien dat

¹ <https://data.worldbank.org/indicator/IT.NET.USER.ZS?locations=ID>

² <https://www.theguardian.com/technology/2021/oct/07/facebooks-role-in-myanmar-and-ethiopia-under-nieuw-onderzoek>

³ <https://www.csis.org/blogs/new-perspectives-asia/social-media-misinformation-and-2022-philippine-verkiezingen>

⁴ <https://www.statista.com/chart/9761/daily-tv-and-internet-consumption-worldwide/>

⁵ <https://pressgazette.co.uk/number-of-uk-journalists-climbs-to-73000-but-fewer-work-in-newspapers-and->

MODULE 6: lawaai, nieuws en neutraliteit

[tijdschriften-grote-nieuwe-shows/](#)

MODULE 6: lawaai, nieuws en neutraliteit

een *consolidatietrend* bij producenten van commerciële nieuwsmedia. Consolidatie betekent dat bedrijven met elkaar fuseren totdat er minder en grotere bedrijven zijn. In Nederland is bijvoorbeeld 90% van de krantenmarkt in handen van twee uitgevers.⁶ Bedrijven consolideren met als doel de operationele kosten te verlagen en een hogere winstgevendheid te bereiken. Critici beweren dat consolidatie het aantal gezaghebbende standpunten in de media dreigt te beperken.

En hoewel we in een globale wereld leven, laat het globale bereik en de berichtgeving van de media te wensen over. Hoewel veel media, vooral in veelgesproken talen zoals Engels, Frans, Spaans of Arabisch, een steeds internationaler lezerspubliek hebben, zijn traditionele media nog steeds vaak op het binnenland gericht. In feite is de internationale berichtgeving afgenomen te midden van een breder beeld van afnemende lezersaantallen van gedrukte media.⁷

In dit hoofdstuk onderzoeken we de keuzes die de media maken bij het brengen van het laatste nieuws. We beginnen met het onderzoeken van de geschiedenis en de voorgestelde ideale functies van media en gaan vervolgens na of de media aan deze verwachtingen voldoen. Het hoofdstuk bestaat uit twee delen: Sectie I richt zich op de geschiedenis en fundamentele kenmerken van massamedia; Sectie II gaat in op vooringenomenheid (neutraliteit) en mogelijke desinformatie (ruis) in de media en hun globale invloed op berichtgeving.

MOGELIJKE VOOROORDELEN

1. Vooringenomenheid in de berichtgeving: Dit verwijst naar de keuze om bepaalde actoren of gebeurtenissen meer te belichten dan andere, gebaseerd op factoren zoals belang, interesse of narratief gemak.
2. Tonality bias: Deze bias treedt op wanneer één kant van een verhaal meer positieve of negatieve aandacht krijgt, wat ofwel maatschappelijke normen weerspiegelt of een opzettelijke framing.
3. Agenda Bias: Dit houdt in dat er selectief verslag wordt gedaan van gebeurtenissen of actoren om de specifieke agenda of waarden van de mediaproductent te bevorderen.
4. Sensatiezucht: Dit is de neiging om informatie te presenteren om de interesse of opwinding van het publiek te wekken, vaak ten koste van de nauwkeurigheid of nuance.
5. Mainstream vooringenomenheid: De voorkeur geven aan ideeën en perspectieven die aansluiten bij wat in de samenleving als mainstream of algemeen aanvaard wordt beschouwd.
6. Conciseness Bias: Dit verwijst naar de neiging om complexe onderwerpen te simplificeren, waardoor essentiële details en context verloren kunnen gaan.
7. Valse balans: Dit gebeurt wanneer er evenveel gewicht wordt gegeven aan tegengestelde standpunten in een verhaal, zelfs als de ene kant wordt ondersteund door een substantiële hoeveelheid bewijs en de andere kant niet.
8. Westers-centrisme: Deze vooringenomenheid geeft voorrang aan westerse perspectieven in de media en marginaliseert of stereotypeert vaak niet-westerse standpunten.

INHOUD BLOK I: De kenmerken van massamedia

MODULE 6: lawaai, nieuws en neutraliteit

⁶ <https://www.vn.nl/laatste-nederlandse-dagbladuitgevers-zelfstandigheid/> (artikel in het Nederlands)

⁷ <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/2017-12/Are%20Foreign%20Correspondents%20Redundant%20The%20changing%20face%20of%20international%20news.pdf> (p 15)

MODULE 6: lawaai, nieuws en neutraliteit

In zekere zin kunnen media als ouder worden beschouwd dan moderne menselijke samenlevingen. Sommige theoretici geloven dat vroege grotschilderingen als doel hadden om informatie te verspreiden over de migratiepatronen van jagende dieren.⁸ Het echte verhaal van de massamedia begint echter met de ontwikkeling van het schrift. Met massamedia bedoelen we mediatechnologieën waarmee communicatoren een groot publiek kunnen bereiken. Zoals professor Global Studies Jack Lule aangeeft, kunnen we vijf stadia van ontwikkeling en globalisering van massamedia onderscheiden⁹. Deze worden gedefinieerd door de belangrijkste technieken die worden gebruikt om te communiceren: mondeling, script, gedrukt, elektronisch en digitaal (zie de tabel hieronder).

Stadium	Voorbeelden	Opmerkelijke ontwikkelingen	Opmerkelijke kenmerken ¹⁰
Mondeling	Mondelinge verteltraditie, zoals de <i>Ilias en Odyssee</i>	Mondeling blijft de meest basale vorm van communicatie (samen met schrijven)	Meestal gebruikt voor verhalen, inclusief religieuze verhalen
Script	De Bijbel, boekhoudkundige documenten,	De ontwikkeling van schrijfhulpmiddelen om het schrijven te vergemakkelijken en specialisatie van het schrijven binnen wetenschappelijke klassen	De ontwikkeling van lokale en nationale informatie geïnformeerd mensen over hun omgeving en maakte media tijd-
Afdrukken	De Gutenberg Bijbel	Innovaties in druktechnologie (van blokdrukken tot drukpersen) en aanpassing (van religieuze teksten tot boeken, kranten en pamfletten)	en omgevingsgebonden . De ontwikkeling van differentiële tijdschriften maakte de eerste filtering van inhoud op basis van klasse mogelijk en leidde ertoe dat mensen hun op basis van het type media dat ze consumeerden.
Elektronisch	Telegram, radio en TV	De ontwikkeling van snelheid in lang afstand communicatie (telegram en	De massa communicatie leeftijd d toegestaan voor personen met toegang tot opname

⁸ Christopher Chippindale en Paul S. C. Taçon (eds.), *The Archaeology of Rock-Art* (Cambridge University Press, 1998, [ISBN 0521576199](#)).

MODULE 6: lawaai, nieuws en neutraliteit

⁹ <https://sk.sagepub.com/reference/the-sage-handbook-of-globalization/n22.xml>

¹⁰ Donald L. Shaw, Bradley J. Hamm & Diana L. Knott , "Technological Change, Agenda Challenge and Social Melding: mass media studies and the four ages of place, class, mass and space", *Journalism Studies*. Volume 1, 2000 -Issue 1, 57-79. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/146167000361177>

MODULE 6: lawaai, nieuws en neutraliteit

		telefoon) en in massacommunicatie (radio en tv)	kanalen om hun boodschap te verspreiden naar verschillende
Digitaal	Het World Wide Web (internet), e-mail, smartphones en apps.	Web 1.0 - door ontwikkelaars gegenereerde inhoud. Door gebruikers gegenereerde inhoud op prikborden en later blogs. Web 2.0 - door gebruikers gegenereerde inhoud via social e media.	Digitaal media overdrijft de trends hierboven geschetst en maken geïndividualiseerde mediadiëten en verfijnde keuzes mogelijk. Het is ook het tijdperk van door gebruikers gegenereerde inhoud.

Uit bovenstaande tabel kunnen we twee hoofdkenmerken distilleren voor de evolutie van de media: de mogelijkheid om een groter publiek te bereiken en de grotere keuze voor de consument. Deze veranderingen hebben zich wereldwijd in een verschillend tempo voltrokken en hebben een diepgaande invloed gehad op de manier waarop mensen toegang krijgen tot informatie, deze consumeren en eraan handelen.

bereiken **Groter** Het eerste belangrijke kenmerk is het aantal mensen dat een communicator kan bereiken via verschillende media. In de mondelinge traditie waren berichten beperkt tot mensen binnen gehoorsafstand en vertrouwden ze op communicatie uit de tweede hand om zich verder te verspreiden. Handgeschreven teksten vergrootten het bereik, hoewel beperkt door geletterdheid en de mogelijkheid om kopieën te maken. De komst van de drukpers maakte de verspreiding van informatie veel gemakkelijker, goedkoper en wijdverspreider. Elektronische communicatie maakte snellere verbindingen over lange afstanden mogelijk, wat van invloed was op de handel en de militaire bevelvoering. Tot slot zorgde de digitalisering voor nog meer toegankelijkheid en gemak. Deze verschuiving in wie en hoe toegang heeft tot informatie speelt een belangrijke rol in onderwijs, communicatie en geïnformeerde besluitvorming.

Verbetering **van** **Consument** Digitalisering heeft de **keuze** van de consument in wat, wanneer en hoe media worden geconsumeerd aanzienlijk vergroot. Het internet biedt controle over de consumptie van inhoud, of het nu gaat om het lezen van verschillende nieuwsbronnen zoals The Guardian of Financial Times of het bekijken van opgenomen programma's via platforms zoals YouTube of BBC iPlayer. Deze verandering in consumptiepatronen beïnvloedt overtuigingen en handelingen, bevordert onderwijs en sociaaleconomische mobiliteit, maar geeft ook aan andere consumenten aan wie je bent door de media die je consumeert. Het kan er ook toe leiden dat consumenten kiezen voor media die meer overeenkomen met hun eigen standpunten, waardoor mensen door "filterbubbels" gaan, waarbij ze alleen media gebruiken die overeenkomen met hun eerdere overtuigingen.

Hoewel de toegenomen keuze voor de consument een bepalend kenmerk is van digitale media, kunnen de effecten van de toegenomen keuze voor de consument ook worden waargenomen bij eerdere evoluties. De drukpers maakte het bijvoorbeeld goedkoper voor meer mensen om boeken te lezen. Dit hielp vervolgens een grotere groep mensen om zichzelf

MODULE 6: lawaai, nieuws en neutraliteit

te onderwijzen en tot de middenklasse toe te treden. Dit deed hun vraag toenemen om boeken te lezen in de taal die ze spraken in plaats van in de taal van hun eigen land.

MODULE 6: lawaai, nieuws en neutraliteit

academische wereld. In Europa betekende dit lezen in het Duits of Frans in plaats van in het Latijn. Dit hielp bij het verspreiden van nationale talen en het opbouwen van nationaal bewustzijn¹¹.

Wereldwijd Ontwikkelingen en Hoewel we niet in een precieze geschiedenis van de ontwikkeling van massamedia willen duiken, is het essentieel om te erkennen dat deze ontwikkelingen wereldwijd niet gelijktijdig plaatsvonden. Vroege ontwikkelingen, zoals de blokdrukunst in China, legden de basis voor toekomstige innovaties zoals de Gutenbergpers en beïnvloedden elkaar door handel en concurrentie. Het gebruik van media zoals de drukpers varieerde van land tot land onder invloed van economische, culturele en logistieke factoren. De mate van geletterdheid, religieuze bezwaren en de wijze van introductie waren bijvoorbeeld allemaal van invloed op de snelheid van aanpassing.

Verschillen tussen landen hebben ook invloed op de manier waarop communicatiemethoden worden gebruikt. Lagere datasnelheden en lagere kosten hebben geleid tot verschillen in internettoegang tussen ontwikkelingslanden en ontwikkelde landen, waarbij platforms zoals Facebook in veel ontwikkelingslanden als primaire toegangsmiddelen dienen. De taal die in een land wordt gesproken kan zelfs van invloed zijn op hoe dat land in het buitenland wordt gezien. Engelstalige landen hebben vaak gemakkelijker beschikbare nieuwsberichten voor een wereldwijd publiek en krijgen meer internationale aandacht.¹²

Zowel culturele factoren als controle door de elite kunnen een rol spelen bij de acceptatie van nieuwe mediavormen door het publiek. Het blokdrukken in het Arabische schrift werd bijvoorbeeld vertraagd door religieuze bezwaren tegen het drukken in plaats van het opschrijven van de Arabische taal, die als een heilige tekst werd beschouwd - hoewel sommige commentatoren opmerken dat de strengheid van deze bezwaren per land verschilde en dat dit beïnvloed kan zijn door machtige actoren die bang waren voor de sociale veranderingen die het gevolg zouden zijn van de grotere toegankelijkheid van religieuze teksten voor het publiek.¹³ Een andere factor zou de manier kunnen zijn waarop de drukpers werd geïntroduceerd. De eerste drukpers werd vaak door christenen naar het Zuiden gebracht met het doel bijbels te verspreiden om de lokale bevolking of lokale leiders tot het christendom te bekeren, wat niet altijd goed werd ontvangen.¹⁴

Het doel van media

In onze analyse van de maatschappelijke impact van media is het belangrijk om te kijken naar de motivaties en invloeden die van invloed zijn op zowel de producenten als de consumenten van media. Laten we eens kijken naar verschillende motivaties voor het produceren of consumeren van media.

Het perspectief van de mediaproductent

- Ideologische motivatie: De mediaproductent kan gedreven worden door de wens om een idee of overtuiging over te brengen aan een breder publiek. Historische voorbeelden zijn Martin Luthers kritiek op de katholieke kerk of een hedendaagse journalist die een opiniestuk schrijft over wangedrag van de overheid. Een van de meest prominente motivaties is om mensen in machtsposities, zoals regeringsleiders of bedrijfsleiders, ter verantwoording te roepen.

¹¹ Benedict Anderson, *Verbeelde gemeenschappen*, p. 63-76

¹² <https://gijn.org/2019/09/27/watch-your-language-how-english-is-skewing-the-global-news-narrative/>

¹³ Feodorov, Ioana (2013). ["Begin van de Arabische drukunst in Ottomaans Syrië \(1706-1711\). Het aandeel](#)

MODULE 6: lawaai, nieuws en neutraliteit

[van de Roemenen in de verwezenlijkingen van Athanasius Dabbas](#)". *ARAM Periodical*. 25:1&2: 231-260

¹⁴ Angus Maddison: Groei en interactie in de wereldeconomie: De wortels van de moderniteit, Washington 2005, p.65

MODULE 6: lawaai, nieuws en neutraliteit

- Economische motivatie: Mediaproductanten kunnen ernaar streven om inkomsten te genereren met hun creaties. Dit kan zich uiten in de ambitie om een bestseller te schrijven of een groot publiek te trekken voor een YouTube-kanaal. Het onderliggende doel is hier economisch levensonderhoud of winst maken. Het is belangrijk om te erkennen dat mediabedrijven soms niet het eigendom zijn van mediaproductanten, maar winstgevende moederbedrijven hebben.

Het perspectief van de mediaconsument

- Informatie: Consumenten kunnen media gebruiken om informatie te vergaren. Dit kan ingegeven zijn door de behoefte om goed geïnformeerde beslissingen te nemen, zoals het begrijpen van overheidsbeleid of op de hoogte blijven van industrieel onderzoek, innovaties en activiteiten van concurrenten. In een academische context kan mediaconsumptie zelfeducatie vergemakkelijken.
- Amusement: Naast het verzamelen van informatie kan mediaconsumptie ook entertainment en plezier bieden. Dit omvat het lezen van boeken voor ontspanning of het genieten van roddels over beroemdheden. Zelfs informatieve media kunnen boeiend en plezierig zijn, afhankelijk van de presentatie en de redenen waarom de consument ze gebruikt.
- Je identiteit aangeven: De keuzes in mediaconsumptie kunnen ook een indicatie zijn van persoonlijke overtuigingen, affiliaties of smaken. Een abonnement op The Guardian kan bijvoorbeeld duiden op een voorkeur voor linkse politiek, terwijl het gebruik van bronnen als Fox News of Das Bild kan duiden op een voorkeur voor rechtse ideologieën. Literaire keuzes, zoals het lezen van James Joyce's "Ulysses" of een roman van Sally Rooney, kunnen intellectuele voorkeuren, klassen of een bereidheid om aanbevelingen van vrienden te accepteren weerspiegelen.

Casestudie: Amuseren we onszelf tot de dood?

In 1985 publiceerde de cultuurcriticus Neil Postman het boek "Amusing Ourselves To Death: Public Discourse in the Age of Showbusiness". Hij begint provocerend met de vraag welke dystopie de meest reële bedreiging vormt. Is het de wereld van George Orwell's *1984*, een wereld waarin een allesoverheersende macht van buitenaf in de vorm van een totalitaire staat ons probeert te controleren en domineren door middel van geweld en onderdrukking? Of is het de wereld van Aldous Huxley's *Brave New World*, waar mensen drugs nemen om een meegaand en gelukkig leven te leiden?

Postman is van mening dat de opkomst van de televisie ten opzichte van de gedrukte media ervoor heeft gezorgd dat Huxley's dystopie waarschijnlijker waar is geworden. Hij stelt dat de TV informatie heeft verward met amusement, waardoor informatie verloren gaat voor amusement. Hij stelt dat dit te wijten is aan de beperkingen van TV als format, waar je snel de aandacht van het publiek moet trekken omdat het publiek anders naar een aantrekkelijker kanaal kan gaan. Informatie op TV is daarom ontworpen om kort te zijn, visueel amusant en aantrekkelijk voor adverteerders.

Hij zet het tv-tijdperk af tegen het tijdperk van vermaak in gedrukte vorm. Hij stelt dat de meer contemplatieve praktijk van het lezen van een boek en de toegenomen tijd die een auteur kan besteden aan zijn ideeën en argumenten leidt tot een beter geïnformeerd publiek.

Reflectievragen

MODULE 6: lawaai, nieuws en neutraliteit

Heeft Postman gelijk of niet? Zijn we minder geïnformeerd geworden door de opkomst van TV? Is het mogelijk om geïnformeerd te zijn door entertainment?
Geldt Postmans argument ook voor het internettijdperk?

De productie van media

Om te beginnen is het belangrijk om het verschil te begrijpen tussen producenten en doorgevers van media-inhoud. Een producent is iemand die media creëert, zoals een auteur van een krantenartikel of een videomaker op YouTube. Een doorgeefluik is daarentegen een kanaal dat toegang biedt tot media, zoals een krantenbedrijf of sociale mediaplatforms zoals Instagram. Het onderscheid kan subtiel zijn, aangezien sommige entiteiten zowel als doorgeefluik en als producent optreden, waarbij kranten vaak journalisten in dienst hebben en tegelijkertijd de inhoud publiceren. Digitale media bieden over het algemeen een duidelijkere scheiding tussen deze rollen.

Bij mediaproductie zijn vaak meerdere spelers betrokken, elk met unieke motivaties. Neem een opiniëcolumnist die zijn werk voorlegt aan een redacteur van een krant. De krant zelf kan gerund worden door een commerciële entiteit of gecontroleerd worden door de staat. Elk van deze deelnemers kan werken met verschillende economische of ideologische doelen. Deze verschillende motivaties kunnen leiden tot conflicten. Een columnist kan bijvoorbeeld streven naar volledigheid en veel voetnoten toevoegen, wat mogelijk tot vertragingen kan leiden. Een redacteur met financiële belangen kan aandringen op het naleven van deadlines, wat leidt tot wat bekend staat als een principaal-agent probleem. Deze situatie doet zich voor wanneer twee partijen verschillende belangen hebben, maar de een gezag heeft over de ander. In een ideale wereld zouden zulke problemen niet voorkomen, maar beperkingen in mogelijkheden, de vraag van het publiek of productiekosten kunnen deze spanning veroorzaken.

Conflicten kunnen ook voortkomen uit ideologische verschillen. Mediakanalen hebben vaak bepaalde redactionele waarden. Een publicatie als *The Economist*, die pleit voor vrije meningsuiting en een open debat, kan botsen met een journalist die gelooft in bepaalde beperkingen van de meningsuiting. Dit kan leiden tot interne spanningen over welke inhoud wordt gepubliceerd.

Eigendom kan worden gezien als een van de belangrijkste actoren in dit landschap. Eigenaren controleren de media in de hoogste mate. Ze maken winst en verliezen met de media-activiteiten en kunnen het bestuursorgaan van de media (bijv. raad van bestuur, hoofdredacteur) aanzienlijk beïnvloeden. De eigenaar kan de media openen, opschorten, omvormen, verkopen of sluiten. Er zijn over het algemeen twee groepen media-eigenaren op de markt.

De eerste is staatseigendom, bijvoorbeeld in publieke televisie zoals BBC in het VK, TVP in Polen, Deutsche Welle in Duitsland. Er is een groot belang voor het publiek om media te bezitten om de toegankelijkheid tot informatie te vergroten en een goede kwaliteit van de informatie te garanderen. Staatsmedia vertonen verschillende niveaus van vooringenomenheid en neutraliteit, van propagandamiddelen voor de regerende partij tot de norm van uitstekende objectiviteit.

De tweede betreft privé-eigenaren. Dit kunnen individuen zijn (Elon Musk - Twitter, Jeff Bezos - Washington Post), families (bijv. Murdoch Family van NewsCorp, waar Fox News onder valt, Shaw familie in Canada), privébedrijven (bijv. Axel Springer, AT&T), aandeelhouders of werknemers (mediacoöperaties zoals *Il Manifesto* in Italië).

De invloed van de media

MODULE 6: lawaai, nieuws en neutraliteit

Beïnvloedt wat door de media wordt geproduceerd het publiek om er andere overtuigingen op na te houden, of selecteert het publiek zelf de media die bevestigen wat het al gelooft? Een manier om naar deze puzzel te kijken is door middel van de selectieve blootstellingstheorie, voorgesteld door Joseph T. Klapper.¹⁵ Klapper suggereert dat consumenten er selectief voor kiezen om positief te reageren op inhoud die overeenkomt met hun vooroordelen. Als je bijvoorbeeld identificeert als progressief, is de kans groter dat je naar progressieve media-inhoud wilt kijken of er positief op wilt reageren. Een consument kan ervoor kiezen om zich niet bezig te houden met media die tegen zijn opvattingen ingaan, om zich er selectief mee bezig te houden of om alleen selectief informatie vast te houden. Het is belangrijk om onszelf de vraag te stellen hoe onze vooroordelen ontstaan. Deze kunnen worden gevormd door de *groepen en groepsnormen waartoe* een consument behoort, zoals je vrienden en familie. Als je vrienden en familie overtuigd liberaal zijn en voor de rechten van minderheden, moet je hun norm schenden als je zegt dat je voorstander bent van sterke migratiebeperkingen. De angst om bruggen te verbranden met je leeftijdsgenoten kan je ervan weerhouden om die standpunten te vormen of te uiten.¹⁶

Ze kunnen gevormd worden door welke mediatypes algemeen beschikbaar zijn voor een consument. Bijvoorbeeld, in een vrije marktmaatschappij zouden media waar genoeg vraag naar is gemakkelijk beschikbaar moeten zijn. In autoritaire regimes kunnen de beschikbare media worden beperkt door inspanningen van overheidsdiensten.

Ze kunnen ook worden gevormd door *opinieleaderschap*, de mening die wordt geuit door iemand die de consument hoog acht. Als iemand bijvoorbeeld waarschijnlijk op de Republikeinse Partij in de VS stemt, is de kans groter dat hij het eens is met de standpunten van Donald Trump toen Trump werd genomineerd als de kandidaat van de Republikeinse Partij voor het presidentschap van de VS. Dit ondanks het feit dat Trump standpunten had over immigratie en economisch beleid die ingingen tegen de dominante stromingen in de Republikeinse Partij vóór zijn nominatie. Eén manier waarop een opinieleider populair kan worden, is door informatie te presenteren via de techniek van *framing*. Met framing bedoelen we de manier waarop informatie wordt geselecteerd, gepresenteerd en gecontextualiseerd door actoren. Trump framede zichzelf bijvoorbeeld als een buitenstaander in tegenstelling tot een groep politieke insiders - zowel Democraten als Republikeinen - waarvan hij beweerde dat ze corrupt waren en hun eigenbelang meer dienden dan het algemeen belang. Op die manier framede hij de verkiezing als een strijd tegen corruptie en tegen de politici die van deze corruptie zouden profiteren.

Deze theorie laat de vraag open wie meer of minder kans maakt om erkend te worden als opinieleider. Eén antwoord hierop is het propagandamodel dat Chomsky en Hermann naar voren brengen in het boek *Manufacturing Consent*. Zij beschrijven vijf filters waardoor massamedia werken.¹⁷ Deze zijn:

- Eigendom en winstoogmerk. Massamedia zijn in handen van particuliere actoren die winst willen maken, wat betekent dat de media geneigd zullen zijn om informatie te publiceren die waarschijnlijk een groot deel van het publiek zal bereiken. In het tijdperk van gratis informatie kan dit ook een deel van het publiek zijn dat bereid is om voor deze informatie te betalen.

¹⁵ Joseph T. Klapper, *De effecten van massacommunicatie*, 1960.

¹⁶ Kahan, Dan M. 2013. 'Ideology, Motivated Reasoning, and Cognitive Reflection,' *Judgment and Decision Making* 8, no. 4, 407-424.

MODULE 6: lawaai, nieuws en neutraliteit

¹⁷ Noam Chomsky en Edward S. Herman, Manufacturing Consent, 1988.

MODULE 6: lawaai, nieuws en neutraliteit

direct (via abonnementen of eenmalige betalingen) of indirect (via reclame-inkomsten).

- Reclame: massamedia zijn vaak duurder om te produceren dan wat individuen bereid zijn te betalen. In sommige gevallen wordt dit opgelost door staatsmedia die door de belastingbetaler worden gefinancierd. Voor de meeste media wordt dit gedeeltelijk opgelost door reclame. Dit betekent dat massamedia aantrekkelijk moeten zijn voor adverteerders.
- De media-elite: mensen die vaak in contact komen met de media, kunnen vooroordelen in de media uitbuiten of informele kanalen gebruiken om preferentiële toegang tot de media te krijgen. Als een politicus bijvoorbeeld al lang aan de macht is, zijn er misschien meer contacten met journalisten die hij kan uitbuiten om in het nieuws te komen of een quote in de krant te krijgen. Uitgedrukt in de termen van de theorie van Klapper, kan dit de kans vergroten dat deze persoon een opinieleader wordt.
- Flak: als een journalist te ver van de consensus afdwaalt, kan hij kritiek krijgen. Als ze een machtige politicus in diskrediet proberen te brengen, zal deze politicus proberen bronnen in diskrediet te brengen of leiders af te leiden. Deze tegenreactie kan succesvol genoeg zijn om het verhaal te begraven of de journalist ervan te weerhouden het verhaal te publiceren.
- De gemeenschappelijke vijand: men kan een gemeenschappelijke vijand creëren voor het publiek om een *bandwagon-effect* te creëren, waarbij de publieke opinie verenigd wordt. Een voorbeeld hiervan is de keuze van wie te steunen als er een oorlog uitbreekt in een vreemd land. Een ander voorbeeld is het gebruik door Ronald Reagan van het verhaal van uitkeringsfraudeur Linda Taylor om het beeld van een "verzorgingskoningin" te creëren, wat een poging was om Amerikaanse kiezers te overtuigen om bezuinigingen op de verzorgingsstaat te steunen.¹⁸

De indruk die de bovenstaande discussie geeft, is die van een massamedia die traag in beweging is, zich schikt naar de mainstream en een conservatieve houding heeft. Er zijn inderdaad aanwijzingen dat consumenten en de media hun overtuigingen traag bijstellen. In het boek *Factfulness* legt de arts Hans Rosling bijvoorbeeld bloot dat mensen systematisch de mate van vooruitgang onderschatten die de mensheid heeft geboekt op een groot aantal gebieden, variërend van armoede tot rijkdom en geweld.¹⁹

¹⁸ Ann Cammett, *Deadbeat Dads & Welfare Queens: How Metaphor Shapes Poverty Law*, 34 B.C.J.L. & Soc. Just. 233 (2014), <https://lawdigitalcommons.bc.edu/jlsj/vol34/iss2/3>

MODULE 6: lawaai, nieuws en neutraliteit

¹⁹ Hans Rosling, Ola Rosling en Anna Rosling Rönnlund, Feiten: Tien redenen waarom we het mis hebben over de wereld - en waarom dingen beter zijn dan je denkt (2018)

MODULE 6: lawaai, nieuws en neutraliteit

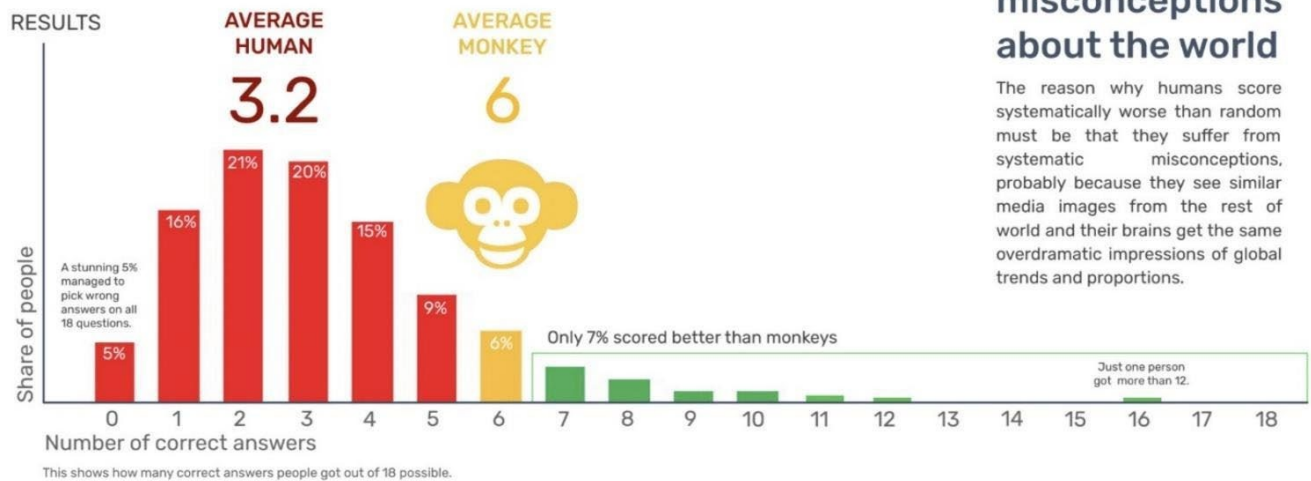
Humans scored worse than monkeys...

Most **humans** got 1 to 4 correct answers. They would have scored better if they had closed their eyes and picked answers randomly. All the questions had three options which means that the

average **monkeys** (or humans with closed eyes who don't know what options they choose) would pick the right answer every third time, by pure luck, giving them 6 correct answers out of 18.

... because they suffer from systematic misconceptions about the world

The reason why humans score systematically worse than random must be that they suffer from systematic misconceptions, probably because they see similar media images from the rest of world and their brains get the same overdramatic impressions of global trends and proportions.

Figuur 1: Hoe verkeerd geïnformeerd mensen zijn over de wereld²⁰

Tegelijkertijd zien we soms snelle en grote verschuivingen in de houding van grote delen van de samenleving, waarbij de media vaak voor die verhalen pleiten of een andere richting inslaan. Een interessante casestudy is de toegenomen acceptatie van LBGT-rechten. Uit een onderzoek uit 2016 van Phillip M. Ayoub en Jeremiah Garretson bleek dat een grotere positieve representatie van lesbiennes en homo's in de media leidde tot een grotere positieve perceptie van lesbische en homoseksuele relaties bij een breed publiek.²¹ Zij ontdekten dat de media ervoor kozen om meer ruimte te bieden aan lesbiennes en homoseksuelen op basis van de toegenomen vraag van de consument door jongere cohorten, die waarschijnlijk een progressieve pro-LBGT houding aannamen. Dit beïnvloedde op zijn beurt een breder segment van de samenleving. Hier zien we dat een commercieel en cultureel interessante subgroep het mediagedrag kan veranderen en een bredere houding kan beïnvloeden.

We kunnen de invloed van de media als volgt samenvatten. Mediaconsumenten zijn op zichzelf relatief onwetend over de wereld om hen heen²². Ze vormen meningen over de wereld op basis van hun vroege onderwijservaringen en overtuigingen van de mensen om hen heen. Media stellen hen in staat om hun overtuigingen te actualiseren, maar op beperkte wijze. Dit gebeurt voornamelijk door het promoten van een opinielider die de consument waarschijnlijk zal vertrouwen. De media zijn beperkt in de manier waarop ze hun eigen overtuigingen bijwerken. Ze zijn bereid hun overtuigingen bij te stellen als ze daartoe worden aangezet door een groter of cultureel machtig publiek of door de invloed van media-elites.

²⁰ www.gapminder.com

²¹ Phillip Ayoub en Jeremiah Garretson, "De boodschap verkondigen: Media Context and Global Changes in Attitudes toward Homosexuality" *Comparative Political Studies*, 50, 8, (2017): 1055-1085

²² Tibor Rutar, *Rationele keuze en democratisch bestuur*, 2021, p. 59-61

MODULE 6: lawaai, nieuws en neutraliteit

INHOUDSBLAD 2: Vooroordelen in de media en wereldwijde verslaggeving

In het vorige hoofdstuk hebben we een basis gelegd voor de werking van de media. We zagen al dat de media een bepaalde invloed hebben op de manier waarop de boodschappen die ze overbrengen - of die via de media worden overgebracht - vorm krijgen. In dit hoofdstuk bespreken we mogelijke vooroordelen in de berichtgeving van de media en hoe die van invloed zijn op hoe consumenten de wereld zien. Het doel van dit hoofdstuk is om de lezer te informeren over het bestaan van deze vooroordelen, in de overtuiging dat kennis over vooroordelen helpt bij het herkennen en bekritisieren ervan. Het is belangrijk om te benadrukken dat alleen informeren niet genoeg is gebleken om nepnieuws en vooringenomenheid in de media te bestrijden.²³

We definiëren vooroordelen als volgt: een sterke neiging hebben om onevenredig veel gewicht toe te kennen aan een bepaalde overtuiging, zelfs als deze overtuiging redelijkerwijs kan worden betwist door middel van bewijs.

Vertekeningen kunnen zich via verschillende mechanismen verspreiden. We maken hier onderscheid tussen aanbodsturing en vraagsturing. Aanbodgedreven vertekening is een vertekening die ontstaat doordat de aanbieder van media de vraag van de consument wil controleren door zijn aanbod zo aantrekkelijk mogelijk te maken, of consumenten wil overtuigen van een bepaald standpunt. Het media-imperium van Rupert Murdoch, waartoe Fox News in de Verenigde Staten en The Daily Mail in het Verenigd Koninkrijk behoren, is beschuldigd van het voeren van redactionele opinies ten gunste van een conservatieve anti-immigratie agenda van kleine regeringen. agenda²⁴.

Er is sprake van vraagsturing wanneer consumenten mediabedrijven aanmoedigen om bevooroordeelde berichtgeving te volgen. Een voorbeeld hiervan is dat sociale mediabedrijven erachter komen dat een minderheid van de gebruikers actiever en langer betrokken is als ze verontwaardigd zijn over sensatiebeluste en partijdige krantenkoppen. Dit verhoogt de advertentie-inkomsten voor deze websites en moedigt deze bedrijven aan om dit soort inhoud te promoten om een hogere betrokkenheid aan te trekken.²⁵ Bedrijven kunnen er op hun beurt achter komen dat het aanbieden van meer sensatiebeluste en partijdige koppen de aandacht van de consument zal trekken, waardoor een nieuwe aanbodgestuurde vooringenomenheid ontstaat. Zowel vraag- als aanbodgedreven vooringenomenheid kan ontstaan als gevolg van economische, ideologische of statusgedreven motivaties.

We zullen drie grote vertekeningen identificeren: dekking, tonaliteit en agenda vertekening.²⁶ Daarna bespreken we specifieke versies van deze vertekeningen in meer detail.

Dekkingsvooordeel

Dekkingsvooringenomenheid (of zichtbaarheidsvooringenomenheid) is de keuze om bepaalde actoren of gebeurtenissen meer aandacht te geven dan andere. Een voorbeeld is de verschillende mate van aandacht voor verschillende conflicten. De burgeroorlog in Syrië heeft bijvoorbeeld meer internationale media-aandacht gekregen dan de burgeroorlog in Jemen. Amanda Taub schrijft in The New York Times dat dit op drie manieren kan worden verklaard.

²³ https://pdri.upenn.edu/wp-content/uploads/2020/09/Fake_News_Paper.pdf

²⁴ Mahler, Jonathan; Rutenberg, Jim (3 april 2019). "How Rupert Murdoch's Empire of Influence Remade the World". *The New York Times*.

²⁵ Soshana Zuboff, *The Age of Surveillance Capitalism: de strijd voor een menselijke toekomst aan de nieuwe*

MODULE 6: lawaai, nieuws en neutraliteit

grens van de macht, 2019

<https://www.wsj.com/articles/facebook-algorithm-change-zuckerberg-11631654215>

²⁶ Jakob-Moritz Eberl, Hajo G. Boomgaard, Markus Wagner, *One Bias Fits All? Three Types of Media Bias and their effects on party preferences*, 2015. *Communicatieonderzoek*, 44 (8), 1125-1148.

MODULE 6: lawaai, nieuws en neutraliteit

Een daarvan is het grotere aantal doden in Syrië. De tweede reden is dat er voor het Westen grotere directe belangen op het spel staan in het Syrische conflict. En de derde reden is het relatieve gemak waarmee een goed-tegen-slechter verhaal kan worden verteld in het Syrische conflict, waarin pro-democratische burgerstrijders tegenover de autoritaire Bashar al-Assad staan, vergeleken met het meer ingewikkelde burgerconflict tussen meerdere facties in Jemen. Taub stelt dat de meeste oorlogen weinig aandacht krijgen in de westerse media, tenzij aan deze drie kenmerken wordt voldaan.²⁷

Reflectievraag: kun je voorbeelden of tegenvoorbeelden bedenken voor Taubs criteria voor de betrokkenheid van westerse media bij conflicten?

Vertekening tonaliteit

Tonality bias (of statement bias) verwijst naar een vooroordeel waarbij één kant van het verhaal meer positieve of negatieve aandacht krijgt. Een voorbeeld van tonality bias is de verschillende behandeling die Oekraïense vluchtelingen hebben gekregen in de Europese media in vergelijking met vluchtelingen uit landen als Syrië en Afghanistan.²⁸ Zoals Madeline-Sophie Abbas betoogt, verwarden kranten in het Verenigd Koninkrijk moslimvluchtelingen met mogelijke terreurverdachten²⁹. Oekraïense vluchtelingen worden daarentegen vooral behandeld als slachtoffers die een positief onthaal krijgen.³⁰ Dit vooroordeel kan een weerspiegeling zijn van diepgewortelde normen in een samenleving, zoals de Bulgaarse premier Kiril Petkov onbedoeld tot uitdrukking bracht.

*"Deze [Oekraïners] zijn niet de vluchtelingen die we gewend zijn... Dit zijn onze familieleden, familie. Dit zijn Europeanen, intelligente, goed opgeleide mensen, sommigen van hen zijn programmeurs. Wij, net als iedereen, staan klaar om hen te verwelkomen. Dit is niet de gebruikelijke vluchtelingengolf van mensen met een onduidelijk verleden. Geen enkel Europees land maakt zich zorgen over hen."*³¹

Ze kunnen ook het gevolg zijn van bewuste framing door opinieleiders.

Agenda bias (of gatekeeping bias of selectiviteit)

Agenda bias is de vooringenomenheid om selectief verslag te doen van gebeurtenissen of actoren om de agenda van de producent van media-inhoud te bevorderen. Het verschilt van de dekkingsbias in termen van *intentie* en *reikwijdte*. Dit betekent dat waar 'coverage bias' kijkt naar het volume van de geproduceerde inhoud, 'agenda bias' kijkt naar de reden waarom bepaalde volumes of tonen worden aangeslagen. Agendavorming kan zowel opzettelijk gebeuren door een paar belangrijke actoren als het gevolg zijn van verschillende gedecentraliseerde acties. Een voorbeeld van het eerste kan zijn dat een mediakanaal ervoor kiest om meer aandacht te besteden aan de klimaatcrisis, zoals The Guardian heeft gedaan.³² door redacteurs of met het oog op de consument

²⁷ <https://www.nytimes.com/2016/10/02/world/why-some-wars-like-syrias-get-more-attention-than-others-zoals-yemens.html>

²⁸ Eva Polonska-Kimunguyi, Oorlog, verzet en toevlucht: Racism and double standards in media coverage o Ukraine. <https://blogs.lse.ac.uk/medialse/2022/05/10/war-resistance-and-refuge-racism-and-double-standards-in-western-media-coverage-of-ukraine/>

²⁹ <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/01419870.2019.1588339>

³⁰ <https://abcnews.go.com/International/europes-unified-ukrainian-refugees-exposes-double-standard-niet-wit/verhaal?id=83251970>

³¹ Eva Polonska-Kimunguyi, Oorlog, verzet en toevlucht: Racism and double standards in media coverage o Ukraine. <https://blogs.lse.ac.uk/medialse/2022/05/10/war-resistance-and-refuge-racism-and-double-standards-in-western-media-coverage-of-ukraine/>

MODULE 6: lawaai, nieuws en neutraliteit

³² <https://www.theguardian.com/gnm-press-office/2020/oct/05/the-guardian-launches-new-green-initiatives-inclusief-klimaatgegevens-dashboard-en-outlines-plannen-voor-hoe-het-netto-nul-emissies-zal-bereiken-tegen-2030>

MODULE 6: lawaai, nieuws en neutraliteit

vraag. Dit laatste kan gebeuren als bepaalde ideeën mainstream worden binnen bepaalde groepen, zoals de media-elite of gemeenschappen.

Casestudie: Westers-centrisme

Een goed voorbeeld van het parodiëren van westerse wereldbeelden en houdingen is de serie "If it Happened There" van Joshua Deating voor Slate.³³ In een artikel waarin hij de berichtgeving over de Amerikaanse verkiezingen van 2018 parodieert, opent Deating:

"WASHINGTON, Verenigde Staten - Belaagde liberale oppositieleiders zien de parlamentsverkiezingen volgende maand als een kans om weer wat macht te krijgen na twee jaar van rechts populistisch bewind. Maar er worden vragen gesteld bij de kracht van de politieke instellingen in wat tot voor kort werd beschouwd als een van de meest prominente voorbeelden van multi-etnische democratie in de regio."

De humor in dit stuk komt voort uit het verschil tussen de manier waarop veel media de huidige gebeurtenissen in het Noorden en het Zuiden beschrijven en hoe dit de mening van de lezers kan kleuren. Dit is een kwalitatief verschil in mediaproductie. Er is ook een kwantitatief verschil: gebeurtenissen in het Zuiden halen vaak minder vaak de voorpagina's van de internationale nieuwsmedia.

Neutraliteit in de media

De media zijn zich bewust van de mogelijkheid van vooroordelen. Er zijn enkele pogingen gedaan om de neutraliteit en objectiviteit van de media te vergroten, die we hieronder bespreken.

Casestudie - Fairness Doctrine

De Fairness Doctrine werd in 1949 in de Verenigde Staten ingevoerd als een beleid dat een eerlijke vertegenwoordiging van verschillende stemmen en een evenwichtige berichtgeving over controversiële onderwerpen in omroepprogramma's moest garanderen. Door het beperkte omroepspectrum in die tijd konden de omroepen de vrijheid van meningsuiting en het publieke debat aanzienlijk controleren. De doctrine verplichtte zenders niet om iedereen evenveel tijd te geven, maar alleen om contrasterende standpunten te presenteren. De Fairness Doctrine werd in het verleden voor bepaalde doeleinden gebruikt en misbruikt. Sommige politici eisten bijvoorbeeld dat hun kritiek of weerlegging op zo'n manier werd uitgezonden dat het zo problematisch en belastend werd voor zenders, dat een zender het programma liever liet vallen dan de Fairness Doctrine toe te passen. Deze tactiek werd bijvoorbeeld gebruikt door critici van het Reagan-beleid om luchtvervuiling tegen te gaan.³⁴ Hoewel de Fairness Doctrine in het verleden niet perfect werd toegepast, betekent dat niet dat hij niet kan worden rechtgezet en opnieuw ingevoerd.

Casestudie - Bewustzijnsdoctrine

Een voorgestelde oplossing voor de problemen van de Fairness Doctrine is de Awareness Doctrine³⁵. De Awareness Doctrine vereist van distributeurs dat ze een door de staat goedgekeurd "classificatiesysteem creëren om verslaggeving van opinie te onderscheiden en het publiek te informeren wanneer het naar het een of het ander kijkt". Het idee komt van een analogie met de ouderlijke richtlijnen voor TV, die een succesvolle quasi-zelfregulering bleken te zijn. Er zijn veel voordelen van de Awareness Doctrine, zoals gemakkelijke adoptie, minder niet-naleving, gebrek aan tegenwerking of misbruik door de overheid, aanpassingsvermogen

³³ <https://slate.com/news-and-politics/2018/10/2018-midterms-trump-if-it-happened-there.html>

³⁴ Citaat toevoegen: Twijfelaars, hoofdstuk 3

MODULE 6: lawaai, nieuws en neutraliteit

³⁵ <https://harvardlawreview.org/print/vol-135/the-awareness-doctrine/>

MODULE 6: lawaai, nieuws en neutraliteit

voor nieuwe technologieën. Risico's zijn onder andere hoe je een groep experts samenstelt die accurate beoordelingen kan geven en het vertrouwen van het publiek in de doctrine.

Casestudie - Onpartijdigheidsregel

Sommige nieuwszenders hebben hun eigen neutraliteitsregels geïnstalleerd. Bijvoorbeeld:

BBC (Redactionele richtlijnen, deel 4) - "meer dan een simpele kwestie van 'evenwicht' tussen tegengestelde standpunten. We moeten inclusief zijn, rekening houden met het brede perspectief en ervoor zorgen dat het bestaan van een scala aan standpunten op passende wijze wordt weerspiegeld. Dit vereist geen absolute neutraliteit ten aanzien van elke kwestie of het loslaten van fundamentele democratische beginselen, zoals stemrecht, vrijheid van meningsuiting en de rechtsstaat. We streven ernaar om een breed scala aan onderwerpen en perspectieven weer te geven in onze output als geheel en in een passend tijdsbestek, zodat geen enkele belangrijke denkrichting ondervertegenwoordigd of weggelaten is."

B. Los Angeles Times (Ethische richtlijnen) - "Een eerlijke lezer van de berichtgeving van de Times mag niet in staat zijn om de privé-meningen te onderscheiden van degenen die hebben bijgedragen aan die berichtgeving, of om daaruit af te leiden dat de organisatie een agenda promoot[...] Bij het verslaan van controversiële zaken - stakingen, abortus, wapenbeheersing en dergelijke - zoeken we naar intelligente, welbespraakte standpunten vanuit alle perspectieven. Verslaggevers moeten echt proberen om alle standpunten te begrijpen, in plaats van simpelweg snelle citaten te gebruiken om een schijn van evenwicht te creëren[...] Mensen die in een negatief daglicht komen te staan, moeten een zinvolle kans krijgen om zichzelf te verdedigen."

Praktijkvoorbeeld - Allsides.nl

Allsides.com is een website met nieuwsberichten uit ten minste drie verschillende bronnen met drie verschillende richtingen (links, midden en rechts). Het idee achter de site is om te zorgen voor een verscheidenheid aan perspectieven op de gebeurtenissen en door confrontatie en vergelijking van conflicterende perspectieven een betere objectiviteit en neutraliteit te bereiken. De uitdaging kan zijn dat dit tot valse gelijkwaardigheid leidt (zie hieronder). Als mediaconsumenten meer geïnteresseerd zijn in zelfselectie voor hun eigen 'team' of het lezen van nieuws als entertainment, dan is het ook onwaarschijnlijk dat dit soort media-innovaties hun doelpubliek zullen bereiken.

Casestudie - Anonieme auteurs

The Economist, een liberale krant in het Verenigd Koninkrijk, heeft al heel lang de gewoonte om artikelen zonder bijartikelen (namen en achternamen van de auteurs) te schrijven, op enkele uitzonderingen na, om als één collectieve stem van de krant te kunnen spreken. Deze techniek, die bedoeld was om de vooringenomenheid en persoonlijke mening van de individuele schrijvers niet te benadrukken, werd ook bekritiseerd vanwege de manipulatieve aard ervan. De artikelen lijken objectiever, maar de vooringenomenheid van de krant is algemeen bekend en verklaard liberaal te zijn.

Casestudie - Valse gelijkwaardigheid

MODULE 6: lawaai, nieuws en neutraliteit

In het onderzoek "The relevance of impartial news in a polarised world", uitgevoerd door het Reuters Institute for the Study of Journalism (Universiteit van Oxford, oktober 2021), deelden de meeste respondenten dat ze neutraliteit verwachten van de media en gelijke tijd en ruimte voor verschillende kanten van een kwestie. Geconfronteerd met een casus over een "valse gelijkwaardigheid", waarbij een wetenschappelijk onderbouwde mening wordt gepresenteerd naast een mening zonder dergelijk bewijs (bijv. klimaatwetenschappers versus klimaatontkenners), steunden de respondenten nog steeds de mogelijkheid om naar alle standpunten te luisteren.

Communicatieruis en nepnieuws

Communicatieruis is alles wat de interpretatie van een boodschap in communicatie beïnvloedt. Het kan letterlijk een geluid op de achtergrond zijn dat het moeilijk maakt om te begrijpen wat iemand zegt. In het kader van deze module moet ruis echter worden geïnterpreteerd als psychologische ruis, die verwijst naar vooroordelen, stereotypen, vooroordelen en gevoelens die onze perceptie van een boodschap anders maken dan die van anderen. Als iemand bijvoorbeeld naar een favoriete nieuwsshow op tv kijkt, zal hij waarschijnlijk de gepresenteerde informatie geloven en ermee instemmen, terwijl dezelfde informatie in een concurrerend programma sceptischer zou worden benaderd of zelfs ontkend.

Een van de belangrijkste mechanismen die psychologische ruis in media- en nieuwsconsumptie verklaren is confirmation bias, oftewel de neiging om informatie te verwerken door te zoeken naar, of te interpreteren, informatie die consistent is met iemands bestaande overtuigingen. In feite verwijst het naar een situatie waarin mensen eerder geneigd zijn om informatie op te merken, te onthouden en te vertrouwen op informatie die hun bestaande overtuigingen bevestigt en minder geneigd zijn om informatie op te merken, te onthouden en te beschouwen die hiermee in tegenspraak is. In termen van mediaconsumptie zijn echokamers en informatiebellen fenomenen die gebaseerd zijn op de confirmation bias theorie.

Een dergelijke confirmation bias kan ook leiden tot de acceptatie van nepnieuws door sommige consumenten. Nepnieuws zijn valse verhalen die op het internet of via andere media als nieuws worden verspreid, meestal om politieke standpunten te beïnvloeden of als grap. Nepnieuws wordt verspreid om politieke (macht, stemmen), sociale (populariteit, validatie) of economische (winst uit advertenties) redenen. Het wordt hier onderscheiden van "toevallig" nepnieuws, zoals wanneer een journalistiek verkooppunt feitelijke fouten maakt in zijn berichtgeving.

"Nepnieuws" heeft een lange oorsprong en gebruik dat teruggaat tot de 19e eeuw, maar kwam in 2017 opnieuw in de belangstelling door de Amerikaanse presidentsverkiezingen en werd door uitgever Collins uitgeroepen tot "woord van het jaar". De reden achter de toegenomen populariteit van het fenomeen moet worden gezocht in een samenspel tussen algoritmen van sociale media, advertentiesystemen en de grote belangstelling voor de verkiezingen. Al deze ingrediënten maakten het voor vrijwel iedereen mogelijk om nepnieuws te creëren, massaal te verspreiden en ervan te profiteren.

De technologische ontwikkeling en stijgende populariteit van sociale media kan ervoor zorgen dat nepnieuws gemakkelijk kan worden geproduceerd, gemakkelijk kan worden verspreid en gemakkelijk verkeerd kan worden geïdentificeerd als echte verhalen. Het algoritme van Youtube bleek bijvoorbeeld te zijn geoptimaliseerd voor sensationele, tot verdeeldheid leidende video's die meestal Donald Trump steunen en Hilary Clinton

MODULE 6: lawaai, nieuws en neutraliteit

beschadigen.³⁶. Om het publieksbereik te vergroten

³⁶ Referentie toevoegen: Yesilda, 2022 <https://policyreview.info/articles/analysis/systematic-review-youtube-aanbevelingen-en-problematische-inhoud>

MODULE 6: lawaai, nieuws en neutraliteit

en responsiviteit sterke emotionele boodschappen, vertrouwde en verdeelde en conflict worden gebruikt in nepnieuws.

Nepnieuws is wijdverspreid en wordt zeer zelden geverifieerd. In 2021 zag 47% van alle mensen tussen 16 en 74 jaar in de EU onware of twijfelachtige informatie op nieuwssites of sociale media tijdens de 3 maanden voorafgaand aan het onderzoek. Slechts ongeveer een kwart (23%) van de mensen controleerde echter het waarheidsgehalte van de informatie of inhoud. Een prominent voorbeeld van de invloed van desinformatie waren de verkiezingen van 2016 in de VS, waar onderzoekers ontdekten dat Facebook de belangrijkste vector van blootstelling aan nepnieuws was.³⁷

Er zijn verschillende methodes om nepnieuws te bestrijden:

- wettelijke verboden (bijv. Duitsland, Frankrijk) en vervolging (bijv. Turkije, India, Griekenland)
- het afsnijden van reclame van verspreiders van nepnieuws (zoals Facebook en Google)
- gebruik van algoritmen om valse of verdachte invoer te bagatelliseren,
- fact checking en labelling (bijv. Twitter en Facebook),
- crowd-sourced fact-checking (door gebruikers, niet door experts)
- uitgever levendige etikettering,
- prebunking (inoculatie technieken - uitleg over manieren van manipulatie die worden gebruikt in nepnieuws).

³⁷ Referentie toevoegen: Guess, Nyhan, Reifler, 2018

<https://oxfordre.com/communication/communication/view/10.1093/acrefore/9780190228613.001.0001/acrefore-9780190228613-e-809#acrefore-9780190228613-e-809-biblitem-0035>

DEBAT METHODOLOGIE VOOR DE KLASKAMER

Inleiding

Wat bedoeld wordt met debatmethodologie is de verzameling methoden, principes, technieken en regels van het debat en de analyse ervan. Al deze elementen samen vormen het debat, en het gebruik van specifieke elementen (bepaalde regels, methoden...) vormt een debatformat (zoals World Schools, British Parliamentary, enz.). Aangezien dit een inleiding in debatmethodologie is, ongeacht de debatform, zullen we de elementen bespreken die alle debatformats gemeenschappelijk hebben, zodat ze het debat in het algemeen bepalen. De verschillen tussen debatformats hebben bijvoorbeeld te maken met beoordelingscriteria, spreektijd, voorbereidingstijd, het aantal sprekers, enz.

Debatteren is een formele competitieve activiteit waarbij ten minste twee partijen met elkaar in conflict komen over een onderwerp dat wordt gegeven door een debatsmotie. Debaters van elke partij bereiden een pleidooi voor of tegen de gegeven motie voor. Tijdens het debat presenteren de sprekers om de beurt hun argumenten en reageren/tegenspreken ze op de spreker die voor hen stond. De algemene elementen van debatteren zijn dus: competitief karakter, motie/onderwerp, ten minste twee partijen die voor of tegen zijn, het opbouwen van argumenten, argumentatie en weerlegging. Wat belangrijk is, en dit is vooral relevant voor debatteren in de klas, is dat debatteren modulair kan zijn en dat een volledig debat niet noodzakelijk altijd het doel is - leerkrachten kunnen het debat opdelen in specifieke elementen en die elementen gebruiken die het best passen in hun klas.

Het doel van een debat is niet om tot een resolutie te komen. Natuurlijk is debatteren waardevol om het kritisch denken, de algemene kennis, enz. van leerlingen te vergroten, maar het primaire doel van de debater is het winnen van het debat. Als de student meer debatten wil winnen, moet hij deze kwaliteiten cultiveren. Door gebruik te maken van het verlangen om te concurreren, verwerven studenten deze waardevolle kwaliteiten dus bijna per ongeluk. Opdat debatteren een competitieve activiteit zou zijn, moeten er juryleden en duidelijke beoordelingscriteria zijn. Debaters worden meestal beoordeeld op de inhoud, strategie en stijl van hun toespraak, met als belangrijkste criterium het succesvol overtuigen van de jury van hun standpunt (voor of tegen een bepaalde motie). Maar geen enkele toespraak wint een debat, en wat echt belangrijk is, is wat het team als geheel heeft bereikt aan het einde van het debat. Daarom kan het standpunt van het team worden gezien als het hoogtepunt van individuele toespraken met de extra factor dat het standpunt van het team coherent en synergetisch moet zijn tussen de individuele sprekers. De hoop is dus dat het teamstandpunt als geheel sterker is dan de som van de individuele speeches. Een ander belangrijk element is het feit dat studenten aan het einde van het debat feedback en uitleg over de beslissing krijgen van de juryleden, waardoor ze waardevolle informatie krijgen over hoe ze zich kunnen verbeteren.

De competitiviteit van debatteren rechtvaardigt het belang van strategie. Gezien de tijdsbeperkingen van een debatformule kunnen leerlingen niet zomaar alle argumenten die in hen opkomen naar voren brengen, maar moeten ze prioriteiten stellen in wat ze het belangrijkste vinden. De vraag die ze zichzelf dan stellen is "Wat moet ik doen om dit debat te winnen, en wat is de meest efficiënte manier om dat te doen?". Met oefening creëer je een soort metabegrip van het debat - een begrip van niet alleen bepaalde argumenten, maar ook van wat er gedaan moet worden om de juryleden te overtuigen van hun standpunt. Samen met strategie is een belangrijke component in het winnen van een debat het vermogen om de waarde van argumenten uit te leggen en het vermogen om deze waarde tussen verschillende argumenten te vergelijken om aan te tonen dat jouw kant de belangrijkste argumenten naar voren bracht en dus het debat zou moeten winnen.

De competitiviteit van debatteren is een essentieel en wenselijk element dat gebruik maakt van de natuurlijke drang van studenten om hen te verbeteren. Duidelijke beoordelingscriteria bieden een eenvoudige manier om studenten te evalueren en maken het tegelijkertijd gemakkelijk om feedback te geven over specifieke manieren om te verbeteren. De behoefte aan strategie en inzicht in de waarde van argumenten vergroot het vermogen om te herkennen wat belangrijk is en helpt leerlingen om niet te verdwalen in de complicaties van argumentatie. Debatteren (of elementen ervan) kan echter ook gebruikt worden in een niet-competitieve omgeving of de competitieve aspecten kunnen gemaskeerd worden.

Het onderwerp van een debat wordt bepaald door een motie. Een motie is een controversiële stelling die van beide kanten beargumenteerd moet kunnen worden (voor de motie en tegen de motie). Bijvoorbeeld, de stelling "Het getal 1 is groter dan het getal 2" is geen geldige motie omdat het niet beargumenteerd kan worden vanuit de kant van de steller. Moties zijn meestal gerelateerd aan actuele gebeurtenissen en hebben betrekking op onderwerpen zoals overheid en internationaal beleid, vrijheid, rechtvaardigheid, ethiek, kunst, sport, enz. Moties worden vaak geformuleerd als een voorstel dat begint met "Dit huis..." en worden behandeld als een stuk wetgeving dat door een parlement moet worden aangenomen. We geven een paar voorbeelden van moties.

- Dit huis gelooft dat het immoreel is om kinderen te krijgen
- Dit huis betreurt het verhaal dat democratie de enige legitieme vorm van bestuur is
- Dit huis zou alle grenzen openen

Een bepaalde motie is belangrijk omdat ze de basis vormt voor het debat en dus voor wat leerlingen moeten denken en bespreken. Het kiezen van de juiste motie hangt daarom af van de gewenste leerresultaten. Als het doel bijvoorbeeld is om leerlingen te leren over het belang van vrije meningsuiting en de rechtvaardiging daarvan, dan is een motie over censuur geschikt.

In een debat zijn er meestal twee partijen die propositie en oppositie (soms regering en oppositie) worden genoemd, waarbij de propositie de motie voorstelt (ervoor is) en de oppositie ertegen is (ertegen is). In sommige debatvormen,

zijn er meer dan twee teams die het tegen elkaar opnemen. In deze formaten worden de voor- en tegenstanders meestal in tweeën gedeeld, wat resulteert in een totaal van vier teams, waarbij elk team probeert beter te zijn dan elk ander team. Dus zelfs in formaten waar er meer teams zijn, is er altijd alleen de voorstellende en de tegenstellende partij - er is geen 'derde' optie.

Debaters kunnen niet kiezen aan welke kant ze willen staan. In een debattoernooi debatteren leerlingen meestal over beide kanten van een motie. Dit dwingt hen om argumenten te analyseren en een zaak op te bouwen voor een standpunt waarin ze persoonlijk niet geloven. Door een kant te kiezen, stimuleer je leerlingen om een onderwerp zo goed en diep mogelijk te begrijpen. Dit analytische denkproces bevrijdt hen dan van persoonlijke overtuigingen bij het overwegen van verschillende standpunten en stelt hen in staat om hun eigen standpunten en die waar ze het niet mee eens zijn kritisch te evalueren.

In een toernooi zijn de debatten voorbereid of geïmproviseerd. In een voorbereid debat wordt de motie ruim voor aanvang van het toernooi aangekondigd, terwijl impromptu moties 15-60 minuten (afhankelijk van de debatform) voor aanvang van het debat worden aangekondigd. Tijdens deze voorbereidingstijd moeten de debaters een case opbouwen om hun standpunt te ondersteunen. Een case is een geschreven document met alles wat nuttig is voor het debat. Meestal gaat het om argumenten, definities, bewijzen en reacties. Meer in het algemeen is een casus het hoogtepunt van standpunten en analyses die debaters presenteren ter ondersteuning van hun standpunt - hun definities moeten zinnig zijn, hun argumenten moeten samenwerken, en alles bij elkaar moet de casus de juryleden en het publiek ertoe brengen hun standpunt te accepteren en te ondersteunen. Het bouwen van een casus begint met het onderzoeken van het gegeven onderwerp en het vormen van argumenten. Van daaruit breiden leerlingen uit en herzien ze tot ze een sterk pleidooi voor hun standpunt hebben. Dit soort voorbereiding is waardevol om leerlingen nieuwe onderwerpen te laten begrijpen die ze moeten onderzoeken. Voorbereide debatten motiveren leerlingen ook omdat minder ervaren debaters het speelveld gelijk kunnen maken met meer ervaren debaters door zich grondiger voor te bereiden. In een geïmproviseerd debat is er natuurlijk geen tijd voor onderzoek en nauwgezette revisies.

Om de specifieke manieren om een zaak voor te bereiden te begrijpen, moet je eerst begrijpen wat argumentatie is. Argumentatie is de verzameling argumenten die een bepaalde motie ondersteunen of zich ertegen verzetten. Eenvoudig gezegd geeft een argument een reden voor of tegen de motie. De kernelementen van een argument zijn: stelling of statement, analyse, bewijs of voorbeelden, en impact. Elk argument moet beginnen met een stelling. Deze stelling is wat het argument wil bewijzen en is bijna synoniem met de naam van het argument. Bijvoorbeeld, in een debat over censuur, zal er waarschijnlijk een argument zijn over vrije meningsuiting. De stelling van zo'n argument zou zijn "Censuur gaat in tegen de vrijheid van meningsuiting." Het argument laat dan zien waarom deze stelling waar is en waarom vrijheid van meningsuiting belangrijk is.

Het belangrijkste onderdeel van een argument is analyse. Analyse is de pure redenering achter een argument - het is de reis van de premissen van een argument naar de conclusie. Analyse maken is de handeling van het vragen 'Waarom?' en antwoorden. Waarom gaat censuur in tegen de vrijheid van meningsuiting? Omdat

censuur je de mogelijkheid ontnemt om jezelf te uiten en zo je vrijheid van meningsuiting vermindert. Waarom neemt deze specifieke vorm van censuur uitdrukkingsmiddelen weg? Waarom

kan censuur niet samengaan met vrijheid van meningsuiting?... Het doel van een analyse is om een logische opeenvolging van stappen te presenteren van redelijke en goed gemotiveerde premissen naar de conclusie, waarbij elke stap ofwel voor de hand ligt of ondersteund wordt door bewijs en voorbeelden, zodat rechters geen andere keuze hebben dan het eens te zijn met je argument. Daarom zijn bewijs en voorbeelden cruciaal. Bewijs moet worden geleverd door betrouwbare bronnen en het belang en de relevantie ervan in het debat moet worden uitgelegd. Op dezelfde manier moet worden uitgelegd hoe een bepaald voorbeeld van toepassing is op het debat en wat het belang ervan is.

Het laatste wat een argument nodig heeft, is impact. Effecten zijn de redenen waarom een argument belangrijk is. Als we teruggaan naar ons voorbeeld met censuur, als dit, meer specifiek, een motie zou zijn over het censureren van nepnieuws op sociale media, dan zou er waarschijnlijk een argument zijn over dat nepnieuws een bedreiging is voor de democratie. De belangrijkste impact van dit argument zou liggen in de lijn van hoe de opkomst van populisme de democratie ondermijnt en zo het recht van mensen op vertegenwoordiging wegneemt. Om dit een belangrijke impact te laten zijn, moet ook worden uitgelegd waarom het recht op democratische vertegenwoordiging belangrijk is. Het creëren van impact komt voort uit nadenken over wat er werkelijk gebeurt, hoe het mensen beïnvloedt en waarom het argument zelf belangrijk is.

Weten hoe je argumenten moet vormen is misschien wel de belangrijkste vaardigheid die je bij debatteren kunt aanleren. Je leert niet alleen hoe je een geldig argument presenteert, maar het ontwikkelt ook het vermogen van leerlingen om hun eigen redenering kritisch te evalueren, om een goed en een slecht argument te herkennen en om het belang van een argument in te zien. Wanneer je begint met het aanleren van argumenteren is het goed om pedant te eisen dat het argument een formele structuur heeft (stelling, analyse met bewijzen en voorbeelden, en gevolgen), ondanks het feit dat ervaren debaters vaak veel natuurlijker door een argument heen bewegen.

Hoewel sommigen het misschien jammer vinden, is in een debat geen enkele persoon de enige die argumenten naar voren brengt. Dit is de reden waarom weerlegging belangrijk is. Weerleggen is reageren op wat je tegenstanders hebben gezegd. Of je tegenstanders nu jouw argumenten aanvallen of hun eigen argumenten gebruiken, je moet reageren op wat ze zeggen. Dit is waar de juiste botsing van argumenten plaatsvindt. Omdat het onmogelijk is om perfect te voorspellen wat je tegenstanders gaan zeggen, moeten studenten goed kunnen nadenken. Om dit te kunnen doen, moeten ze zich niet laten intimideren door onverwachte dingen. Efficiënt kunnen weerleggen zorgt ervoor dat studenten niet slechts een oppervlakkig begrip van het onderwerp hebben, omdat weerleggen vereist dat ze een verband vinden tussen dingen waarvan ze zich niet eerder realiseerden dat het bestond.

Verder lezen:

California High School Speech Association. Curriculumcommissie. *Spreken in het curriculum: Praktische ideeën voor het integreren van luisteren en spreken in de klas*. IDEA, 2004.

Harvey-Smith, Neill. *The Practical Guide to Debating, Worlds Style/British Parliamentary Style*. IDEA, 2011.

Newman, Debbie, en Ben Woolgar, eds. *Voors en tegens: een handboek voor debatteerders Edited*. Routledge, 2014.

Quinn, Simon. *Debatteren in de stijl van wereldscholen: Een gids*. IDEA, 2009.

Mijn commentaar:

- Ik denk dat ik het onderwerp heb uitgeput. Maar als er behoefte is om deze tekst uit te breiden, denk ik dat ik meer details kan geven over de verschillende soorten moties, de verschillende soorten argumenten... Ik heb dat niet gedaan uit angst om te veel onnodige details op te nemen. Ik zou ook kunnen proberen om het perspectief van de klas uit te breiden, maar ik denk niet dat ik de expertise heb om veel met autoriteit over het onderwerp te schrijven.

-

Debatmethodologie in de klas

Het implementeren van een volledig debat in een klaslokaal vergt onvermijdelijk veel tijd om leerlingen vertrouwd te maken met de regels en procedures van een gekozen debatformat en om het materiaal voor het eigenlijke debat voor te bereiden, en het is moeilijk om het zo te organiseren dat de hele klas erbij betrokken is. De luxe van een minder strikte syllabus en het werken met een kleinere groep gemotiveerde leerlingen - iets wat een debat in volledig format een haalbare optie maakt - is vaak voorbehouden aan buitenschoolse activiteiten, terwijl leraren aanzienlijk minder speelruimte hebben bij het kiezen van hun pedagogische methoden voor de klas.

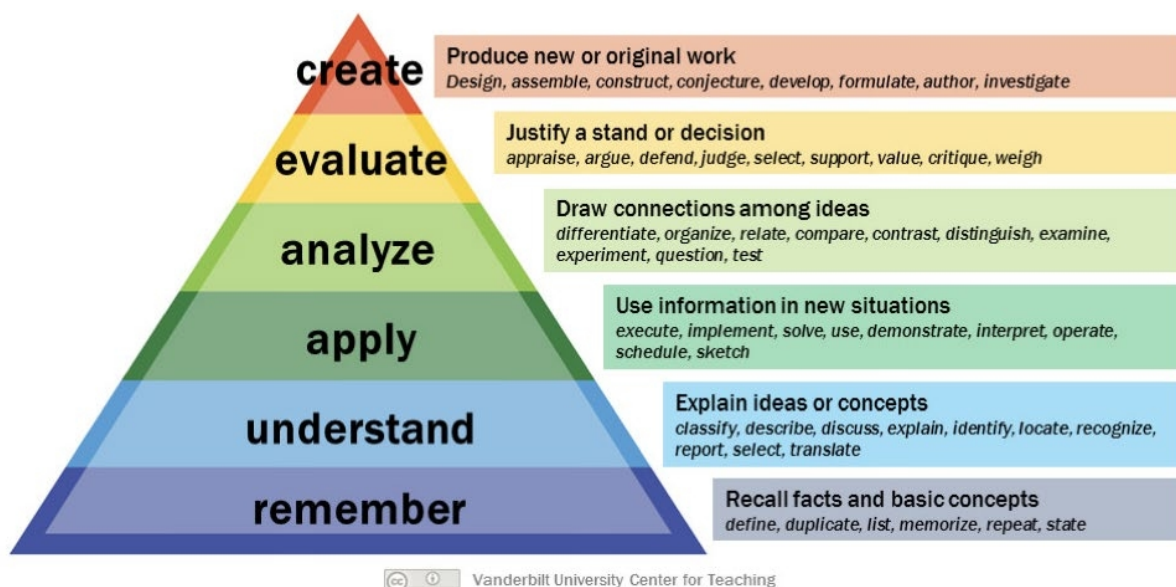
Dit betekent niet dat debatteren geen geschikte methodologie is voor de klas, maar het betekent wel dat leerkrachten in veel gevallen hun verwachtingen moeten beperken en uiterst selectief moeten zijn in het kiezen van de segmenten van debatteren die ze gaan toepassen in hun lesmethodes. Het goede nieuws is, zoals we al geleerd hebben in het eerste deel van deze module, dat debatteren in zekere zin een modulaire activiteit is, die verschillende elementen omvat (argumentatie, weerlegging, case-building, onderzoek, ...). Een student moet zich inspannen voor elk van deze elementen om daadwerkelijk te kunnen debatteren, maar het oefenen van elk van deze elementen heeft waarde op zich - het bevordert vaardigheden en helpt studenten kennis te verwerven en kan een waardevol onderdeel zijn van het algemene pedagogische proces. Het toepassen van debatmethodologie in de klas betekent in de meeste gevallen dus het invoeren van verschillende debatgerelateerde oefeningen, waarvan de keuze afhangt van wat het specifieke pedagogische doel of het gewenste leerresultaat voor het

studenten. Daarnaast kunnen traditionele (competitieve) debatvormen worden aangepast om eenvoudiger en korter te worden en meer leerlingen te betrekken - ze kunnen klasvriendelijker worden gemaakt (*voeg een verwijzing toe naar een deel van het resultaat waar dit wordt besproken*).

Naast het leerproces heeft de debatmethodologie nog andere toepassingen in de klas - Het kan gebruikt worden als een methode die de leerkracht helpt te identificeren hoeveel de leerlingen weten over een bepaald onderwerp of waarover ze gemotiveerd zijn om meer te leren. Het kan teamwerk aanmoedigen of dienen als een ijsbrekende activiteit, wat voordelen biedt voor het leerproces die ook andere methodes in de klas beïnvloeden. Bovendien kan de debatmethodologie gebruikt worden als instrument om leerlingen te evalueren en een cijfer te geven. Het potentieel van debat in de klas is enorm en deze module legt uit hoe pedagogische doelen gekoppeld kunnen worden aan specifieke debatmethoden.

Bloom's taxonomie van leerdoelen en debatmethodologie

De taxonomie van Bloom is een van de hulpmiddelen die leerkrachten gebruiken om leerdoelen te organiseren en op die manier geschikte instructies te plannen en te geven, geldige beoordelingstaken en -strategieën te ontwerpen en ervoor te zorgen dat de instructie en beoordeling in overeenstemming zijn met de leerdoelen. We gaan kijken naar de debatmethodologie en identificeren hoe verschillende methodes kunnen worden gebruikt om de verschillende 'stappen' in de taxonomie van Bloom te bereiken.

Onthouding, het vermogen om theoretische concepten en de meest 'gemakkelijk' haalbare doelen in de taxonomie te onthouden en te definiëren, wordt bereikt door praktisch alle soorten debatgerelateerde oefeningen. Ongeacht de oefening is het waarschijnlijk dat leerlingen zich actief met het onderwerp moeten bezighouden en vaak moeten luisteren naar standpunten.

of argumenten van medestudenten. Vaak moet het gepresenteerde materiaal herhaald worden door de student om deze betrokkenheid mogelijk te maken, wat het memorisatieproces bevordert. Om hun toespraken voor te bereiden of om de nodige kennis te verwerven om met de gepresenteerde ideeën en argumenten aan de slag te gaan, krijgen de leerlingen bovendien de opdracht om onderzoek te doen (via tekstboeken, het internet of door discussies met anderen) of worden ze gemotiveerd om dit zelf te doen met als doel om beter te worden in debatoefeningen.

Begrijpen, het vermogen om concepten te classificeren, samen te vatten en uit te leggen, wordt structureel bevordert door debatmethodologie, aangezien de leerlingen altijd maar een beperkte tijd tot hun beschikking hebben om deel te nemen aan de oefening door hun eigen ideeën naar voren te brengen (of het nu gaat om argumenten, weerleggingen of het bespreken van moties). Bovendien dwingt de debatmethodologie studenten om selectief te zijn in het gebruik van informatie door een kader te creëren voor het gebruik ervan - er is altijd een debatonderwerp of een motie, of op zijn minst een argument, een idee; dit moedigt studenten aan om de verworven kennis in een specifieke context te gebruiken; het helpt studenten om het belang en de rol te begrijpen van de kennis waarmee ze werken.

Het toepassen, het vermogen om de opgedane kennis daadwerkelijk te gebruiken om problemen op te lossen en te gebruiken om hun gedachten te ondersteunen, wordt bevordert door het rollenspelelement dat debatmethoden tot op zekere hoogte altijd bevatten. Door middel van debatgerelateerde oefeningen nemen leerlingen rollen aan, bijvoorbeeld: ze moeten voor een motie zijn, ze moeten een fout in een argument vinden, ze moeten een argument bedenken dat een specifieke belanghebbende zal helpen. Dit gebeurt soms op een relatief onmerkbare manier, niet alleen omdat de leerlingen zich misschien echt kunnen identificeren met de argumenten die ze maken, maar ook omdat ze zich niet echt 'voordoen' als iemand anders - ze worden gewoon in een positie geplaatst waarin ze een bepaald concept moeten 'verdedigen'. Dit betekent dat ze niet alleen de verworven kennis moeten contextualiseren binnen een bepaald kader, zoals uitgelegd in de vorige paragraaf, maar ook dat ze de verworven kennis moeten gebruiken om de bewering die ze doen te bewijzen en de kennis op een voor hen gunstige manier moeten interpreteren. Het bereiken van dit leerdoel wordt nog bevordert als leerlingen meer dan één sessie aan hetzelfde of een gelijkaardig onderwerp werken, omdat ze dan waarschijnlijk onder druk gezet zullen worden om hun kennis in radicaal verschillende situaties toe te passen, bijvoorbeeld het ene moment voor de motie zijn en het volgende moment tegen.

Analyseren, het vermogen om theoretische concepten te onderscheiden en in twijfel te trekken, is iets dat aantoonbaar organisch is ingebouwd in debatgerelateerde activiteiten. Wat debatmethodologie onderscheidt van methodes die meer gericht zijn op spreken in het openbaar, is het kenmerk van debatteren als een activiteit die verder gaat dan het uiten van meningen of standpunten omwille van de standpunten zelf - debatteren heeft controversie in termen van inhoud ingebouwd, aangezien moties altijd twee kanten hebben, en beide kanten moeten verdedigbaar zijn. Wanneer leerlingen argumenten opbouwen of verschillende debatstrategieën

bespreken, doen ze dat niet in het luchtledige, ze weten dat hun argumenten door hun medeleerlingen zullen worden beantwoord.

(of op zijn minst feedback krijgen op basis van intellectuele verdienste), en studenten zelf kunnen, door middel van verschillende debatoefeningen, in een positie worden gebracht waarin ze zelf met de gepresenteerde inhoud aan de slag moeten gaan, feedback moeten geven, of verschillende argumenten voor dezelfde motie met elkaar moeten vergelijken. Analyse gebeurt dus zowel indirect, aangezien leerlingen, om het goed te doen in de activiteit, hun eigen argumenten in vraag moeten stellen om ze te versterken, als direct, door te moeten reageren op de inhoud die door hun medeleerlingen wordt gepresenteerd.

Pedagogische tips

In zijn artikel "Onderwijzen van kritisch denken in de 'sterke' zin (...)" (1982) wijst Richard W. Paul erop dat studenten leren kritisch te denken een lastige taak kan zijn omwille van een voor de hand liggend, maar vaak verwaarloosd feit. Studenten zijn namelijk geen 'blanco lei'; ze hebben hun eigen persoonlijke overtuigingen, kernwaarden, "diepgewortelde onkritische, egocentrische en sociocentrische denkgewoonten waarmee ze hun ervaringen interpreteren en verwerken (...)". En ze zijn, net als wij allemaal, erg geneigd om die denkgewoonten in stand te houden. Wanneer we studenten een soort kritische denkvaardigheden in "zwakke" zin, zoals hij het noemt, proberen bij te brengen, lopen we onvermijdelijk het risico dat ze leren hoe ze zulke vaardigheden kunnen gebruiken om hun eigen positie te bestendigen en hun afwijzing van elk standpunt dat ze anders zien dan hun eigen standpunt te rationaliseren. Zulke studenten zouden vaardiger, efficiënter, logischer... zijn in het verdedigen van problematische, bevooroordeelde en niet-onderzochte standpunten.

Twee hoofdkenmerken kenmerken onderwijs in de "zwakke" zin: "het idee dat kritisch denken kan worden onderwezen als een reeks atomair-technische vaardigheden die onafhankelijk zijn van egocentrische overtuigingen en verbintenissen" aan de ene kant, en de veronderstelling dat dit kan worden bereikt door analyses van "neutrale", niet-problematische voorbeelden van redeneringen.

Er lijkt een soort pedagogische hint in dit inzicht te zitten. Het introduceren van debat in de klas is heel vaak een project dat vereist dat leerlingen leren hoe ze een argument van een non-argument kunnen onderscheiden, specifieke argumentatieve en logische drogredenen kunnen herkennen, enz. We bereiden een workshop voor over bewegingsanalyses, laten leerlingen zien hoe ze hun werk moeten organiseren en leren hen hoe ze aantekeningen moeten maken. Het organiseren van een debat zelf is een soort grote finale van zo'n inspanning, een feestelijke activiteit aan het einde van een leerblok. En zoals eerder gezegd, leerlingen leren debatteren moet een modulaire activiteit zijn. Ze beschikken immers niet over de vaardigheden die nodig zijn om überhaupt met debatteren te beginnen. Maar met de definitie van "zwak" leren in het achterhoofd, is een waarschuwing hier op zijn plaats.

Bepaalde kenmerken maken van debatteren op zich een uiterst efficiënt pedagogisch instrument: het is een competitieve, door studenten geleide, actieve methode om dingen te doen; nieuwe onderwerpen onderzoeken, presentaties voorbereiden, het werk van andere studenten evalueren, enz. De effectiviteit is een

product van meer gemotiveerde, betrokken studenten (zie hierboven) die zich proberen te onderscheiden van andere studenten en het feit dat we nieuwe dingen efficiënter leren door ze te doen, door onderdompeling. Het is duidelijk dat nog meer mechanische

leerdoelen (bijvoorbeeld onthouden en begrijpen) kunnen baat hebben bij debat, zoals is aangetoond in verschillende onderzoeken (Kennedy, 2007). Maar als deze effectiviteit leidt tot meer vooroordelen, tot meer gerationaliseerd verzet tegen wetenschap bijvoorbeeld, dan is er duidelijk iets misgegaan. En dat is niet alleen een hypothetische mogelijkheid, want veel studies hebben aangetoond dat in sommige gevallen het observeren van een debat bestaande overtuigingen alleen maar versterkt, en dat leerlingen die zich voorbereiden op een debat de neiging hebben om zich te concentreren op informatie die hun persoonlijke standpunt bevestigt en de meerderheid van de beschikbare bronnen die dat standpunt tegenspreken, negeren.

Aan de andere kant kunnen leerlingen hun bevooroordeelde meningen veranderen, in alarmerende mate zelfs, zoals sommige studies (Emily L. Lilly, 2012, bijvoorbeeld) hebben aangetoond, wanneer/als aan enkele aanvullende voorwaarden wordt voldaan. Ten eerste moeten studenten debatteren. Observeren of zelfs jureren bij een debat is niet genoeg; debatteren vereist actieve deelname. Ten tweede moeten leerlingen niet de kans krijgen om te kiezen welke positie ze willen vertegenwoordigen; de rollen moeten worden toegewezen. En ten derde moeten debatmoties niet neutraal zijn; ze moeten de manier waarop we de wereld zien en begrijpen uitdagen.

De belangrijkste waarde van debatteren als pedagogisch hulpmiddel ligt in de praktijk; in het debatteren zelf. Er zijn natuurlijk een aantal dingen die we leerlingen moeten vertellen voordat ze beginnen met debatteren: wat een argument is, hoe je het opbouwt, hoe je het evalueert, hoe je weerleggingen doet, welke debatform wordt gebruikt, enz. Het is niet verboden om in dit geval meer traditionele lesmethoden te gebruiken. Uitleggen wat een argument is en leerlingen enkele voorbeelden tonen is zelfs wenselijk. Er zijn nog andere dingen die leerlingen zelf (of in groepjes) kunnen of moeten doen: ze kunnen een argument voorbereiden, onderzoek doen naar het onderwerp, mogelijke weerleggingen bespreken, enz. Maar debatteren gaat niet alleen over het presenteren van twee (of meer) verschillende argumenten; het gaat over bewijzen dat jouw argument relevanter is dan een argument van de tegenstander. Debatteren over een probleem betekent dat we moeten reageren op de argumenten van de tegenstander. Dit onderdeel kan niet voldoende van tevoren worden voorbereid en dwingt een student daarom om bestaand materiaal te analyseren en evalueren en nieuwe inhoud te creëren die helpt bij zo'n vergelijking; en dat zijn precies de hogere doelen die we willen bereiken bij het voorbereiden van leerlessen. Dat wordt eigenlijk ook voorgesteld als een alternatieve benadering van "zwak" onderwijs door Paul Richard: "sterk" onderwijs *"(in plaats van "atomaire argumenten") benadrukt argumentnetwerken (wereldbeelden); (in plaats van atomaire argumenten te evalueren) benadrukt het een meer dialectische en dialogische benadering. Argumenten moeten worden beoordeeld in relatie tot tegenargumenten.*

Vanuit pedagogisch oogpunt betekent dit dat de overgrote meerderheid van debatgerelateerde activiteiten in een klas tot een of andere vorm van debat moet leiden, en dat elk soort debat elke leerling moet omvatten en elke leerling gelijke kansen moet geven om eraan deel te nemen. Om voor de hand liggende redenen sluit dit de meerderheid van de "uitgewerkte" debatformen uit (WSD, BP enz.): het is

tijdrovend, zowel in voorbereiding als in uitvoering, en er zijn te weinig leerlingen actief bij betrokken. Maar er zijn verschillende andere debatvormen (zie verder) die gebruikt kunnen worden: korte SPAR-debatten, waarbij elke leerling in een paar

presenteert zijn of haar mening in een toespraak van één minuut, "ballondebatten", waarbij leerlingen in groepjes samenwerken om het tegen elkaar op te nemen, enz. We moeten ons niet onthouden van "kinderachtige" vormen van debatteren, zolang het de leerlingen aanzet tot samenwerking, overleg en evaluatie van verschillende standpunten. Tegelijkertijd moeten we aandringen op het gebruik van een specifieke debatvorm (elke leerling krijgt een bepaalde hoeveelheid tijd, ze mogen slechts één argument verdedigen en ze moeten reageren op het standpunt van de tegenstanders, enz. Format regels, met duidelijke definities van rollen, taken, rollen enz. zorgt voor een argument waar beide kanten evenwichtig zijn, ongeacht persoonlijke kenmerken van de studenten die betrokken zijn bij een debat, geeft elke student een gelijke kans om hun specifieke begrip van een probleem te presenteren zonder inmenging van meer vocale of onbeleefde stemmen van andere studenten. Tijdsbepalingen en rolverdelingen dwingen leerlingen om gefocust te zijn op specifieke argumenten of standpunten, en binaire formats waarbij elke kant gelijke kansen krijgt om zijn standpunt te presenteren en te verdedigen, dwingen leerlingen om hun argumenten op voorhand af te wegen; het dwingt hen om hun eigen redenering in de juiste context te plaatsen. Deze "essentiële nevenproducten" van het debat dwingen leerlingen om standaard hogere leervaardigheden te gebruiken, wat een mooi nevenresultaat zou moeten zijn, zelfs wanneer we leerlingen naar meer elementaire leerdoelen proberen te leiden, zoals het begrijpen of gebruiken van verworven kennis in nieuwe situaties.

De tweede voorwaarde die we noemden, heeft te maken met de eis dat de rollen die leerlingen in het debat spelen, moeten worden toegewezen. Bij het debatteren over een voorbereide debatmotie in het competitief debat moet elk team twee verschillende debatcases ontwikkelen, een stelling en een oppositiecassus. Maar het is niet realistisch om van leerlingen te verwachten dat ze hetzelfde doen in de beperkte tijd die ze binnen een les hebben. Tegelijkertijd is het, zoals eerder vermeld, contraproductief om leerlingen hun voorkeurskant te laten kiezen, omdat het confirmation bias mogelijk maakt en zich bemoeit met verwachte resultaten. Het toewijzen van standpunten daarentegen laat leerlingen afstand nemen van de motie waarover ze proberen te debatteren en dwingt hen na te denken over mogelijke manieren waarop het toegewezen standpunt zou botsen met hun eigen rationalisaties van persoonlijke overtuigingen. Het dwingt leerlingen om goed na te denken over wat de sterkste argumenten zijn die met hun eigen overtuigingen concurreren, en over redenen waarom die argumenten in een debat op zijn minst sterker zouden moeten lijken. En dat is, zoals J.S. Mill opmerkt, de enige relevante weg naar kennis: "Wie alleen zijn eigen kant van de zaak kent, weet daar weinig van. Zijn redenen kunnen goed zijn en niemand kan ze weerleggen. Maar als hij evenmin in staat is om de redenen aan de andere kant te weerleggen; als hij niet eens weet wat ze zijn, heeft hij geen reden om de voorkeur te geven aan een van beide meningen."

Mill's opmerking hier is echt to the point. Laten we een voorbeeld nemen. In de afgelopen jaren is er een alarmerende toename gemeld van mensen die geloven dat de aarde plat is ([artikel](#)). De meerderheid van de mensen gelooft natuurlijk nog

steeds dat dit niet zo is. Maar, zoals Mill aangeeft

uit; er zijn slechts twee overtuigingen, één voor elke kant. En de echte vraag is: hoe kunnen we er zeker van zijn dat we gelijk hebben? Het probleem is dat zelfs als we de mensen van de platte aarde niet kunnen uitleggen waarom ze ongelijk hebben en waarom hun "bewijzen" niet gerechtvaardigd zijn, we toch gelijk kunnen hebben. En eigenlijk hebben we gelijk, maar omdat we niet kunnen uitleggen waarom dat zo is, is gelijk hebben een spel dat alleen door toeval gewonnen kan worden, omdat gelijk hebben in dit geval niets te maken heeft met weten waarom een bepaald antwoord gerechtvaardigd is, maar alleen met aan de goede kant staan. Kennis, zoals Plato het stelt, gaat niet alleen over het hebben van een ware overtuiging, maar ook over het vermogen om redenen voor je overtuiging te verklaren. En in dit geval hebben we die duidelijk niet. De echte vraag hier is dus hoe we een rol kunnen toekennen die de ongereflecteerde vooroordelen van de leerling tegengaat, aangezien we niet kunnen voorspellen hoe leerlingen denken of voelen over een bepaald onderwerp.

Laten we eens kijken wat een debatmotie is en hoe deze gestructureerd moet zijn. Ten eerste moet een debatmotie debatable zijn: rationele mensen moeten het interessant kunnen vinden om over te discussiëren. In een competitief debat betekent "debatbaarheid" dat beide kanten vergelijkbare mogelijkheden moeten hebben om het debat te winnen: dat er aan beide kanten overtuigende argumenten zijn. "Technische innovaties beïnvloeden de manier waarop mensen leven." of "Barack Obama was de eerste zwarte president van de VS." zijn voorbeelden van slechte moties, omdat ze, naast vele andere dingen, één kant (of team) in een inferieure positie plaatsen: als ze willen bewijzen dat die bewering onwaar is, hebben ze een veel moeilijkere taak te doen. Dat betekent ook dat debatmoties geen uitingen van smaak of subjectieve meningen mogen zijn; ze moeten een soort waarde of beleid uitdrukken dat controversieel is of een conflict in hen aan de orde stelt. Als we willen debatteren over, laten we zeggen, een motie die stelt dat "de staat de successierechten moet afschaffen", dan kunnen beide partijen zich bezighouden met en proberen ons het standpunt voor te leggen over bepaalde positieve of negatieve gevolgen die een dergelijk beleid met zich mee zou brengen, een rechtvaardigere verdeling van rijkdom aan de ene kant en onrechtvaardige en afstompende financiële druk op de meest productieve leden van de samenleving aan de andere kant. Maar tegelijkertijd richt deze motie zich op meer principiële aspecten van ons leven: Wat voor soort samenleving willen we? Wat is rechtvaardig? Welke waarde moeten we als samenleving bevorderen? En ook al zijn vragen over de praktische resultaten van een dergelijke belasting niet zo discutabel als het lijkt (ja, de ongelijkheid in rijkdom zou verminderen, en ja, de rijke mensen zouden meer belasting moeten betalen), de hoofdvragen vragen echt om een debat; we moeten bespreken wat het is dat we willen. Een goede motie zou dus niet alleen de praktische kant van een probleem moeten belichten, maar zou gemengd moeten zijn met meer abstracte vragen over waarde(n).

Dit suggereert dat debatmoties, zoals eerder vermeld, niet neutraal moeten zijn: ze moeten leerlingen dwingen om te discussiëren over waarden die hun wereldbeeld bepalen; om ze uit te dagen. Het probleem is natuurlijk dat leerlingen verschillende wereldbeelden, overtuigingen en waarden hebben. Omdat we ze onmogelijk

allemaal kunnen kennen en omdat we ze niet alle moties over alle standpunten (pro en contra) kunnen laten bespreken, moeten we onze doelen in de klas een beetje aanpassen. Het is, zoals eerder gezegd, belangrijk om alle leerlingen te laten debatteren;

in persoon of als actief lid van een duo of een groep die een bepaald onderwerp bespreekt. En leerlingen zullen meer gemotiveerd zijn om actief deel uit te maken van een groep of duo als ze een onderwerp bespreken dat intrigeert; niet noodzakelijk provocerend, maar op zijn minst contra-intuïtief. Onze taak hier is dan ook om het dominante discours te ontcijferen, om te wijzen op de meest voor de hand liggende common sense onderliggende premissen en om deze uit te dagen. Een debatmotie "Elektrische auto's vervuilen minder dan auto's die op fossiele brandstoffen rijden" is nog steeds discutabel vanuit praktisch oogpunt ("vuile" productie, hoe we ze van brandstof voorzien, enz.), maar een debatmotie "Elektrische auto's leiden af van een echt probleem" zou leerlingen echt verder moeten leiden dan het googlen van empirische gegevens en hen verschillende oplossingen laten begrijpen en evalueren. Het is geen vraag of "roken schadelijk is", maar kan "roken verbieden" werken, enz. Dit betekent dat we alle leerlingen dezelfde motie kunnen geven (en ze uitdagen om ons het sterkste argument te presenteren dat ze kunnen bedenken); (en ze later uitdagen om de argumenten van andere teams te weerleggen) zolang ze allemaal tot op zekere hoogte verbijsterd zijn over de motie. Extra uitleg en voorbeelden van verschillende soorten moties zijn te vinden in Resultaat 3, de Toolkit.

Tot slot moet de rol van een docent worden genoemd. Debatteren is tot op zekere hoogte een vaardigheid. En zoals de meeste andere vaardigheden wordt het geleerd door te doen (het, dat wil zeggen debatteren). Alle sterke punten van een debat als een alternatieve benadering van leren zijn gekoppeld aan dat feit; het is een leerling-geleide, peer-to-peer, actieve benadering van leren. Al deze punten verliezen hun overtuigingskracht wanneer we proberen om debatteren te onderwijzen in een soort frontale benadering. Natuurlijk moeten wij, als docenten, leerlingen een aantal begrippen en definities voorleggen, hen uitleggen wat een argument is en wanneer het waar, deugdelijk of geldig is. Maar, zoals Hegel ooit zei, je kunt niet leren zwemmen zonder water: we moeten onze leerlingen in debat gooien en we moeten onszelf wijsmaken dat we slechts moderators van een dialoog zijn: fouten, zwakke punten en feitelijke onjuistheden moeten de leerlingen zelf aanwijzen.

Verder lezen:

Alfred Snider en Maxwell Schnurer. *Vele kanten: Debat in het curriculum*. IDEA, 2002.

Alan Crawford, E. Wendy Saul, Samuel Mathews en James Makinster: *Onderwijs- en leerstrategieën voor de denkklas*. IDEA, 2005.

Debbie Newman. *De rumoerige klas*. Routledge, 2020.